

ტყვი თოვლის პირად ვინც

287 1 1

საქაღალდე
ПАПКА
ДЛЯ
БУМАГ

287 1 1

15.01.25

2833

საქართველოს

საქართველო

I

ПАПКА
ДЛЯ
БУМАГ

ქუჩის (ქუჩის) ნომერი 123456789
თბილისი

အလှူငွေ စာရင်း

ပျံ့နှံ့ရေးအဖွဲ့မှ ရရှိသော ငွေကြေး
(1946-1985 ခုနှစ်)

ისევ მუხრანისტად

თბილისში დემობილიზაციით მარტო მე არ ჩამოვსულვარ, რომ პრეტენზია წამეყენებინა ვინმესადვის, რატომ ტაშფანდურით არ დამხვდით სადგურზე და საყოფაცხოვრებო პირობები მაშინვე არ მომიგვარეთ-მეთქი. რომელი მარშალი ან გენერალი მე ვიყავი, საპატიო შეხვედრა მოეწყობა! ხოლო ამ დროისათვის ჯარისკაცთა და მეთაურთა შემადგენლობიდან აქ ჩემი რანგის ათასობით იყო ჩამობრძანებული. ერთადერთ იმედად სამხედრო ფორმის ჩემი კუთვნილი ტანსაცმელი - უეპელეტო მაზარა, კოკარდიანი ქუდი, კანტებიანი გალიფე, კიტელი, ჩექმა, სადემობილიზაციო ფული და თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის საგანგებო დადგენილება მომაცილებდა. იგი ითვალისწინებდა საშუალო ღონის ოფიცრებისათვის ელემენტარული საცხოვრებელი პირობების შექმნას. ომის ძირითადი ტვირთი საბოლოოდ ხომ მეთაურთა სწორედ ამ კატეგორიაზე, კერძოდ, ფეხოსნებზე გადადიოდა. ამათ რიცხვს კი ნამდვილად ვეკუთვნოდი. ასე რომ, იმედისათვის ფსიქოლოგიური ნიადაგის შემზადება თავად არ დამჭირვებია. იგი "ზემოდან" მეზოძა.

განწირულად მეჩვენება იმ კაცის ბედი, ვინც პირდაპირნილი ელოდება ასეთ იმედს. იგი მეტწილად თავხედებს უმართლებთ. ფეხით ალებენ იმათ კარებს, ვისაც ზემოდან დაპირებულის აღსრულება ევალებათ. მაგიღებზე მუშტების ბრაგაბრუგით თავშესაფარსაც აღვილად იგდებენ ხელთ და სარჭიან აღგილსაც.

- მიბაძეთ მათ. - ჩამძახოდა ვითომ კეთილისმყოფელი დემონი.

- გაუჭრთხილდი, ამხანაგო, პარტიულ-ლენინურ სინდისს. - უმაღმახსენებდა არსებობას შინაგანი ხმა და მომიწოდებდა თავშეკავებისკენ, მოთმინებისკენ, სანამ მოლოდინი თვით არ მეწვეოდა.

სამხედრო კომისარიატში თავაზიანად აღრიცხვაზე კი ამიყვანეს, მაგრამ ... სადაც მივადგებოდი ბინის ან სამსახურის საკითხზე, ზრდილობიანად, გადაკრული სიტყვებით უმაღ უკან მისტუმრებდნენ: - გვაცა-

გ
თბილისი

ღეთ, გვაწვდით, ამხანაგო, ჩვენი ქალაქიდან ხომ არ გაუწვევინხართ, ჩვენთვის ხომ არ გიბრძოლია, იქ მიაკითხეთ... ერთი სიტყვიც ბარბერების "კედელი" კისრამდე იზრდებოდა.

აშკარად ჩანდა, საომარი მოზიღზიგებიდან სამშვიდობო მოშვებულე-ბაზე გადასვლა თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის დადგენილებასაც დატყობოდა. წინანდელი სიმკვეთრით, სიმტკიცით და სიმკაცრით აღარ მოქმედებდა. ამას ერთობა სხვათაგან გართულებებიც. ბინის საქირაოდ ვიღაც სანდო პირი უნდა მოგვყოლოდა, რომ მის პატრონს შიში არ გასჩენოდა - ეკუთვნის, მიჩვივლებს და ჩამომართმევდნო. ამასობაში ჩემი სიაღვრით, სიბრძნით თუ სიბეცით ჩამოყოლილი საარსებო თანხის ძირითადი ნაწილი სულ ტყუილად დამეკარგა. ომიანობის დღი ეკონომიკურ სივიწროვესთან ერთად გაიძვერობის მომრავლებაშიც დაჩნეოდა ისტორიული წარსულის სიმდიდრით განებივრებულ თბილისს.

...1946 წლის იანვრის პირველი დეკადის თოვლწყაპიანი, ცივი, ბურუსიანი დღე იდგა. ომიდან დაბრუნებულთათვის ბინის საკითხის მომგვარებელ საქალაქო შტაბიდან ყოფილი კრწვისის რაიონის კომუნალური მეურნეობის განყოფილებაში გამგზავნეს განცხადებაზე დადებული რეზოლუციით: "გულისხმიერად მოეკიდეთ და აღმოუჩინეთ დახმარება". იგი მდებარეობდა ახლანდელი ლესელიძის ქუჩის დასაწყისთან, მარცხენა სახლის მეორე სართულზე. იქ მისვლისას თანამშრომლად გამოიყენებოდა შედარებით გზამდარი აღნაგობის კაცი, რომელმაც საოცრად მოქარგული, მომჯადოებელი სიტყვებით აღმიმქვა:

- პირდაპირ ბედი გქონიათ და ეგ არი. ზედგამოჭრილია თქვენთვის. ჩაიწერეთ მისამართი: გოგირდოვანი აბანოების უბანი, ხარჭუხის პირველ აღმართს აუყვებით, შეუხვევთ მარჯვნივ, გაივლით რამდენიმე ნაბიჯს და სამღებროს ქუჩის მიუამებზე ნომერზე მიადგებით ერთსართულიანი სახლის კედელს, რომლის მარცხენა კედელთან მიშენებულია რვაამეტრიანი ოთახი. იგი გადანახული გვაქვს სწორედ თქვენისთანა ნაომარი ოფიცრებისათვის. დღეს უნდა მომიტანონ გასაღები. ხვალ დღით მობრ-

ძანდით, ჩაიბარეთ და შეგარგოთ ღმერთმაო. თქონდ, - ხმას ცოტა დაუწია, პირი ლამის ღოყაზე მომადო, თათქოს ყურში ჩამჩურჩულებდა, - პატრონი სხვაგან გადადის და თათხის დატოვებისათვის, არა, სამგზავროდ შეპირებული ვარ... - არ დავაფაღე სიტყვის დასრულება და სიხარულისაგან აცუნცრუკებულია უმაღ მივაგებო:

- რამდენი სჭირდება?

- სულ მუქთია. ჩვენი ბურთი ყოფილხარ და ბედნიერად მოგახმაროსო. - კიდევ მოაყარა სიტყვას "შაქარი" და კბილებში გამოსწრა, - ათასი მანეთი.

- რომელ საათზე მოვიდე? - ცკოძახე თაფაზიანად და ფული გადავცვი.

- თორმეტზე. - მიშასუხა საქმიანად ისე, წარბიც არ შეუხრია. ფული დაუყოვნებლივ გულხიბში ჩაიღო.

- აბა, ხვალ არ დაიგვიანოთ. მთხუნვლები ბევრია, ხომ იცით. კეთილად მოგახმაროთ. - მიხარა ვითამდა დიდი მჩრუნველს გამობატვიდ და თან თათხის კარამდე მიმაცვილა. ეს მინდა სულ რაღაც ხუთ წუთში.

მეორე დღეს დანიშნულ დროზე რომ მივდი, იმ თათხში სრულიად სხვა ატმოსფერო დამხვდა. ორ მაგიდას ორი უცნობი მამაკაცი უჯდა და ქაღალდებს ჩაკრკრებდნენ. მე თავისუფალ სკამზე მოვსახლდი. "სადაცაა, შემოვო". - ვფიქრობდი გულში.

- ვის ელაღებიო? - მკითხა ცოტა ხნის შემდეგ ერთმა დამხვდურმა.

- აი, აქ, თქვენ მაგიდასთან, ვუხინ სხვა კაცი იჯდა. იმასთან მაქვს საქმე. - ვუპასუხე დამხვდებლით. ეჭვალაც არ გამკარებია რაიმე შავი ფიქრი.

- ეს მაგიდა ჩემი სამუშაო ადგილია. მინდა საინტერესოა, რომელ საათზე იყავით აქ? - მკითხა უცნობმა.

- ორი დაწყებულ იყო.

- პო, შესვენებაზე ეყოფილხართ მე და ჩემი ამხანაგი. ვინაობა არ უკითხეთ?

- როგორ არა. თანამშრომელი ვარო, ტენსპექტორი ზინების დარგში. მე

ქალაქის შტაბიდან რეზოლუციური განცხადება გადაეცემა.

- გვარი ან სახელი გახსოვთ?

- ჩალიჩავა, მგონი, სვეტიცხოვე.

- ასეთი ჩვენთან არავინ მუშაობს. ან მოგონილი გვარი და სახელია, ან გაქნილი აფერისტის.

- სად შემიძლია ვნახო?

- ყველგან, არსად. - მომიჯრია უცებ.

- ეს როგორ გავიგო? - ვკითხე გაოცებით.

- უბრალოდ. - მიპასუხა მან ღიწმინდად. - ეტყობა, შესვენების წუთებში ისარგებლა იმ ვიღაც გაიძვერამ, დაგტყუათ, აღბათ, რაღაც და მიიმალა. სახელს გვიტყვას. ასეთი შემთხვევები ჩვენს სისტემაში ბოლო ხანებში გახშირდა, კერძოდ, რაც ფონტებიდან თქვენისთანა საპატივცემულო ხალხი ჩამოღის. სარგებლობენ მომენტით, მაგრამ მალე მოედება ბოლო. გირჩევთ, აწი მაინც ვკუთხ იყოთ. - დამარცხა კიდევ იმ უცნობმა და ოთახიდან რეტდასხმულივით გაოგნებული და განებებული გავიდა.

...იანვრის ბოლოსათვის ფონის ბანკიდან აღებული ამწლიანი სესხით ვეძინის ქუჩაზე მდებარე № 11 სახლის ქვედა სართულში მის კერძო მფლობელთან ურთიერთ წერილობითი შეთანხმებით (ე.წ. "ოტსტუპნიით") დავიკავე ამნეტრიანი ოთახი, რომელსაც სინათლე ქუჩის მხრიდან ჩამოსდიოდა. ქუჩა აღმართს მიუყვებოდა. ფანჯრის ვიწრო ზოლიდან მისი მხოლოდ კონტურს მოჩანდა და გამვლელთა მხოლოდ ნაბიჯების ხმა ისმოდა. "ექსპერიმენტი-სადვის" ფანჯარას თუ მიაღგებოდი და საგანგებოდ ზევით აიხედავდი, მაშინ მათი ფეხსაცმელებიანი ქუსლების დანახვაც შეიძლებოდა იმის გასარკვევად, კაცი მიაბიჯებდა თუ ქალი, ახალგაზრდა თუ ნოსტრი. სამაგიეროდ, შემოსასვლელი ბნელი ღერეფის გავლით პირდაპირ პატარა ეზოში გადიოდი. იქიდან ... ინებეთ, ძირს დაეშვებით? ბელანსკის ქუჩით რუსთაველზე გახვალ, მაღლა მოისურვებ? მთაწმინდაზე "აფრინდები".

...როგორც კი დავბინავდი, სამოქალაქო, ანუ შავისუფალი ცხოვრების პირველ დღეს შევუდექი, რომელიმე გაზეთის რედაქციაში მუშაობის

დაწყება გადაჭრით გადავიფიქრე. კმაყოფილებით შევხვდი ცნობას წითელ-
არმიულ "მებრძოლში" შტატების შემცირების გამო რეალური შესაძლებლ-
ობის არ არსებობის შესახებ. საგახეთო პროფესიონალიზაციის მხარდელი გულაც-
რების განწყობილება კვლავ მომეძალა. 25-30 წლის ასაკში გადატანილი
მომივე პერიოდი კიდევ უფრო მიძლიერებდა აპათიას. ეს ასაკი, მოგებისე-
ნებათ, ყოველი ადამიანის პიროვნულ ცხოვრებაში ყველაზე ძვირფასი,
აუნაზღაურებელი, ოქროს სამკაულებში ჩასმული ლაფვარდოვანი ღრთა. იგი
ომივე ხელისაგან გამოგლიჯა ცოცხლად დაბრუნებულ ჩემ ტოლ თაობას. "შევი-
ღებ კი სარედაქციო შრომა-საქმიანობას წინანდელი პათოსით და გატაცე-
ბითა? შევეგუები საგახეთო მასალებისადვის კვლავ გამუდმებით წაწვალს
და გონებაში მის კვლავ შეზღუდულად გადასარშვას?" ხშირად მაწვალებდა
და მაწამებდა ასეთი ფიქრები.

იძულებული ვაფხდი გამოქაზებებს დავლდებოდი. საბინაო წიგნში ჩა-
წერილს კონკრეტული მისანიარათ უკვე მქონდა. დემონიზაციებულების სამუ-
შაოდ ნომწყობ რესპუბლიკურ კომისიას ხელმძღვანელობდა საქართველოს კპ
(ბ) ცხილისის საქალაქო კომიტეტის პირველი მდივანი გრიგოლ ზამზახიძე,
რომელმაც სალამის საათებში ოპერატიულ მუშაობას ცენტრალური კომიტეტის
მამინდელ შენობაში ატარებდა. სამჯერ მომიხდა მასთან გამოძახებით
შეხვედრა.

პირველად თემრი წყაროს რაიონული გაზეთის რედაქტორობა შემომთა-
ვახეს. ომში გაწვევამდე ჟურნალისტობაც გომუშავებიათ და პროფილით შე-
საფერისია მქვენივენი. მე სწავლის გაგრძელება მოვიმობებზე და აღრიცხ-
ვაზე დამტოვეს. მეორედ - ყოფილი 26 კომისიის რაიონში ახლადშექმნილი
პროფტექნიკური სასწავლებლის პოლიტმუშაკის თანამდებობა შემიძლიეს.
პარტიის წევრი ხართ და პარტიას იქ სჭირდებიან. ისევ თავი შევიკავე
და აღრიცხვაზე ისევ დამტოვეს. მესამედ - მოსკოვში მილიციის სამეთა-
ურთ ორწლიანი სკოლა გაიხსნა, ოფიცის წოდება გაქვთ, პირობები იდეა-
ლურია, მანობივად და მილიციის ხაზით მალაღი რანგის მუშაკი იქნებით.-
მიხარა კომისიის თავმჯდომარემ, თან წამქვებულადა და თქნავ დამადლე-

ბიდაც კი - აპა, შეგირჩივთ სამომავლოდ ვითარება დიდებული აღვიღო. მი-
ლიციაში რა მიწა-მიწა რომ ვუთხარი, მახსოვს გ. ზამბახიძე უცებ გაბ-
რაზდა, ღიმილიანი სახე სწრაფად კუჩხად შეივლო, კრისიოს მდივანს
ცრვად გადაუღაპარაკა - მოხსენი აღწივბვიდან, მერე მომიბრუნდა და
ჩუმად მიხრა:

- აქედან რომ გახვალთ, ცხე ჩაღოთ კიბეებზე, არავის გააგებინოთ
თქვენი აქ ყოფნა. აწი თქვენი გზა თქვენ თვითონ ეძიეთ.

მართლაც, ზირვეულბისათვის ვის ევალება. სანანებლად თვენახევრის
ფუჭად დაკარგვა მჩრებოდა, ხოლო საფიქრებლად და ამოსახსნელად პირვე-
ლად გაგონილი ზემოთმთქანილი ფრაზა-რებუსი: "პარტიას იქ სჭირდებიოთ".
შემდგომ, დროის ბრუნვაში, თვალნათლივ ჩანდა და იგრძნობოდა სხვადასხვა
ინსტანციაში სხვადასხვა ვარიანტით, პარტიის ზოგად სახელზე ამგვარი
ამოფარებით ("პარტია მოიხრებს", "პარტია გაგაღებს", "პარტიას ებრძ-
ვი?" და ა.შ.), როგორ იღახებოდა და იბილწებოდა პირვანდელ პროგრამა-
მინიშტში ჩაქსოვილი ეს ზნეობრივ პრინციპებზე კი, რომლებიც კაცობრი-
ობის პუბლიკარულ უახლესობათა საგანძურს დღესაც განეკუთვნებიან (თუნ-
დაც მოძღვრება ადამიანის ფიზიკურ და სულიერი განვითარების პარმონი-
ზაციის, საყოველთაოდ ყველასათვის უფასოდ განათლების მიღების და მკურ-
ნალობის უზრუნველყოფის შესახებ და სხვ.).

...მარტის შეარცხებებიდან საარსებოლ მშველელი ხელი საქართველს
რადიოკომიტეტმა გამოიწილა. იგი რუსთაველის პროსპექტზე კავშირგაბმუ-
ლობის შენობის მიწაზე სარეზერვუარო ნივთი მთავსებულ. პირველ ხანებში პო-
ნორარს მისდროინდელ ლექსებში მაძღვრდნენ (მაგალითად, კრებულ "იერიშ-
ში" დაბეჭდვანდ რადიოთი გადაიკა თბასსტრიქონიანი პოემა "ხმა სან-
გარიდან"), მერე კი - კრესპონდენცია-ნარკვევებში. ერთ-ერთი ასეთი
შეღარებით მოზრდილი ნარკვევი ფურში გავიდა მარტის დამღვეს, ხოლო
რემინტატონზე გადაბეჭდილი მისი მეორე ეგზემპლარი მიტანილი მქონდა გა-
ზეთ "სახალხო განათლების" რედაქციაში, სადაც არავინ მიცნობდა. ამ
გაზეთის 1946 წლის 4 აპრილის ნომრის (№ 15) მეორე გვერდზე, ზემოთ

ნაწილში, ვხედავ, თვალსაჩინო აღზოლას "გამოფხვიმულია" ჩემი ნარკვე-
ვის საფუძვლი მსხვილი შრიფტით - "გაზაფხული აგრეთვე მთლიანად საფუძვლი".

სამი კვირის შემდეგ პინტარის მისაღებად რთმ მოხვედრი, რედაქტორს
თქვენი ნახვა უნდა, რამად მოხერა უნდას ვაღვივებინას მთლიან-მდი-
ვანმა უფრო არჩვაძვი. ამ ცნობით გაკვირვებულმა, მიზნუნებაც ვერ მო-
ვასწარი, ვიღაცამ ზურგოდან მიხრებზე ხელი დამალო, მკლავში მკლავი
გა მიყარა და იქვე თავის კაბინეტში შემიყვანა. მთლიან გაბნელებულ
პატარა ოთახში მავადის ელექტრო ნათურა როგორც კი აიწყო, მხოლოდ მა-
შინ შევხვედი უცნობ "მასპინძელს". გაბნევის რედაქტორის ურთულ საჯა-
იას თქვენი სახიდან, ირბად მიჩრდი მისი ურთულ თვალებიდან იმ წამს
თქვენი კმაყოფილების რაღაც საფრთხი ვარჩინება გამოსცვიოდა. გამომკითხა
ვიწარა, ამხელ-დამხელა, ჩემს სამხელრო ჩაცმულობას კიდევ ერთხელ
შემთავლო მიჯრა და მიღეს მოხერა:

- თქვენი ნარკვევი ისე დაიბეჭდა, როგორც მოიტანეთ. თითც არა-
ვის დაუკარებია. ყველას რთლი შეუძლია საგაზეთო მასაღის მიგნება,
მისი "მთხელეობა". ღილი ხანი არ არის, რაც მასწავლებელთა გაზეთი
აღვდა, კარგ მუშაკებს ვეძებ. პირველი მათგან დაიწყეთ ჩვენთან
მეშაობა. ხელდასი რწმ მანეთი ვექნებათ. ამდენივე პინტარის გამოგო-
ვით, - ეს ბოლო სიტყვები ისეთი რბილი, დამყვავებელი ტონით შემომა-
შარა, თქვენი არც დავუბეჭდულა - ეს ვეჭყადი, თუ - არას.

სადაც არის ბედი შენი, იქ მიგვიყვანს უფრო შენით. - ნათქვამია
ხალხურად. პოდა, ჩემი გადანათქვის საწინააღმდეგოდ, უნებურად თუ
ინსტიტუტურად, თანხმობის ნიშნად უნდა დავი დავუქნიც და ხელის ჩა-
მორთმევიც უსიტყვოდ დავემშვიდობე. რატომ მოხდა ჩემს არსებაში ასე-
თი უფვარი მტკამორფობა?

იანვარ-აპრილის - ამ ოთხი თვის განმავლობაში ურუშვერების და-
მამცირებელი განცდებისაგან ღამის აღამიანურობის უმთავრეს ღირსებას
- შრომის ჩვევას ვკარგავდი. ო, როგორ მდორედ, ტაატით, ზღაზვნიც
მიეღინებოდა ~~მეშაობა~~ უსაქმურობით მოშამულ-მოწამლული მუდამ მბორგა-

ვი დროს ეს იყო მთელი ჩემი განვლილი ცხოვრების მანძილზე სოციალური ასპექტით ყველაზე უმწარესი, უსამინდესი განცდა. არავის ვუსურვებდი მის თუნდაც სიზმარში აცხადებას.

სამი წელიწადი, შვიდი თვე და ორი კვირა დავყავი თბგვერდიანი დიდი ფორმატის რესპუბლიკური ყოველკვირეული გაზეთის რედაქციაში, ე.ი. გაცილებით იმაზე მეტი დრო, ვიდრე ომში გაწვევამდე ფოთის საქალაქო გაზეთში, საიდანაც, გახსოვთ, ალბათ, ჟურნალისტური საქმიანობისადმი აღერდელი განწყობილებით წამოვედი. მაშ, რამ გამაძლებინა ამდენ ხანს?

ჯერ ერთი, "სახალხო განათლება" იყო პირველი უწყებრივი ბეჭდვითი ორგანო, რომელიც განახლებული და გაფართოებული პროტულით აღდგა მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებიდან სულ რაღაც რამდენიმე თვის შემდეგ და, რასაკვირველია, მკითხველთა საყოველთაო ინტერესს იწვევდა. იგი აღმოცენდა განათლების სახალხო კომისარიატის მიერ 1928 წელს დაარსებულ მასწავლებელთა გაზეთის ბაზაზე, რომელშიც, როგორც გიამ-ბეთ, სტუდენტობის ხანმოკლე პერიოდში მეც ვთანამშრომლობდი. მაშასადამე, მისი ტრადიციის ფესვებთან მცირე მოგონების ძაფიც მაკავშირებდა;

მეორე, გაზეთის მომსახურების სფეროს წინანდელივით მოიცავდა არა მხოლოდ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების, საბავშვო სახლებისა და ბაგა-ბალების მასწავლებელთა ვიწრო წრე, არამედ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური სასწავლებლების, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების, კლუბების, თეატრებისა და ქობსამკითხველოების ამ დროისათვის ფართოდ გაშლილი ქსელი, მუშაკთა მთელი "არმია", საქართველოს კულტურისა და განათლების დარგების მასშტაბური ერთობლიობა.

და ბოლოს, აქედან გამომდინარე, ნებისთუ უნებლიეთ, ამ გაზეთის რედაქციაში, როგორც ერთგვარ გამაერთიანებელ ცენტრში, სიმბოლურად თავს იყრიდა მაშინდელი ქართველი ინტელიგენციის საუკეთესო, ნაღები ფენა, ინტელექტუალური ძალა, პედაგოგიური აზრის მიმდევართა გულმხურვალე პლეადა.

ყოველივე ამას პირველ რიგში ხელს უწყობდა ადგილსამყოფელის ან

დგამ-ავიჯის არა რაიმე კომფორტული მოწყობილობა თუ მოკაზმულ-მოხატუ-
ლობა, - პირიქით, სავარძელი კი არა, ზედმეტი უბრალო საჯდომი სკამიც არ
მოგვეპოვებოდა რედაქციის სამუშაო ოთახში, - არამედ აღვიღმდებარეთ-
ბა და გარემოცვა. იგი მოთავსებული იყო თბილისის ერთ-ერთი ყველაზე
ცენტრალური, პოპულარული ქუჩის - რუსთაველის პროსპექტის დასაწყის-
თან, დვით მისი ძეგლის ზემოთ, ე.წ. "ზემელის" კიდესთან, ი.ჯავახიშ-
ვილის ქუჩის აღმართზე, მიწვანე ნარგავებით მორთულ ეზოში, რომლის
მარცხენა მხარეზე მოხინაღრეთა სახლები იდგა, ხოლო მარჯვნივ შუშა-
ბანდიანი ორსართულიანი შენობა.

აი აქ, ამ შენობის ზედა სართული ეკავა განათლების კომისარიატის
პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტს, ხოლო ქვემოს ერთი ნა-
წილი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ფსიქოლოგიის ასევე საკვ-
ლევ ინსტიტუტს, ხოლო მეორე ნაწილი ი.გოგებაშვილის სახელობის ბიბ-
ლიოთეკას თავისი ვრცელი სამკრთველო დარბაზით. სწორედ მათ მიღმა,
შენობის ბოლო კუთხეში შეხიზნული იყო რედაქციაც.

ცხადია, ეს გარემოება ხელსაყრელ ატმოსფეროს ქმნიდა გამორჩენილ
ადამიანებთან კონტაქტებისათვის. მეორე მხრივ, გაზეთის ავტორიტეტის
ამაღლების, მისი პოპულარობის საწინდარს წარმოადგენდა დვით განათ-
ლების სახალხო კომისარიატი თავისი მრავალფეროვანი სტრუქტურული აგე-
ბულებით და თანამშრომელთა შეღარებით მცირე რაზმით, რომელიც უფრო
უკეთ, მოქნილად და ნაყოფიერად მუშაობდა, ვიდრე იმ "მცირე რაზმიდან"
შემდეგში წარმოქმნილი სამინისტროები და კომიტეტები თავიანთი გაზე-
თილი შტატებით. ისინი თანდათან სახელმწიფოს პარაზიტებად მოგვევლი-
ნენ.

მაგალითად, რედაქციაში ჩემი მუშაობის დაწყების დროისათვის,
1946 წელს, კომისარიატის უმაღლესი სკოლის სამმართველოს სულ ხუთი
თანამშრომელი ჰყავდა. სამმართველოს უფროსი იყო მიხეილ ჩხეტიია. აქე-
დან შეიქმნა უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების ჯერ სა-
ხელმწიფო კომიტეტი, შემდეგ კი სამინისტრო, რომელიც ბოლო დროისათ-

ვის 250-ზე მეტ თანამშრომელს ითვლიდა. და მაინც, ვითომდა, ვერ აუღო-
ლდა "დიდძალ" საქმეს. ასევე შეიძლება ითქვას კომისარიატიდან წამო-
ნაზარდ სხვა სამინისტროსა და კომიტეტზე (კულტურის იქნება ეს თუ
პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლების). 50-იანი წლებიდან ასეთი ფაქ-
ტიური მთელ ქვეყანაში საყოველთაოდ გავრცეულა და მის დამაკნინებელ
ნიშნებად გადაიქცა.

გაზეთის რედაქციაში საუცხოო კოლექტივთან ხანგრძლივად მუშაობის
მთავარი წამახალისებელი ფიგურა მაინც განათლების მაშინდელი სახალ-
ხო კომისარი ვიქტორ კუპრაძე (1903-1985) იყო. ცნობილია, კომისარ-
ბის ჩინი 1946 წლის ბოლოდან შეიცვალა მინისტრობის ტიტულით. ეს იყო
ე.წ. ცივილიზებული ქვეყნების სტანდარტებზე გადასვლის პირველი გა-
მთხატულება. ამ ასპექტით, ვიქტორ კუპრაძე საქართველოს განათლების
ჰეშმარტად პირველ ღირსეულ მინისტრად ითვლებოდა. მისი ბიოგრაფიის
"მხრებზე" მხოლოდ "საბჭოური" პერიოდის ცხოვრების ტიპური ნიშნები
იყო აღბეჭდილი. არც წარმომოხიო, არც უმაღლესი განათლებით მას არა-
ფერი აკავშირებდა ე.წ. რევოლუციამდელ წარსულთან და, ამდენად, "
"ახალ ეპოქაში" აღზრდილი ახალი ინტელიგენციის ნიშანთვისებებს გა-
ნასახიერებდა.

სოცალიზმის განვლილმა მიწვავე განცდებმა მას ბოლომდე შეუნარჩუ-
ნა თავდაბლობის დამამშვენიებელი გრძნობა, ხოლო მათემატიკურმა ნიჭ-
მა და ბეჯითმა შრომამ შეუფერხებლად მიიყვანა აკადემიკოსის საპა-
ტიო სავარძელამდე. მაგრამ ამის გამო განცხრომით და ფუფუნებით არა-
სოდეს უცხოვრია (ეს ცხადი გახდა არა მხოლოდ ვაჟიშვილის ტრაგიკუ-
ლი დაღუპვის გამო თანაგრძნობის გამოსახატავად მის ძველ ბინაში
(ვორონცოვის ხიდთან), არამედ ახალშიც მიმსგეველთათვის (ბარნოვის
ქუჩაზე), საიდანაც გაასვენეს.

გამხდარი, ფერმკრთალი, მუდამ სერიოზული, საქმიანი გამომეტყ-
ველების, სიტყვაძუნწი, მაგრამ აზრობრივად მდიდარი, მკაფიო, კონკ-
რეტული და მიზანგამოკვეთილი, ჩაცმულობით, გარეგნული აღნაგობით და

მანერებით იმდენად უბრალო, ერთბაშად გაგიძნელებოდათ თანამდებობრივ ან განსწავლულობის მხრივ რაიმე გამოჩენილობის შევსება-გაგება, სამაგიეროდ სწრაფად ავლენდა ზოგჯერ დასავლეთურ (გურულ) სიტყვებს, ემოციურ სიტყვებს და გრძნობების სიწმინდეს. და ასევე სწრაფად უძრებოდა გულმოსვლის წუთიერი ნიშნებიც. შუბლწარბების უცვარი შევსება და თვალების განზე, ირბად ვახელება. ეს იყო და ეს.

აი, პორტრეტული იერსახის, თუ შეიძლება ასე იქტვას, ძირითადი შტრიხები, რომლებიც აღიბეჭდა ჩემს მეხსიერებაში დაწყებული 1946 წლიდან, მეფთვალეურის, ე.წ. "რეპორტიორის" როლში ყოფნიდან, ვიქტორ კუპრაძის სიტყვების უკანასკნელ წლებამდე, როცა ამილხის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მეორე კურსის საპროფესორო თაბში ერთმანეთს ვხვდებოდით, როგორც კოლეგები, ლექციებისათვის განკუთვნილ შუალედურ დროში.

ამ ხნის მანძილზე ზოგადასაგანმანათლებლო სკოლებში ოქროსა და ვერცხლის მიღების გარშემო პირველად ატეხილი ატეხილებიდან, პელაგოგური მღვნიერების განვითარების გზების შესახებ თბილისში 1948 წელს გამართულ ამიერკავკასიის ზონალურ თათბირზე და შემდგომ, 1965 წელს, უნივერსიტეტის პირველი კურსის 93-ე აუდიტორიაში პროფესორ-მასწავლებლებთან ლ.ი. ბრეგინევის შეხვედრისას წარმოდგენილი შესავალი თუ მისასაღებებელი სიტყვებიდან, ჩემთვის მაინც განსაკუთრებულად აღსასახსოვარი იყო ერთი ეპიზოდი, რომელიც, მიუხედავად დიდი ყამის გასვლისა, აბლაც ცოცხლად მიღვას თვალწინ.

საქართველოს განათლების სამინისტრო მაშინ მთავრობის სახლის უკანა ნაწილის მარცხენა მხარეს, მეექვსე სართულზე იყო მოთავსებული. მინისტრის ვრცელ კაბინეტში 1949 წლის 15 დეკემბერს პირველად ვესწრებოდი კოლეგიის სხდომას. გრძელ მაგიდას კოლეგიის წევრები უსბდნენ, თავში კი, თავისი სამუშაო მაგიდის ცენტრში, მინისტრი იჯდა. იგი ყურადღებით უსმენდა კადრების სამმართველოს უფროსის მოადგილის ირაკლი კვაჭაძის ინფორმაციას დღის წესრიგის მორიგ სა-

კითხვები.

- პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორია შუამდგომლობს, - ჩასწერებოდა ცხვირზე მორგებულ სათვალევით ორივე ხელში ჩაბმულ სატალღო პირმრგვალი ი. კვაჭავაძე და, თითქოს კთხულობს, ზეპირად ახსენებდა საკითხის შინაარსს კოლეგიას, - რათა დამტკიცდეს ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდოლოგიის სექციის უმცროს მეცნიერმუშაკის თანამდებობაზე 110 მანეთის საგანკვეთო ტარიფით გაზეთ "სახალხო განათლების" რედაქციის სასკოლო-მეთოდური განყოფილების გამგე (თქვენი მონამორჩილის სახელის, გვარის და მამის სახელის ჩინოვნიკური სიზუსტის ცხადყოფით), რომელსაც ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდოლოგიის სპეციალური ჩაბარებული ბქეს საკანდიდატო მინიმუმის საბაზრებულ საგნებზე. წერილობითი თანხმობა რედაქციიდან ინსტიტუტში მისი გადაყვანის შესახებ საქმეშია ჩაკერებული. ხომ არ წავიკითხო?

- არა, არ არის საჭირო. - შესძახეს აქეთ-იქიდან.

მიუ ამაყი დირექტორის და ყოფილი რედაქტორის უკანა რიგში ვიჯექი და ინსტიტუტურად, ყოველგვარი გაფრთხილების გარეშე, ფეხზე წამივდექი. ამ დროს დაისვა ნატურალური პირბების საკითხი. გრ. საგანის განმარტებით, საშუალოდ ჩემი ხელფასი და პინორარი ყოველდღიურად 140 - 150 მანეთს უდრიდა, რაც ნაკლებია ინსტიტუტის ტარიფზე. ამით იყო უკანასკნელ ცდას მიმართავდა კოლეგიის წევრთა გადასაბირებლად და ამას სჩადიოდა ერთგვარი სინანულის გრძნობით ჩემ კეთილდღეობაზე ზრუნვისათვის (უბერებოდა ასეთი გაჩვენული, მოჩვენებითი ეფექტების შექმნა). მაგრამ, იტყობოდა, კაღრების სამმართველოს წინასწარ საკითხი "ნაღალ" დონებზე აქონდა მომზადებული. მხიბლავდა სამინისტროში დანერგული ორგანიზაციული მუშაობის სტილი და ის იყო უნდა გამოსსულიყავი სბლომიდან, სწორედ ამ მომენტში მიულოღნელად გაიხია მინისტრის მიკლე, სხარტი, ერთგვარად შემაჯამებელი სიტყვა.

- თვალყურს ვადევნებდი ჩვენი განცდის ფრცხვებზე ამხანაგ აკა-

კი თეორიას სტატუტებს და წერილებს და ჩემს მოწონებას ყოველთვის იწვევდა ფიქრი და განსჯა. ეს ჟურნალისტისთვის სანუკვარი თვისებაა. მისი კანდიდატურა შენაშინაობა ინსტიტუტისათვის, მაგრამ რედაქციისათვის - დანაკლავი. მე მხარს ვუჭერ კალმების სამმართველოს წინადადებას. მაღალიან ჯამოვბადებით გავისტუმროთ ჩვენივე ერთი დაწესებულებიდან და წარმატების კვალით სურვილით დადამტკიცოთ ჩვენივე - ამჯერად სანუკვარი დაწესებულებაში სექტორის მუშაობის შესაძლებლობა. მატერიალური პირობების შექმნა და დღესდღეობის ინსტიტუტის დირექციას.

ვინა მათინ კოლეგიის აქ აღწერილ სხდომას ესწრებოდა, მათ სულთა ამრდილებს მან გაყვა ფიქტორ კუპრაძის ამ სიტყვის ხსოვნა და სიზუსტე. და აუ ნიშნობას შევხედავ, მხოლოდ იმისათვის, რომ ნათელი დაადგო მასთან მუშაობის მცირე ეპიზოდის მოკონებისათვის. იგი მომავალს, შეამოწმებინას სწორდება.

სახელდებით: 1. იმით, რომ იყო ასეთი მინისტრი, პროფესიით მათემატიკოსი, ახალგაზრდობაში ჟურნალისტად ნამუშევარი, ჟურნალისტური მამივე შრომას დამტასებელი და მის თვისებრივ არსში ესოდენ ღრმად ჩანსუღარი, 2. იმით, რომ იყო ასეთი სამინისტრო, სადაც მუშაობა ერთი ადგილიდან მეორე ადგილზე გადაყვანის საკითხს, რა ღონისავე არ უნდა ყოფილიყო იგი, ესოდენ გატაცებული ყფრადღებით და სრუპულბური შესწავლით ეკიდებოლენ, 3. იმით, რომ იყო ზოგჯერ ასეთი დაფასების, სტატუსის და ადმინისტრაციის მომნიშვნელი ატმოსფერო.

წიდან გავერით რედაქციის საუცხოო კოლექტივი ვახსენე. მისი შექმნა, ეს თქმა უნდა, რედაქტორის დამსახურება იყო. ვრ.საჯიას კადრების შემოქმედის კარგი ძალა შექმნა, მაგრამ შენარჩუნება უძნელდებოდა. მაწილდებით და მუშაობის გამთყუარებით შიშს იდგა ჟურნალისტის დარვიდან. ამიტომ მთელი გულისყური და ენერჯია გადატანილი შექმნა საქმის ადმინისტრაციულ-ორგანიზატორულ მხარეზე, რითაც თემატური სახელით და მრავალფეროვნებით გაზეთის გამოშვებას წარმატებით აღწევდა.

ამ წარმატების ნამდვილი შემოქმედელი რედაქციის წამყვანი მუშა-

კები იყვნენ, რეზიმდე და რემ გვერდით, სხვადასხვა დროს, აქ მუშაობდნენ იმ ხანად სახალხო განათლების, ჟურნალისტიკის, ლიტერატურის სფეროებში საკმაოდ ცნობილი ადამიანები. მათ შორის ერთ-ერთი პირველთაგანი, ვინც ნათელიმისის პრაქტიკული გრძნობით დამიანხლოვდა და თჯახური სიბნელე-სიყვარულით გულს მიხალისებდა, იყო ვარლამ ძიძიგური (1889-1957). ღვაწლს, 20-იან წლებში დაწყებითი სკოლების I და II კლასებისათვის ქართული ენის სახელმძღვანელოს ნაგვეობიდან რეზიმდის რეზიმდის სანატორიო სწორედ ის ა-ცხორი, რომელიც მთხსენიებულ მყავს პირველ ნაწილში (ნგ. 83)

თავისთავად ასეთ შეზვერებასაც ზომი შეზვედრა შექცია! მაგრამ მე ზომი მამონი, სიბნელეშია, წიგნისა უფლებ დაპყვლილი სახელი და გვარი ზედადამიანის რაღაც ბუნდოვან სიბნელედ მესახებოდა და არამც და არამც არ წარმომეფიცინა მისი მიმსგავსება ადამიანების რვეულებრივ ფა-ზაქურ გამთხახულებებთან?

და, აი, უცნაურობის ფანტასმაგორიდან ვარლამ ძიძიგური რვალო-ბის "ტრავუარებზე" ყოველდღე დადიოდა რემ თვალით თავისი რვეული, ღონჭი, აურქარებელი ნაბიჯებით, პირველადვე სარედაქციო დავალება სას-კლადი თვითშეიმტქმელების რესპუბლიკურ თვითშეიმტქმელებს დასწრების და მისი ჯამეტქების შესახებ თრთვეს ერთად მთავრება და ამან თვით შექმინა პი-რთბა მის თჯახს დავკავშირებოდე. იქ მიმარებდა მასალების ერთმანეთ-თან შესაბამისებლად და წინიღებ თრთვეს ხელისაწერად (ვ. ძიძიგურის ქველი ბინა და იმ მიღამის დასახელება ამჟამად აღარ არსებობს. მის აღგორზე სასწერის "რვერთა" აღმარული).

ვარლამ ძიძიგური იყო სხვადასხვა ტანის, ღვადავა ღვაყებითა და ღა-ზაბით მუდამ პირმომღობარი, ტყვიანობარი, ქველიმტქმედი, ცხორება-ში რახედედი, ვ.წ. კულის საკითხავი კაცი. ღვაგნდად იყო ქვეული მის მშობლიურ სფეროში-მთხსულში სახალხო საბჭოს მშენებლობის დასარ-ქარებლად 1925 წელს მუშურ-გლეხური სახელმწიფოს საკავშირო ცენტრა-ლური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის მ. კალინინის რაყვანის

იშვიათი ამბავი. ამ სახლში შემდეგ გაიხსნა მათხოჯის საშუალო სკოლა, რომელსაც ვ.ძიძიგურის სახელი მიეკუთვნა. 1980 წლის 5 ოქტომბერს თვით ვესწრებოდი სკოლის ეზოში მისი ძეგლის საზეიმოდ გახსნას.

ყოველივე ეს ვარლამ ძიძიგურმა დაიმსახურა ხანგრძლივი პედაგოგიურ-საზოგადოებრივი მოღვაწეობით, იმ პატრიოტული თაოსნობით, დიდი გარჯით და მონღომებით, რომლის უშუალო შედეგი იყო 1947 წელს საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს სახალხო განათლების სახელმწიფო მუზეუმის შექმნა-დაარსება. ამ მუზეუმმა პირველად ბინა დაიღო თბილისის 51-ე საშუალო სკოლის პირველ სართულზე, ვესტიბიულის გვერდითა ოთახებში, ხოლო 50-იანი წლებიდან გადატანილ იქნა პირველი საშუალო სკოლის იმ ისტორიულ შენობაში, რომელიც ერთგვანი ძალების მიმართველობის წლისთავზე, 1991 წლის 22-23 დეკემბერს, შინა ბრძოლების - ძმათა ურთიერთმკვლელობის ტრაგიკულ დღეებში, ხანძრისგან განადგურდა. ცხადია, შენობასთან ერთად დაიწვა და ფერფლად იქცა მუზეუმის უნიკალური არქივი, სახალხო განათლების ისტორიის ერთგვნი განძი.

მუზეუმის დაარსებიდანვე ვარლამ ძიძიგური შეუდგა სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეებისა და სახალხო მასწავლებლების შესახებ მასალების შეგროვების, შესწავლის, განზოგადების და კრებულად გამოცემის საშვილიშვილო საქმეს, რაც მისი სიკვდილის შემდეგ თანდათან მიწედა, შეყვინდა და ბოლოს სულ შეწყდა. გულნაკლული წავიდა ამ ქვეყნიდან ვარლამ ძიძიგური, რომელმაც პირველად შექმნა დაწყებით სკოლაში ქართული ენის სწავლების მეთოდის სახელმძღვანელო წიგნი. იგი მან გადამუშავებული სახით საკვალიფიკაციოდ წარადგინა პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში და აქ გზა გადაეღო "სახალხო განათლების" ფურცლებზე 1951 წელს მ.თაღაკვაძის მიერ ტენდენციური წერილის გამოქვეყნების შედეგად! ამ წერილის უკან იმ დროისათვის ენათმეცნიერების

1. იხ. "სახალხო განათლება" 1951, №17 (24-1v)

ფრონტზე გაბატონებული ძალები, მათ სახელს ამოფარებული მოქიშპენი იღვინენ, რის გამოც იმსტიტუტის დირექციამ ვერ შეძლო დაცვის პროცედურამდე მიეყვანა საქმე. ღვაწლმოსილი პედაგოგის ავადმყოფი გულსთვის ასეთი ვერაგული "ღარტყმა" ძნელად გადასატანი აღმოჩნდა.

სამაგიეროდ გზა გაიკაფა მისმა მემუარულმა ნაშრომმა სახელწოდებით - "მასწავლებლის მოგონებები", რომელიც ქალბატონმა *კობო* ძიძიგურმა (მიქელაძემ) გადმოცა 1958 წლის 21 იანვარს ასეთი წარწერით: "საყვარელ აკაკის ვარლამის მოსაგონებლად". გარემოებამ წილად მარგუნა განუყრელად ახლო ცხოვლიყავი ამ დიდბუნებოვან, შინაგანი კლემამოსილებით აღსავსე ადამიანებთან.

სოლომონ ცაიშვილს (1900 - 1957) ჯერ კიდევ თბამდე ვიცნობდი მასწავლებლის სახლთან არსებული ლიტერატურული წრიდან. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ შორიდან დანახვით, აბა, ახლო ურთიერთობა საიდან მიქნებოდა. ისევ ის თეთრი პენსნე ეკუთა თვალებზე, ისევ ის ჩემი, მოკრძალებული, უწყინარი და მუდამ ფიქრებით დაკავებული სოლომონი - პედაგოგი, ლიტერატორი, ფურნალისტი იჯდა ახლა ჩემი მაგილის პირდაპირ და კარესპონდენტებებს ასწორებდა მორიგი წამრისთვის. მისი ხშირი სტუმარი იყო იმავე ლიტერატურული წრიდან იოსებ იმედაშვილი. ნაბადი, როგორც ყოველთვის, ცალ მხარზე პტონდა მორგებული, კახური ქუდი ეხურა, ისევ ისე მხნელ გამოყურებოდა, თღნავ უფრო გაჭაღარავებული და თეფრწვერებმომხვებული.

სოლომონ ცაიშვილის აქტიური მონაწილეობით მომზადდა ივანე გომელაურის პედაგოგიური მოღვაწეობის სამოცი წლისათვის აღსანიშნავი საიუბილეო გვერდი, რომელშიაც დაიბეჭდა ი.იმედაშვილის მოგონება სათაურით - "მოქალაქე და ადამიანი". იგი მთავრდებოდა საგულისხმო სიტყვებით: "მე რომ მოქანდაკე ვიყო და შემიძლოს სხეულთან ერთად ადამიანის სულის ვითარების გამოძერწვა, ვანოს გამოვაქანდაკებდი ზედ წარწერით: "ახალგაზრდებო, იყავით ასეთი მასწავლებელი" და სკოლებს დავურიგებდი თვალსაჩინო ადგილას დასადგმელად, რომ ყოველ მასწავლებელს

ყოველ დღე იხსენიებენ გულწრფელად, იხსენიებენ სიწმინდით, იხსენიებენ პუმიანურობით და სწავლა-აღზრდის იხსენიებენ ღრმა სწიმენით შედეგად ფეხი კლასში, რეგულარული ვანო გამოვლენებით ცვადა და იცის" ("სახალხო განათლება", 1948, №49). ჩემზე გავლენას ახდენდა არა მხოლოდ ასეთი სიტყვები, თვით რწმენა წინაპრის ცოცხალი ხანა, რედაქციაში რომ ვხე-
დავდი.

სოლიდონ ცანიშვილი რედაქციიდან სახალხო განათლების მუხრუმში გადავიდა სამუშაოდ და მხარში ედგა ვ.ბობოხუას არა მხოლოდ სამუხრუმო-საგანმანათლებლო, არამედ ხელოვნების ნაბუნების იმ კრებულების შედგენისა და გამოცემის საქმეებშიც, რომლებიც ფაქტობრივად მისი უშუალო მიდგომის ნაშთია, ავტორობით და გულმოდგინებით მზადდებოდა. ამის მიწვევით თვით ვიყავი. მე წილად მივღე, მაგალითად, რედაქციაში მუშაობის პერიოდში მუხრუმის დაკვეთით დამეწერა სტატია-ნარკვევები ი. ფრანკის, კ.გაგუას, პ.კახიანიანის პედაგოგიურ მოღვაწეობებზე. მსოფლიო გამოქვეყნებული კიდევ ცალკეულ კრებულებში ("სახალხო განათლების ქართული მოღვაწეები და სახალხო მასწავლებლები", ტ. I, 1953, გვ.291-293 და სხვ.).

ერთხელ სოლიდონ ცანიშვილი ვერეს ხილზე შეხვდა, გამარჯობა და გაცნობისკენ მიმართული თვალებით მიხარა: - პაპლე ინგოროსებანი მკითხა შენც ვინ არის. მე ავუხსენი, ვინც ვიყავი. რატომ მეკითხებიან მეტე, რამე ვუხარა, გამანდო: "მნათობი" მისი წერილი იბეჭდება ილია ჭავჭავაძის, წამაკობის და სასწრაფოდ პირველი ტომის შექცევა შევაჩერეთ. უნდა გადავაკეთო ვრთი აღგადი და მოვიხსენიებ უმცირესად. პაპლე ინგოროსებანი იშვიათად ახილდებიან ამგვარი პატრიარქებით ვინცა. - დაუმატა მთელს და მკითხა, რას უხემა წერილი.

ეს იყო ჩემთვის მოულოდნელი სურპრიზი. ღერნალ "მნათობის" 1950 წლის მე-11 ნომერში გამოქვეყნებული წერილი "ილია ჭავჭავაძე და ნიკოლოზ ბარათაშვილი (შემოქმედებითი ნათესაობის საკითხისათვის)" მიზნად ისახავდა დაერღვია პ.ინგოროსებანი მტკიცებით გავრცე-

დებულებების შეხედულება, რომ ილია ჭავჭავაძემ ნიკოლოზ ბარათაშვილის პირ-
ტურ სახელს პირველად გაეცნო 1850 წელს ეკატერინე ჭავჭავაძის მიერ
პეტერბურში მიწოდებული ხელნაწერით კრებულიდან. ეს ადრეული ჩემი წერილ-
ით მოხმობილი არგუმენტებით უნდა გადავივლიყო უკან, სახელდობრ,
1852 წლით, როცა "ცისკარში" პირველად მოხდა პეტრის სამღვინივე ლექ-
სის პუბლიკაცია.

ილია ჭავჭავაძის თბუღებამთა ამატომეულის პავლე ინგოროყვასეული
გამოცემის პირველი ტომი, მეორესთან შედარებით, მარტლაც გვიან გამო-
ვიდა. მას წამომდებარებული პქოშლა პ.ინგოროყვასის ვრცელი ბიოგრაფიული
ნარკვევი ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ,
რომლის 41-ე გვერდზე, სქოლიოში, მარტლაც არის დასახელებული ჩვენი
წერილი პ.ინგოროყვასს ასეთი მიწოდებით - "წამელაც მთელ მთგ სწორ
დებულებებს შეიცავს". ხოლო სქოლიოს ზემოთ, უკანა 42-ე გვერდზე,
ავტორის მიერ ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ ამ საკითხზე ადრე გა-
მოქმედული შეხედულება "წამელაც ირკვევა, ამითა სწორი". ეს იყო ღრბ-
რატურისმცოდნეობის ასპირანტზე ჩემი გამოჩენის პირველი ნიშანი, რომ-
ლის შეუწყობლად და შესაძლებლად ს.ცაიშვილის საბოთ ღრეობა ღვთაური
ბუნების აღამიანთ მომიგლანა.

სიღმინ ცაიშვილს ი.მეუნარგას "ქართული მწერლების" არი ტო-
მის გამოცემის გამლად აუნდაც არაფერი გაეკვამბინა, ესეც საკმარისი
იყო მისი სსოვრისა და მოღვაწეობის დასაფასებლად, საცხოვრებლად ვა-
კეში გადასული, თავის ახალ მიწაში რომ ვნახე (კახსაძის და ფალა-
შვილის ქუჩების კუთხესთან) მძიმე, მწილიანე ავაღმყოფი იყო. მუუღ-
ლე, ქაღბატონი ფატი ჯაყელი, ავადაც პედაგოგი, თავს დასწრიკალბდა
და საყვედურობდა - ღოგინშიც არ ისვენებს, სულ ქაღალდებში იბურჯ-
ნებაო. გვერდითა სკამებზე მარტლა დახვავებული იყო საქაღალდეების
დასტები გამოუქვეყნებელი ხელნაწერებით. ისინი ღამიეჭდნენ და განაგ-
რბობენ ამ შესანიშნავი აღამიანისა და იქაღაქის სულიერ სიფოცხლეს.

რედაქციაში პასუხისმგებელ მდივნად და სტილისტად მუშაობდა ვლადიმერ მგალაბიშვილი (1913-1964) - კვალიფიციური, დახელოვნებული, პროფესიონალი ჟურნალისტი. იგი ეკუთვნოდა ჟურნალისტთა იმ თაობას, რომელთა გაზეთ "კომუნისტის" ტრადიციებზე იყო აღზრდილი და გამოწონილი. ეს ტრადიცია 20-იანი წლების მიწვაზე კლასობრივი ბრძოლის თეორიიდან იყო აღმოცენებული და გამორჩეულა უღმრთელობით, კრიტიკული სიმბინჯით და სიმახვილით. ყველა ამ ნიშანდვისებას გამოხატავდა ვ.მგალაბიშვილი გაზეთ "კომუნისტის" ფურცლებზე, როგორც მისი სპეციალური კორესპონდენტი (იგივე თანამშრომელი), რომელიც 1932 წლიდან სისტემატურად აქვეყნებდა მამხილებელ ფელეტონებს სოციალიზმის მიმდინავე მიმდინარე მტკვრული პროცესების ირგვლივ. პრესის მიმდინავე იგი კომუნისტური იდეოლოგიისათვის მეზობლის მისაბამ მაგალითს იძლეოდა. ყოველივე ეს ნაწილობრივ, ჯერ კიდევ ომამდელ პერიოდში, ელესურს, რაღა გაზეთის ყოველი ნომრის წაკითხვა მოთხოვნილების საგნად მიქონდა გადაქცეული.

ვ.მგალაბიშვილთან პირველი შეხვედრით აღძრული ჩემი შთაბეჭდილება ამსოფლებრად საწინააღმდეგო, დიდად დამორებული აღმოჩნდა შორიდან შემეშავებული იდეოლოგიური წარმოდგენებისაგან. ორი-სამი კვირა დასვირდა, გამეფანება გაოცების ბურუსი, შემეცნო და გამეგო გარეგნულად ამ მითქმისდა მიუკარებელი, ყველაფრის მიმართ ინერტული ინდივიდის შენება-ხასიათი. 1937 წლის რეპრესიების შედეგად ვ.მგალაბიშვილის იუდეო ჩაფრთხილი მგზნებარების აღდგენა, მისი კვლევ ანაბება შეუძლებელი იყო. ეს უპირველესად თვითონვე იგრძნო, როცა გაზეთ "კომუნისტის" რედაქციის დატოვება იმულებით მოუხდა. ამ გარემოებამ იგი იდეოლოგიის სფეროდან ერთბაშად შიშის სამყაროში გადაინარა და მიატოვა შეზღუდულ ჩარჩოში, სადაც შემოქმედებით უნარს შეზღუდულივე საბოქმედო სარბიელი უნდა ეპოვნა. ასე მოვედინა ყოფილი კვალიფიციური ჟურნალისტი მკითხველ საზოგადოებას უბადლო სტილისტად და დახელოვნებულ, კვშიარიტად პროფესიონალ მთარგმნელად.

ტიტანურ, არაადამიანურ შრომას ეწეოდა ამ დარგში ვ.მგალაბლი-
შვილი. თუ ბელენსკის და ჩერნიშევსკის თარგმნა შინაგანად რაიმე
ესთეტიკურ სიამოვნებას ანიჭებდა, უნდა ვიფიქროთ, ამგვარი სიამოვნ-
ებებისაგან დაცლილი იყო, ალბათ, რაცა დავალებით უხდებოდა... დიახ,
დავალებით იგი შედიოდა მობილიზებულ მთარგმნელთა იმ ჯგუფში, რომ-
ლის მიეშვეობითაც განხორციელდა საქართველოში ლენინის თბულებათა
მეთხვე ქართული გამოცემა. ანიტომ "სახალხო განათლებაში" შეთავსე-
ბით მუშაობდა, კვირაში მგონი ერთი თუ ორი დღე და ერთ წუთსაც ვერ
ნახავდით უსაქმოდ, თავაწვეულს და მოცლილს. მისი სამუშაო საათები
არ განისაზღვრებოდა ასტრონომიული დროით, იგი ექვემდებარებოდა მო-
ვალეობისა და საჭიროების მოთხოვნას.

მრავალჯერ დავდგომივარ თავზე და მინახავს თავისი სამდივნო-
სასტილო ფუნქციის შესრულების შემდეგ, როგორ ელო საწერ მაგიდაზე
ხელმარცხნივ ლენინის ტომი, როგორ ჩაკრკრტებდა სათვალეებიდან ფურ-
ცლებზე ჩამწკრივებულ სტრიქონებს და, თითქოს ავტომატურად, როგორის
სისწრაფით, როგორ ჩქარ-ჩქარა გადაჰქონდა მარჯვენა ხელით ცარიელ
ქაღალდზე აზრები და წინადადებები, რათა მიემანქანეს არ მიკლებოდა
რემინგტონზე გადასაბეჭდად და არ დასკრებულყო პირდაპირ სტამბა-
ში ჩაგზავნა.

ასე ხდებოდა ყოველდღე ხან ჩვენიდან, ხან "იმიელში" კონვეირულ-
სერიული სისტემით ლენინის გადაქართულება. ასე გადაიღალა, არა, ასე
"გადაიწვა" ტვინის უხილავი უფრედების მაცოცხლებელი "ნათურები".
ასე გაჩნდა ტკივილიანი, მტანჯავი, უძილო ღამეები. და ბოლოს, თვით-
მკვლელობით ასე დასრულდა ვლ.მგალაბლიშვილის ხანმოკლე ცხოვრების
უკუღმართობით შეღახული გზა.

პარადოქსი! ტრაგიკულის და კომიკურის შენახავი! შიშის ფსიქო-
ლოგიური წინების აპოგეა!

თითქოს ჩემს მისვლას უცდიდნენო, ხუთწევრიანი პირველადი პარტი-
ული ორგანიზაცია რედაქციასთან 1946 წლის მაისიდან ჩამოყალიბდა და

მისი მღვივანის მთავალეობას ვასრულებდი ინსტიტუტში გათავჯანამდე. ასეთი პოლიტიკური ორგანიზაცია ყოველი წარმომადგენელი-დაწესებულების შემადგენელ კომპონენტად ითვლებოდა და, ალბათ, რეალურ რვეთთან ისე სხვაგანად, შტატის მუშაობისამსახურითა საერთო რაოდენობის შედარებით მცირე ნაწილს, ან მცირე ბირთვს შეადგენდა. მისი მთავარი დანიშნულება, პარტიის ხაზის გატარებასთან კრებების ჩატარების ჩათვლით, საბოლოოდ საწევრო ანარიტეტის აკრედიტაციის მიზანმიმართულია. მაგრამ მღვივანის მთავალეობა, რა თქმა უნდა, მარტო ამით არ იტარებოდა. რაკომის პარტიისებრიება და ე.წ. თეორიულ კონვენციებშიც დასწრება და მონაწილეობა საგადაღმწეო იყო, ხოლო დამატებით ზედადაღმებათა შესრულება - ზესავალდებულო.

ორგანიზაციის ხუთი წევრითან ოთხი ნაწილითადა, ნაწილობრივ და ნაბიჯობით იყო. მაგალითად, რედაქციის მთავარულს ვიცი ნიშნადეს, აჭარის ასსრ განათლების სახალხო კომისარიატის ყოფილ ინსპექტორს და კულტურის წევრს, შრილობებისგან ცალკე ფუნქციის მქონდა დაზიანებული, კარგობდა კარგად. ვახანგ სიხარულითეს გამოსვლილი მქონდა ფაშისტური გერმანიის ტყვეთა მანაკები და შემდეგში, საკუთარ წიგნში (თანამშრომლებთან ერთად) - "მავთულქარობის ტყვეობაში" ვადატანილი ტანჯვის გამოსახვის გაჩა და მან დიდი შრომა შეაღია წინანდელ საბრუნავის მიშვილობით მცირე მსხვერპლ ომში დაღუპულ ქართველთა ხსენის უკვლავსაყოფად ოთხი ტომის მომზადებას და გამოსვლას საერთო სახალხო "ომის ვიდეო". მიუხედავად ამისა, არც პარტიულობის და არც ომში ნამსახურების ნიშნით არ მახალეს ვინმეს რაკომე უპირატესობა ან პრივილეგია მქონდა.

ზემოხსენებულთა გაჩა, მიხვილ კაკულები იყო ეს თუ შედეგ შენგული, ვასო ბიკაძე თუ ლავით თამბაკაშვილი, არიგულ ზაქარია თუ მერაბ ალაშვილი, ნუნუ სომერტიკო თუ სიმონ ლომჯინიაძე, ერთი სიტყვით, რედაქციის თანამშრომელთა ერთგან კულექტივში არავინ ვრძობდა ერთმანეთს შორის რაკომე განსხვავებულობას, სუფილთა ურთიერთდატვივის-

ცემის, კოლეგიალობის, სიყვარულის საოცრად თბილი, მოსაგონებლად კიდევ უფრო საამის და სასიამოვნო ატმოსფერო. იგი აგებული იყო არა ქვენა, ეგოისტურ გრძნობებზე, არამედ უშუალობასა, გულწრფელობასა და გულითალობაზე.

ამიტომ ჩვენთან მაშინ არ არსებობდა კონფლიქტური სიტუაციების შინაგანი პრობლემა. ყველანი- დაწყებული რედაქტორიდან დამთავრებული ტექნიკურ მუშაკამდე- საერთო საქმის, გაზეთის ხარისხის, მისი ავტორიტეტის ამაღლების ინტერესებით ვიყავით გამსჭვალულნი და გაერთიანებულნი. არავითარი დანდობა, მხარდაჭერა ზნეობრივად სახელგატეხილებს, "მმა-ბიჭობას", მუქთახრობას, ყოველმხრივი თანადგომა პატიოსნებას, მოვალეობის შეგნებას, იდეალების ერთგულებას. ომამდელი პერიოდით ეს პრინციპი ელს საფუძვლად გაზეთის სარედაქციო მოქმედების მიქანიზმს, იგი ასახავდა საზოგადოების, მასების ძირითად განწყობილებას, სულისკვეთებას და, მაშასადამე, გვიქმნიდა კიდევ პრესტიჟს მკითხველთა ფართო წრეში. ამ მხრივ ერთიანობის მასაზრდოებელი გარეგანი ფაქტორების როლი და მნიშვნელობა უაღრესად დიდი და გადასწყვეტი იყო.

ფასების ყოველწლიური დაკლების დიდმა სახელმწიფოებრივმა პოლიტიკამ და ფულის რადიკალურმა რეფორმამ სწრაფად გადაწყვიტა ომამდელი ეკონომიკური დონის მიღწევის, მანეთის კურსის განმტკიცების და მისი ყიდვითი უნარიანობის გაძლიერების უმთავრესი ამოცანა. ამას თან მოყვა: 1. სამრეწველო და სასურსათო მალაზიების ცარიელი თაროების პირველი მოთხოვნილების აუცილებელი საგნებით, ნივთებით და პროდუქტებით ავსება, 2. ყველგან და ყველადღერში ძველებური წესრიგის აღდგენა, 3. აღამიანთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და რიგების მოსპობა, 4. საშინაო საქმიეების სტაბილიზების პარალელურად ქვეყნის საერთაშორისო ავტორიტეტის უდიდესი მასშტაბით კიდევ უფრო გაზრდა და ამაღლება.

ამ უკანასკნელის რეალობას თვალნათლივ მოწმობდა: 1. ახლად-

შექმნილი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში, მის უშიშროების საბჭოში სსრ კავშირის განსაკუთრებული როლისა და აღვილის საყოველთაოდ აღიარების, 2. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში - პოლონეთსა, ^{აქლავა} რუსსა, იუგოსლავიასა, რუმინეთსა, უნგრეთსა, ჩეხოსლოვაკიასა და აღმოსავლეთ გერმანიაში ე.წ. სახალხო დემოკრატიის პრინციპით მმართველობის ახალი ფორმების დამკვიდრების, 3. აზიის კონტინენტზე - ჩინეთსა, მონგოლეთსა, ვიეტნამსა და ჩრდილოეთ კორეაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წარმატებით დაგვირგვინების, 4. აზიისა და აფრიკის სხვა ქვეყნებში ამ მოძრაობის ფართოდ შეჭრის, 5. ამრიგად, სოციალიზმის მსოფლიო-ისტორიული სისტემის შექმნისა და ჩამოყალიბების, როგორც მეორე მსოფლიო ომში საბჭოთა კავშირის ძლევამოსილი გამარჯვების ლოგიკური შედეგის, ასევე საყოველთაოდ ცნობილი და აღიარებული ფაქტები.

ბევრი უნდა ყოფილიყავი, იმ დროის ეიფორიულ საერთო ფონზე არ გეგრძნო ამ ისტორიული მოვლენების ბუმბერაზობა და სიდიადე, მისი საპატიო, საამაყო ხასიათი, საკუთრივ არ დაგენახა და არ შეგემჩნია თავისუფალ გაყიდვაში მთელი დღე გამოყენილი სამი ხარისხის საქონლის ახალი ხორცი სამნაირი ფასით - კილოგრამი მანეთი და ოცი კაპიკიდან მანეთი და ოთხმოც კაპიკამდე, კარაქის, ყველის, თევზეულობის სიუხვე და მრავალსახეობანი, წიფელი და შავი ხიზილალის, ძებვეულის ნაირნაირი ნიმუშები, ნაირნაირი კომფოტების, მურაბების, ტკბილეულობის, ნამცხვარების, პურეულობის ასორტიმენტები და "ფასონები". წყალგარეულ თუ შაქარგარეულ ღვინოს არსებობაზე მაშინ ხომ გაფიქრებაც არ შეიძლებოდა! ლუდი ლუდს უგავდა, ჩვენიც და "ბავარიულიც", არაყი და კონიაკი - დეგუსტატორის ნახელავს.

შესვენების საათებში თუ რვასაათიანი სამუშაო დღის დამთავრების შემდეგ ხშირად ჩავდიოდით რედაქციასთან ახლო მდებარე ხან ერთ ("გემო"), ხან მეორე ("ყაზბეგი") რესტორანში, რომელთაც "ზემელთან"

ურთიერთ მოპირდაპირე სახლების კარგად მორთული, განათებული სარდა-
ფები ეკავათ და გულახეინად შევექცეოდით გემრიელად შეკაზმულ და
თავაზიანად მოწოდებულ საჭმელებს ქართული სუფრის დამამშვენებელი
არომატული საჭმელით (მენიუში ყოველთვის იყო, როგორც წესი, საცივი,
ლამი, მჭადი, სულგუნის ყველი, მწვადი, შებრაწული ქათამი, მოხარ-
შული ბაჭას საკაზმით, ჩახობილი, გოჭის ხორცი, ყაურმა, ერთი სიტ-
ყვით, რასაც მოისურვებდი. ფულის შოვნა უფრო ვირდა, ვიდრე პროდუქტის)

სიხარულს, სიამოვნებას გგვრიდა ასეთი მოღებნა, გვაახლოებდა,
გვაყვარებდა ერთმანეთს, შრომის და ცხოვრების სტიმულს გვაძლევდა.
არავითარ სინანულს არ იწვევდა ის მცირე დანახარჯი, რომელსაც თი-
თოეული ვიღებდით ერთმანეთის პატივსაცემად. ხუთკაციანი მეგობრული
სუფრა, მახსოვს 12-15 მანეთს არ აცილდებოდა. ერთი საგაზეთო სტატი-
ის საფასური იყო. ვხვდებოდით ერთმანეთს ოჯახებშიაც არა მხოლოდ სა-
ახალწლოდ და სადღესასწაულოდ, თითოეულის სურვილის და ინიციატივის
მიხედვითაც. ჩვენს ცნობიერებას, შეგნებას და ურთიერთდამოკიდებულე-
ბას ყოველგვარ გაჭირვებასა და სინაკლებებში წინანდებურად წარმართავდ
ხვალინდელი დღის იმედი და უკეთესი მომავლის რწმენა. აი, ეს იყო
მთავარი.

ამიტომ მუშაობის დაწყებიდან ექვსი თვის შემდეგ ამიტერიან სარ-
დაფიდან საცხოვრებლად ვეძინის ქუჩის ცოტა ქვემოთ, ოძელაშვილის ქუ-
ჩაზე (№ 18) თექვსმეტმეტრიან ყოფილ სამზარეულოში გადასვლა დიდ ფუ-
ფუნებად, პროგრესად უნდა მიმეჩნია და მიმაჩნდა კიდევ. ეს მოხდა
1946 წლის ზაფხულის დასაწყისში. ჩემმა სახლის მეპატრონემ ახალი
სახიერო "მუშტარი" გაიჩინა, "ოტსტუპნოის" დასაბრუნებელი ფულით ვი-
თმინა კომუნალური ოთახიდან მარტოხელა მოხუცი ქალი გაიყვანა, სახლ-
მმართველობაში ჩემი ამოწერა-ჩაწერის საკითხი წინასწარ მოაგვარა
და მხოლოდ ამის შემდეგ გამიმხილა - თუ შეიძლება იქ გადაბრძანდითო.
უარს როგორ ვეჭყოდნი!

ჭერს რომ ხელით ვწვდებოდი, მარცხნივ და მარჯვნივ მოხინაღრეთა საერთო სამხარეულოების რკალში რომ ვიყავი მომწყვდეული, უკანა კედელი ვეძინის ასახვევიდან მიწის ნესტიდ რომ იყო გაჭლენთილი, ან ეზოს საერთო საპირფარეშოში სახიფათო მიხვეულ-მოხვეული გზებით რომ უნდა მივლო, - ყოველივე ეს რა ღმერთის წყურთმა იყო იმ ბედენასთან შეფარდებით, რაც ახალ ბინას გააჩნდა. ეზოდან იგი მეორე საერთოდად ითვლებოდა, აქონდა ფანჯარა, შეგებლო გადაგებელა მოაჯირიდან და გეგრძნო ერთი საფეხურიდ მაღლა დგომის სიამაყე!

ჩემ წინანდელ ჭრიჭინა რკინის ლოგინს პატარა ოთახის შესაფერი-სი პატარა მაგიდა, ოთხი სკამი და ერთი ტახტი შეემატა და... პაიდა! სიხარულისგან გასაფრენად მიზად ვიყავი. აი, სწორედ იმ ნამცეცხა სიხარულმა გამახსენა თბილისში ჩამოსვლის მთავარი მიზანი - სწავლის გაგრძელება.

იმავე წლის სექტემბრიდან მე უკვე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაუსწრებელი განყოფილების ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტი ვიყავი. ნუშაობის პარალელურად, აღწე სამასწავლებლო ინსტიტუტში გავლილის დამატებით, უნდა ჩამეზარებინა ექვსი განსხვავებული საგანი, რათა სახელმწიფო გამოცდებზე დაშვების ნება მოეცათ. ეს საგნები იყო: ლათინური ენა, ლიტერატოლოგია, სსრ კავშირის ხალხთა ლიტერატურა, ლიტერატურის მეთოდების შესავალი, ძველი ქართული ენა, უახლესი რუსული ლიტერატურა.

...ერთხელ რედაქციაში დავიბარე - საგნის ჩასაზარებლად მივღი-ვარ-მედექი. ბატონმა ვარლამმა ყური მოკრა და უმაღ მკითხა: რა საგანს აზარებო. ვუპასუხე, რაც იყო. გამაჩერა და მითხრა: დღეს ნუ წახვალ, ამალამ შოთას ვეტყვი და ხვალ გაგიფორმებსო. არ გასჭრა ჩემმა უარმა. ყოფილი ძერჟინსკის, ახლანდელი პავლე ინგოროყვას ქუჩაზე, მეცნიერებათა აკადემიის შენობაში, ენათმეცნიერების ინსტი-

ბუბის პირველი სარეულე ეკავა, ქართველურ ენათა განყოფილებას კი -
ფრთხი დიდი ოთახი. შესვენების საათის შემდეგ აქ მივაგენი ლექტორის
აღვლსამყოფელს. ოთახში რამდენიმე მაგიდა იდგა. თანამშრომლები-
ღან თავდახრით ზოგი რაღაცას წერდა, ზოგი რაღაც გაურკვეველ პრობ-
ლემაზე ფიქრებს გაჰყოფდა და გაშეშებით ღუმიდა, ზოგი წერს მისი-
რებოდა. ფანჯრის სიწითლე ქუჩიდან მრუნილ ანათებდა. მე ჯერ ისევ
სამხედრო ფორმის კობლი მივცა. ნაღმბრის შუაჩიხებზე იყნ.

ლექტორს საგამოცდო ფორცელი გადავცვი. დახედა, სახეზე არც კი
შემიკუხედავს, ისევ მიიხრა: ჩაიწირე კითხვები, მოიფიქრე და მიპასუ-
ხე. და ჩამაწერიწა სამი საკითხი. სამივე შეეხებოდა დიალექტები-
სა და სალიტერატურო ენის ურთიერთობის, დიალექტური ფორმების თა-
ვისებურებებს. პირველ ორ კითხვაზე შეღარებით თამამად გავცვი პა-
სუხი, ხვესურული გამოქმის ნიუანსებში წაბორძიკებამ აშკარად მიმი-
ჩინოდა. ლექტორი წარბებზეკრული განზე იყურებოდა. წაითდგომას ვა-
პირებდი ხელმეორედ მისასვლელად, მაგრამ ფორცელი უკვე შევსებულე
და ხელმიწერილი იყნ. მონაწილა და სწრაფად გამოცდო ოთახიდან.
დღრეფნის გაგდა ვერ მოვასწარი, ზურგიდან წამომიწიო, შემაჩერა
და რაღაც შეწუხებული სახით მიიხრა:

- მოიცა, მოიცა, აქვენი... მარცვნიტ ფორცელი. თ, კლდე კარგი
ოთხიანი დამიწერია, ისევ ხუთის დაწერა შეიძლებოდა. მამარჯეშია არ
გაიგოს თუ კაცი ხარ. სულ დამაფიწყდა. ხომ იცი, ათას ფიქრებში
ვართ მიფნიტრები. არ გეწყინოს, თუ კაცი ხარ, აკაკი არ ხარ შენ,
მამარჯეშის საყვარელი მეგობარი? სულ შენზე დაპარა კობს. მოიცა,
ახლა მეც მოვდივარ, უნდალ წავიღო.

მარტლაც, ერთად წამოცვლით, ჩამოვიარეთ ოძულაშვილის ქუჩის
ქვემოთ, ბედინსკის ასახვევთან, სასაუბრეში შევედით და დავლაგეთ
ერთმანეთი.

- არა, ოთხიანი ისედაც გეკუთვნოდა, შემეძლო ხუთიანი დამეწე-
რა, მაგრამ ხომ გამოვიჩინე პრინციპულობა, ა, აკაკი, ასეა ხომ. -

იმეორებდა ნათქვამს შეზარხოშებული გზადაგზა და მანამ არ მომიშორა,
არ დავიტოვებ პირი სხვაგვარი პიროვნების ხელს არ დაველოდო.
სანამ სახლში არ მიმეყვანა დედ-მამასთან წარსადგენად.

ეს იყო ჩემ ცხოვრებაში პროტექციით სარგებლობის (თუ ამას სარგებლობა უწოდებ) ერთადერთი ეპიზოდი, რომლის გაკვეთილი, როგორც დანახეთ, "ბრწყინვალედ" ჩამიტარა იმ დროისათვის დაცვნიტმა (ამჟამად აკადემიკოსმა) შოთა ძიძიგურმა. აბა, რა მისი ბრალი იყო. მაშინ ჯერ კიდევ სათანადოდ დახვეწილი და შემუშავებული არ იყო პროტექციონიზმის მოქმედების "რეული" მექანიზმი. სახელმწიფო გამოცდები 1947 წელს ჩავაბარე.

მას წინ უძღოდა ორი საინტერესო მომენტი, რომელმაც მასტიმულირებული როლი ითამაშა არა მხოლოდ გამოცდების წარმატებით ჩაბარებაში, არამედ ჩემს შემდგომ საქმიანობასა და ცხოვრებაში. ამიტომ საგანგებოდ უნდა შევჩერდე ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ ორივე მომენტზე, როგორც ერთი ამბიდან წარმოშობილ მოვლენებზე. საქმე ეხება მეორე მსოფლიო ომში პირთვების ბელს, მის სულიერ ძლიერებას, ლიტერატურით გატაცების შეამაგონებელ მაგალითს.

წინა მესამე თავის ბოლო ნაწილში გაკვირით ვახსენე ჩემი უმცროსი ძმა - აბესალონი, რომელიც 1940 წლის დეკემბრიდან მოქალაქეობრივ ვალს ჯარისკაცის ფარჯით ბალტიისპირეთის სამხედრო ოლქის მეფრთმეტი არმიისაში იხდიდა. იგი დაიკარგა ომის დაწყების პირველი დღიდანვე. გაზეთ "მგზნებარე კლბიდან" 1945 წლის 2 ნოემბრის ნომერში (№ 214) განოვაქვეყნე ლექსი სათაურით "სიმღერა ომში დაკარგულზე", რითაც შევცვალე გამომესახა მშობლებისა და დაძმების საერთო გულისტკივილი. ეს იყო საიდუმლოებით მოვული ოჯახური გამომშვიდობების, გამოსტორების თავისებური, მტკივნეული გამოხატულება.

და, აი, საოცრება! 1947 წლის აპრილის დასაწყისში ოქლამვილის ქუჩაზე ჩემს ვიწრო, დაბალჭერიან ბინაში მოულოდნელად, ადრე დილით, თავზე დამადგა უგზოუკვლოდ დაკარგული, დავაუკაცებელი ძმა და სინა-

რულისგან სულიანობა არც კი მაცალა, პირდაპირ ხელსკვრივ აივანზე გამიყვანა და მაიძულა გავყოლოდი... სად? ვისთან? რა დროს წასვლაა. რა უცნაურობაა. - ვეკითხები, ვეწინააღმდეგები, ვებრძოლები, ვექაჩები, მაგრამ ძალიან ძალიან უბოდან ქურაზე გავედით, მისამართი დამისახებლა და მივდივარ...

ყოფილი ჯაფარიძის (ახლანდელი პაოლი იაშვილის) ქურაზე მღუბარე ცამეტ წომერ სახლს როგორც კი მივაღებქით, შესასვლელთან შევიჩვიდით და ვკითხე დიდი ხნის უნახავ ძმას:

- ახლა მაინც მიტხარო, ვისთან მიღებარ.

- კონსტანტინე მივლუღება. - მიმასუბა ისე თავდაჯერებით, გვეგონებოდათ, ეს ვიღაც კონსტანტინე მისი ცრონტელი ამცხერი უნდა ყოფილიყო. ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, მარჯლა ეპატიებოდა ყველაფერი.

- ვინ კონსტანტინე, მე რატომ მიგყვებარ-მეტქი. - ვკითხე განმეორებით.

- ვინდა, კონსტანტინე გამსახურდია. - მიმასუბა გაღიმებით.

- ხომ არ გაგოყდი. საუბრე არ გეიჭამია, შენი ჩამოსვლის სადღეგრძელო არ დამიღებია, ასე აღნიანად როგორ ზედავ მასთან მისვლას. ან რომელი შენი ნაუნობი ის არის, თავი გაუბოლო-მეტქი. - გავცხარდი და უკან მიბრუნება ვცადე. გაგონილა! ჯანა დამიჯერა. პირიქით - ხედილ მიზიძვა, წინ გამყვდი, ნახავ, როგორ მიმიღებსო.

მარჯლავ, მეორე საჩაუღზე ბნელი დღეცვანო რომ გავიარეთ, ჯერ ხანში შესული ქალი შემოვფხვდა, გვეკითხა - ვინ მრძანდებიოთ. სანამ დიასახლისი მიბრუნდებოდა, თაბის კართან პიჯანოთი გამიწყობილი ბატონი კონსტანტინე უკვე იღვა და მიწვევის წიშნად ხელგამელთ ეგებებოდა აბესალომს.

- ყოჩაღ, ყოჩაღ აბესალომ. პირობა შეასრულე. შემოდი, შემოდი. - თქვა ეს სიტყვები და თაბში შეიპატიჯა.

სამუშაო კაბინეტში მივულობით უფრო დარბაზს უკავდა. შუაში მა-

გიდა იღვა დარბაზის შესატყვისი, დიდი, დიდი. წიგნების კარადები კვლევებიდან დიდივე შიშველად ჩანდა. დასაფლავის მხრიდან ერთადერთი ფანჯრის დიდი სინათლე მივიდას კარგად წვედობდა, კუთხვებს კი მრუხებდა. დაჯდომისთანავე მოხალე-ღიასახლისმა შემოიტარა საუბრე და მავიდის ერთ კუთხვზე დააღაგა. ამით ჩემთვის გასაგები გახდა მო-ღუდონის რეალობა. თუცა სტუმრილობის წინასახმზადისი გერმანულ სიძუნწეს უფრო შეეფარებოდა, ვიდრე კუთხურ გულებობას. სამი პა-ტარია თუცაშიც თანაბრად თითო კვებობი, თითო წაჭერის ყველი და მჭა-ღის მომცროს თხლისკვერთი იღო. ამას მოყვა ერთი მოთლი ღვინო სამი სათიფის ოდენა ყანწით, რომლის მსგავსი მანამდეც არსად მგნახა.

- სარდლონი ითუარ წრებანდება თათისი უღვაშებით, დედაბებენი ხონ კარგად აჩის. - მოკუთხა მატონია კონსტანტინემ აბესალომის მშობლები. მე გათვებით შეეფარებოდა. საიდან იღნობს-მეფე, ვტი-რამდი.

- კარგად. - უპასუხა აბესალომი - მოკუთხა დანაზარეს თქვენთან, - დაუმატა ზოლის.

- კარგად მოვიღებინეთ. აკაკი გაწიერება და ვტიტარ გაბესკა-რია გზაზე სულ თქვენთი ოჯახის პურმანოღზე დამარაკობდნენ.

- მათი სინდისის ერთგულებას გამთვებებრი გერმანიიდან, თარემ ცხატებების პირთებით უმრუხველყოფილი ვიყავი. - უპასუხა აბესა-ლომი.

საუბარო ნახევარ საათს გაგრძელდა. ჩემი სანსახშიში წასვლის დრო აბესალომი იღო. ამას ვანიშნე, რე შეაწუხებ მოწერაღს, ადტი-მეფე. მიმიხვდა და უკანასკნელად სიტყვა თათის მომავალ გეგმებ-ზე ჩანოუდა.

- უნიღერსიტებში ნიონდა საბუთები შევიტანო, ბატონო კონსტან-ტინე, თქვენ რომ მიჩჩივთ ისე, ხომ არ... .

- აბესალომი, - შეაწყვებტინა სიტყვა ბატონმა კონსტანტინემ. -

ჰეკიანი ახალგაზრდა კაცი ხარ და, აბა, წარმოიღვინე, მე, კონსტანტინე გამსახურდიამ, ავიღო ტელეფონი და დაველაპარაკო გორელ "გაგ-რია" ნიკო კეცხოველს. არა. შენ შეიტანე საბუთები, ჩააბარე გამოცდები და მერე სამინისტროდან, თვითონ მინისტრს დავარეკინებ. ახლა ჩემი ჩარევა არ ღირს. ისე არ დამივიწყო, შემოიარე ჩემთან! - დაამთავრა ამ სიტყვებით მწერალმა სათქმელი და დავემშვიდობეთ.

უკან მობრუნებისას აბესალომისგან შევიტყვე: ფთში ჩამოსვლის მეორე დღეს როგორ შეხვედრია შემთხვევით ქალაქში კონსტანტინე გამსახურდიას და მის მხლებლებს, როგორ მიუპატიჟნია მამისეულ სახლში სტუმრად, როგორ გაუხარებია მწერალი გერმანიიდან ჩამოტანილი საუკეთესო რადიომიმღების ჩუქებით, სწავლის გაგრძელებით დაინტერესებულს როგორ დაპირებია იგი გაწყობილ სუფრაზე უნივერსიტეტში უგამოცდოდ ჩარიცხვას, როგორ მიუცია მისამართი და რა დიდ იმედებს ამყარებდა თვითონ ამ დაპირებაზე. მთელს ამ ინფორმაციაში ჩემთვის ყველაზე საგულისხმო იყო ლიტერატურისადმი, კერძოდ კ. გამსახურდიას შემოქმედებისადმი ჯარში გაწვევამდე აღძრული ინტერესის ჩაუქრობლობა და უმაღლესი განათლების მიღების დაუოკებელი სურვილი.

ჩემი რჩევით აბესალომმა მისაღები გამოცდები ჩააბარა არა უნივერსიტეტში, არამედ მაშინდელ პუშკინის საზღვლის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორიის ფაკულტეტზე და 1947 წლის სექტემბრიდან შეუდგა კიდევ სტუდენტურ ცხოვრებას. იძულებული ვიყავი დროებით გავცლოდი ჩემს ოთახს, ხელი შემიეწყო ძმისთვის და თვითონ სხვას შევხიზნებოდი. დროგამოშვებით ვაკითხავდი და ვანოწმებდი მის მუშაობას, მის გარშემო შემოკრებილი ამხანაგების წრეს. ერთ-

-
1. იმ დღიდან მწერალთან ძმის კავშირუბრუნებაზე მოთხოვნილია მისსავე წერილში "ასე გავიცანი კონსტანტინე გამსახურდია". გაზ. "ახალი კობედი", 1973, 17. IV, № 46.

ხელ, ეს იყო 1949 წელს, ოთახში მარტოდ დამხვდა ძაღზე დაღონებული და ჩაფქრებული. ქალაქში ტყვეობიდან დაბრუნებულთა ჩუმი გასახლება დაწყებული იყო.

- აბესალომ, რაღაც გიჭირს თქმა, ნუ დამიმაღავ. შვიდი წელი არ ჩანდი. იქნებ... დავუწყე ლაპარაკი შეფარვით, სიმართლის გაგების წადილით.

- ამელამ მატარებელს გავყვები ფათისკენ და გზაზე დავიკარგები. მხოლოდ შენ გეცოდინება, ნურავის ეტყვი. - მიძრა მოკვეთილად, გადაჭრით ის, რაც წინასწარ ნაფქრი და ნააზრევი პქონია. თურმე, ბედზე მივუსწარი.

- როგორ თუ დაიკარგები. ძიებას შენ ვერ დავიკარგები, თუ ეს საჭირო და აუცილებელი გახდა. შენ ფიქრობ, რომ დაგეძებენ და ვერ მოგაგნეს? ან გაიქცევი და ვერ გიპოვნია?

- არა, დავიკარგები სამუდამოდ. შენ გეცოდინება მხოლოდ. ამით დედამისის ტანჯვა-ვაებას ცოტათი მაინც...

- ნუ სულელობ, - გავაწყვეტინე ენაზე მომღვარი ცრემლიანი სიტყვა. - რა დანაშაული მიგოდვის ისეთი. რატომ არ გინდა გამიმხილო.

- არავითარი. ტყვეობაში ჩემს სიმწარესა და სიმართლეს საფუძვლიანად მხოლოდ გენერალი მზარელუა იცნობს. მასთან ერთად ვმუშაობდი გერმანიაში ომის დამთავრების შემდეგ. ახლა რომ დამჭირდეს, ვინა მყავს მოწმე ან თავდები? კვლავ ტანჯვას სიკვდილი მიჩვევია.

- მეტი რა მოწმე გინდა, გენერალი მზარელუა ცოცხალია. თავ გაანებე სისულელებს.

- მთავარი მაინც სხვა რამეა. - მიძრა ბოლოს ისეთი ნაღველგარეული ამოთხვრით, ვიგრძენი, მის გულში რაღაც შეუცნობელი, ამოუხსნელი ბოღმის აღმოდებული ცეცხლი გიბგობებდა, შხამავდა, წამლავდა მის ფიქრებს, აზრებს და გონებას წაღმა-უკუღმა უჭრიალებდა.

ამის შემდეგ სისტემატურად ვაკითხავდი ღამ-ღამობით, თბილისი-დან გასვლის გასაქანს არ ვაძლევდი. გაიარა ორმა კვირამ. გასახლება დამთავრდა. აბესალომისათვის თითოც არავის დაუკარებია. ინსტიტუტის დიპლომით ფოთში ისტორიის მასწავლებელი გახდა, დაცოლშვილდა. ბევრს კითხულობდა, წერდა კიდევ, ვუსწორებდი და აღგილობრივ გაბედავი ხშირად უბეჭდავდნენ თმისდროინდელი შთაბეჭდილებებიდან ნაწყვეტებს. მისმა ერთმა ნაწარმოებმა 1967 წელს ჟურნალ "ცისკრის" მიერ გამოცხადებულ კონკურსში ფიურის წამახალისებელი შეფასება მიიღო. პატრიოტულ საქმიეებს აკეთებდა, მაგრამ ტყვეობის ამბებს ბოლომდე მაინც ვერ ამხედდა. თავად მჭერმეჭყველი, ამ თემაზე პირში თითქოს წყალს განზრახ იგუბებდა.

და, აი, მეორე საოცრება! 1984 წლის ზაფხულის მიწურულს, მალთაყვამი დასვენების დროს, აბესალომმა ჩემთან მოიყვანა და გამაცნო ლენინგრადელი სტუმარი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერების დოქტორი, პროფესორი ალექსი რადინსკი, საშუალო ტანის, სიმპატიური გამომეტყველების მამაკაცი, რომელსაც სწორედ მაშინ შესრულებოდა სამოცდაშვიდი წელი. ძმაზე სამი წლით უფროსი იყო.

ორმოცდასამი წელიწადი იყო გასული იმ შავბნელი დროიდან, როცა გერმანიის ქალაქ პიუნსერბერგის სამხედრო ქარხანაში დაიჭირეს ტყვეთა არალეგალური ჯგუფის ორი აქტიური წევრი, ორი დამნაშავე, რომელთაც სიკვდილიმისჯილის ბრკილები ელოთ. არ გასცეს, არ გაყიდეს ერთმანეთის სული, გადაიტანეს კარცერებში ჯდომის ყოველგვარი წამება და ისე დაეკარგნენ ერთმანეთს, ცალკეულად, ერთს დაღუპული ეგონა მეორე, მეორეს - პირველი.

სულ ხუთი თვე იყვნენ ერთად თვითმფრინავების ჯანჭიკების დამამზადებელ ქარხანაში და მაინც მოასწრეს ერთმანეთის სულისკვეთების გაგება და განდობა. უცხოელ ტყვეთა დახმარებით ქარხანაში მაშუღად შეიტანეს ოთხი ასაფეთქებელი ყუმბარა და სანამ ქარხნის განადგურე-

ბას მოასწრებდნენ, ვიღაც ჯამუშმა დაასწრო. კარცერში რადინსკის არწმუნებდნენ: თაფრიან აღიარა შენთან კავშირი, დახვრეტილია და სიძარდვე თქვით, ხოლო მეორე კარცერში აბესალომს ჩააგონებდნენ: რადინსკიმ ყველანი გასწირა, ჩამოსწრებილია, გაგიშვებთ, თუ სიძარდვეს იტყვიო. არ გატყდნენ, ზნეობრივად არ გაიხრწნენ ბიჭები. არ უღალატეს რწმენას, ჯარისკაცურ ფიცს და მამაკაცურ სინდისს. ერთის გადარჩენა მხოლოდ მეორის სულიერ გმირობაზე იყო დამოკიდებული, მხოლოდ თვითონ იყვნენ საკუთარი სიცოცხლის ტოლფასი თავგანწირვის მოწმენი და მესაიდუმლებნი.

ამიტომ 1942 წლიდან თლოლებივით დაყინებით დაეძებდნენ ერთმანეთს, ყველგან და ყოველთვის სათუთად, მტკიცედ და ურყევად ინახავდნენ გაუმხელი სევდის და ბურუსით მოვული ამზის მისტიკურ იდუმალებას. ბოლოს... იპოვეს და გაახარეს ერთმანეთი. 1985 წელს რადინსკის საპასუხო მიწვევით აბესალომი ლენინგრადში ჩავიდა თავისი ცოლმეუღლით. რაჭაუში ტელევიზიანი ფირზე აღბეჭდა მათი ურთიერთშეხვედრის ლეგენდარული, სასწაულებრივი ისტორია...

1992 წლის 8 თებერვალს, ანდერძის თანახმად, აბესალომის ნეშტი მშობლების გვერდით მიენარა ფოთის მიწას. საშინელი, თოვლიანი ამინდი იდგა. დავყურებდი შორეულზე განფენილ ყვავილებს მისი საფლავის თავთან მწუსარედ გარინლული და ვფიქრობდი:

- ნეტავი შენ, ძმაო, ბედნიერი ხარ, შორდები ამღვრეულ, არეულ და აფორიაქებულ დღევანდელობას და ქალაქში შერქმეული ორიგინალური კაცის ¹ საპატიო სახელით წინაპართ აკლდამას უბრუნდები, აწდა სამარადყამოდ! შენი თმისდროინდელი, აქამდე დაფარული მი-

1. ასეთი სათაურით დაბეჭდილი წერილი იხ. გაზეთი "ახალი კლბეთი", 1989, № 24.

საბაძი მალაღი ღირსება, ამა, ამიერიდან ანთებულ სანთლად იქცა. იგი შენ მიერ დაქორწინებულ ნინ სჯახის შთამომავალად, ყოველ ცნი- ბიერდა და მიწიერდა საამიყოდ, სათაყვანოდ, შექალ და შთაგონებად დარჩება მეღამი. კიდევ მჭირდება ღმრ მატიანის დასრულები სათვის. მა- რუქი იგი - შენი წილი და ხვედრი. მერე კი... ამომძახე, სულთა მა- რადიული ძიობის სიმბოლოდ მიც განვუტვივებ შენს გვერდით, ვითარცა შენებრ უკვლავმყოფი ამიგისა მშობელთა...

მერე სენტიმენტალური გადახვევიდან დაფუძნდეთ ისევ ქრონი- ლოგიურ ფაქტებს.

მართალია, 1946 წლის 14 აგვისტოს ყბადაღებულმა დაღვნილებამ ჟურნალების "ხვედრისა" და "დენინგრადის" შესახებ ბევრი თვალსაჩინ- ნო შემოქმედის ნიჭი და ტალანტი შეიწირა, მაგრამ მან გარკვეული რთი ითამაშა დიქტონატურულ-მხატვრული წუნის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ჟურნალ-გაზეთებში ამ ღროდან დამკვიდრდა სპეციალური რუბრიკა -- კრი- ტიკა და ბიბლიოგრაფია. ჯერ კიდევ მანამ, სანამ ყოველივე ეს ერთ- გვარ ტრადიციად იქცეოდა, "ცხელ კვალზე" რთი იტყვიან, პირველი იერიში მიტანილ იქნა საბავშვო დიქტონატურის გამომცემლობის მიმართ ("საბავშვო"), რთილის დირექტორად მამილელი ღროდან დიდანს მუშა- თბდა კონსტანტინე (კრიტიკ) ტანტურიშვილი, სიმპატიური, სანდომიანი შესახებდაობის სათვალეებიანი კაცი.

დაღვნილების გამომცემებიდან სულ რაღაც ერთი თუ ორი თვის შემდეგ შეიქმნა საქართველოს კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტისა და განათლების სახალხო კომისარიატის (შემდგომ სამინისტროს) ერთობ- ლვი კომისია, რომელსაც დაევადა გამომცემლობის მუშაობის კომპლექ- სური-იდეოლოგიური, საწარმ ოთ-ფინანსური და თემატური გეგმების შედ- გენის თვალსაზრისით შესწავლა. რედაქციიდან (აღმათ, რედაქტორის წარდგინებით) კომისიის წევრთა შორის მეც აღმოვჩინდი. პირველად ვმო- ნაწილდობდი რესპუბლიკური მასშტაბის ასეთ "დიდ" კომისიაში. მისი "აგრესიული" დანიშნულება პირველივე სხდომაზე გამოიკვეთა.

- ზემდგომ ინსტანციაში შესულია სიგნალი საბლიტგამში შექმნილი რთული სიტუაციის შესახებ. ძირფესვიანად უნდა შევიხსნავოთ მისი მუშაობა. ვაჭრებობა არ გვირღვრება, მაგრამ შეგახსენებთ, საქმეს უნდა მოვუკიდოთ მთელი პასუხისმგებლობით. ქვეჯგუფები იმუშავენ კონკრეტული დავალებებით. შედეგები მოხსენდება მხოლოდ კომისიას. გამოცემების თანამშრომლებთან კონტაქტებს მოერიდეთ, მაგრამ ნუ შექმნით რაღაც შიშის მიმდევრულ კონსპირაციულობის შთაბეჭდილებას. - ასეთი იყო ამ პირველი სხდომის სადირექტივო ხასიათი. სამუშაო უბნების განაწილების მიხედვით მე იდეოლოგიურ ჯგუფში მოვხვდი. მახსოვს, ჩემთან ერთად იყო აგრეთვე თბილისი დემობილიზებული ერთი ყოფილი პოლიტმუშაკი, რომელიც მეტი, გაბარებული "ლენინსძიების" შედეგად, თვით გასდა გამოცემის დირექტორი.

კომისიის დაკომპლექტებასა და მუშაობის დაწყებას წინ უძღოდა ე.წ. საბოგალოებრივი ხარის შეშინება. ასე გამოჩნდა ჩვენი გაზეთის 1946 წლის 10 ოქტომბრის ფურცლებზე (№44) ჯერ სარედაქციო მასალა სიგნალის მანიშნებელი სათაურით "საბავშვო გამოცემების მუშაობა უნდა გაჩაღდეს", ხოლო მომდევნო 24 ოქტომბრის ნომერში მწვავე კრიტიკული რეცენზია - "ბავშვებისათვის საზიანო წიგნი". კომისიის ერთერთ შემაჯამებელ სხდომაზე, რომელსაც წევრთა გარდა ესწრებოდნენ კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტისა და განათლების სამინისტროს პასუხისმგებელი ამხანაგები თვით მინისტრის პირველი მოადგილე მ. ბურჭულაძე. გაზეთ "ახალგაზრდა კომუნისტის" მაშინდელი რედაქტორმა გერასიმე ჭრებავამ (შემდეგში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პარტისკომის კათედრის გამგე, პროფესორმა) თავის გამოსვლაში პირდაპირ განაცხადა: - პრინციპულობა მოითხოვს საგანს ვუწოდოთ თავისი სახელი. ფინანსური დისციპლინის დარღვევა ერთია, ხოლო ამ დარღვევის შედეგად სახელმწიფო ფულის მითვისება - მეორე. აქ მოტანილი მასალები ადასტურებენ, რომ საბლიტგამში ამ მხრივ განუკუთხაობა ყო-

ფილა გამეფებული.

ამ გამოსვლამ არსებითად შეაბრიალა კომისიის წევრთა შორის ზოგიერთ საკუთარში შეუძლებლობების თუ მერყეობის ტენდენციას. იგი დაემყარა საფრანსის დისციპლინის დარღვევის უხეშ ფაქტებს (დაუწერელ და გამოუცემელ წიგნებზე პოლიგრაფიის გაცემა, თანახმა რადიოების შეუფარდებლობა ინაზღაურებულ თანხასთან და სს.ს.) და ურთიანი ღონისძიებები წარდგა განათლების სამინისტროს კოლეგიისა და კონკავშირის ცენტრალური კომიტეტის მიერ. გაერთიანებულ საფრანსს, რომელმაც შევეცალა საბჭოთაების ხელმძღვანელობა. ურთიანი დადგენილება მიზნად ისახავდა საბავშვო ღიბრატების იდეურ-მეცნიერული ღონის მკვეთრად ამოღებას. ეს ღონის და საკითხი ღონისძიება იყო. მარტოცა, ვიღაც ოდიშის წიგნის ("საბავშვო") განცემა, წინააღმდეგ კი არა, გაუგებრობად მიიღვეს. მისი საბავშვო მწიგნობარში მერყე არც გაგაჭიანებულა. რამდენიმე წელიწადი მატარებდა ვინააღმდეგ მუშაობა დამკვირვებელი გაწვევის დროიდან.

კონსტანტი მონაწილეობამ მონაწილე საკუთარში შექმნილია განარჩენილი გამოცემა საკუთარში მიეცემო "პრადექტივისადაც". იგი უმთავრესად მიმდებარე, რითიარაღობა რამ იყო, ვერძინობდა და ვიცოდო, მარტამ, მონაწილე ვიწარბა, თავდასხმის თბივქტი, ისიც ფიფილი ფიფილი თანამეკავშირები/საგან თუ ვაგბდებოდა, ამ წარმომეგონა. იქაც "ცხელ კვალზე" გაწეობდათ საკავშირო "მონაწილეობა მარტამ" საკავშირო დადგენილებიდან განმეღონარე ანაღგანაღობის იდეურ-მეცნიერული აღმზღის ამოცანები და საკავშირული აღკვე ფიფის არგანაზადობის აქტივის კრებაზე მივავთვდა დაუჭირებოვანთ. საკავშირო კომიტეტის მდივნის მოხსენებაში ჩემი "ღანაშაულო" ასე იყო ფარმუღირებულა: "პირად ინტიმურ განცდენიან მასობადებთან აკავშირების ღებსები, რომელშიც საკავშირო გაზეთ "მეცნიერული კოლეგიაში" გამოქვეყნდა" ("მეც. კოლეგია", 1946, №230).

ამან მეც ამაღებინა საბოლოოდ ხელი "ლექსაობაზე", მაგრამ, - არა ლიტერატურაზე, ლიტერატურულ კრიტიკაზე, რომელსაც მხატვრული ნაწარმოების განსახილველად წარმოსახვების სამყაროში წვდომის უნარ-ჩვევები საერთოდ ყოველთვის მეტ წარმატებას მოუტანს.

რამდენიმე ხნის შემდეგ, მიწერალთა კავშირის შეკრებაზე, იდეოლოგიურ დარგში საქართველოს კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა პეტრე შარიაძემ, განაზოგადა რა საბლიტგამში გამოვლენილი დამახინჯებანი, თავის სიტყვაში გაურია გამოთქმა "საღვთგამი". აქედან გავრცელდა საზოგადოებაში - გამომცემლობა უწმინდესი დაწესებულება გვეგონა, თურმე ღვთა-მტაცებლობის ბუდე ყოფილაო. ეს იყო ომიანობის პერიოდში მოღუნებული მომთხროვნელობის კვლავ გაძლიერების, წარმოება-დაწესებულებებში წესრიგისა და წესიერების აღდგენის ერთ-ერთი, ტონის და მიმართულების მიმცემი მაგალითი.

ასეთი მაგალითების "შთაგონებით" იყო თუ თვითგახსენებით განვაახლე ფაშში დაწყებული თეატრალური რეცენზირების პრაქტიკა და თბილისის მოზარდმაყურებელთა ქართული თეატრის (არსებობდა რუსული თეატრიც) დადგმებზე მარტოოდენ პირველივე წელს მოვასწარი ორი რეცენზიის გამოქვეყნება. ერთი ინგლისელი მწერლის ფ.ბერნეტის მელოდრამის "ალმასის საბადოების" ("სახ.გან.", 1946, №30), მეორე ახალგაზრდა ქართველი დრამატურგის კ.გოგიაშვილის პიესის "ბაღნარების" შესახებ (იქვე, № 51). ამ უკანასკნელს სათაურად ჰქონდა "საბავშვო სპექტაკლების მაღალი დეურობისათვის", რაც თავისთავად მიგვანიშნებდა მის კრიტიკულ მიდრეკილებაზე. ამის გამო არც თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელს და არც პიესის ავტორს პირადად ჩემთან ან რედაქციასთან რაიმე პრეტენზია არ ჰქონია. პირიქით - რეცენზიამ უფრო თბილი ურთიერთობით დაგვაკავშირა ერთმანეთთან. დასაწყისი წამქებებლად მომეველინა. რით აიხსნებოდა ეს?

უბრალოდ და მარტივად. სოფლიდან გამოყოფილ "საგზაელს"-გლეხურ კლასგამოცდილებას, ათაბაზიდან შემუშავებულ ზნეობრივ ფორმულას წამლის დოზასავით ვიყენებდი. აღამიანს გულმკერდზე აფენია საკუთარი ღირსების საამაყო ნიშნები. უწინარესად, პატივი მიაგე, ეამბოძე მიწიერი არსების ზეციურ გამონაშექს. კრიტიკის შხამი კბილის მწვავე ტკივილივით ძნელად ყურდება. მხოლოდ ობიექტურობის, ზომიერების და ტაქტის მაღალია მისი განმკურნებელი. არ ჩაეფლო ასოკრატობის, ჩხირკედელაობის, მეწვრილმანელობის "ვაობში". ჩაქოდე შენივე სულში ბოროტი ზრახვების ყველა ხვრელი, ამალღდი საკუთარ ინსტიტუტებზე და იყავ წრფელი შენივე მაჯისცემის-შენი სინდისის წინაშე.

აი, კრელოდ ქცეული ჩემი კრიტიკიუმი, რაც მტრების ნაცვლად წინათ მუდამ მოკეთეს და მეგობარს შმატებდა. როცა ამ სტრიქონებს ვწერ, პრესის ფრცვლებიდან ურთიერთგადაკიდების, გულსამრევი შიშის რაღაც გაუთავებელი ნაკადი მოედინება. აღვირაბსნილთა თარეშს გაოგნებით შევყურებ. მათ ყურადსაღებად არა, მათ შთამომავალთა გულსისხლძარღვების ასარქროლებლად, ასამოძრავებლად და ასამოქმედებლად მრავალთა შორის მოვიტან აქ რამდენიმე მაგალითს განვლილი პოლემიკური კულტურიდან. დიახ, არსებობდა პოლემიკის კულტურა, პოლემიკური კულტურის ტრადიცია ჩემამდეც, ჩემს დროს და...

ჩემ პრაქტიკაში ამ კულტურას სათავე დაუდო "სახალხო განათლების" 1948 წლის 7 ოქტომბრის ნომერში გამოქვეყნებულმა წერილმა სათაურით "შენიშვნები ლიტერატურის თეორიის სახელმძღვანელოზე". იგი შეეხებოდა შემდეგში ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ სიმონ გარეჩილაძის (1898-1981) 1948 წელს გამოცემულ სასკოლო სახელმძღვანელოს, რომელიც უმაღლესი სკოლებისათვის აღწე დაბეჭდილი მისივე ლიტერატურისმცოდნეობის შესავლის" შემოკლებულ ვარიანტს წარმოადგენდა. ფაქტობრივად წერილი მიმართული იყო ქართული ენისა

და ლიტერატურის მასწავლებლებისა და მოსწავლე ახალგაზრდობისათვის სასწავლოდ განკუთვნილი წიგნის, ჩემთვის პირადად უცნობი ავტორის, მაშინ გორის პედაგოგიური ინსტიტუტის დოცენტის, სამეცნიერო-ლიტერატურულ საზოგადოებაში იმ დროისათვის საკმაოდ პოპულარული პიროვნების წინააღმდეგ და, მაშასადამე, საქმე მქონდა საჯაროდ პირველი კრიტიკული გამოსვლის არც ისე პაიპარა ფაქტთან.

ყველა ეს მოწაყემი ჩემთვის ცნობილი იყო. ვიცოდი ისიც, რომ იმ წერილს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნებოდა კრიტიკის სფეროში ჩემი სამომავლო გზა-ბედისათვის, რომლის გამკაცრი და ხელშემწყობი თვით მე ვიყავი. პირველივე ნაბიჯიდან რეპუტაციის დაცემა თუ ამალღება თვით ჩემზე, ჩემს უნარსა, შინაგან მოქალაქეობრივ თვისებებსა და აღლ-მიხვედრილობაზე იყო დამოკიდებული. სხვისი იმედი ყოველთვის ზედმეტ სითამამეს განიჭებს, აქედან კი მცირე მანძილია თავხედობამდე.

როცა მასალის ყოველმხრივ შესწავლის საფუძველზე წერილს ვწერდი, მაშინ ეს მოწაყემები და ვარაუდები საერთოდ თითქოს არც არსებობდა ჩემს გონება-მეხსიერებაში. ჩემი მიზანი იყო სწორად, მართლად და დამაჯერებლად მიმეტანა მკითხველამდე საკითხის არსი. ხოლო თავის მხრივ საქმის სისწორე, სიმართლე და ობიექტურობა ცის ცქრიალა ნამივით მინარევებს ვერ იტანს. იგი თვით უნდა იყოს სუფთა და კამკამა.

წერილი, რომელსაც გაზეთის მესამე გვერდის მთელი სარდაფი ეკავა, მთავრდებოდა სიტყვებით: "შემდეგი გამოცემისათვის ამ ნაკლოვანებათა გამოსწორება, მთელი რიგი სხვა საკითხების კონკრეტიზაციასთან ერთად, უეჭველად ხელს შეუწყობს ლიტერატურის თეორიის მაღალბარისხივად სწავლებას". ნაკლოვანებების კი მცირე და უმნიშვნელო როდი იყო შენიშნული. კერძოდ, შეეხებოდა ლიტერატურულ მიმართულებათა რაობას, ნ. ბარათაშვილის "ბედი ქართლისას" მიზანდასახულობის გარკვევას, პოეტური ლექსიკის სახეობებს, საილუსტრაციო მასალების

შერჩევას და ა.შ. არ გასულა გაზეთის გამოსვლიდან ორი თუ სამი დღე, რედაქციაში შემოვიდა მაღალი ტანის, რუხისფერი ზოლებიანი კოსტუმით გამოწყობილი შლიაპიანი კაცი, რომელსაც ხელში სქლად დაკეცილი მოყვითალო პორტფელი ეჭირა. ჩემი ვვარნი და სახელი იკითხა, შემდეგ პირდაპირ ჩემი მაგიდისკენ წამოვიდა, თაუზე დამადგა და მითხრა:

- მე გახლავართ სიმონ გარეჩილაძე. მადლობის მეტი არაფერი მეტყმის. თქვენი წერილი დიდად დამეხმარება ახალი გამოცემის დარქარებაში. დამდეგ პატივი და თუ დაგზიან რაიმე ისეთი, რაც წერილში ვერ ჩადებია, - ყოველთვის სდებია, მე პრესის ძველი მუშაკი ვარ, - გადმომცით, ახერ პორტფელში ჩავდებ და კიდევ უფრო მადლობელი გეყულები.

- არაფერი დამჩინია, ბატონო სიმონ, მეგონა გამიწყობოლით. მადლობას თვით მოგახსენებთ ასეთი სულგრძელობისათვის.

- არა, სულგრძელი თქვენ აღმიჩნდით, შეცდომები და დავსუსები ზრდილობიანად რომ მიაწოდეთ მკითხველს. ზოგიერთი ვიგინდარა ლაფში ამომსერიდა, ლექციებს მიმატოვებინებდა.

წიგნის დადებითი მხარეებისა და კეთილშობილური სურვილის გამოსატვის უმზე პრინციპული, საქმიანი შენიშვნები საწყენობიდან სამეგობრო ელფერიმ შეიშოსა. ასეთი ურთიერთდამოკიდებულება უბინჯოდ გრძელდებოდა ბატონ სიმონის საცოცხლებს მანძილზე. ამის დამადასტურებელია დოკუმენტური საბუთის ტექსტი (მოგვაქვს უცვლელად).

"ჩემო კაკო! - მწერდა ბატონი სიმონი შინაურული ფამილარობით, - მათელამ დაგვიანებით მითხრა, რომ გინდოდა წიგნის დაბრუნება; მაპატივე, რომ დაგიგვიანე. ვიპოვე ჩემი საკუთარი შენი წიგნის ეგზემპლარი. შენი კი ხელუხლებელი ვიბრუნდება. საშუალო სასწავლებლის სახელმძღვანელოში უკვე შევიტანე, რაც შენი წიგნიდან მიწოდდა, უმაღლესი სკოლის სახელმძღვანელოში კი შემაქვს შენი წიგნიდან სხვა სქემა. როცა გადამუშავებთ მოვრჩინი და აღარ დამჭირდება, ჩემ ეგზემპლარიცავე შენი შრომისაჲს შენ გამოგიგზავნი; ვიცი, რომ ავტორს

ძალზე ჭირდება, გჭირდება უფრო მეტად, ვიდრე მე. მე კვლავ თუ
ღამჭირდა, კვლავ შენგან ვინაფხვრებ. მეგობრული საღმთ. ს.გარეჩი-
ლაძე. 16.IX.1975".

აქ მოხსენიებული ნათელა -- ნათელა გიორგონიანი იყო ჩემი დისერ-
ტანტი, სწორედ იმავე 1975 წელს დავიცა საკანდიდატო დისერტაცია
აღექსანდრე აბაშელის ცხოვრებასა და შენობებზე. მუშაობდა გა-
მომცემლობა "განათლებლაში". მან მოწოდება გააკეთა სომხეთის გადმოცე-
მულს, ჩემგან ნათესავარი წიგნი "ესა ქობულაძის შენობების სწავლე-
ბა სამშალო სკოლაში". იქიდან გადავიღე და ავტოს დიპტორატურის თეორიის
სასკოლო სახელმძღვანელოს ნაწილს განთავსებაში შეიტანა ს.გარეჩილაძემ
"ტარიელ ზოლას" სოციალური ავტობიუსების ჩემ მიერ წიგნში დაბეჭდილი
სტემბა სტეფანოში სადაცნაღო ნილოფშია. ასე გადაიზარდა იმ პირველი
კრიტიკული წერილიდან ჩვენი პირდაპირ უცნობობა ურთიერთ მეგობრობასა,
ურთიერთ თანამშრომლობასა და სოციალურში.

სალომონ ციციშვილის სახელის მთავანებასთან დაკავშირებით, ზემოთ
ნაჩვენებო იყო 1950 წელს ახლად იშვიათებას გამოქაზილი ჩემი დიპტორა-
ტურისმიცოდნობითი ხასიათის წერილი. მხოლოდ პირველი კრიტიკის
სასურველ ღონეს შეეძლო გამოეწვია კრიტიკულ შენიშვნებზე განრისხე-
ბის ნაცვლად ჩემ მიერ წამოყენებული დებულების მისი მხრიდან გაზიარ-
ება და დაფასება.

რომელიც, 1955 წელს გაზეთ "ახალგაზრდა კომუნისტის" ფურცლებ-
ზე (№ 188) დაიბეჭდა ჩემი ვრცელი წერილი სათაურით "რამდენიმე შე-
ნიშვნა მნიშვნელოვან თეორიულ საკითხებზე", რომელშიც გამოთქმული
იყო მთელი რაგი კრიტიკული მისაზრებანი ცნობილი დიპტორატურისმიცოდნის
დამიტრი ბენაშვილის წიგნზე "სახისა და ხასიათის პრბლემა ვიფხის-
ტყალსანში". იმავე წიგნზე გამოტყვევდა კრიტიკის გია მარგველაშვი-
ლის რეცენზიაც, რასაც მოყვა წიგნის ავტორის მწვავე რეაქცია ურთი-
ერთობასთანმოგნო შეხლა-შეხობლანდე. ამ ამბავს დიდი ბატონი დი-

მიტრი მიყვებოდა ჩვენი ურთიერთდამოკიდებულების რაიმე არათუ შეცვ-
ლის, უფრო განმტკიცების ნათელსაყოფად. ერთი წლის შემდეგ, ცხინ-
ვალში გ.ტაბიძისადმი მიძღვნილი ბანკეტის დროს, ჩვენ ერთად ვცეკ-
ვავდით კიდევ (ამის შესახებ ქვემოთ). თავისი წიგნი "კრიტიკული
ნარკვევები XX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაზე (I)" ასეთი წარწერით
მისახსოვრია: "აკაკი თოფურიას-უღრმესი პატივისცემით. ავტორი.
28.XII.1967 წ."

უფრო მოგვიანებით, 1969 წელს "მნათობში" (№ 5, გვ. 101-111)
გამოქვეყნებულ სტატიაში "დაე, ცისკარივით ანათებდეს" გაკრიტიკე-
ბული მიქონდა კრიტიკოსთა ახალი თაობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის,
ბატონ გურამ ასათიანის შეხედულება ნ.ბარათაშვილის პოეზიაში ბიბ-
ლიური თქმულებების ანარეკლების საკითხებზე. მოსალოდნელი იყო იგი
თავისი ჩვეული ოსტატობით შეეცდებოდა ჩემი შენიშვნების მოგერიე-
ბას, მაგრამ სახტად დავრჩი, როცა "ლიტერატურული საქართველოს"
ფურცლებიდან (1970, 26 ივნისი) პირიქით - თავის ვრცელ წერილში
"მოდებები და სინამდვილე", სხვა ოპონენტებთან შედარებით, კომპ-
ლიმენტი მომიძღვნა - ჩემს მოსაზრებებს უწოდა „ზოგადდღორიული თვალ-
საზრისით სწორი და საყურადღებო დებულებები".

თავისთავად დებულებების წამოყენება რისი მაქნისი იყო. იგი
მხოლოდ არგუმენტირების ძალით შეიძლებოდა "სწორად და საყურადღე-
ბოდ" მიჩნეულიყო. ბატონ გურამს ჰქონდა ამის ინტუიცია და ამიტო-
მაც ითვლებოდა გამორჩეულ კრიტიკოსად. მაშასადამე, როცა პოლემიკის
კულტურაზეა ლაპარაკი, იგი ორივე მხარეს გულისხმობს- მოკამათეს
და მოპასუხეს. ჩემ პრაქტიკაში მისი საწყისი, როგორც დავინახეთ,
"სახალხო განათლების" რედაქციაში მუშაობის ტკბილ მოგონებას უკავ-
შირდება.

მაგრამ ეს მოგონება ზოგჯერ სარისკო, სახიფათო ეპიზოდებსაც
მოიცავდა. პირველ ხანებში, როგორც შედარებით ყველაზე ახალგაზრ-

დას, რედაქცია ხშირად მაგზავნიდა მივლინებით ახლო მდებარე თუ შორეული რაიონების სკოლებში ოპერატიული მასალების მოსამზადებლად. ამით საქართველოს მთა-ბარს, მის კუთხე-კუნჭულს ვეცნობოდი, რაც, ცხადია, მიტაცებდა და მიზიდავდა. სად არ მომიწია ყოვნამ - ბორჯომსა თუ ახალციხეში, თელავსა თუ კაჭრეთში, ხაშურსა თუ ხობში, ზესტაფონსა თუ ხარაგოულში, ზუგდიდსა თუ გაგრაში, კასპსა თუ ოზურგეთში, ბოლნისსა თუ აბაშაში.

და, აი, საქართველოს უმაღლესი საბჭოს არჩევნებისათვის მზადების წინა დღეებში თეთრი წყაროს რაიონის სოფელ დიდ თონეთში მივლინება კინალამ საბედისწერო აღმოჩნდა. იმ სოფლიდან წამოყვანილი დეპუტატობის კანდიდატზე ნარკვევის დაბეჭდვა დაგეგმილი იყო 1947 წლის 30 იანვრის ნომერში (იხ. "ახალი თაობის ენერგიული აღმზრდელი", №5). დავალება მოკლე ვადაში უნდა შესრულებულიყო. რედაქტორმა ამიხსნა - სამგზავრო ავტობუსით, ხომ იცი, ვერეს ხიდიდან გადის, ერთ საათში ჩახვალ. მასალა აიღე და დღესვე დაბრუნდი ბოლო რეისით. ნარკვევის დაწერას დამე მოასწრებ. ხვალ დილით სტამბაში უნდა ჩავუშვათ. ნომრის გამოსვებამდე ოთხი დღე რჩებოდა. თბილისში შაბათის ღრუბლიანი, მოქუშული დილა იდგა.

დიდ თონეთში, სანამ საშუალო სკოლის სასწავლო ნაწილის გამგესა და ქიმიკ-ბიოლოგიის მასწავლებელთან, დეპუტატობის კანდიდატ მარიამ მეხრაძესთან საუბარს დავამთავრებდი, სკოლის პედაგოგიურ კოლექტივს გავეცნობოდი და საერთო ფონისთვის საჭირო ინფორმაციებს შევკრებდი, დღის მეორე ნახევრისათვის ხვავიანი თოვა დაიწყო და დამაბნელებელი ბურუსი ჩამოწვა. საღამოს სოფელში უკვე მეტრამდე თოვლი იდო. მანგლისის შორიახლო მიდამოებში ზამთრის ასეთი მოულოდნელობანი ჩვეულებრივ სტიქიად მიიჩნიეს და ჩემი გამომგზავრების საკითხი ადგილობრივი ამხანაგების განმარტებით უბოდიშოდ გადაწყდა: დარჩები თუ ჩვენთან, სანამ გზა არ გაიხსნებაო. რა უნდა მექნა. ხვედრს უნდა დავმორჩილებოდი. საშუალება მომეცა მესარგებლა შემთხვევით და დაწვრილებით

გამეგობ ზოგი მამ დიდ თონეთში მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში ვაჟა ფშაველას მასწავლებლობის, თვით იმდროინდელი სკოლის შესახებ.

რადღენი კონტრასტი იგრძნობოდა! საღლა იყო ის ერთთაბიანი ქვით-კირის სასკოლო ბინა, სადაც სულ ათიოდე მოსწავლე დადიოდა. სოფლის ცენტრში, სასაფლავთან ახლოს, იდგა სასკოლო ოთახებით და სასკოლო კაბინეტებით მორთული საშუალო სკოლის მოზრდილი ნაგებობა 150-მდე მოსწავლით. თვით დეპუტატობის კანდიდატი სოფლიდან უმაღლესი განათლების მქონე პირველი უპარტიო ქალი იყო, რომელმაც ბევრთი შრომით და სწავლით დაძლია სიღარიბის სიძნედეები და გახდა თავისივე სოფლის მოზარდი თაობის რაიონში მოწინავე აღმზრდელ-მასწავლებელი.

მეორე დღეს მეტრნახევრიანი თოვლით დაფარულ სოფლის გზაზე მანგლისიდან ბელად ჩამოიარა სამხედრო ნაწილის დიდმა სატვირთო მანქანამ ("სტუდენტური"), რომელმაც ღამის ათი საათისათვის დიდი გაჭირვებით, სხვა მგზავრებთან ერთად, ძლივს ჩამიყვანა სოფელ პანტიანამდე. ქარბუქი მძვინვარებდა. სიბნელეში ხუთი მგზავრი შევიკრიბეთ და ერთ მოსახლეს მივაღდექით. ადგილობრივი მცხოვრები თათარი აღმოჩნდა, გვარად-ოღლი. ღამე გაგვათევიანა, დილით საუზმე მოგვართვა. ფული არ აიღო - როგორ გეკადრებათ, ერთი ქვეყნის ხალხნი ვართ, ერთ მიწა-წყალზე ვცხოვრობთ, ერთმანეთს გაჭირვებაში უნდა დავცხმაროთ. მაღლობით დავემშვიდობეთ და ყველანი ჩვენ-ჩვენ გზას დავაღდექით. გამოსარებულ დღე იდგა.

პანტიანიდან მანქანის მოძრაობა შეჩერებული იყო. სოფლის ცენტრთან გზა ორად იყოფოდა. მარჯვნივ კოჭრისკენ მიდიოდა, მარცხნივ - ბეჟანიისკენ წყნეთის გამოვლით თბილისამდე. თანამგზავრები ბეჟანიის შორ გზას დაადგნენ. მე კენტად დავრჩი და მოკლე გზა ვარჩიე, 15-16 კილომეტრიანი, რათა კოჭრიდან უფრო ჩქარა ჩავსულიყავი თბილისში. როგორც კი დავცილდი თანამგზავრებს და პირი კოჭრისკენ ვიბრუნე, სოფლის ერთმა მკვიდრმა შემაჩერა, ისიც თათრული წარმოშობის იყო, ქართულად უქვევდა სიტყვებს.

- არ წახვიდეთ ამ გზაზე. არ შეიძლება. ტყეა გასაფლელი. მგლები დახეტიალობენ და მარტოდ საშიშია. - გამაგებინა თავისი აზრი კეთილი სურვილებით. მე ავუხსენი მდგომარეობა, ისედაც ერთი დღე გადავაცილე, სასწრაფო დავალება მაქვს, აქედან უნდა წავიდე-მეთქი.

- თუ არ დაიშლი, - მითხრა მან, - მაშინ, ა, ჩემი ჯობი წაილე და ეს სპირკაც გქონდეს. სავსე კალფია. თუ მგელი გადაგიღვა გზაზე, სპირკაცს გაკარი, ხშირ-ხშირად გაკარი, რომ დაფრთხეს და გაიქცეს. თუ ისევ მობრუნდა და ჯოგად გადაგიღობა, მაშინვე ხეზე ადი, თან ჯობი აიტანე. მაგრამ სანამ გაძლებ ტოტზე ჩამომჯდარი? გირჩევ კაცო, არ წახვიდე. ყოფილა შემთხვევები, შეუჭამიანად ადამიანი. ზამთარია, საკვებს ვერ მოულობენ...

ამ სიტყვებს ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, წუხილთ მეუბნებოდა. ვგრძნობდი, ვებრალეობოდი, განწირულად მთვლიდა. გზა დამილცა და დიდხანს მიყურებდა გაუტკეპნავ თოვლიან გზაზე ჯობით, ჩექმით და გახუნებულ ფრონტული მაზარით მიმავალს.

ჯეკ ლონდონის, ბალზაკის ან მიხეილ ჯავახიშვილის მაღალ ოსტატობას უნდა ფლობდე, მოქარგული სიტყვებით აღიწეროს მარტოდენ მუხების ტყის ხუთკილომეტრიან ზოლში ჩემი მაშინდელი მგზავრობის, მუცელჩავარდნილი, კენტად მოხეტიალე მგლის ადევნების, ასანთის ღერების ნადების, ჯობის წამდაუწუმ ტრიალისა და სასოწარკვეთილი ყვირილის სვენა-ეპიზოდები. ისე როგორც ჩემი უმწეო ხმა მაშინ ვერ წვდებოდა მშველელს, ვერც ჩემი ახლანდელი უძლურება გადმოგცემთ შიშის იმ განცდებს, იმ ფსიქოკლიმატის, იმ სურათის საშინელებას, რომელსაც ვქმნიდა უდაბური ტყე, მშვიერი მგელი და დაქანცულობით მოღასლასე ჩემი საცოდავი სილუეტი...

ეს იყო სარედაქციო დავალების შესრულებისთვის ჩემი ომსგადარჩენილი სიცოცხლის ბრძოლული დაუზოგველობის, ყოველგვარი დაბრკოლებების გადასალახად პარტიულ-ღვინურ სინდისით ვითამდა "გმირული

ქედუბრელობის" ტრაგიკომიკური გამოხატულება. ღვეგანდელობის თვალსა-
წიწრიდან - სრული სიბევე, სიბრმავე და სიჭაბუკის რომანტიკულობი-
დან შემოტრინილი სისუფილე. აბა, ბედად მზეს არ ჩამოებედა ტყეში,
სიბნელე ჩამოწოლილყო? მგლები ხროვა დამესეთდა.

ყველაფერი ეს მალე დავიწყებას მივცა. დავვიღვა გაზეთის ათასი
ნომრის გამოსვლის საიუბილეო თარიღი. 1948 წლის 27 ოქტომბრის "სა-
ხალხო განათლების" თბივ გვერდი ამ მოვლენას მიემძვნა. მასში მო-
თავსებული იყო ნილავციები და განათლების მინისტრის ვ. კუპრაძის
ვრცელი წერილი სათაურით "ჩვენი გაზეთის საბრძოლო ამოცანები". ინ-
ფორმაციული მასალა "საქ. სსრ განათლების სამინისტროში" იუწყებოდა:

"გაზეთ "სახალხო განათლების" ნეტასე ნომრის გამოსვლისა და
დაარსებიდან ოცი წლისთავის შესრულებასთან დაკავშირებით, პედაგოგი-
ური გაზეთის რედაქციაში წაყოფიერი მუშაობისა და აქტიური თანამშ-
რომლობისათვის საქართველოს სსრ განათლების მინისტრის ბრძანებით
დაჯილდოებულნი არიან სამკერდე ნიშნით - "სახალხო განათლების წარ-
ჩინებული" და იქვე თუამებ დაჯილდოებულთაგან რედაქციის ხუთ მუშაკს
შორის (ვ. მგალობლიშვილი, ს. ცაიშვილი, მ. კეკელიძე, ღ. თაბუკაშვილი)
რიგით მესამედ დასახელებული იყო ჩემი გვარი, სახელი, მამის სახე-
ლი იმ დროისათვის დაკავებული თანამდებობის ჩვენებით - "სახალხო
განათლების ხელმძღვანელი ორგანიზებისა და უმაღლესი სკოლების გან-
ყოფილების გამგე". სამკერდე ნიშანი თვითონ მინისტრმა გადმოგვცა.
ჩემი 47-ე ნომერი იყო.

ანავე ხანებში პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში სა-
საკეთო ცვლილებები მოხდა. ასეთ წრესა და გარემოში მყოფს არ შეიძ-
ლებოდა არ განმეცადა მიმართულების განმსაზღვრელი ფაქტორების გარ-
კვეთლი ზეგავლენა. 1949 წლის იანვრიდან სექტემბრამდე გ. ნიორაძესთან
ერადა, რედაქციაში მუშაობის პარალელურად, მომიხდა ქართული ლიტე-
რატურის სწავლების მეთოდის სპეციალიზით ჩამებარებინა საკანდი-

დაჭო მინიმუმის ნაშინდელი გეგმით დაწესებულ ექვსი საფაღღებულ
საგანი: - პედაგოგია ფსიქოლოგიით, ქართული ლიტერატურის ისტორია,
თეორია და მეთოდოლოგია, დიალექტიკური და ისტორიული მატერიალიზმი,
ქართული ლიტერატურის მეთოდოლოგია, გერმანული ენა, ^{რომანტიკა} ამოთ ინსტიტუტის-
კენ მიმავალი გზა მკაჯიოდ ისახებოდა.

გზა. გზა. შორეული, მოკლე, ფართო და ვიწრო. აბა, რა გზა მე
მქონდა გასავედელი ერთი შენობის ერთი ბეწო მიწური კობიდან მეორე
ხუთსაფეხურისა ვემეწის კობემდე? ა-მასაც გზა უნდა ექვსას? პირი-
ბითობის რაღაც გამიზავებელი ელფერი რთი არსებობდეს, სიტყვა "გზის"
სახეობებს შორის ისეთივე ყაყანი, ყაყანი და ყაყანი ატყდებოდა,
როგორც, მაგალითად, ბატებსა, ბაყაყებსა და მამლაყინწია მამლებს
შორის. თითოეული თავის პოზიციაზე დგომით თავის ხმას ბუღბუღის გა-
ღობად წარმოგვიტყვებდა. ასევე ვიწრო გზაც ფართოზე არანაკლები კვებ-
ნით და პრეტენზიით შორეულსაც და მოკლესაც წინ გადაუდგებოდა და
სიამაყის გრძნობით უტყუარად დაიტრიაზახებდა - სიტყვა "გზა" მე უნ-
და მიერქვას და არა თქვენი სიამა და გრძელეზულ და დამოკლებულ ტიტლი-
კონებს.

მართალით ექვსებოდა! განა დღეს ამას არ გაგონებთ პრესაში ატი-
ბილი დავიღობა? დავა, კამათი, ღანძლვა, ვინება? განა ყველა,
ვიკინღარა და ბაზანღარა, დემოკრატიის განვითარებობის თავისებურ გზას
არ წარმოგვიჩვენებს თავთავისი ნაღრძობი უკუამიხვედრით? დავ, ღმერ-
თისგამე ხელი მიემართოს თითოეულს.

მე კი რემ იმ ერთ ციფტნა, ცერის თღენა, პირიბითად მიერქმეულ
გზას მანვე არ დავდგომივარ პირდაპირ და უიქურად, დაუფიქრებლად,
ვაჭრული სიბარბის ანგარიშით. საგნების ნაბარება ჯერ კიდევ არ ნიშ-
ნავდა კვლევა-ძიებითი თრიენტაციის სწორად განჭვრეტას. რთმელ გან-
ხრას დავდგომოდი - ლიტერატურის თეორიის, ლიტერატურის ისტორიის
თუ ლიტერატურის მეთოდოლოგის? ნაწილობრივ ზემოთ აღწერილი ეპიზოდებიდან

ჩანდა, პირველი განხრით მოკრძალებული განაცხადი თითქოს გაკეთებული მქონდა - რეცენზია ლიტერატურის თეორიის სასკოლო სახელმძღვანელოზე ამის ერთგვარი ცდა იყო. ლიტერატურის ისტორიაში, მერვე-ნებოდა, კარდინალური, ეპოქალური მნიშვნელობის პრობლემები ძირითადად გადაწყვეტილი იყო. რაც შეეხება ლიტერატურის მეთოდოკას, რესპუბლიკის მასშტაბით სკოლებთან კავშირმა დამარწმუნა, აქ რაღაც სიცარიელე არსებობდა, წინანდელი უკვე არ შეეფარდებოდა დროის მოთხოვნებს, მომქმედი ემპირიული დონე კი შეეცვლას მოითხოვდა. ასე მზადდებოდა ფსიქოლოგიური წანამძღვრები დარგის თუ მიმართულების შესარჩევად. მაგრამ ეს არ იყო საკმარისი ინსტიტუტში გადასასვლელად.

რედაქტორმა მთხოვა დავხმარებოდი შემცვლელის პოვნაში. გივი ნიორაძე უკვე გადასული იყო ინსტიტუტში ღირექტორის მოადგილედ, ვ.ძიძიგური, ს.ცაიშვილი, მ.კეკელიძე მუზეუმში მუშაობდნენ. სასკოლო-მეთოდური წანყოფილება უპატრონოდ რჩებოდა. ბუნებრივია, ინსტიტუტის მოთხოვნაზე თანხმობას ამიტომ აჭიანურებდა.

სწორედ ასეთი სიტუაციის დროს რედაქციის სამდივნოდან რეგისტრირებული კორესპონდენცია-წერილების მთელი დასტა მივიღე ჩვეულებრივი განრიგით განსახილველად და მოსამზადებლად. მათ შორის შემთხვევით აღმოჩნდა გ.შ-ძის ოთხგვერდიანი მასალა სათაურით "ილია ჭავჭავაძის "კაცია-ადამიანის?!" სათაურის გაგებისათვის". რაღაც გუმანიტ მივხვდი წერილი თბილისიდან უნდა ყოფილიყო გამოგზავნილი და იმ მიზნით, რომ ავტორი სწრაფად მენახა, სწრაფადვე მივეცი მსვლელობა. იგი დაიბეჭდა 1949 წლის 27 ოქტომბრის ნომერში. მალე გამომეცხადა და გამომეცხაურა - სენაკის პედაგოგიკური ინსტიტუტის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სასკოლო-მეთოდური წანაში.

ამის შემდეგ დავნახე ვარი დამჭირდა კიდევ იმისათვის, რომ ჩემი რეკომენდაციით მიეღოთ გ.შ-ძე რედაქციის თანამშრომლად. საშინაო ბარიერი რომ გადაილახა, გაჩნდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, "საგარეო" დაბრკოლება. თბილისში ის ნაქირავებ ბინაში ნაცხოვრება,

49
~~49~~
-

პროფ. ვ. თაყაიშვილს ასპირანტი ყოფილა, ამიტომ უფლება არ ექონდა ემუშავა, რადგან სტიპენდიას იღებდა აკადემიის ასპირანტურიდან (კანონით მიხედვით დაუსწრებელ ასპირანტებს ექონდათ მუშაობის უფლება).

2 რამდენი ხვეწნა=მუღარა, რამდენი თხოვნა=ვეღრება გადამიხდა ჩემი მოგვარებისთან კანონის საწინააღმდეგო ნებართვის ასაღებად? გამონაკლისის დაშვებით ორივე გარკვეულ რისკზე მივდიოდი მიხედვით იმით, რომ ხელი შეგვეწყობ ასპირანტის მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა და წინსვლისათვის (პირადად სხვა მოტივი რომ მიქონოდა, სხვას გამოვინახავდი და არც თავღებად დავუდგებოდი რედაქციას).

2 1949 წლის 15 დეკემბრიდან საქართველოს განათლების სამინისტროს კოლეგიის დადგენილებით პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის უმცროსი მეცნიერ-მუშაკი ვიყავი. ჟურნალისაგან — მეცნიერებისაკენ, პედაგოგიური, ლიტერატურული, საზოგადოებრივი სარბიელისაკენ.

2 მშვიდობით ვარბი ემოციების მიჩქვარე ნაკადულებში საღამო განსჯით ფიქრების ცისფერად მოღვივებულ ტბებში გაუმარჯოს მათ სინთეზირებას და პარმიონას.

„მარტი“ სარბიელზე

1. ინტერმედიუმი... ირონიზებული სახით

2 მაგონდება ერთი კომერსენტის სოლიდურად ნათქვამი სიტყვები: მათემატიკურ მეცნიერებაში ალბათობის თეორია ცალკე მეცნიერულ დარგად დიდი ხანია გამოიყო და ჩამოყალიბდა. ვზივარ და ვფიქრობ: ჯერ თავისთავად ეჭვი, ეჭვიანი, ეჭვიანობა ღრუნის და ხრწნის აღამიანის სულს, ახლა ეს ალბათ, ალბათობა მის ტვინს სულ მთლად გამოხრავს,

ფულურად, ფიჭულად გადააქცევს და ვისღა უნდა გამომიგნული, უსულოდ და უგულოდ, აღამიანი?

უცებ ფიქრი ფიქრს აედევნა, აზრი აზრს გადაება და ორი სიტყვისგან ერთის - უსულგულოს ადვილად მიგნების სიხალისემ და სიხარბემ აღბათობაზე ნეგატიური შეხედულება პოზიტიურით შემიცვალა. ეს ისე სწრაფად მოხდა, ჩემს გონებაში საკუთარ თავს კიბვა დავუსვი: რას გადაეკიდე იმ შენთვის უცნობ, შორეულ მეცნიერულ დარგს, ნაცნობს და ახლობელს მიხედუ, თუ რაიმე ძალა და ღონე გაქვს, მას არგე და ასარგებლე-მეთქი.

ასე გამიჩინდა კოსმოპოლიტური აღბათობის ანალოგიით ჩვენს ეროვნულ ფრაზეოლოგიაში პირობითობის თეორიის დამოუკიდებელ მეცნიერულ პროფილად გაფორმების იდეა. რა არის ამაში გასაკვირი? აკი ბოლო ხანებში ყოველნაირი მეცნიერული დარგები, მიმართულებები, პროფილები ფორმდება, იქმნება და იფურჩქნება! აკი ყველა რაღაც ასოციაციების, ფორმების, საზოგადოებების, პარტიების, ბლოკების, უჯრედების და ვინ იცის კიდევ რა ჯურის და რა ჯგუფის შეკოწიწებისაკენ მიიღბვის და მიისწრაფის! იმიტომ, რომ ყველას პრეზიდენტობა უნდა. თხა თხაზე ნაკლები მგელმა შეჭამაო. - მეგაფონებით ხელში დადიან და...გაპყვრიან. დარბიან და...გაპყვრიან. დაბტიან და...გაპყვრიან.

მე კი... მხოლოდ კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად ყველაზე უმაღლესი ტიტული - უმცროსმეცნიერმუშაკობა როგორც კი მებოძა, როგორც კი დავაპირე ფართო სარბიელის ცალფა კიბეზე ცალი ფეხის დადგმა, უმაღლესი მაჩრერეს და, თითქოს სმენადაკარგულთა კატეგორიას მივეკუთვნებოდე, ახლო მანძილიდან შემომმჩახეს: რა სარბიელი, რისი სარბიელიო, რომელი აკადემიკოსი ან პოლიტიკოსი შენა ხარ, ქვეყნებისა და მერიდიანებისკენ რომ მიგიპყრია ეგ შენი, ვითომდა შორსმჭვრეტელი გონებითი ხედვა-გახედვაო, სავანაირად ფართო სარბიელი, აბა, რას უნდა ნიშნავდესო. ეს რა ამბიციური, ამპარტავნული, პრეტენზიული სათაურით აპირებ ისტორიის ახალი ფურცლის დაწყებასო. რა აღმოჩენებით, რა პიპოტებებით შემოდიხარ მეცნიერ-

რების მამაზევიურ ტაძარში!

- ბატონებო და ქალბატონებო! - მივმართავ აუდიტორიას - თქვენი აღშფოთება სამართლიანია, განრისხება კი - გაუგებრობაზე აგებული. ერთობლივ შექაზილებსა და სტიქიურ ხმაურში თქვენ ყურადღებიდან გამოსვრ-რათ მთავარი და არსებითი - ჩემი პიპოტეზა, ჯულმოდგინე, ხანგრძლივი ფიქრის მონაპოვარი - ჩემი აღმოჩენა. ამის შესახებ მე თქვენ ზემოთ მოგახსენეთ. უფრო დაწვრილებით ახლა ქვემოთ გადაგიშლით. დაუკვირდით სიტყვებს: ზემოთ და ქვემოთ. მათ გადამწყვეტი როლი ეკისრებათ მეცნი-ერულ კვლევაში და ამიტომ განმეორება მოგვიწევს. გთხოვთ მაპატიოთ.

სათაურში მოქცეულ სიტყვა "ფართოს" ამჟამად აღარა აქვს პირობითო-ბის ის გამაზავებელი ელფერი, რაც გზის სახეობების გარკვევისას უფრო ზემოთ, ე.ი. წინა გვერდებზე პქონდა ჩვენგან მიინიჭებული. აქ კონტექს-ტში პირობითობას სხვა ფუნქცია დაეკისრა. არა, მეცნიერულად თუ ვიტყვით, - იმედი მაქვს მკრებელობად არ ჩამითვლით გაბედულებას, უმცროს მეც-ნიერმუშაკს მხოლოდ მეცნიერული მსჯელობა მოეთხოვება. მე არ ვლაპარა-კობ უნარზე, უმთავრესია მოთხოვნა, - დიახ, მეცნიერული გაგებით ახალ კონტექსტში პირობითობამ სულ სხვა ფუნქცია შეიძინა. ე.ი. კი არ დაე-კისრა, არამედ შეიძინა. ამით პირობითობა გასცილდა წინანდელ ფარგლებს და ჩემ წინაშე წარმოდგა როგორც საკვლევი ობიექტი. აქედან მივედი ზე-მოთ დაფიქსირებულ დასკვნამდე, კოსმოპოლიტური, ე.ი. სასხვისო, საერ-თო აღზაობის ანალოგიით შეიქმნას საკუთრივ მხოლოდ ჩვენი ერთგვანი ფრაზეოლოგიის აღმატებისათვის პირობითობის თეორიის დამოუკიდებელი მეცნიერული დარგი. აი, ბატონებო და ქალბატონებო, ჩემი მოკრძალებული პიპოტეზა, ჩემი მიგნება და ჩემი აღმოჩენა.

რაც შეეხება სათაურის ამბიციურობის საკითხს, ეს სამწუხაროდ, ის-ტორიული შურიანობიდან, მაგრამ, წარმოიდგინეთ, ნაწილობრივ თქვენ მხრივ ანგარიშგასაწევ სიფხიზლიდან არის წარმოშობილი. უღრმეს მადლობას მო-გახსენებთ დღევანდელგობაში ესოდენ საჭირო სიფხიზლის დროულად გამოსი-ნისათვის. ამან თქვენ და ჩვენ ზემოთ წამოყენებული პიპოტეზის ლოგიკუ-რად არგუმენტირების აუცილებლობასთან მიგვიყვანა. მეცნიერება ხომ, როგორც სწავლულები გვასწავლიან, ლოგიკური აზროვნების კანონებზეა და-

ფუნქციონირებს-დაბეჭდებული.

- ბატონებო და ქალბატონებო! გამომდინარე მეცნიერული ლოგიკის კანონებიდან, ვემყარებოდი რა სათაურის კონტექსტში პირობითობის ახალ შექმნილ, დიახ, ხაზი მინდა გავუსვა, ახალ შექმნილ ფუნქციას, და არა თდესლაც დაკისრებულს, მოძველებულს და დახავსებულს, საპირისპირო "ვიწრო სარბიელის" ეტაპად პირადად ჩემდამი მიმართებაში, კონკრეტულ შემთხვევაში, - და მოგახსენებთ ყოველი ზოგადი კონკრეტულის სინთეზია, - მე ვთვლიდი უბრალოდ გაზეთ "სახალხო განათლების" რედაქციის იმ "შტაბ-ბინას", საიდანაც ამოვედი აქ, ამ აუდიტორიაში, ე.ი. პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის "შტაბ-ბინაში". აქ თქვენი წყალობით განკუთვნილი მაქვს ჩემი კუთხე-უბანი - საერთო ოთახში საკუთარი საწერი მაგიდა.

ხომ ყოველმა თქვენთაგანმა კარგად იცით, იმ ჩემი ახალი საწერი მაგიდის ქვემო სართულზე, დაბლა, ნახევრად ბნელ ოთახში როგორ ვიყავი, სხვებთან ერთად, შეყუჟულ-შეხიზნული ნამდვილად ვიწროდ და ნამდვილად უსარბიელოდ?

თქვენთან მოსვლამდე, როცა პირველად დავდექი დერეფნის ღია ფანჯარასთან ერთი საფეხური მაღლა და გავხედე ზევას, თ, ბატონებო და ქალბატონებო, იცით... ჩემს წარმოდგენაში ყველაფერი თითქოს ზღაპრულ ელდას ჰგავდა. უცებ რაღაც საოცარი შვება, სულის რაღაც მოზღვავებული აღტკინება, აზვირთება ვიგრძენი და ამ დიდი, ერთბაშად მოვარდნილი, მოულოდნელი აღტაცების დაუფარავად, ბავშვური მიამიტობით და გულუბრყვილობით, ხან ფანჯრის რაფას ვვალერსებოდი ტაქიზად, ხან მის დაკრიალებულ მინებს ნაზად ვეყურებოდი და მორცხვად ვკოცნიდი კიდევ.

ეს იყო შეგუებული და შეჩვეული ერთი მდგომარეობიდან მეორე, არა ზეციური, არამედ წმინდა გეომეტრიული ამაღლების თვალსაზრისით, სულ მცირედ განსხვავებულ, მაგრამ მაინც ახალ თვისებრივ მდგომარეობაზე გადასვლის ის ადამიანური განცდა, რომელსაც კი არ უნდა ვიფიქვებდეთ, ვკარგავდეთ, - კრიალსნის მძივებად აკინძულს სათუთად უნდა ვუვლიდეთ

და გულში ვიხუტებდეთ, როგორც მიძინების ჭამს საღვთავ ხატებას. აღამიანი გონების კაშკაშით და ზრძინობის ცილით ბუნებისაგან შეზავებული ღვთაური კმნილებაა და ნუ შეფცდებით შეძახილებით მის ველურად ჩაქოლვას.

ღიახ, მე ვიღვიქი ღია ჭანჯარასთან და გავყურებდი პირდაპირ ხელის-გულივით გადაშლილ თბილისის ყველაზე პვირფას, სანუკვარ, საოცნებო და სათაყვანებელ მთაწმინდის მიხარეს - მეცნიერებისა და ხელოვნების მარადიულ მუზას - და იმის შეგრძნებით, რომ ყოველდღე შემეძლო აქედან მეშვირა მისთვის, ხარობდა თვალი, ღაღაბდა გული, ვერ ვძლებოდი სანახაობის სიღამაზით, სიმშვენიერით და უსაზღვროებით.

- აი, ბატონებო და ქაღბატონებო, სწორედ ჩემ თვალებში დღეს გადამღილი ის სივრცითი უსაზღვროება, შეღარებით განცდილ სივიწროვესთან, ვფიქრობ, მე მაძლევს თვითნებულ საფუძველს ვისარგებლო ფრანგულოგიური პირიბითი ერთეულით - "ფართო სარბიელზე" და წარმოვდგე აქვენს წინაშე მისი ახლებური ინტერპრეტაციით. საწყისი სტადიიდან, დღეიდან, გთხოვთ, ადვილად იგი, როგორც თვალსახევის, თვალსაწიერის სრულიად უმანკო, უბიწი და უცოფველი გამოხატულება და არა...

2. ღისეიპლინა, უბირველეს ყოვლისა

თხანი დაწესებულება მქონდა გამთვლილი (სკოლა, განათლების განყოფილება, ორი გაზეთის რედაქცია ფოთსა და თბილისში) და არსად კედელზე დაკიდული სატახტო დაფადან ჩემი ნომერი არ გადამიბრუნებია ისეთი გულმოდგინებით, როგორც აქ, პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, რომლის დირექტორი იყო პრივესორი დავით ლორთქიფანიძე (1905 - 1992). მას რედაქციიდან ვიცნობდი. 1947 წელს რსუსრ პედაგოგიურ მეცნიერებათა აკადემიიდან პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხით დაბრუნებისა და დირექტორად დანიშვნის რამდენიმე დღის შემდეგ რედაქ-

ცოას ეწვია და მის კოლექტივთან საუბარი პქონდა ინსტიტუტის გეგმებსა და პერსპექტივებზე. მაშინ ეს შორიდან გაცნობას უკავდა. როცა ინსტიტუტის თანამშრომელი გავხდი, პროფილი ნათლად გამთიკვეთა, წარმოღვა რეგულარული პიროვნება, ორგანიზატორი, მეცნიერი.

იმ მოკლე დროის განმავლობაში, რაც მაკავშირებდა ინსტიტუტთან შორიდან თუ ახლოს (1947-1952), მის ისტორიაში იმდენი რამ გაკეთდა, დიდმნიშვნელოვანი და მასშტაბური, არც მანამდე - დაარსებიდან და არც იმ მოკლე დროის შემდეგ მსგავსი არასოდეს გაკეთებულა. ეს იყო ერთგვარი აღმავლობის, ქართული პედაგოგიკური აზროვნების სამეცნიერო-საკვლევო ცენტრის - მაკოორდინებელი და მათრგანიზებელი "შტაბის" შექმნის ნამდვილად შესამჩნევი ხანა, პერიოდი, როცა შრომითი დისციპლინა იმდეთა თვალსაჩინო ნაყოფს, საბელმწიფო დანახარჯი - რეალურ შედეგს.

საბელმწიფო ხარჯი! მთელ უზარმაზარ, ამტამად იმპერიად წოდებულ ქვეყანაში, იგი კაპიტალიზმით იყო აღნუსხული, აღრიცხული და გაანგარიშებული და, ვაი, იმის პრალი, ვინც მას არაღანიშნულეზისამებრ გამოიყენებდა. ფინანსთა საკავშირო მინისტრზე (ზევრევეზე) მოსკოვში შეთხზული სააუბარო თქმულება ჩამოღწეული იყო მბიღისშიც და იგი სიმონ სბირტლაძის მიერ გადაკეთებული სახით ინსტიტუტის დერეფნიდან დერეფანში გადადიოდა სამინტო ნაწილის საქილიკრდ: რა უშველეს ეზოს ნარგავს, წყურვილისგან ქარი ახმობს, ზავენ-დიტომ ცოცხის ყიდვა ზევრევეს უნდა შეუთანხმოს. მკაცრი მომჭირნეობითა რეფიმი პირველ რიგში გულისხმობდა უთავბოლო და უყარმათა ხარჯების წინააღმდეგ (ეთქვათ, კაბინეტების მორთვა ძვირფასი ავეჯველანით) დაუნდობელ ბრძოლას და არა ფულადი სახსრების ხელგვეწრად დაზოგვას დაგვენილი საქმეების საზიანოდ.

პირველად წავაწყდი შემთხვევას, როცა პიროვნების ზონებითი შრომა თურმე წინასწარ იგეგმება, წინასწარ ინახლდრება შესასრულებელი სამუშაოს ფურცელთა რაოდენობაც კი. უფრო მეტი - თურმე დისერტაციის დაწერისთვის საბელმწიფო გიხდის ფულს. თღონდ დაწერე, თღონდ გახდი მეც-

ნიერი, თღონდ... ასეთ პარადოქსულ სიტუაციაში (პარადოქსულს იმიტომ, რომ არც ერთ ე.წ. კაპიტალისტურ ქვეყანაში საკუთარ საკვალიფიკაციო ნაშრომზე სახელმწიფოს საღაროდან არ შეიძლება რაიმე თანხა გაიყოს), ყოველმხრივ გამართლებულად ჩანდა კონტროლისა და მომთხოვნელობის გაძლიერება ინსტიტუტისათვის გამოყოფილი თანხების კანონზომიერად ხარჯვისადმი.

მართლაცდა, ასპირანტი ხარ? სტიპენდიას ღებულობ? ჩაეტიე სამი წლის ვადაში და დაიცავი... დაიცავი დისერტაცია შენდა საკეთილდღეოდ. მეცნიერმუშაკი ხარ? ხელფასს ღებულობ? წარმოადგინე წლის ბოლოს შესრულებული ნაშრომი. იგი არ ჩაიკეტება კარაღებსა და ყუთებში. საკუთარი გამომცემლობის მეშვეობით ინსტიტუტი გაიჩრდება: 1. წიგნად გამოცემას, 2. ყოველწლიურ სამეცნიერო შრომებში დაბეჭდვას, 3. თეზისებად გამოქვეყნებას. იდეალურ პირობებად არ გესახებათ? თქვენი არ ვიცი, მე კი ნამდვილად ასე მიმაჩნდა და ამიტომაც არ მჭირდებოდა შეხსენება - დისციპლინა, უპირველეს ყოვლისა.

მაგრამ დირექციის მხრივ ასეთი შეხსენების ობიექტური აუცილებლობა რეალურად არსებობდა ომის დამთავრებიდან ორი წლის შემდეგ, 1947 წლიდან, როცა სახალხო განათლების სისტემაში რადიკალური ღონისძიებანი გატარდა მატერიალური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ეს გამოიხატებოდა სამეცნიერო ხარისხებისა და წოდებების შესაბამისად ხელფასების მკვეთრად მომატებასა და სათანადო კატეგორიებისა და ტარიფების დაწესებაში, რაც მიმართული იყო სწავლების ხარისხისა და მეცნიერების განვითარების ღონის ამალღებისაკენ. ცხადია, ფართო მასშტაბის ეს ღონისძიებანი ნაკარნახევი იყო მაღალი ფაზის - კომუნისმის აშენების ვითომდა შორსმჭვრეტელური მიზნებითა და ამოცანებით.

ყოველივე ეს პრაქტიკულად საფუძვლად დაედო პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის პედაგოგიკურ-მეთოდოკურ სპეციალობათა განხორციელების კადრების მომზადების მძლავრ კერად გადაქცევას. ამის-

ათვის მყარ ბაზად აქ პირველად შეიქმნა 10-12 ადგილიანი ასპირანტურის განყოფილება და საკანდიდატო სამეცნიერო ხარისხის მიმნიჭებელი სამეცნიერო საბჭო, რომლის გადაწყვეტილება უზენაესობის სტატუსით იყო აღჭურვილი, იგი არ ექვემდებარებოდა ცენტრის რაიმე ჩარევას, შეიძლებოდა და საკანდიდატო დიპლომის ადგილებზე გაცემა. ეს ფროვნული მნიშვნელობის მონაპოვარი იყო.

სამეცნიერო-კვლევითი თემატიკის გაფართოების, სკოლებთან კავშირის განმტკიცებისა და მასწავლებელთა მდიდარი გამოცდილების განზოგადების მიზნით ინსტიტუტი ყოველი სასწავლო წლის მარტის არდადეგებზე ატარებდა მასწავლებელთა რესპუბლიკურ სამეცნიერო-პედაგოგიურ კონფერენციებს პლენარული და სექციური სხდომების სახით. მომხსენებელთა შერჩევა ხდებოდა რაიონებსა, ქალაქებსა, ავტონომიურ რესპუბლიკებსა და ოლქში წინასწარ ჩატარებული ე.წ. "პედაგოგიური კითხვების" საშუალებით. სხვადასხვა საგნის საუკეთესო მასწავლებლების, სკოლების და განათლების სისტემის ხელმძღვანელი მუშაკების და ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომლების ყოველწლიური თავშეყრა, აზრთა ურთიერთგაზიარება და პოლემიკა სწავლა-აღზრდის აქტუალურ საკითხებზე, მიუხედავად გაბატონებული იდეოლოგიის ზეგავლენისა, დიდად უწყობდა ხელს პედაგოგთა შემოქმედებითი ძალების, მათი ინიციატივის გამოვლენას, მათი რიგებიდან საუკეთესოების მიზიდვას და ჩაბმას მეცნიერულ მუშაობაში.

სწორედ ამ გზით ჩაეყარა საჯუპველი "პედაგოგიური კითხვის" სერიებით საგნობრივი მეთოდური კრებულების გამოცემის ტრადიციას რაც, სამწუხაროდ, კარგა ხანია შეწყდა. ამ კრებულებში დაბეჭდილია რესპუბლიკურ პედაგოგიურ-სამეცნიერო კონფერენციებზე მოწონებული და რეკომენდებული საუკეთესო მოხსენებები დაწყებითი, არასრული და საშუალო სკოლების მასწავლებელთა დასახმარებლად, მათი გამოცდილების გამდიდრების, წახალისებისა და დაწინაურებისათვის.

რამდენი ცოცხალი აზრი, ფიქრი, გატაცება, რაოდენი მონღომება, ინ-

ტერესი, საგნისადმი სიყვარულია ჩაქსოვილი მათში! თვალწინ მიდგას თითოეული ავტორის სახე, თითოეულის წინაშე მოწიწებით ვხრი თავს - ეს იქნება, მაგალითად, ქიმიკოსი თინა ჭოჭუა ფოთიდან თუ ქართული ენისა და ლიტერატურის ნოვატორი მასწავლებელი ვარო ვარდიაშვილი თბილისიდან. ყველას ჩამოთვლა ტექნიკურად შეუძლებელია, მაგრამ ყველას მაღლი უნდა მიეგოს თავიანთი მოვალეობის ღირსეულად შესრულებისა და რესპუბლიკურ დიდმნიშვნელოვან ღონისძიებებში აქტიური მონაწილეობისათვის.

ყოველ წელიწადს ინსტიტუტის გამომცემლობა ზემოხსენებულ პერიოდში ბეჭდავდა და მკითხველ საზოგადოებას აწვდიდა 30-35-ზე მეტი დასახელების წიგნს, რომელთა თემატურ მრავალფეროვნებას, ინსტიტუტის კვლევითი გეგმით შესრულებული ნაშრომების გარდა, ამშვენებდა თარგმანები ჟან-ჟაკ რუსოს, კ.უშინსკის, ბ.ბელინსკის, ა.მაკარენკოს პედაგოგიური თხზულებებიდან. მაგრამ მის ძვირფას შენაძენად უნდა ჩაითვალოს იაკობ გოგებაშვილის თხზულებათა ანტოლოგიის გამოსაცემად მომზადება, პირველი ორი ტომის გამოცემით მისი დაწყება და მომდევნო ორ-სამ წელიწადში სრულად დამთავრება. ამავდროულად პერიოდში მომზადდა და გამოიცა ავტორთა კოლექტივის მიერ შექმნილი ქართული ლიტერატურის X-XI კლასების სახელმძღვანელოები.

ყოველივე ეს კოლექტიური შრომის დიდ ორგანიზაციასთან იყო დაკავშირებული. ამ მხრივ მართლოდენ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა განვითარების საკითხებზე 1948 წლის 12-14 ნოემბერს ჩატარებული ამიერკავკასიის წინა თავეში გაკვირით ნახსენები ზონალური თათბირის მოგონება რად ღირს. თვით ვესწრებოდი მასწავლებელთა სახლში ამ კონფერენციას და თვით მოვამზადე "სახალხო განათლებისათვის" ერთი გვერდი მისი მიმდინარეობის გასაშუქებლად (იხ. "სახალხო განათლება", 1948, 23 ნოემბერი, № 48).

მაშინ თუ რეპორტიორის როლში ვიყავი და არც მევალებოდა თათბირის ზოგადი ასპექტების შეფასება, ახლანდელი გადასახედის სიშორიდან, ანალიტიკური მიდგომით, მონაწილეობა რანგით და მრავლობით იგი არ შეიძლება

შემოიზღუდოს მხოლოდ ზონალურობის ვიწრო გაგებით. ეს იყო ინსტიტუტის ინიციატივით საკავშირო ხასიათის თბილისში ჩატარებული პირველი სამეცნიერო თათბირი, რომელიც მოწმობდა ინიციატორის პრესტიჟის საქვეყნოდ გამოჩენის გზით საქართველოს სახელის კიდევ უფრო განფენას ამჯერად პედაგოგიკურ მეცნიერებათა სფეროებში. ამდენად, ამ თათბირს გარკვეული პატრიოტული მიზანიც ჰქონდა. იგი განისაზღვრებოდა არა ჩატარების ადგილის არჩევანით, არამედ პირველ რიგში ქართული პედაგოგიკური აზროვნების იმჟამინდელი შედარებით მაღალი დონით. ოთხი ძირითადი მომხსენებელიდან სამი საქართველოდან იყო წარმოდგენილი (პროფ. გ.თავაძეშვილი, აკად. დ.უზნაძე, დოცენტი ა.ფრანგიშვილი).

ინსტიტუტის წარმატების აქ კონტურებად მოხაზული ძირითადი დამახასიათებელი ნიშნები, სულ რაღაც ორმოცწევრიან კოლექტივთან ერთად, პირველ რიგში მიეწერება მისი ხელმძღვანელის დაუღალავ ენერგიას და თავგამოდებას. პროფ. დ.ლორთქიფანიძე ჩემი მასთან მუშაობის პერიოდში მხოლოდ საქმის ინტერესებით "სუნთქავდა", ფიგურალურად რომ ვთქვათ, თითქოს საქმისთვის "იწოდა და ივერფლებოდა". როცა საკითხი ინსტიტუტის რეპუტაციას შეეხებოდა, იგი საკუთარი სატკივარივით განიცდიდა ყოველ წვრილმანს, გულგრილობის და უდარღვლობის გამოხატულების ყოველ დეტალს. მთელი სისასტიკით ტუქსავდა დამლაგებელს მეცნიერთანამშრომლის სამუშაო მაგიდის გაუსუფთავებლად დატოვების გამო და ამით, როგორც ადმინისტრატორი, გამოხატავდა ზრუნვას მისთვის სამუშაო პირობების შესაქმნელად, მაგრამ ვაი, იმავდ თანამშრომელს, თუ სამუშაო საათებს გააცდენდა ან უნაყოფოდ იყენებდა. ამ შემთხვევაში ოთარაანთ ქვრივის ქოქლა მოწაგონი იყო.

და სწორედ ამ მომენტში მტლავნდებოდა ზოტჯერ პროფ. დ.ლორთქიფანიძის პიროვნული სისუსტე - უპრინციპობა, მერყეობა, დანაქალიდან ხვეწნა-მუჭარამღე დაშვება და ნათქვამის უბოდიშოდ უკან წაღება, რაც მის სიტყვას ძალას უკარგავდა. ერთი სექტორის გამგე შეთავსებით დაწესებული

დღეებიდან სისტემატურად 11-12 საათზე ცხადდებოდა ინსტიტუტში. დირექტორი გადავიდოდა სექტორის თანამშრომლებთან, გაცხარებით აიკვებდა იქაურობას, მოვხსნი, ხვალღდან არ დავინახო, დატოვებდა ამ სიტყვებს და თავის კაბინეტისკენ მიმავალს, ღერეფანში როს გამცდენი შეეყრებოდა, შეჩერდებოდა, გაუღიშებდა, ხელს ჩამოართმევდა და მოჩრდებით ეტყოდა - რამე ხომ არ შეგემთხვაო.

პასუხად გრძელ ახსნა-განმარტებას როს მოიხმენდა, როცა გამცდენი დაწვრილებით აუწერდა ფილტვების ქრონიკული ანთების რევიდივებს და სიტყვებით, -წუხელ ძღვივს გადავრჩიო, დაამთავრებდა თხრობას, ბატონი დავითი მაშინ თვალეზიდან ცრემლების გადმოღვრით, საყვედურის ნაცვლად, ფერებ-ფერებით მიაცილებდა მოსახვევამდე, თავს მოუარეთ, ეტყოდა და ჭანაგრძობდა კაბინეტში მუშაობას. გაივლიდა ორი დღე. იგივე სცენები მეორდებოდა. დიახ, ასეთი პიროვნული სისუსტე ახასიათებდა ბატონ დავითს. ქანაობდა პირდაპირობასა და ^{ჩიხმანთ} ~~სამართლებას~~ შორის.

სამაგიეროდ დღის 9 საათიდან 6 საათამდე მას ვერ ნახავდით მოსვენებულად. შრომისმოყვარეობის, შრომის ნაყოფიერების ნიმუშს თვით იძლეოდა. ჯერ კიდევ თმამდე გაუთქვა სახელი პირველმა მონოგრაფიამ დიდი ჩეხი პედაგოგის იანამო კომენსკის შესახებ. იგი არაერთხელ გამოიცა ქართულ, რუსულ, ჩეხურ და სხვ. ენებზე. მას მოყვა "სწავლების პრინციპები, ორგანიზაცია და მეთოდები", ვრცელი მონოგრაფიული შრომა კ. უშინსკის პედაგოგიურ მოძღვრებასა და მსოფლმხედველობაზე, უმაღლესი სკოლების სტრუქტურებისათვის დამხმარე სახელმძღვანელოდ განკუთვნილი "დიდაქტიკა" და ა.შ.

დ. ლორთქიფანიძე ჯერ რსფსრ-ის, ხოლო შემდეგ სსრ კავშირის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა აკადემიის პირველი ქართველი აკადემიკოსი იყო. ინსტიტუტიდან თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის კათედრაზე გადავიდა, მის გამგედ და მის მიერ დაარსებულ საქართველოს პედაგოგიური საზოგადოების პრეზიდენტად ითვლებოდა. ორივე ერთდროულად დატოვა, როცა თხმითვე წელს გადაცილებულმა შეატყო, უჭირდა, უძნელდებოდა მუშაობა. თან

ასაკოვნებს თანამდებობის დატოვებას თხოვდნენ. მან პირველმა გადადგა ამ მიმართულებით მისაბამი ნაბიჯი. და მაინც მთელ მის განვლილ გზას დაღად დააჩნდა ზედმეტი კეკლუცობა რუსებისა და ჩიხების წინაშე, უფრო ნაკლები ყურადღება ქართული ეროვნული პედაგოგიკური იდეების კვლევისადმი.

ინსტიტუტში მუშაობის დაწყების ერთი წლის შემდეგ ბედნიერება მქონდ თავი მიგზრძნო იმ სამეცნიერო დაწესებულების მუშაკად, სადაც 1951 წლის პირველი თებერვლიდან მესამე კატეგორიის ჩვეულებრივი უფროსი მეცნიერ-მუშაკის (მხედველობაშია ინსტიტუტის სამეცნიერო კატეგორია - ა.თ.) საშტატო განაკვეთი ეკავა აკადემიკოს შალვა ნუცუბიძეს (1888-1968) (იხ. ინსტიტუტის 1952 წლის მუშაობის წლიური ნაბეჭდი ანგარიში, გვ. 34). ეს ის დრო იყო, როცა იდეოლოგიური სიწმინდისათვის ბრძოლის მთავრით იგი განთავისუფლებული იყო "ზემიდან" მიდითებით ფილოსოფიის ინსტიტუტიდან 1948 წლის აპრილ-მაისში ჩატარებული ავად სახსენებელი დისკუსიის შედეგად. აქ ნას თავს დაესხნენ წიგნში "რუსთაველი და აღმოსავლური რენესანსი" ვითომდა ქართული კულტურის ისტორიის გაყალბებისა და მარქსიზმის ნისტოციზმით შეცვლის ცლისათვის.

ჩვენი პირველი შეხვედრა რამდენადმე უჩვეულო ვითარებაში მოხდა. ერთი თვე არც კი იქნებოდა გასული ბატონ შალვას ინსტიტუტში მოწვევიდან (ცხადია, მასზე არ ვრცელდებოდა დისკუსიონის რეჟიმი), 1951 წლის 12 მარტს გამოძახებული ვიყავი ინსტიტუტის დირექტორთან. კაბინეტის კარი რომ შევაღე, იქ მაგიდის მარჯვენა მხარეს შალვა ნუცუბიძე იჯდა და ხელების გაშლით დირექტორს ესაუბრებოდა. უმაღ მივიხურე კარი და უკან გამოვბრუნდი. უბრალოდ ზრდილობა მოითხოვდა ხელი არ შემეშალა. მაგრამ დირექტორმა პირადი მდივანი დამადევნა და სასწრაფოდ მიხმო.

- მე გავალ, თუ რაიმე საინტერესო გაქვთ. - თქვა ბატონმა შალვამ და აღგომა დააპირა.

- რას ბრძანებთ, როგორ გეკადრებათ, ბრძანდებოდეთ. - უპასუხა დირექტორმა და თავის მოპირდაპირე სკამზე მიმიდითა, დაჯექიო.

- გადმომცეს თქვენი გამოძახება. გისმენთ ბატონო დავით! - მოვაბ-

სენე დირექტორს.

- საქმე ასეა. ბრძანება ხელმოწერილია. 15 მარტიდან სექტორის გამგელ ხარ დანიშნული. შეუდექი მუშაობას და დაამყარე მკაცრი დისციპლინა სექტორში. ზოგიერთები კვლავ აცდენენ სამუშაო საათებს. ხელფასი ათი მანეთით მოკვეთა. აჭა, შენ იცი. ეს მინდობდა მეტქვა და კარგია, რომ ამ ჩვენს ლაპარაკს ბატონი შალვაც ესწრება. - გაღიზიებული, გაბრწყინებული თვალებით მიუხრა ეს სიტყვები დირექტორმა და თან დაუმატა - კანცელარიაში შეიარე და ბრძანება თან წაიღეო.

- არა, ბატონო დავით, მაღლობელი ვარ ყურადღებისათვის, მაგრამ არ შემიძლია შევასრულო თქვენი მოულოდნელი ბრძანება. - ვუპასუხე გაღაჭრით, ყოველგვარი მოზღდიშების გარეშე, დირექტორისათვის მართლაცდა წარმოუდგენელი ფორმით.

- რას ამბობ, გესმით, თქვენ რას ამბობთ? - მომიბრუნა პასუხად დირექტორმა შეცვლილი, ცოტათი განაწყინებული, მაგრამ ჯერ მაინც შერბილებული ტონით.

- მესმის, ბატონო დავით, როგორ არ მესმის. უნდა მიხაროდეს, მაგრამ მე ხომ ჯერ შეუფერებელი ვარ სექტორის გამგის თანამდებობისათვის. სექტორში ყველა უფროსი მეცნიერმუშაკია, ყველას წოდება და ხარისხი აქვს, თუთ გამგესაც. როგორ ვიკადრო მათი უფროსობა? თან სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის სულ რაღაც ერთი წლის გამოსცდილება მაქვს. დისერტაცია დასაცავია. ხელი შემიშლება ზედმეტი დატვირთვით და დავალებებით. - ამ არგუმენტებს რომ ვიშველიებდი, ბატონი შალვა, ვგრძნობდი, გაფაცინებით მომიჩურებოდა და გაკვირვებით მისმენდა. დირექტორი განრიხბდა.

- რაი კომში დავსვამ შენი პარტიული პასუხისმგებლობის საკითხს. გაგონიდა კომუნისტის ასეთი მოქცევა?

- მე თანამდებობისათვის არ შევსულვარ პარტიაში. - შევეპასუხე დირექტორს. და, აჰა, განრიხების ახალი ტალღა ის იყო, თავს უნდა დამტყდომოდა, ამ დროს უკებ ბატონი შალვა სკამიდან წამოდგა, დირექტორს მიუბრუნდა და გაცინებით უახრა:

- ჩემი ცხოვრების მანძილზე კომუნისტების ხელში ყველაფერს მოვსწრებოდა, მაგრამ კაცს თანამდებობას აძლევდნენ და უარი ეთქვას, ამისთანა არაფერი მინახავს. ბატონი დავით! ასეთ კაცს პასუხი კი არ უნდა აგვიბინო, მოეფერო და გულში უნდა ჩაიკრა. მე გავდივარ და თქვენი საქმე თქვენ იცით. - დატოვა ეს სიტყვები და დაბარდა - ეს რა ვნახე, რა მოვიხმინე - გავიდა კაბინეტიდან.

სანამ დირექტორთან ავწონ-დავწონდი "დაწინაურების" პლუს-მინუსებს, საბოლოო პასუხისათვის დაფიქრების სამი დღის უფლებას მოვიპოვებდი, ბატონ შალვას მოესწრო დერეფანში მოგროვილ თანამშრომლებთან ამ ამბის დაწვრილებით თხრობა-მოყოლა. რამდენიმე ხნის წინათ, 1986 წლის 6 ივნისს, როცა დაბადების სამოცდაათი წლისთავის აღსანიშნავად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს ღია სხდომაზე პრივესორი პროკლე კეკელიძე მილოყავდა ამ თარიღს, მრავალრიცხოვანი აუდიტორიის წინაშე თავის წარსულიდან ეს ეპიზოდი ასეთი სიტყვებით გაიხსენა:

- მაგონდება, - ამბობდა იგი, - პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში ერთად მუშაობის დროს, ჩვენს იუმბილარს ჩემი თანამდებობა - სექტორის გამგეობა შეაძლიეს. მან თავაზიანად უარი უთხრა დირექტორს, მე ჯერ მომზადებული არა ვარ ამ თანამდებობისთვის. განსვენებული შალვა ნუცუბიძე გაოცებული იყო ამ ფაქტით. ახლა უარს იტყვიან კიარა, სკამს აგაცლიან სედიდან.

შალვა ნუცუბიძე რომ არა, დირექტორთან ერთადი წლის წინანდელი ჩემი საუბრის საიდუმლოს, აბა, ვინ გაიგებდა. მან ამ პატარა, თითქოს უმნიშვნელო ფაქტში ადამიანის ღირსების დაკარგული თუ ჩაკლული რაღაც ნიუანსი აღმოაჩინა და თავისი შემაწმელები იუმორით, გონებათაბხვილობით აქცია იგი სააღმზრდელო ხასიათის ანიეკლოტურ ამბად.

აქედან დაიწყო ჩვენი ჯერ ნაცნობობა, მერე კი უფრო დაახლოება, მაგრამ, რა თქნა უნდა, მოწიწებისა და მორიდების გარკვეული მანძილის ფარგ-

ლებში. კი არ ვუთამამდებოდი, როგორც თავხედებს ჩვევიათ, ესაოდა, ერთ დაწესებულებაში ვართ, ერთნაირი უფლებები გვაქვსო. გარემოებას ვიყენებდი მხოლოდ როგორც ხელშემწყობს დაახლოებისათვის, ისე როგორც შემდეგ, უნივერსიტეტში, ფილოლოგიის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომებზე სხვადასხვა დროის შეხვედრებს. მაგრამ დაუფიწყარი, განსაკუთრებული და დასამახსოვრებელი 1956 წლის სექტემბრის ერთი კვირა დღეს ზოოპარკში სრულიად შემთხვევითი შეხვედრა იყო. ღმერთს შევთხოვ ძალას, აღმადგენინოს მისი ყოველი შტრიხი და დეტალი.

კვირათბით მაშინ ზოოპარკი ბავშვებით და მათი მშობლებით, რომ იტყვიან, "ყელამდე" ივსებოდა. იგი ჯერ ისევ ძველ, შესანიშნავად მოვლილ, მდიდარ ეგზოტიკურ სანახაობას წარმოადგენდა. ჩემი ოთხი წლის ბიჭი-მე-რაბი და მე დავდივართ ერთი კუთხე-უბნიდან მეორისკენ, ვათვალიერებთ გარეულ ფრინველთა და ცხოველთა მიკრო "სამყაროს" და ასე, 12 საათი იქ-ნებოდა, მივადექით გრძელხორთუმოვანი ვეება სპილოს გალიას. ბავშვები გისოსებშუა პურის ნატეხებს უჭლებდნენ და ისიც თავისი ხორთუმით მტვერ-სასრუტივით თითქოს ხახაში იყრიდა ყველაფერს. აქ შევყოვნდით, ხალისით ვუცქეროდით და ვერთობოდით ორივე. ამ დროს ზურგიდან მხარზე ხელი დამა-ღო ვიღაცამ, უცებ მოვიხედე და...

ბატონი შალვა ნუცუბიძე! იღვა და მიღიმოდა. მივესალმეთ ერთმანეთს, ხელი ჩამოვართვი. ოთხი წელი იყო გასული, რაც არ მენახა. მე უკვე ამ დროს ცხინვალის პედაგოგიურ ინსტიტუტში დავდიოდი ჩამსვლელ ლექტორად, ის კი... ბიჭი ახლდა, 10-12 წლის იქნებოდა, თამაზს ეძახდა. ბავშვები სპილოსთან დავტოვეთ, ჩვენ კი იქვე ახლოს, ტირიფოვან ჩრდილქვეშ, მუხ-ლები მოვასვენეთ.

გაგონილი მქონდა 1953 წლიდან შალვა ნუცუბიძის აკადემიიდან, უნივერსიტეტიდან და პედაგოგიკის ინსტიტუტიდან ერთდროულად განთავისუფ-ლების შემზარავი ამბავი. ჩავლიდი იყო 1956 წლის მარტის ტრაგიკული

დღეები. ვიცნობდი მის კოლოსალურ ენერჯიას და პოტენციურ შესაძლებლობებს თუნდაც იმიტომ, რომ პედაგოგიკის ინსტიტუტში ყოფნის მოკლე დროში, მიუხედავად ფილოსოფიის ინსტიტუტიდან მომორებით მიღებული მძიმე სულიერი ტრავმისა, მაინც შექმნა შესანიშნავი შრომა ძველ საქართველოში აღზრდის იდეებისა და უმაღლესი განათლების საკითხებზე. მაგრამ მიძინებდებოდა ახალი დევნა-შევიწროების პირობებში იმის დაჯერება, თუ როგორ, რა შინაგანი ძალებით შეძლო სწორედ 1956 წელს თავისი "ქართული ფილოსოფიის ისტორიის" პირველი ტომის გამოცემა. ამიტომ პირველი კითხვა უფრო მილოცვას ჰგავდა, რის შემდეგ საუბარი თავისთავად აიწყო.

- ცხინვალში იყიდებოდა თქვენი წიგნი. მთლად წაკითხვა ვერ მოვასწარი. გილოცავთ, ბატონო შალვა, პირველი ტომის გამოცემას, მეორესაც მალე ვიხილავთ, ალბათ.

- მაწვალებენ და თან მეხმარებიან. საარსებოდ სხვა რა გამაჩნია. ბარსაც და თხსაც ვიშველიებ.

- ფიზიკურად მუშაობთ?

- გლდანში კარ-მიდამო მაქვს და ვერაობი. გონებრივ შრომას ფიზიკური წაბუქსირება უხდება.

- ძნელი წარმოსადგენია თქვენი პატივისმცემელი საზოგადოებისათვის ბატონი შალვა ნუცუბიძე ბარით და თხით ხელში.

- ის პატივისმცემელი საზოგადოება შალვა ნუცუბიძის უმუშევრობას თუ აღვიღად იტანს, ჩემი ბარის და თხის დანახვაზეც აღვიღად დახუჭავს თვალებს.

- აქედან პარტიულ საზოგადოებაზე თუ გადავიტანთ აქცენტს, დახურულ წერტილზე ხომ მარაღა ყველამ დახუჭვა თვალს.

- რომელ დახურულ წერტილზე ლაპარაკობ?

- აი, წილს მეოცე ყრილობაზე პიროვნების კულტის შესახებ რომ მიიღეს.

- ყრილობის დადგენილებას რა დახურული წერტილი სჭირდებოდა?

- როგორ არა, დახურულ პარტიულ კრებებზე მარტ-აპრილის თვეში ყველ-
გან წაიკითხეს ხრუშჩოვის დავალებით ცენტრალური კომიტეტის დახურული
წერილი პიროვნების კულტის შედეგების შესახებ.

- და ვერბავენ მიხვდა, ყრილობის გადაწყვეტილებას არც დახურული
კრება ესაჭიროებოდა და არც დახურული წერილი?

- შეიძლება მიხვდნენ, მაგრამ პროტესტი არავის გამოუთქვამს საჯა-
როდ.

- პროტესტის უმაღლესი ფორმა ახალგაზრდობის გამოსვლა იყო.

- ჩემი თვალთ ვნახე როგორ ესროდნენ დემონსტრანტებს კავშირგაბ-
მულობის სახლიდან. საერთოდ ქუჩაში დღისით სწოლა აქამდე არასოდეს მი-
ნახავს.

- ვერ ნახავდი იმიტომ, რომ ქვეყანას პატრონი ჰყავდა. ამით დამ-
თავრდა სტალინის ერა. დაიწყო დესტალინიზაცია, რომელსაც მოჰყვება დე-
დენინიზაცია, დემარქსიზმიზაცია, დეიდოლოგიზაცია და ბოლოს - დესამი-
ტოეზიზაცია.

- ეს გარდუვალი პროცესია?

- შეუვალი.

- რა განაპირობებს გარდუვალობას და შეუვალობას?

- სტალინის პიროვნება არა ხრუშჩოვის მიერ გამოგონილი კულტის სა-
ხით, არამედ რეალურად, ისტორიულად არსებული ადამიანისა, რომელიც
ბედნიერება მქონდა მენახა.

- ბატონო შალვა, რამდენადაც ვიცი, თქვენ სულ დევნას განიცდიდით,
რეპრესირებულიც იყავით. პარაფრაზად შეჩვენება ასეთ ვითარებაში ნახ-
ვის შესაძლებლობა. დაპატიმრებამდე ნახეთ თუ შემდეგ?

- "ვეფხისტყაოსნის" ჩემი თარგმანი, გიჟობა, არ ჩაგვარდნია
ხელში. ჩემი მეუღლის გარდა არავინ იცის, შენ გიცნობ როგორც ხარ
და გაგნობ ერთ საიღუმლოს: მე ვინახავ ისტორიისათვის უნიკალურ რე-
ლიკვიას - სტალინის ავტოგრაფით ჩემი თარგმანის ნაბეჭდ ეგზემპლარს,
რომლის სატიტულო ფურცელზე და აშიებზე მისი ხელით მინაწერი შენიშვ-
ნებია. საქმე ასე იყო:

გამომცემლობამ საუკეთესო ყდაში ჩასმული სასიგნალო ეგზემპლარი გა-
უგზავნა სტალინს. მან ყურადღება მიაქცია მისი სახელის ხსენებას. გა-
მომცემლობას ეამაყებოდა ამით, მაგრამ კატეგორიულად აკრძალა. ამის გა-
მით ხელახლა ასაწყობი შეიქმნა. მან არამარტო ნასწორები ეგზემპლარი მი-
სახსოვრა თავისი ავტოგრაფით, თავისი პოეტური გამონათების იშვიათი ნი-
მუშიც-რუსთაველის ორი სტროფის გენიალური თარგმანი. საოცარი ეს კი არ
არის, ფილოსოფიურ გამოცანად რჩება უმძლავრესი ლოგიკური აზროვნების
შეხამების ფაქტი პოეტურ ნიჭთან. ამ მოვლენას არ მოეპოვება ბადალი,
ისე როგორც თვით სტალინის პიროვნებაა უბაღო და განუყოფელი.

მაღლობა მოვახსენე ნდობისათვის და უნებურად სულმა წამძლია, ავტოგ-
რაფის ხსენებასთან კავშირში ინფორმაციის მიწოდება ვცადე. ბატონი შალ-
ვა დაინტერესდა.

- 1947 წელს "სახალხო განათლების" რედაქციის დავალებით გორში ვი-
ყავი მივლინებული სკოლებში გამოსაშვები გამოცდების მიმდინარეობის გა-
საშუქებლად. იქ ჩამოვიდა განათლების მუშაკთა პროფკავშირების რესპუბ-
ლიკური კომიტეტის თავმჯდომარე ამხ. ა. მურუსიძე. მთხოვა გავყოლოდი
ბერშეუდში, სადაც ცხოვრობდა სტალინის ბავშვობის მეგობარი, მასწავლე-
ბელი გრიგოლ გლურჯიძე, რომლისადვისაც სიგელი უნდა გადაეცა. მან გამოგ-
ვიტანა პატარა კოლოფი და მაგიდაზე წინ დაგვიდო სტალინის წერილი. "ჩე-
მო გიგა! გიგზავნი მცირე ნობათს. შენი სოსო. 1945 წ." ეს ბარათი კონ-
ვერტით და მასში ჩადებული 500 მარტით ჩამომიტანა პეტრე კაპანაძემ. -
გვიმხარა გლურჯიძემ. ბარათი ძველებური ღამაზი ქართული კალიგრაფიული
ასოებით იყო დაწერილი. ჩემთვის მაშინ ეს სიხარულის მომნიჭებელი დიდი
მოვლენა იყო.

- ი, პეტრე კაპანაძე ჩამოუტანდა. - თქვა ბატონმა შალვამ. - კალიგ-
რაფია მართლა ძველებური სუფთა ქართული ასოებით აქონდა შენარჩუნებული.
საერთოდ, შენარჩუნებული აქონდა ქართული ზნე-ჩვეულებაც. სამცხეა დაბა-
ლი ტაბლა ედგა წინ, როცა თითქმის მთელი ღამე გავათენეთ მარტოლ-მარტო

1. ეს გამონათქვამი დასტურდება რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერა-
ტურის ინსტიტუტის ყოფილი დირექტორის, აკადემიკოს ალ. ბარამიძის მი-
ერ "ლიტერატურული საქართველოს" 1969 წლის 5 სექტემბრის ნომერში გა-
მოქვეყნებული სტატიით "ვეფხისტყაოსნის ერთი რუსული თარგმანის ის-
ტორიიდან".

საუბარში. გულისტკივილით მიიხრა: ფენომენალური მეხსიერების კაცი ხარ და იცოდეს საქართველომ, ჩემზე უბედური მის მიწაზე არავინ დაბადებულა. პირადი ცხოვრება რუსეთს შეჭვიწირე, რუსეთის სახით საბჭოთა ხალხს. ხალხი არ დამივიწყებს, პარტიაში კი სხვა ძალა მოვა, არ მავატიებენ ქართველობას. იქ კიდევ - საქართველოს რა გაუკეთაო, იტყვიან. აი, თქვენი თარგმანი ქართულიდან ქართველისა საქართველოს სულიერი კულტურის მშვენიერება და დიდებაა. თქვენ ხომ ამის მოწმე ხართ. და იქნებ თქვენც...

- ამას რომ ამბობდა, - განაგრძობდა ბატონი შალვა საუბარს, - ჩიბუხით ხელში ტაბლას გარშემო უვლიდა. ჩემი თვალებით ვხედავდი, ინტუიციით ვგრძნობდი მის ნელ მოძრაობაში, უტყვ სუნთქვასა და წუთიერ ღუმელში შაოღენი ადამიანური სევდა იყო ჩაქსოვილი! ზედის ტრაგიკულობის რაოდენი ღრმა განცდა! და იმ ღამის მოგონებას დღევანდელობას რომ ვადარებ, ყოველივე ამის წინასწარმეტყველურ ამოცნობაშიც კი მყდავანდება სტალინის ბუმბერაზობა და სიღიადე. იგი შორმცვრეტელი იყო.

- თქვენ მას მაინც მაღალ შეფასებას აძლევთ?

- მე შალვა ნუცუბიძე არ ვიქნებოდი მაშინ, თუ ჩემი პირადული წყენა სტალინის საკაცობრიო როლის დაკნინებას შხამის წვეთად გავურიო. ის ბუმბერაზად, დიდად, მიუწვდომელ ფენომენად დარჩება მსოფლიო ისტორიის არენაზე მანამ, სანამ თვით არენა იარსებებს, როგორც ცნებითი კატეგორია.

- ახლა რაკი ჩვენში დემოკრატია შემოდის, როგორც ცნებითი კატეგორია, ალბათ, მსოფლიოს გაქრობა არ ემუქრება. მაგრამ როგორ გესახებათ დემოკრატიულობის უახლოესი მომავალი?

- რუსეთი უფრო ადრე აიხვისებს მის "დოქტრინას", ვიდრე საქართველო. მე დემოკრატიული საქართველოს სამწლიანი ექსპერიმენტის მოწმე და მონაწილე ვარ. დამფუძნებელი კრება ბალაგანად იქცა. პოლიტიკური კიარა, ყოველგვარი კამათი, ლიტერატურული თუ მეცნიერული, ჩვენთან პირადული მტრობით მთავრდება. ეს ქართულ გენებში ჩაბუდებული მოუცილებელი სენია.

მის მოსპობას თვითალბრდის დიდი კულტურა სჭირდება. ხოლო ამისთვის დიდი დროა საჭირო.

- ბატონო შალვა, გავიგე, რომ ბერეას აგენტობას გაბრალდებენ. ბერიამ დაგიჭირათ და ასეთი ბრალდება აბსურდი არ არის?

- ომის დამთავრებამდე გერმანიაში მე სტალინის დავალებით ვიყავი გაგზავნილი. ბერია დავალების შემსრულებელი იყო. ეს ახალი ლეგენდა აქედან წარმოიშვა.

- ალბათ, შეხვედრიხართ. მიგაჩნიათ, რომ ბერია მართლა იმპერიალიზმის აგენტი და ხალხის მტერი იყო?

- ბერია ორგანიზატორული ნიჭით პატარა სტალინი იყო. თუ დიდი სტალინი ბუნებრივი სიკვდილით გარდაიცვალა, პატარა სტალინის ხვედრი რუსული შოვინიზმის წიაღიდან ამოტივტივებული გესლით სხვანაირი სცენარით არ გათამაშდებოდა. პირველის პირადი ცხოვრება იყო ტრაგიკული, სიკვდილი - ტრიუმფალური. მეორის ორივე ერთად - ტრაგიკომიკური, და საერთოდ - ცხოვრება ნიღბების ქიმერაა. ბავშვებს მივხედოთ, სად არიან ყურუმი-საღები. - თქვა ბატონმა შალვამ და სკამიდან წამოვდექით. ორივე იქვე ახლო მანძილიდან გვიყურებდა, გვითვალვალეებდა თურმე, ჩვენს ადგილას ელოდა.

- შეხედე ამ ცეცქებს, რა დინჯად მოდიან. - ჩუმად ჩანილაპარაკა ბატონმა შალვამ.

- ნაყინით უნდა დავაჯილდოვოთ. ნება მომეცით მასპინძლობა გავწიო. - ვუპასუხე და ოთხივე ყელგაგრძობული დავცილდით ერთმანეთს ზოოპარკის კართან. დასავლეთისკენ გადახრილი შემოდგომის მზე მწარედ აცხუნებდა.

ამის შემდეგ კიდევ დიდმა დრომ განვლო. 1963 წლის 18 დეკემბერს ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილ დისერტაციას პეტრე იბერიელის შრომების ტექსტებით და ვრცელი გამოკვლევით სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე, მახსოვს, წინ აღუდგა აკაკი შანიძე და სიმონ ყაუხჩიშვილი. დისკუსია ორ დღეს გრძელ-

დებოდა. სიტუაცია სულ უფრო მიწვავდა, დაძაბულ ხასიათს იღებდა. შალვა ნუ-
ცუბიძე ამ დროისათვის ყოველმხრივ რეაბილიტირებული და ადღგენილი იყო
თავის ძველ მდგომარეობაში. იგი საბჭოს სხდომებს ესწრებოდა არა როგორც
საბჭოს წევრი ან ოფიციალური ოპონენტი, არამედ როგორც დისერტანტის
მხარდამჭერი, რომელმაც მის მიერ აღწე წამოყენებული დებულებების და-
მადასტურებელი უტყუარი მასალები გამოამჩუურა. ამიტომ საბჭოს სხდომაზე
გამოსვლაც მოუხდა.

აქ კიდევ ერთხელ გამოჩნდა ორატორულ ხელოვნებასთან, სიტყვის სალა-
როს არაჩვეულებრივ სიმდიდრესთან ერთად მისი შეუდრეკელობა და ლომისებუ-
რი შემართება მეცნიერული ინტერესების დასაცავად. ფაქტობრივად, ეს იყო
სამი დიდი მეცნიერის ერთმანეთთან დაპირისპირება ანგარიშით 2-1. - ერ-
თი მხრივ, გრამატიკოსის პუნქტუაციური თეორიით დაბინდული აზრი და, მე-
ორე მხრივ, ლათინური ენის ცოდნის "ბუკვადლობა" საკმარისი არ არის
ფსევდო-დიონისე აეროპაგელის ფილოსოფიური ლაბირინთების გასარღვევად.
დიდ სიმაღლეს დიდი ფრთები სჭირდება და, საერთოდ, ნურავინ შეეცდება იმ
გვირაბში შესვლას, საიდანაც გამოსალწევი გზები დაკეტილია.

შალვა ნუცუბიძის ფრთიანმა სიტყვებმა დისერტანტის ბედი დაღებიით-
ბისკენ შეატრიალა. მაგრამ ჩემთვის დღესაც გაურკვეველია ინტერესთა და-
ჯახების ის მოტივები, რომლებმაც გამომწვევად გააღიზიანეს მისი მიძინე-
ბულ-მიყურებული პატივმოყვარეობა და ინსტინქტები. ვფიქრობ, იგი უფრო
ოპონენტებთან დისერტანტის პირადული ურთიერთობებიდან გამომდინარეობდა.

მეოცე საუკუნის ფილოსოფიური აზროვნების დიდი კორიფის შეცნობისა
და გაგებისათვის ამჟამად მხოლოდ ნიადაგი მზადდება, სრულყოფადობა - თა-
ობების საქმეა.

იმათ შორის, ვინც მუშაობით დაქანცულობისაგან დერეფანში შესვენების
წუთებს გონივრულად იყენებდა, თავისი კოლორიტულობით გამოირჩეოდა 1947
წლიდან ინსტიტუტის უმცროსი მეცნიერმუშაკი არკადი ხუნდაძე (1897-1969).
ასეთ დროს მისი ჰობი ხუმრობა და ანეკდოტები იყო. პედაგოგიკის ისტორიის

და თეორიის სექტორიდან იგი ხშირად გადმოდიოდა ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდოკების სექტორის ოთახში, სადაც შეთავსებით მომუშავე თანამშრომლები კვირაში სამ დღეს დადიოდნენ.

სექტორის გამგეობა მავალეზდა ოთახში გამუდმებით ყოფნას და მარტოობის შუალედებს მაქსიმალურად ვიყენებდი წლიური ინდივიდუალური გეგმების შესასრულებლად. იგი ორ ეტაპს მოიცავდა. მასალების, წყაროების გაცნობა-შესწავლას და თემის დაწერას. ამ მეორე ეტაპზე ბატონ არკადის სტუმრობა, შესვენების დროის გარდაც, თავისთავად ყოველთვის სასიამოვნო და სახალისო იყო ჩემთვის. შუახნის კაცს ტანბრგე, სიცოცხლით სავსე აქტიურობის გამომეტყველება ჰქონდა. სალამის მოძღვნით შემოგხაროდა, შემოგციცინებდა თითქოს, თვალები უბრწყინავდა, თავის ალალ გრძნობას გულლიად გამოხატავდა. ბუნებით იყო უაღრესად კეთილშობილი, ზრდილობით და პატიოსნებით სავსე.

არკადი ხუნდაძეს საქართველოს დამსახურებული მასწავლებლის წოდება ჯერ კიდევ მაშინ ჰქონდა მიანიჭებული, როცა კანდიდატურების დამტკიცება მიკროსკოპიული შერჩევით და შემოწმებით ხდებოდა, თითზე ჩამოსათვლელი რომ იყო. მას საინტერესო მწერლური წარსულიც ჰქონდა. დანიელ ჭონქაძეზე, მის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე შექმნილ პირველ, დოკუმენტური მასალებით მდიდარ მონოგრაფიას არ გამორჩენია მეტოქე და შემცველი. მე ვიცნობდი მის ზოგიერთ საბავშვო მოთხრობასაც.

ეს ნიშნები და თვისებები მათხლოებდა, მჭიდროდ მაკავშირებდა მასთან. ვისხედით ორივე მყუდრო, მზიან ოთახში და ბევრ საერთოს ვპოულობდით ერთმანეთის ხასიათში. ისიც, როგორც მე, სოციალურად მრავალშვილიანი გლეხის ოჯახიდან, ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ჭალაგონიდან - ღარიბი კუთხიდან იყო გამოსული და ამიტომ ორმაგად მიზიდავდა მისი თხრობა ცხოვრების განვლილ გზებზე. განსაკუთრებით საგულისხმოდ ჩამრჩა მონაყოლიდან ზოგი რამ ვაკის საბავშვო სახლის ისტორიაზე. მისი დამაარსებელი ხომ დავითონ იყო, მაშასადამე, თვით განასახიერებდა მის ისტორიას.

- კომუნისტები რომ შემოვიდნენ თბილისში, მე მაშინ ახალ გადმოსული ვიყავი ხაშურიდან და რკინიგზის სკოლაში ვმუშაობდი მასწავლებლად. სადგურის მიდამოები სავსე იყო მოხეტიალე უღედმამო ბავშვებით. სამოქალაქო ომის რუსეთის სხვადასხვა ადგილებიდან გამოერიყა სამხრეთის ნაპირებისკენ და ჯგუფ-ჯგუფად დადიოდნენ. ყველა ჯურის იყვნენ, მათ შორის ქართველებიც. ორთქმავლების კვამლით გამურულებს პირისახე არც კი უჩანდათ. ასეთ ბავშვებს მაშინ "პაცნებს" ეძახდნენ.

- მაპატიეთ, ბატონო არკადი, სიტყვა "პაცანმა" გამახსენა. სენაკში სოფლიდან პირველად რომ ჩავედი, ეს იყო 1930 წელს, კერძო ღუქნების წინ ტექნიკუმის მოსწავლეები რომ ჩავივლიდით, ხშირად მესმოდა მეღუქნისაგან - შეხე, შეხე, რავა პაცნებივით დადიანო. ვერ გამეგო რას ნიშნავდა. ალბათ, ადრე იქაც იქნებოდნენ.

- უმთავრესად რკინიგზის საკვანძო ქალაქებში ყველგან იყვნენ. მატარებლებს დასდევდნენ, ხან ვაგონებქვეშ შემძვრალნი, ხან სახურავებზე მოკალათებულნი. თბილისის ყოველ დიდ ქუჩებსა და მოსახვევებში ნახავდით მათხოვრებად ქცეულ ბავშვთა ჯგუფებს. მათ ძონძების მაგვარი რალაც ნაფლეთები ეცვათ. ნახევრად მშიერნი, შიშველნი იყვნენ. გულმოსაკლავად ფულის და ^{ჭურის} ნატეხების შეგროვებას რომ იწყებდნენ, ჯერ ერთმანეთს ეკვროდნენ, მერე ეცილებოდნენ, რათა არსებობისათვის ბრძოლის ინსტინქტით ერთს მეორე დაეჯაბნა, დაეჩაგრა, სასიკვდილოდ განეწირა. მაწანწალების ეს უმწეო ჯგუფი ყოველგვარ სისაძაგლეს ჩადიოდა. პოპ... პოპ... პოპ... პა.. პა.. პა.. რა საცოდაობა, რა უბედურება, რა საშინელი სანახავი იყო.

- მაკარენკოს "პელაგოგიურ პოემაში" აღწერილს არ გაგონებთ? - ვკითხე და... გვიანდა იყო უადგილო რეპლიკისათვის ენის წვერზე კბილთა კბენანი. ბატონ არკადის სახეზე წყენის ნიშნების გაელვება და გაქრობაც ერთი იყო. საოცარ თავშეკავებას იჩენდა მოულოდნელ სიტუაციაშიც კი. აბა, მაკარენკო რა სახსენებელი იყო, როცა ამბავი მის გამოჩე-

ნამდევ საკუთარი თვალთ დანახული სინამდვილის აღწერას შეეხებოდა. უფრო მეტი - თვით შექმნა ამ სინამდვილიდან ლამაზი ისტორია, რომელსაც ვაკის საბავშვო სახლი ერქვა, ხოლო ამ სახლის აღზრდილთა უთვალავი ბარათები თვით წარმოადგენდა მისთვის მათი განახლებული, გარდაქმნილი, ახლადშობილი სულების თავისებურ, უძვირფასეს პოემა-საგანძურს.

ღიახ, არკადი ხუნდაძის თავდადებული შრომით და ღვაწლით დაარსდა უდემამო ბავშვთა პირველი საბავშვო სახლი თბილისში, მის მაშინდელ გარეუბნად წოდებულ ვაკის დაუსახლებელ მხარეში და 1925 წლიდან 1947 წლამდე, მიუხედავად უპარტიოებისა, მთელი ოცდაორი წელიწადი მისი გამგე-დირექტორი იყო. მისი ინიციატივით დაწყებულ კეთილშობილურ საქმეს შემდეგ მთელ საქართველოში (ობურგეთი, სენაკი, ზუგდიდი, კასპი და სხვ.) გამოუჩნდა მიმდევარი და გამგრძელებელი, უსახლკარო, ქუჩის მაწანწალა ბავშვებს კი - მზრუნველი პატრონი, მეთვალეყურე, აღმზრდელი და მეგობარი. და რამდენი ღირსეული თაობა აღიზარდა მათი რიგებიდან! სოციალურად საშიში მღვთმარებლებიდან 20-30-იან წლებში ისინი იქცნენ საზოგადოების ჯანსაღი სხეულის განუყრელ, შემადგენელ ნაწილად. ამ ისტორიული ფაქტის არც დავიწყება შეიძლება, არც იგნორირება და არც უკუგდება.

ინსტიტუტში გამორჩეულ ფიგურად ითვლებოდა საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, პროფესორი რუსუდან ნიკოლაძე (1884-1981) - ნიკო ნიკოლაძის ყველაზე უმცროსი ქალიშვილი. იგი ქიმია-ბიოლოგიის მეთოდოლოგიის სექტორის უფროსი მეცნიერმუშაკი იყო. ჩემს გვერდითა ოთახში იჯდა და ყოველ კვირას ვხედავდი ხან კრებაზე, ხან სექტორის მუშაკებთან ემელიანე გიორგაძესთან, ვასილ გეგუჩაძესთან, შალვა ჩუბინიძესთან ერთად. ძირითადად მაშინ ქალბატონი რუსუდანი პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში მუშაობდა კათედრის გამგედ. სექტორის წლიურ საკვლევ თემათ კი დამტკიცებული ჰქონდა საშუალო სკოლის ქიმიის კურსში ატომისა და ელემენტის თანამედროვე ცნების საკითხი, რაც მეთოდოლოგიური განხრით მას ინსტიტუტის პროფილთან აკავშირებდა. ამრიგად, იგი ერთ-

დროულად ემსახურებოდა მეცნიერების ორ დარგს - ქიმიური მოვლენების შემსწავლელს, ე.ი. მეცნიერებას ქიმიის შესახებ და - საშუალო სკოლაში ამ მოვლენების სწავლების გზებისა და პრინციპების შემსუშავებელს, ე.ი. მეცნიერებას ქიმიის სწავლების მეთოდის შესახებ. ასეთი რამ გამონაკლისაა წილხვედრია.

ამით იგი მართლაც გამორჩეულ ფიგურად ითვლებოდა. მაგრამ ფიზიკური აგებულებით ანტიპოდურად გამოიყურებოდა ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით გაგებასთან. არა, დაბალი არ ეთქმოდა, უფრო შესატყვისად - პატარა, გამხდარი, გრძელი შავი კაბით, სიმპატიური სახის, წყნარი, მშვიდი ბუნების, ღიმი შინაგანი კულტურით აღსავსე. სიარულის დროს მომცრო ტანი ერხებოდა, თითქოს კოჭლობსო. ასეთად დარჩა იგი გარეგნული და სულიერი კდემამოსილებით ჩემს მეხსიერებაში. პატარა მოცულობა დიდი ენციკლოპედიური ცოდნა-განათლების ტევადობით.

ინსტიტუტის წამყვან - პედაგოგიკის ისტორიის და თეორიის სექტორს განაგებდა დოცენტი ვარლამ ქაჯაია (1906-1970). იგი აღწე, ცოტა ხნით, ნამუშევარი იყო "სახალხო განათლების" რედაქციაში, საიდანაც გადაყვანილ იქნა ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ სამეცნიერო ნაწილში. შეთავსებით ლექციებს კითხულობდა სახელმწიფო უნივერსიტეტში, როგორც პედაგოგიკის კათედრის თანამშრომელი. ჯერ კიდევ ომამდე განათლების სამინისტროს სკოლების სამმართველოს უფროსთან უშანგი ობოლაძესთან და ინსტიტუტის დირექტორთან დ. ლორთქიფანიძესთან ერთად პქონდა დამთავრებული ასპირანტურის კურსი მოსკოვში. ერთად სვამდნენ და ქეიფობდნენ კიდევ.

მაგრამ ორი ნელ-ნელა ჩამოცილდა უზომო ღვინის სმის მავნე ჩვევას, ვ. ქაჯაია, სამწუხაროდ, ბოლომდე შერჩა. ამიტომ მისი ნიჭი, უნარი და შესაძლებლობა ვერ გამოვლინდა იმ მასშტაბით, რომელსაც იმსახურებდა და ყველა მოელოდა მისგან. ასევე უნდა ითქვას ინსტიტუტის ზოგიერთ თანამშრომელსა და ასპირანტზე, კერძოდ, ემელიანე გოგინავას, დავით ჩხეიძის და სიმონ სხირტლაძის შესახებ. თითოეულს ცალ-ცალკე ღვთით

მომადლებული მახვილსიტყვაობის, მჭერმეტყველების ნიჭი და უნარი, ფართო განათლება, ერუდიცია ჰქონდა, მაგრამ დასანანია, რომ ნებისყოფის სისუსტის გამო, ნაადრევად ემსხვერპლნენ...

დიდია და განსაკუთრებული ვარლამ ქაჯაიას ღვაწლი იაკობ გოგებაშვილის თხზულებათა ათტომეულის მომზადების და გაროცემის, სახალხო განათლების მუზეუმის დაარსების და ჩამოყალიბების, ქართველ პედაგოგთა ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე მონოგრაფიული შრომების (აღ. ჰიჭინაძე, ივ. გომელაური და სხვ.) შექმნის საქმეში. სამეგობროდ კეთილი და თავდადებული იყო. ამიტომ მის გარშენო პატივისმცემელთა ფართო წრე იყო შემოკრებილი.

ინტელიგენციის ამ ფართო წრის მაშინდელი საღი გრძნობა-განწყობილების ნათელ დემონსტრირებად მოჩანს ვარლამ ქაჯაიას მამის დაკრძალვაზე 1950 წლის გაზაფხულის მიწურულს დიდძალი სტუმრის ჩასვლა თბილისიდან მარტვილის რაიონის სოფელ ონოღიაში. სატრანსპორტო სიძნედეების პირობებში ეს ქართული ტრადიციული ხასიათის - მეგობრობის, ერთგულების მკაფიო გამოვლენა იყო. კერძო მანქანები ხომ მაშინ საერთოდ არავის ჰყავდა. მიცვალებულის სასაფლაომდე მიცილების შემდეგ მე, შოთა ძიძიგურმა და პროკლე კეკელიძემ ღამე დიდიჭყოლის ჩაის მეურნეობის სასტუმროში გავათიეთ.

მეორე დღით მეურნეობის ხელმძღვანელობამ დიდი პატივი დაგვდო. სენაკამდე სამგზავროდ სატვირთო მანქანა მოგვამაგრა, საუზმის შემდეგ უნდა გავმგზავრებულიყავით. ნოულდნელად ბატონმა შოთამ სურვილი გამოთქვა, მშობლიურ სოფელთან რაკი ახლოს ვიმყოფები, ერთი საათი მეყოფა, ბარემ ვნახავ და დავბრუნდებიო. მაშინვე ვიღისი გამოუყვეს. ჩამსვა მეც და... ცხენისწყლის ხიდზე როგორც კი გადავედით, მძლოლს უახრა - მარცხნივ გაუხვიე, ბარაბაძეების უბნის ზემოთ, მალლობზე, ქალთა მონასტერია, იქ მიმყვანე როგორმეო.

- მონასტერში რა გინდა-მეთქი. - ვიყვირე გაკვირვებით.

- იქ განდგომილი გადია უნდა ვინახულს. - მიპასუხა ნატვრის აღსრულებით გახარებულმა.

ვილისმა სწრაფად დაფარა მიხვეულ-მოხვეული, ტალახიანი გზა. მაღლობზე სამონასტრო შენობის ნატივალაი არ ჩანდა. სიცოცხლე ჩამკვდარიყო, ჩიტების გუნდოც კი გაცლდა იქაურობას. საიდანღაც მაღალი აღნაგობის გამბდარი, ლყებჩავარდნილი დედაკაცი გამოჩნდა. ნელი, ფრთხილი ნაბიჯებით შემოგვეგება. შოთა მიეჭრა და სანამ დედაკაცი რაიმეს თქმას მოასწრებდა, შეზღვე აკოცა. დედაკაცმა ტურების შორეული ცმაცუნის შეგრძნებით უცერად შეიცნო სტუმრად მისული და მკერდზე მიიხუტა. მერე გარინდებით შესცქეროდა და და ღუმლა.

- მონობენები სად არიან, გადია? - ჰკითხა ბატონმა შოთამ.

ო, ნეტავ არ ეკითხა! ნეტავ, არ მინახა! დაუჯერებელი, გაუგონარი, წარმოუდგენელი, აუწერელი, ენით უთქმელი.

ორმოცი წელიწადი ვატარე იმ წუთების შთაბეჭდილება დედამიწაზე უმიძიმეს ტვირთად და, აჰა, უნდა მოვიხსნა, თქვენ გადმისგვიმო და... ზიღეთ, დაინაწილეთ, დაიწილადეთ, დაიხსომეთ და გაეციეთ პასუხი ზენაარსს რიტორიკულ კითხვებზე: რატომ? რისთვის? სწორია?

გადიამ მიგვიყვანა სოფლური კარღალის მსგავს თუჯის უშველებელ ღია ქვაბთან, რომლის დიამეტრი მეტრნახევარი-ორი მეტრი იქნებოდა. ზედაპირზე შორიდან არაფერი ილანდებოდა, ახლო რომ მივედით და ჩავხედეთ: ოი, საკვირველებავ, საკვირველებათა საკვირველებავ, ნუ შეურყევ ადამიანს გონსა და ჭკუას, ნუ გადააცდენ, ნუ...

ცოცხალი ლეშების გავარვარებული წითელი მასა თითქოს ერთ გროვად ეყარა ქვაბში. თითქოს ქვესკნელიდან იხმოდა რაღაც სისინის, წივილისნაირი მიკნავებული, მისუსტებული, უზგერო და უაზრო ხმა, რომელიც ქვეწარმავალთა მოღვმას უფრო ესადაგებოდა, ვიდრე... იხრწნებოდა არა ერთის და ორის, მთლიანად მათხოჯის დედათა მონასტერს ოდესღაც შეფარებულთაგან ბოლო დრამდე დარჩენილი იმ მონობენების ჯერ კიდევ სულმოზრძავი, დამრეტოლი, ძვალტყავად ქცეული სხეულ-გვამები, რომლებიც ტანწერწეჭა ლერწმების სიმშვენიერიდან დიდრონ-დიდრონ, დაგრებილ-დაგრძელებულ უცნაურ წურბელებს დამსგავსებოდნენ.

ახლა ისინი ერთმანეთს გადაკვროდნენ, ერთმანეთში ჩახლართულ-ჩათქ-

ვეფრიყვნენ, უსუსურნი და უძლურნი ერთმანეთს კორტნიდნენ, ქვაბის ძირიდან კედლებს ეპოტინებოდნენ, თითქოსდა, ზეასვლის წადილით, მაგრამ ისევ და ისევ კედლებს შორის სრიალებდნენ, ვითარცა უღმობლად განწირულნი და თავიანთი მიღებული სიცოცხლის ერთადერთ ნიშნად უფეხოდ და უნაკვეთებოდ მოძრაობის, ო, არა, დაგუნდავებულად ვითომდა ქანაობის რაღაც სასწაულს გვიჩვენებდნენ.

სასწაული! დაუჯერებელი, გაუგონარი, წარმოუდგენელი, აუწერელი, ენით უთქმელი.

- რა ხდება ქვაბში, ქაღბატონო? - ვკითხე გაოგნებით ჩვენს მეგობარს!

- არაფერი ისეთი. თვითგვემით უნდა დასრულებულიყო ჩვენი სიცოცხლე! აქ, ამჟამად გავერანებულ მონასტერში, სადაც წინათ ჩვენი წესით და ადათით ვცხოვრობდით.

- ხომ შეიძლებოდა დაბრუნებოდი თქვენ-თქვენ გარემოს და გაგვერბელებინათ ახალი ცხოვრება?

- თითოეულ ჩვენგანს საკუთარი ღმერთის - საკუთარი სინდისის წინაშე გვქონდა ჩადენილი ცოდვა. ამიტომ საკუთარი ღმერთისგან უნდა დავსჯილიყავით ცალ-ცალკე და ყველა ერთად. ასეთი გადაწყვეტილება მივიღეთ და ამ გადაწყვეტილებას ვასრულებთ.

- თქვენ რჩებით?

- მე და ჩემი დამხმარე ამათ ძვლებს რომ ამოვალაგებთ და მიწას მივაბარებთ, იმავე მიწაში ჩავეფლობით და ერთად წარვდგებით პირწმინდად დიდი უფლის - მამაზეციურის წინაშე.

უკან დაბრუნებისას შოთა ძიძიგურმა ამიხსნა: - იცი, რა ლამაზი ქალი იყო ჩემი გაღია? მათხოვში უკეთესი ვერ გაივლიდა. სახელი გაუტყდა სოფელში ვიღაცასთან მალული კავშირის გამო და სირცხვილისგან განშორდა, განუდგა ხალხს. ეს იყო და ეს. მეტი არაფერი.

სირცხვილისგან განდგომა!

მარქსისტული ოპიუმის შედეგია ეს თუ რელიგიური კათარზისის? ღმერთო ჩემო! რამდენი სახელგატეხილი დაეხეტება ქვეყნიერების დაბინძურე-

ბულ გზებზე! იქნებ...

ამ საზარელი სანახაობის ერთი კვირის შემდეგ, ივნისის პირველ დეკადაში, ჩვენი შენობის ქვემო სართულზე ფსიქოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორის, აკად. დ.უზნაძის ინსულტი საბედისწეროდ დასრულდა. დილის 12 საათზე მოულოდნელად დაწყებული პროცესი გარემო, ეზოს უკანა მხარეში, სამი დღე-ღამე გაგრძელდა. ტახტზე დაწოლილს პედაგოგიკისა და ფსიქოლოგიის ინსტიტუტთა თანამშრომლები შეერთებული ქალღონით მორიგეობდნენ, დარაჯობდნენ იმის იმედით, რომ შეწოვება წარმატებით დასრულდებოდა. ბოლოს მაინც კუბოს გატანა გარდუვალი გახდა.

ზედიზედ ორმა უსიამოვნო შემთხვევამ კალაპოტიდან ამოგვავლო ყველა. ზაფხული კარზე იყო მომდგარი. მოულოდნელად მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტიდან მიწვევა მომივიდა, მთხოვდნენ ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთა ერთდვიან რესპუბლიკურ კურსებზე დამეკავებინა ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის სალექციო საათები. მერე სად? კურორტ ბორჯომში... ახალი ასპარეზი... პირველი ლექცია... პირველი კონტაქტები მომავალ კოლეგებთან...

ჟურნალ "მნათობში" 1949 წლიდან 1985 წლამდე ვთანამშრომლობდი. იმ პირველ წელს, მაგალითად, ჩემი ორი რეცენზია (№ 4,8) და ერთი ლექსი (№ 1) დაიბეჭდა. ეს ლექსი თბილისში არ იყო დაწერილი. უნდა გამოვტყუდე, იგი დაიბეჭდა ომამდე ფოთის საქალაქო გაზეთში (1941, №18). მივიტანე იმავე სახით, როგორც დაბეჭდილი იყო იმ მიზნით, რომ უბრალოდ გამეგო ყველაზე სოლიდური ლიტერატურული ჟურნალის პოზიცია, შემემოწმებინა საკუთარი პოეტური მეობის ღონე და შესაძლებლობა. პუბლიკაციას ვინ დასჯერდა! საკავშირო პერიოდული ჟურნალის "ღრუჟბა ნაროდვის" ფურცლებზე გია მარგველაშვილის კრიტიკულ წერილში "ცხოვრებას ჩამორჩენილი ჟურნალი" დასახელებული აღმოვჩინდი ლენინის თემაზე "მნათობში" დაბეჭდილი კარგი ნაწარმოებების ავტორების: ალ. აბაშელის, კ. ნადირაძის, ვ. ჟურულის გვერდით (იხ. დასახელებული ჟურნალი, 1949, №4, გვ. 148). ამოდ! ამ დროს უკვე ხელი აღებული მქონდა "ლექსაობაზე".

1950 წელს დაბეჭდილმა ვრცელმა წერილმა ილია ჭავჭავაძესა და ნიკოლოზ ბარათაშვილზე პირველად დამაკავშირა ახლო ყურნალ "მნათობის" მაშინდელ რედაქტორთან, პოეტ-აკადემიკოს ირაკლი აბაშიძესთან (1909 - 1992). პირადად მანამდეც ვიცნობდი, მაგრამ შორიდან, დალაპარაკების გარეშე. მწერალთა კავშირის ერთ-ერთი თავყრილობის დროს, სალამობით რომ ტარდებოდა, დაწყებამდე რამდენიმე წუთით აღრე კარებთან შემხვდა და ჩავლით ჩამჩურჩულა - შენი ლექსი იბეჭდებაო. იმდენად თავშეკავებულად მეჭირა თავი, მაღლობის თქმაც ვერ მოვახერხე, უფრო სწორად, ვერ გავუბედე. ახლა ვუხდი ბოდიშს. მაგრამ ამ რიღს და მოკრძალებას საფუძველი პქონდა.

ჯერ ერთი, იგი მწერალთა კავშირის ნაპირველკაცარი, ნამდივნარი იყო. ეს თანამდებობა ჩემში მოწიწებას ბადებდა, რადგან პირველკაცობა პირველობის თუარა, გამორჩენილობის ასოცირებით მაინც აღიქმებოდა თმამდელი ზღვისპირა პროვინციიდან და კრძალვა-რიღი იქიდან მომყვებოდა. მეორე და მთავარი - ერთადერთ ლიტერატურულ ყურნალს რედაქტორობდა. ლიტერატურის რა ფანრიით უნდა წარვმდგარიყავი მის წინაშე, მის გვერდით დგომის უფლება მქონდა?

აი, იმ პირველმა ლიტერატურისმცოდნეობითი ხასიათის წერილმა კი ნამდვილად მიბიძგა, ხელი მჭრა თითქმის და რედაქციიდან პირდაპირ გამლელ სუფრაზე ირაკლი აბაშიძის გვერდით დამსვა. ეს მოხდა ყოფილი პლენხანოვის გამზირზე გორკის სახელობის ბაღი-პარკის საბაფხულო რესტორანში. თითქმის რედაქციის მაშინდელი ძირითადი ელიტა იყო სუფრაზე: ნიკა აგიაშვილი, ლავროსი კალანდაძე, გრიგოლ ჩიქოვანი, შალვა აღბაზიშვილი, მე და ვლადიმერ ჯიბუტი (ისიც ხშირად ბეჭდავდა რეცენზიებს) მასპინძლის როლში გამოვდიოდით. ამის მერე ისე დავუახლოვდი ერთმანეთს, აკაკის ნაცვლად შინაურულად კაკოს მეძახდა (მე კიდევ ირაკლის ნაცვლად ირას) და ასე მიძღვნიდა წიგნებს. მაგალითად ერთ-ერთ მის წიგნს - "სიტყვები, გზები, სახეები" თავფურცელზე აწერია: "ჩემს კაკოს ძმურად, 29. IV. 1971"

ერთხელ ნათქვამი მაქვს და ახლაც ვიმეორებ: სუფრაზე მოღებენა მაშინ დიდი სიამოვნების მომგვრელი იყო საჭმელ-სასმელის სიუხვით, გულითადობით, უანგარობით, ხარჯის მისაწვდომობით, მომსახურების კულტურით. იმისთვის კი არ ვიყრიდი თავს, ვინმეს რაიმე გამორჩენა ენახა, შეღავათი ეგრძნო. არა. გული გადაეშალა, გრძნობა გამოეხატა, აზრები და შეხედულებები გაეზიარებინა, ახალ-ახალი ამბები გაეგო, ხუმრობაში გაეტარებინა დრო.

- აბაშის რაიკომის პირველი მდივანი დაუპატიმრებიათ. - თქვა ირაკლიმ. ეს შეცხადებასავით გაისმა, ყველამ ყურები დაცვიკვით, რადგან იმ ხანებში იშვიათობის მაგალითად ჩანდა. ნიკამ გაიხსენა კომკავშირული გაზეთის ისტორიიდან სერგო ებრაელიძის სახელი.

- აქტიურად თანამშრომლობდა "ახალგაზრდა კომუნისტში". მერე მტს-ის პოლიტგანყოფილების გაზეთს რედაქტორობდა სენაკში. მე დავუმატე:

- "სახალხო განათლების" რედაქციიდან აბაშაში მივლინების დროს ვნახე. ძალიან კარგი შთაბეჭდილება დატოვა. სოფელ განათლების კარის სკოლის მოსწავლეებს წვიმიანობის დროს ღელეზე გადასვლა უჭირდათ. ბოგირის გაღება იყო საჭირო. ერთ კვირაში გაკეთდებოთ. - შეპირდა რედაქციას და გააკეთა კიდევ.

- რაზეა დაპატიმრებული? - იკითხა შალვამ.

- სიმინდის მოსავლის ალების დროს რაიონში მიწერების ფაქტები აღმოუჩენიათ. - განმარტა ირაკლიმ და თან დაუმატა. - გოგოლის "მკვდარი სულები" არ ჰქონია წაკითხული, თორემ...

სუფრა გამხზრულდა. ირაკლი აბაშიძის იუმორი ჩემთვის აღმოჩენა იყო. იგი ადამიანური უბრალოებისა და უშუალობის მომხიბვლელი თვისებებით მეველინებოდა. თავისთავად იხსნებოდა შეზღუდულობის თუ შემზოცველობის ყოველგვარი ზღუდე. ასეთად დარჩა იგი ბოლომდე - პოეტი, ადამიანი, მოქალაქე. აქედან დაწყებული ჩვენი მეგობრობის ხიდი არასოდეს გაბზარულა. მიზეზის პოვნა ყოველთვის შეიძლებოდა, მაგრამ მისი ტაქტი, გონიერება

და პორიზონტი ყველაფერს ფარავდა. მაინც რა შეიძლება ზოგად ასპექტებში გამოიყოს შტრიხებად პორტრეტისათვის?

რამდენადაც ირაკლი აბაშიძე მაღალი, წარმოსადგვი, შთამბეჭდავი შესახედაობის იყო ფიზიკურად, იმდენად უფრო მაღალი და მშვენიერი იყო პოეტურად, მაგრამ იგი არასოდეს ატარებდა სიამაყის, ზემოდან აღმაცერად ცქერის მაცდუნებელ ნიღაბს. ყველას, დიდსა და პატარას, თანამოქალაქებს და თანამეგობრებს თანაბრად უნაწილებდა ღირსიანი საღამოს სიძმოს და გულთან კაცის სიყვარულს. მისგან შორს იყო პოეტურ უცნაურობათა გარეგნული ეფექტები და ვიწროფობის მიღრეკილება, სამაგიეროდ, მუდამ ინარჩუნებდა თავისებურ, ღვთისგან მომადლებულ სიღარიბის სიღრმეშიც თვით ანიჭებდა კულტურულობის მიზიდველ იერს.

ირაკლი აბაშიძე გარემოების კონიუნქტურული კარნახით კომკავშირული თაობის სახელით შემოვიდა ქართულ პოეზიაში, კომბაინსაც უძღვნიდა ხოტბას და ხუთწუდედის მშღრგავცივებისაც, მაგრამ ხანკას გადაუღებელი მოხდის აწ უკვე დასამარებულ ღრმშიც მან თვით შექმნა მისგან აღვივად დაღწევის სამი ფსიქოპირობა სამი ეპოქალური ლექსით. პირველი - ჯერ კიდევ ომამდე სიყვარულის გაცვეთილ თემაზე ჭაბუკური გულისძგერის ორიგინალური გამოსატყეით:

წუხელ თოვდა, მიკვირს ჩემთან რად არ გაინდი,
გენახე და ძიღში ამიღალ დაგებურე...
მი ავღვიქი პირველ თოვლზე განთიადში
და ვეძებდი შენს პატარა ნაფებურებს.

(ლექსიდან "პირველი თოვლის სიმღერა")

მეორე - ომის უმძიმეს ხანაში ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი პატრიოტული სულისკვეთების აბლებურა აღგზნებით და აელვარებით:

და ვუბარებ ყოველ ქართველს,
მისი წმინდა ვალი არი --
მოკვდეს, მაგრამ მკერდით შეკრას
ღერბენტი და დარიალი.

(ლექსიდან "კაპიტანი ბუხაიძე")

და მესამე - მშობლიურ ენის საგალობლად ზოგადკაცობრიული პანგის შექმნით:

შენ აკვნის პიშნო, ცრემლო სამარის...
იბერის ენავ, ენავ თამარის...
შენ ნიჭო ჩემო, სრბოლავ და ფრენავ,
დედაო ენავ, დედაო ენავ!

(ლექსიდან "ხმა კატამონთან")

... 1954 წლის 7 სექტემბერს ირაკლი აბაშიძე (იმ ხანად საქართველოს მწერალთა კავშირის განმეორებითი თავმჯდომარე) მეუღლესთან ერთად, ლეო ქიაჩელი, ალიო მირცხულავა (იმ ხანად "მნათობის" რედაქტორი), ვარლამ ძიძიგური მეუღლით ჩემთან სტუმრად იყვნენ ვაჟიშვილის დაბადების ორი წლისთავის აღსანიშნავად მოწყობილ წვეულებაზე. "მნათობის" აგვისტოს ნომერში დაბეჭდილი იყო ჩემი ახალი სტატია ლეო ქიაჩელის შესახებ. მან თან მომიტანა საბავშვო წიგნები და მთხოვა განმეხილა მისი საბავშვო მხატვრული შემოქმედება (დავწერე და 1956 წელს დაიბეჭდა კიდევ). ამავდროულად პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითმა ინსტიტუტმა მწერლის დაბადების სამოცდაათი წლისთავის იუბილესთან დაკავშირებით გამოსცა ჩემი კრიტიკულ-მეთოდური ბროშურა ლეო ქიაჩელზე, ხოლო საკანდიდატო დისერტაცია, რომლის საჯარო დაცვას თვით მწერალი ესწრებოდა, ორი წლით ადრე იყო გამოცემული. ასე რომ, ქიაჩელს მეძახდნენ. კარგი, გულბოლო ურთიერთობა და მიმოსვლა გვქონდა ერთმანეთთან.

... 1954 წლის 7 სექტემბერს ირაკლი აბაშიძე (იმ ხანად საქართველოს მწერალთა კავშირის განმეორებითი თავმჯდომარე) მეუღლესთან ერთად, ლეო ქიაჩელი, ალიო მირცხულავა (იმ ხანად "მნათობის" რედაქტორი), ვარლამ ძიძიგური მეუღლით ჩემთან სტუმრად იყვნენ ვაჟიშვილის დაბადების ორი წლისთავის აღსანიშნავად მოწყობილ წვეულებაზე. "მნათობის" აგვისტოს ნომერში დაბეჭდილი იყო ჩემი ახალი სტატია ლეო ქიაჩელის შესახებ. მან თან მომიტანა საბავშვო წიგნები და მთხოვა განმეხილა მისი საბავშვო მხატვრული შემოქმედება (დავწერე და 1956 წელს დაიბეჭდა კიდევ). ამავდროულად პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითმა ინსტიტუტმა მწერლის დაბადების სამოცდაათი წლისთავის იუბილესთან დაკავშირებით გამოსცა ჩემი კრიტიკულ-მეთოდური ბროშურა ლეო ქიაჩელზე, ხოლო საკანდიდატო დისერტაცია, რომლის საჯარო დაცვას თვით მწერალი ესწრებოდა, ორი წლით ადრე იყო გამოცემული. ასე რომ, ქიაჩელს მეძახდნენ. კარგი, გულბოლო ურთიერთობა და მიმოსვლა გვქონდა ერთმანეთთან.

ამ წვეულებიდან თვენახევარიც არ იყო გასული, ცხინვალის პედაგოგიურ ინსტიტუტში ყოფნის დროს, გაზეთ "ლიტერატურული საქართველოს" 1954 წლის 29 ოქტომბრის ნომერში, ჩემდა გასაკვირად, დაიბეჭდა ლეო ქიაჩელის "იძულებითი განმარტება", რომელიც ეხმაურებოდა "მნათობში" დაბეჭდილ ჩემ სტატიას. იმდამეცვე დავბრუნდი თბილისში. შაბათ-კვირას პასუხის დაწერაც და გადაბეჭდვაც მოვასწარი და ორშაბათს, 2 ნოემბერს, პორტფელში ჩაწყობილი მასალებით დილის 10 საათზე ირაკლი აბაშიძის კაბინეტში ვიყავი. მარტო იყო. მაგიდაზე დავუდევნი "პასუხად ლეო ქიაჩელს" და თხოვნა არც კი დასჭირვებია, მაშინვე გულმოდგინედ თავიდან ბოლომდე წაიკითხა.

- გაოცებული დავრჩი ლეოს წერილი რომ წავიკითხე. გორკი ჩვენი ლიტერატურის დროშაა, როგორა ჰყავს გაბითურებული-მეექი, ვვიქრობდი. აი, რაში ყოფილა საქმე. პრეზიდენტის წევრები მოვლენ ამ წუთებში. სხდომა მაქვს მოწვეული. - თქვა ბატონმა ირაკლიმ და იმ წამსვე წამოვდექი გარეთ გასასვლელად.

- აქ იყავი, არსად წახვიდე. პირველ საკითხად განვიხილავ. უნდა დაიბეჭდოს. - მითხრა ეს და სკამზეც მიმანიშნა - იქ დაჯექით.

მართლაც, რიგ-რიგად შემოვიდნენ პრეზიდენტის წევრები, მათ შორის

თვით ლეო ქიაჩელი. ბატონმა ირაკლიმ განაცხადა: წავიკითხე საპასუხო წერილის ტექსტი ბატონ ლეოს "განმარტებაზე" და მიმარჩნია, რომ აუცილებლად უნდა დაიბეჭდოს. ამის თქმა და ბატონმა ალიო მირცხულავამ მაშინვე შეაგება:

- "მნათობის" წონააღმდეგაა მიმართული, გადმოგვეცი რვენ და "მნათობშივე" დავბეჭდავთ პასუხს.

მე იქვე, ალიოს გვერდით ვიჯექი. უცებ დაუფიქრებლად წამოვბტი და, რომ იტყვიან, უტაქტობა გამომივიდა, განვაცხადე. - გაზეთს მასობრივი მკითხველი ჰყავს, საზოგადოება "მნათობს" ორი თვის შემდეგ გაეცნობა, სენსაცია სწრაფად რომ გაიფანტოს, თვით გაზეთშივე უკეთესია-მეთქი.

- მაშინ გიორგი ნატროშვილს გადავცეთ წერილი. - თქვა ბატონმა ირაკლიმ, პირდაპირ მიაწოდა და თან დაუმატა - მორიგ ნომერში დაბეჭდეთ. ამ სიტყვებზე გაისმა ბატონ ლეო ქიაჩელის რეპლიკა - რეკს "განმარტებას" რა განმარტება სჭირდებაო. ირაკლიმ უპასუხა: - კაცი გადაყვა თქვენს ქება-დიდებას და მივცეთ უფლება დაიცვას თავისი დებულება-მტკიცებანი. რა არის აქ უცხო და მიუღებელიო.

ამ დროს პორტფელიდან ამოვიღე რუსულ ენაზე მოსკოვში 1952 წელს გამოცემული "ქართული ლიტერატურის ისტორიის" სახელმძღვანელო წიგნი, გადავშალე ჩანიშნული გვერდი (247) და წინ დავუდევნი ლეო ქიაჩელს. მან სათვალე მოიმარჯვა და შემოხაზული აბზაცი წაიკითხა. იქ ნათქვამი იყო: "ლეო ქიაჩელის "ტარიელ გოლუა" დაწერილია მაქსიმ გორკის "დედის" უშუალო გავლენით". "მნათობში" დაბეჭდილი ჩემი წერილი მიმართული იყო ამ დებულების გაქარწყლებისკენ დევიზით - ლეო ქიაჩელი ისეთივე დიდი მწერალია XX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში, როგორც რუსულში გორკი. ლეო ქიაჩელის "განმარტებიდან" ჩანდა, რომ იგი უკადრისობდა გორკისთან ანალოგიას.

- ეს რომ მენახა, მაშინ არ დავწერდი ჩემს "იძულებით განმარტებას".

- განაცხადა ლეო ქიაჩელმა. მე ვუპასუხე:

- თქვენს შესახებ დაწერილს მე ვაღიარებ ვარ ვიცნობდე. მე თქვენ

გიცავთ ამ აბზაცით არასწორი გაგებისაგან. ნაცვლად იმისა, მისი ავტორი-სათვის გაგევად პასუხი, მე რა შუაში ვიყავი-მეთქი.

ამის თქმა და კულმინაციური დაძაბულობის კვანძი უმაღლესი გაიხსნა. იქვე, ღვთის ქიარელის პირდაპირ იჯდა წიგნის ერთ-ერთი და თვით იმ აბზაცის ავტორი, ბატონი ბესარიონ ფლენტი. მან მისთვის ჩვეული ირონიზებით სიტყვა-სიტყვით განაცხადა:

- რა ვქნათ, გორკის "ღელა" არ წამიკითხიათ ახლა ამბობს მწერალი და შეცდომა მეც მომივიდა.

- მერედა, ბესო ჩემო, თქვენ შეცდომაზე რატომ აკაკიმ უნდა აგოს პასუხი? - უთხრა ბატონმა ირაკლიმ და საკითხი გადაწყვეტილად ჩანდა.

მომდევნო ნომერში არა, მაგრამ, "ლიტერატურული საქართველოს" 19 ნომბრის ნომერში გამოქვეყნდა ჩემი "წერილი რედაქციას", რომელსაც არ მოჰყვლია ბატონ ღვთის ქიარელის რაიმე გამოძახილი. 1959 წელს არასასიამოვნო "ინციდენტის" დასავიწყებლად (თუმცა ოცი წლის შემდეგ გამოუჩნდნენ სპეკულანტები და გამყალბებლები) მან თავის თხზულებათა III ტომი ასეთი წარწერით მომიძღვნა: "ქართული ლიტერატურის შესანიშნავ მკვლევარს, ძვირფას მეგობარს აკაკი თოფურიას ნიშნად მისი ნიჭისადმი გულწრფელი პატივისცემისა ავტორისაგან. 4.XII.1959". ეს ირაკლი აბაშიძის სწორი პოზიციის, მხარდაჭერის, ობიექტურობის შედეგი იყო.

მეორე მხრივ, მას ზოგჯერ, მისლაუნებურად, დანაპირები ან ავიწყდებოდა, ან ტყუილი გამოუდიოდა. ერთხელ შოთა ძიძიგურის თანდასწრებით, აკადემიის ვიცეპრეზიდენტობის დროს, დამიბარა და განცხადება დამაწერინა ქართული ენციკლოპედიის ენისა და ლიტერატურის განყოფილებაში შეთავსებით მუშაობის დაწყების თაობაზე. პორტფელში რომ იღებდა, შოთამ სიცილით გადაულაპარაკა, ხონურად არ მოგივიდეს, მერე არ თქვა, დამეკარგაო. როგორც თქვენ, ჩემო მკითხველო, არავის მიუწვევიახართ იქ სამუშაოდ, იმ დღიდან არც ჩემი გვარი და სახელი გახსენებია ვინმეს. მაგრამ განა ასეთი და ან ამის მსგავსი ცალკეული შემთხვევები წაშლის იმ დიდ ნაკვალევს, რაც ქარ-

თული კულტურის ისტორიაში ირაკლი აბაშიძემ დატოვა?

ქართული ენციკლოპედიის დაარსება, მისი შენობის აგება, თორმეტ-ტომეულის გამოცემის მომზადება, დაწყება და დასრულება, შოთა რუსთაველის 800 წლის იუბილის ჩატარება და რუსთაველის პრემიის დაწესება, რუსთაველის "ვეფხისტყაოსნის" ტექსტის დამდგენი კომისიის შექმნა, იერუსალიმის სამეცნიერო ექსპედიციის ორგანიზება და რუსთაველის პორტრეტის აღმოჩენა. - აი, მთავარი მინიშნებები, რაც უშუალოდ მის სახელთან, მის ღვაწლთან, მის ამაგთან არის დაკავშირებული. 1992 წლის 19 იანვარს, საქართველოს ისტორიაში ძმათამკვლევლობის ყველაზე საშინელ, ტრაგიკულ დროს, მისი ნეშტი დროებით მიებარა დიდუბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონს... კუთვნილ ადგილზე განსასვენებლად.

1951 წლის აპრილის ბოლოს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის სკოლებისა და მეცნიერების განყოფილებაში გამომიძახეს. ინსტრუქტორმა თ.ზახაშვილმა სეიფიდან გამოიტანა კაღრების აღრიცხვის ანკეტა, გადმომცა და მითხრა:

- შეავსეთ სუფთად. ეგერ მაგიდა თავისუფალია. შევუსრულე მოთხოვნა. გადაათვალიერა, მოიწონა და განზე გადადო. სუფთა ფურცელი აიღო, მომაწოდა და ისევ მითხრა:

- ამ ქალაქზე დაატიეთ თქვენი მოკლე ავტობიოგრაფია. ეს მოთხოვნაც შევუსრულე. ჩადო ანკეტაში, თვით ანკეტა - სპეციალურ საქალაქში, ამოიღო ილღიაში და მანიშნა, გამომყვიღო. დერეფანში გავიარეთ იმ ოთახის კარამდე, რომელზედაც მიკრული აბრა იუწყებოდა: "სკოლებისა და მეცნიერების განყოფილების გამგე". სანამ თ.ზახაშვილი კარს შეაღებდა, მე უკვე მობრუნებული ვიყავი და ჩქარა მივაბიჯებდი ნაცნობი ოთახისკენ. შევდგი ფეხი თუ არა, თ.ზახაშვილმა მაგიდაზე გულმოსულად დაანარცხა საქალაქი და აყვირა.

- ვინ არის თქვენი აბუჩად ასაგდები? რას ჰგავს, ამხანაგო, თქვენი მოქმედება? რატომ დაბრუნდით უკან?

- ქალბატონო თამარ, სად მიგყევართ ან რისთვის, არ უნდა ვიცოდეთ თქვენ ხომ არაფერი გითქვამთ წინასწარ. რატომ მიყვირით?

- რა ახსნა და თქმა უნდა იმის გაგებას, რომ ცენტრალურ კომიტეტში განყოფილების გამგესთან ანკეტით და ავტობიოგრაფიით კომუნისტები დასაწინაურებლად მიჰყავთ.

- რა დაწინაურებაზეა ლაპარაკი?

- შეთანამეგბული იყო წინასწარ ყველაფერი. აქ, განყოფილებაში, ინსტრუქტორად უნდა დაგვემტკიცებინეთ. ხალხი ოცნებობს ამ თანამდებობაზე.

- აქ ისინი აიყვანეთ, ვისაც კარიერის მიღრეკილება, მისი დიდი სურვილი და ზეპირად კარგი ლაპარაკის უნარი აქვს.

- ჭკუას ნუკი გვარიგებ. კარგი მინდობა თქვენთვის და რაკი არ გინდათ, ა, დავხევ ამას და ის იქნება. - თქვა და ნაკუწ-ნაკუწად აქცია, იქვე სანაგვესუფთაში ჩაყარა. მერე საწერი მაგიდის ჟურა გამოსწია, იქიდან რვეული ამოიღო, თავფურცელს დახედა და მიიხრა:

- ეს სკოლის მასწავლებლის მოხსენებაა თქვენთან კონფერენციაზე წასაკითხად. წაიღეთ და დაეხმარეთ. - თქვა ბრძანებითი მითითების ნიშნად და რვეული მომაწოდა. მე უკან დავუბრუნე და მოვახსენე:

- გადაეცით იმ მასწავლებელს, ცენტრალურ კომიტეტში კი არ უნდა დაქონდეს საკუთარი მოხსენებები, არამედ ჩვენთან, ინსტიტუტში, სადაც მათთვის ყველა პირობაა შექმნილი პედაგოგიური გამოცდილების გამოსაჩენად. მოიტანოს და დაეხმარებით.

და მართლაც, ბოდიშის მოხდით მოგვიტანა სექტორში თბილისის პირველი საშუალო სკოლის ქართული ენის და ლიტერატურის ერთ-ერთმა მოწინავე მასწავლებელმა თავისი მოხსენება ლეო ქიაჩელის "გვადი ბიგვას" სწავლების შესახებ, წავაკითხეთ კონფერენციაზე და დავბეჭდეთ კიდევ "პედაგოგიური კითხვის" სერიით გამოცემულ პირველ კრებულში ("მასწავლებელთა გამოცდილებიდან", 1951, გვ.34-48).

...1951 წლის მაისის პოლო ან ივნისის დასაწყისი იქნებოდა (ზუსტი თარიღი არ მახსოვს), ყოფილი ორჯონიკიძის რაიკომიდან ჩვეულებისამებრ

დარეკეს - პარტიურის პირველი მდივანი ან მოადგილე რ საათზე აუცილებლად გამოცხადდეს სამედიცინო ინსტიტუტის სხდომათა დარბაზში. როცა რედაქციაში პარტიორგანიზაციის არც პირველი მდივანი და არც მოადგილე, არამედ უბრალოდ მდივანი ვიყავი, ყოველთვის მე მიხედებოდა პარტიკომის თათბირებზე დასწრება. მაგრამ იგი ყოველთვის რაკომისავე შენობაში, მის სასხდომო დიდ ოთახში ტარდებოდა. ეს შენობა ინსტიტუტის მოპირდაპირე მხარეს, მაშინდელ ლენინის ქუჩაზე მდებარეობდა და მალედაც ქუჩაზე ჩანდა (ახლა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტს უკავია). მაშ, რატომ სამედიცინო ინსტიტუტში? ეს ინსტიტუტი კი მედიკინის ქუჩაზე, სასტუმრო "საქართველოს" გვერდით იყო. პარტიურის მდივნის ავადმყოფობის გამო, სხვა რა გზა იყო, მე უნდა დავსწრებოდი, როგორც მოადგილე. მაგრამ, ვაი, ამ დასწრებას.

სამუშაოდან პირდაპირ თათბირზე გამოძახებული ე.წ. აქტივისტები დარბაზში საღამოს რ საათიდან ღამის 2 საათამდე გაუნძრევლად იხდნენ. ისინი პირობითად ტუსალებს ჰგავდნენ. გასასვლელი ყველა კარი გადაკეტილი ჰქონდათ. არ შეეძლოთ არავისთან ტელეფონით დალაპარაკება და რაიმეს შეტყობინება. არც ბუფეტისთვის გარჯილა ვინმე. წყურვილის მოსაკლავად ონკანით სარგებლობის უფლება მათი ერთადერთი ფუფუნება იყო. მოთმინების ფიალა ეგვებოდათ, მაგრამ... აღშფოთება, გულისწყრომა და ღუმელი ერთმანეთში ირეოდა და იფარებოდა.

ღამის ორ საათზე დარბაზში შემოვიდა რაკომის პირველი მდივანი ნინა ყვანია უცნაური მხლებლებით - სხვადასხვა რანჯის და ჩინის სამხედროებით, ჩეკისტებით, შინსახკომელებით. სულ ნახევარი საათი მოუნდა ახსნა-განმარტებას. ოპერაცია "გასახლება" მთელ ქალაქში დაიწყებოდა სამ საათზე. ჩვენ, აქ შეყრილნი, ძალაუნებურად მისი მოწმენი და მონაწილენი ვხდებოდით. ფუნქცია? გარეგნულად - მარტივი, ფსიქოლოგიურად - უმძიმესი. ზუსტად გამოთვლილ დროში, ზუსტად დადგენილ მისამართზე, ზუსტად გამოყოფილი მანქანებით ყველანი ნახევარი საათის შემდეგ დი-

ლის 7 საათამდე ვრჩებოდით გამოსახლებული ბინების მცველებად - თითო-
ეულ ბინასთან ორ-ორი (ერთი რაიკომის აქტივიდან, მეორე - რაისაბჭოს
დეპუტატიდან), დღით ბინა ილუქებოდა და ჩვენც თავისუფალი ვიყავით.

... ჩვენი მანქანა ვაკის აგურის ქარხანასთან ახლოს, ორსართული-
ანი სახლის წინ შეჩერდა. ზუსტად ღამის სამი საათი იყო. ქალაქი ღრმა
ძილში იყო გახვეული. ბინის მფლობელი ბერძენი გამოდგა. ჰყავდა ცოლი
და ორი შვილი. სამხედროებმა წარუდგინეს დოკუმენტი, მისცეს ბარგის
შეკვრის დრო. ჩემ გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, ბინის პატრონს არა-
ვითარი წინააღმდეგობა არ გამოუხატავს. ცოლმა ეს-ლა მოასწრო ეთქვა
დამტვრეული ქართულით - ათასჯერ გითხარი გამოიცვალე პასპორტი, ბერძ-
ნულის პოდანობა არ იქნება-თქო, არ ჰქენი და... მხოლოდ გაღვიძებისას
ბავშვებმა წამოიკნავლეს, წაიტირეს ერთი და მამამ უმაღ ორივე ჩააჩუ-
მა... აუტანელი სანახავი იყო. ახლაც თითქოს ყურში ჩამესმის იმ ბავ-
შვების გულისამაჩუყებელი, გაგულული, ყრუ ქვითინის ხმა.

დღით ოთახი დაილუქა და შინისკენ ჩემ გზას დავადექი. უნდა გავ-
სულიყავი ყოფილი პლენანოვის მხარეზე. შიმშილისგან ძლივს მივათრევდი
ფეხებს, რაც შეიძლება მოკლე გზას ვეძებდი. ვარაზისხევი მაშინ გაუ-
ვალ უფსკრულს წარმოადგენდა. საღვაც ქვემოთ ღვარცოფის შემაკავებელი
დიდი მილი გადიოდა ჩელუსკინელების ხიდის მიმართულებით. ზემოთ, უნი-
ვერსიტეტის მოპირდაპირე მხარეზე, კუთხის სახლის კიდედან, მესრების
ღობე იყო გავლებული. გადავწყვიტე ღობეზე წაპოტინებით ნელ-ნელა ჩავ-
სულიყავი ხევში, რათა როგორმე გადამეჭრა შორი გზა ვერეს ხიდიდან შე-
მოვლის გარეშე.

როგორც კი ზურგიით ღობეს მივეყრდენი, ფეხის მოსაკიდებლად ერთი ნა-
ბიჯით ძირა ბურქისკენ ჩავიწიე, უცებ დამპალი მესერი მოწყდა ლარტყას
და მის ნატეხიანად, დაქანებულ მიწაზე მიკრული, ძირს ჩავსრიალდი ღრმა
უფსკრულისაკენ. შარვალის საწყის კიდედან ბურქის ტოტს მოედო, ჩაიხა
და ასე, გატალახებულ-გაპარტახებული, დავეცი რიყის ერთ ადგილზე. ეს

იმ კომარული ღამის იღუმალეზით მოცული "მეორე "სპექტაკლი" იყო, რომლის განხილვა მხოლოდ პირველდანი კავშირში შეიძლებოდა. მაგრამ ვინ დამიდგება იმდამეული ტანჯვის მოწმედ და მოამბედ? სამაგიეროდ, ზოგადსაკაცობრიო სამსჯავროს წინაშე დღეს მე ვდგები იმ ფაქტის ცოცხალ, უწყევ და უღმობელ მხილებლად. მხოლოდ ერთი პირობით:

ამ ნაპირიდან იმ სამსჯავრომდე ჯერ კიდევ გრძელი და ძნელი გზაა. ნუ შემიმოკლებთ გადაღლის გამო იმ გზას, მიზანი რომლისაც სხვაა. ყოვლის მხილველი, ყოვლის მპყრობელი ამ ქვეყნად მხოლოდ მზეა და ცაა...

... 1951 წლის 4 ნოემბერია - დიდი დღესასწაულის წინაღვე. სამგორის არხის მშენებლობის დამთავრებისადმი მიძღვნილი მიტინგი გახსნილად ცხადდება. სიტყვას ამბობს საქ.კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი კანდიდ ჩარკვიანი. ტრიბუნაზე მის გვერდით დგანან მეორე მდივანი მიხა ბარამია, ბიუროს, მთავრობის წევრები, სტუმრები, მშენებლები. ეს ტრიბუნა მაღლობზეა აღმოსავლეთის მხრივ, ზედ კახეთის ველებიდან გამოყვანილი არხის თავზე. სამგორის უზარმაზარი ორმო კი, თემქის კოლმეურნეობის ფერმის ყოფილი საძოვარი, სულ მალე თბილისის ზღვად, ხოლო მის გარშემო განფენილი ოდესღაც მწირი და უკაცრიელი მიწები წალკოტად იქცევა. ასეთია საკრემლო, საბელადო პატაკის შინაარსი. მთელი თბილისი თავისი წარმოება-დაწესებულებებით, ორგანიზაციებით და კოლექტივებით დღეს თითქოს ამ ორმოში ჩაფლულა, იმ ფსკერზე დადიან, ხარობენ და ქეიფობენ, რომელიც უნდა დაიფაროს, გაუჩინარდეს და გაპქრეს.

პირველი ისტორიულ-ლიტერატურული ნარკვევი სამგორის წარსულსა და მის პერსპექტივებზე დაწერა ცნობილმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ ელიზბარ უბილავამ, ხოლო პირველი ისტორიული პოემა "სამგორის" სახელწოდებით შექმნა სახელმწიფო პრემიის სამგზის ლაურეატმა, პოეტმა კადემიკოსმა გიორგი ლეონიძემ. ამით ინტერესი სამგორისადმი უდიდესი იყო. მაგრამ უფრო დაუვიწყარი და ძვირფასი იყო მისი მშენებლობის პირველი

რიგის - თვით თბილისის ზღვის გაჩენის, დაბადების, არხიდან იორის ტალღებით ფსკერის თანდათანობით დაფარვის, ამით ალტკინებული ხალხის საყოველთაო-სახალხო ზეიმის ის პირველი ხილვა, სიხარული და განცდა, რომელთაც მოეცვა ვახტანგ გორგასალის დროიდან უდაბურებაში მთვლემარე ეს მხარე.

ახლა თბილისის ზღვა თბილისის სააგარაკო უბანია. თემქის და ვარკეთილის დასახლებით, ვარკეთილის მევენახეობის მეურნეობის შექმნით, სამგორის კალდეებზე სანატორიუმ "ქართლის" აშენებით, საქალაქო-საბანაო პლაჟით, ტურისტული ბაზებით, კაფე-რესტორნებით და სხვა ნაგებობებით იგი თვალსაჩინო ადგილს იჭერს ქალაქის კულტურულ-განაჯანსაღებელ ღონისძიებათა კომპლექსში და XX საუკუნის ერთ-ერთ თავისებურ ძეგლად რჩება.

მაგრამ მოგონება იწახავს იმ საზეიმო დღის მოყამულ, დათალხულ ელფერსაც, საიდანაც სადავეს იღებს ახალი ურჩხულის კაენისებური "გამოსხივების" არა მხოლოდ ლოკალური, არამედ დიდი, გლობალური უბედურება. სწორედ 4 ნოემბრის ღამე ერთგვარ "ბართლომეს ღამედ" იქცა საქართველოსათვის, და არა ოდენ მისთვის. იმ ღამეს დაწყებული რბევა-რეპრესიები როდი ისაზღვრებოდა "მეგრელების საქმის" გარშემო დატრიალებული ფარსით. მას შორს გამიზნული ხასიათი პქონდა. სხვანაირად რით უნდა ახსნილიყო იმ ზღვა ხალხის გაბრიყვება, ვინც 4 ნოემბრის სამგორში ჩატარებული მიტინგისა და მე~~ნა~~ დღეს თბილისში მოწყობილი საშვიდნოემბრო პარადის დროს 13 წლის განმავლობაში საქართველოს უცვლელ ხელმძღვანელს კ.ნ. ჩარკვიანს ხედავდა უცნაური ნიღბით და უჩვეულო პოზით?

წინააღმდეგ მან იცოდა, რომ მის გვერდით ტრიბუნაზე მდგომ მეორე მდივანს მ.ბარამიას, რაიკომის მდივნებს ნ.ჟვანიას, გ.ჩაჩიბაიას და სხვ. იმღამესვე დაიჭერდნენ და მაინც უღიმოდა და უცინოდა მათ, ხოლო პარადის დღეს ტრიბუნაზე თითქოს ადგილს ვერ პოულობდა, იატაკი ერყეოდა, ბედისწერის მოახლოებულ რისხვას თვალებს ვერ უსწორებდა. ყველაზე მძიმე ტვირთი, ალბათ, მისთვის საქართველოს ორ გუბერნიად დაყოფის თაობა-

ზე ცენტრიდან მიღებული სასწრაფო დირექტივის შესრულება და, ბოლოს, ჯერ აფხაზეთიდან ქუთაისის ოლქში, ხოლო ქუთაისიდან თბილისში მის შემცველ აკ. მგელაძისათვის საკუთარი ხელით სავარძლის შემზადება იყო. მაგრამ ეს სავარძელი ხომ ფუყე, ფშვნადი, არა მყარი აღმოჩნდა!

არეულობის თუ არევ-ღარევის ასეთ საწყის სტადიაზე, როცა ათასგვარი ჭორი, მითქმა-მოთქმა, კალამბური (მაგალითად: ამოსულა ბურქთან ია, რა გინდოდა შენ აქაო. საწყალს ყლორტებს ძირში ვრიან, უმწარებენ სა-აქაოს) ვრცელდებოდა სამეგრელოს კუთხის წარმომადგენელთა საბეზღებლად და სათრევ-საგინებლად, როცა პარტიულ ორგანიზაციებში ყველგან საკ. კ.პ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის დახურული წერილი იკითხებოდა "მეგრული ნაციონალიზმის" წინააღმდეგ ბრძოლის გარდაცვალების შესახებ და ძმები ბუჯიაშვილები, ძმები ბალავაძეები ახალმოვლენილი პირველი კაცის წაქეზებით "რკინის დისციპლინას" ამყარებდნენ ამ მიმართულებით მჭრული ელემენტების გასანადგურებლად, სწორედ ასეთი მოწამლული ატმოსფეროს ვითარებაში, 1951 წლის 27 დეკემბერს, შედგა ჩემი საკანდიდატო დისერტაციის დაცვა ან საჯარო პაექრობა მის დასაცავად. აღსანიშნავია, რომ დის გარდაცვალების გამო, დაცვას ესწრებოდა მგლოვიარე, წვერებმოშვებული ლეო ქიაჩელი. ზოგი რამ წინამოსამზადებელ ეტაპზე.

ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდოლოგიის სექტორში საკანდიდატო სამეცნიერო ხარისხის მქონე ოთხი თანამშრომლიდან სამი (ვ.რამიშვილი, კ. გუგუშვილი, მ. თალაკვაძე) ქართული ენის მეთოდოლოგიის ხაზით იყო, ხოლო ერთი (პრ. კეკელიძე) არა ქართული ლიტერატურის მეთოდოლოგიის სპეციალობით, არამედ ქართული ფილოლოგიისა. აქედან გამომდინარე, სექტორში არ არსებობდა ამ ხაზით მეცნიერული კვლევის რაიმე ტრადიცია. ამიტომ არც მეცნიერხელმძღვანელი მყავდა.

სხვადასხვა ვარიანტული თემების "განსჯა-განქექვის" შედეგად საბოლოოდ თვით მივედი საკანდიდატო დისერტაციის ასეთი ფორმულირებით ჩამოყალიბებამდე - "ლეო ქიაჩელის შემოქმედების სწავლება საშუალო სკოლაში". ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილემ სამეცნიერო ნაწილში

გვი ნიორაძემ ასევე თვით შეირჩია უფრო ზოგადი ასპექტი - "ქართული საბჭოთა ლიტერატურის სწავლების საკითხები". ეს ორი თემა ინსტიტუტის 1950-1951 წლების საკვლევ გეგმაში მოწონებით "ჩაჯდა", როგორც იმდროინდელი მოთხოვნებისათვის პირდაპირ აღექვატური. მოგეხსენებათ, თანამედროვეობა მაშინ ყურადღების ცენტრში იდგა.

ლეო ქიაჩელის შემოქმედებითი ნიმუშები იმ დროის საშუალო სკოლის სხვადასხვა კლასში ფართოდ ისწავლებოდა. კონკრეტული მწერლის შემთხვევაში ამოსავალი დებულებები ზოგადი მეთოდური საფუძვლებიდან უნდა გამომეყენებინა. მაგრამ არ არსებობდა ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის არც ზოგადი მეცნიერული სახელმძღვანელო. ასე წარმოიშვა დაბრკოლებათა, სიძნელეთა და წინააღმდეგობათა ბარიერები. და რაც უფრო ნათლად ისახებოდა მათი უჩინარი ფორმები და სახეები, მით უფრო დაჟინებით მიძლიერდებოდა სწრაფვა გაუკაფავ იმ გზისკენ, რომელსაც მიმდევარი და მიმბაძველი აუვილებლად უნდა გასჩენოდა. ამის იმპულსს თვით ინსტიტუტი იძლეოდა სამეცნიერო კადრების აღზრდის რეალური პერსპექტივით.

მეორე მხრივ, ლეო ქიაჩელის ცხოვრებისა და შემოქმედების გაცნობის იდეამ თვით მწერალთან უშუალო კონტაქტების დამყარების გადაუდებელ საჭიროებამდე მიმიყვანა. ლეო ქიაჩელი (1884-1963) მაშინ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ქუჩის ზემოთ, თბსართულიანი სახლის მეორე სართულზე ცხოვრობდა (№23). იგი ყოველთვის მისაღებ დიდ ოთახში მხვდებოდა, სადაც განიერი მაგიდის ახლოს, კედელთან, საწოლი ლოგინი ედგა. ყოველთვის მამლევდა პასუხებს ჩემთვის საინტერესო საკითხებზე.

ერთხელ მისი ნაამბობის და პასუხების მიხედვით შემოქმედებითი გზის ჩემეული მიმოხილვის ნაჩქარევად დაწერილი ვარიანტი მივუტანე. წაიკითხა და მაშინვე მითხრა, დამიტოვეთ. რამდენიმე დღის შემდეგ რომ მივაკითხე, დამიბრუნა ფანქრით ჩასწორებული და ზოგან ახლად და-

წერილი გვერდების სახით. ასე გაჩნდა "ტარიელ გოლუას" პროტოტიპების შესახებ სრულიად ახალი მასალა - მწერლის შემოქმედებითი ლაბორატორიის, შემოქმედებითი ფსიქოლოგიის გასაღები (მწერლის გამონათქვამის დოკუმენტური წყარო ამჟამადაც ჩემთან ინახება, როგორც ძვირფასი რელიკვია).

აქედან გზა მეხსენებოდა ქიაჩელის შემოქმედების არა მხოლოდ მეთოდო-კური, - ლიტერატურულ-ფილოლოგიურ ასპექტებში უფრო ღრმა ინტერესით განხილვისაკენ, რამაც 1950 წლიდანვე განსაზღვრა ორი განხრით ჩემი მუშაობის გეზი და მიმართულება - პედაგოგიკურ-მეთოდოკური და ლიტერატურულ-კრიტიკული, ლიტერატურისმცოდნეობითი.

იმ ხანებში პირველი რიგის ამოცანად დისერტაციის მოდელის შექმნა იდგა. როცა მისი კონტურები გარკვეული მთლიანობით საქალაქდებში ჩალაგდა და როგორც გეგმის მონახაზი, ეჭვი გამიჩნდა. წინასწარი აპრობაციის ადგილობრივი ბაზა (სექტორი, პუბლიკაცია, სკოლებთან კავშირი), მხოლოდ ინტუიციამ დაამყარება არასაკმაოდ მეჩვენებოდა რწმენის სიმტკიცისა და სიმყარისათვის. 1950 წლის პირველი ოქტომბრიდან თხუთმეტ ნოემბრამდე ჩვენი სექტორიდან მე პირველი ვიყავი სამეცნიერო მივლინებით წარგზავნილი რსფსრ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ზოგადი და პოლიტიქნიკური განათლების სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, რაც სასარგებლო გამოდგა საერთო გათვითცნობიერებისა და შემდგომი მუშაობისათვის.

ვცხოვრობდი გორკის პროსპექტის შესახვევში, დიდი თეატრის უკან, ნაქირავებ ოთახში, რომლის მფლობელი თეატრის გარდერობის ტექნიკური თანამშრომელი იყო. იგი მიამბობდა გადატანილი ომის საშინელებაზე, მაგრამ არც წყალი, არც გათბობა, არც შენიღბული სინათლე თეატრსა და ქალაქის მცხოვრებლებს არ მიკლებია. 1950 წლის 17 ნოემბრის დემონსტრაციაზე ინსტიტუტის სწავლული მდივნის დიმიტრი ვიკულინის დახმარებით ვმონაწილეობდი თანამშრომლებთან ერთად და ჩემი ყურით მომისმენია კრემლის მოედანზე, მავზოლეუმის წინ, მოზღვავებული დემონსტრანტების უფრო დიდი ყიჟინი, ურას და ვაშას უფრო მქუხარე ძახილი, ვიდრე აქ, თბილისში. მაგრამ ეს კი არ იყო ჩემთვის იმდენად მოულოდნელი და გასაკვირი,

საგულსხმო და მთავარი იყო უცნობი მოსკოველის გულგია საუბარი და გზა და გზა, დემონსტრაციის მსვლელობის დროს, მოწოდებული ცნობები.

- შეხედე - მეტყობა ყოველი ახალი ქუჩის გამოვლისას ტანდაბალი, ფერმკრთალი, გამხდარი შესახედაობის ვიკულინი - ეს ხეებიც ფესვებიანად ბერიას დარგულია. საერთოდ მოსკოვის ქუჩების გამწვანება მისი აქ გად- მოყვანის დროიდან დაიწყო. თვით გორკის ქუჩის გაფართოება, სახლების გადატანა და გადაადგილება მისი მეთვალყურეობით ხდებოდა.

- რა უშლიდა ხელს ადრე ეფიქრათ ასეთ რამეზე?

- ეგონათ, მოსკოვის ყინვას ვერ გაუძლებდა ნარგავი. მან კი ისეთი ჯიშები შეარჩია და ჩამოატანინა, რომლებიც, ხომ ხედავ, ღვანან და ხა- რობენ.

- სად იყავით ევაკუირებული ომის დროს?

- არსად. ჩემს ბინაში.

- როგორ გაძელით, ბომბარდირებას როგორ გადაურჩით.

- პირველ ხანებში იყო ცოტა პანიკა და დაბნეულობა. 1941 წლის შვი- დი ნოემბრის პარადის შემდეგ, მას შემდეგ, რაც ყველა დარწმუნდა კრემლ- შია ბელადი, შიში არავის ჰქონდა. გვჯეროდა გამარჯვების.

- დღეს ტრიბუნაზე არ იდგა. ერთი სამუშაო დღე მხოლოდ იმისთვის გა- ვაცდინე, თქვენი წყალობით მეგონა შორიდან ვნახავდი.

- მე ბევრჯერ მინახავს ტრიბუნაზე. აი, შენთვის კი - დასანანია. არ არის, ალბათ, მოსკოვში.

- ორ ქართველს როგორ იტანთ, პეტროვიჩ.

- რას ამბობ, ჩვენთვის ამას რა მნიშვნელობა აქვს. ჩვენი სახელმ- წიფო მაშინ დაინგრევა, როცა არ ეყოლება ასეთი ხელმძღვანელები. აი, და- ესწარი, აკადემიაში მალე იქნება ენათმეცნიერების საკითხებზე საკავში- რო თათბირი, იქ გაიგებ, ვინ არის ჩვენი ბელადი, როგორც პოლიტიკოსი კი არა, როგორც მეცნიერი.

- საშვს მიშოვი?

- აუცილებლად.

ამ დროს დემონსტრანტები უკვე კრემლის სანაპირო ქუჩებისკენ უბ-
ვივდნენ და იშლებოდნენ. ჩვენც დავცილდით ერთმანეთს ინსტიტუტში მალე
შეხვედრის იმედით.

ღიმიტრი ვიკულინის ნაამბობს მე მაშინ არაფრად ვაგდებდი, რადგან
ავტორევერატის გარეშე ჩემი თემის გარშემო ვინმესთან რაიმე კონტაქტი
შეუძლებელი გახდა. ეს წინასწარ გათვალისწინებული არ მქონდა. ვვარა-
ულობდი ზეპირი საუბრებით მივალწევდი მიზანს. არა. მხოლოდ დაწერილი.
თარგმნილი თეზისებად, გეგმად, მწყობრად. და მთელი შინაგანი ძალებით
აქეთკენ ვიყავი მიპყრობილი. ვწერდი თავებად ავტორევერატს და თან
ნაწილ-ნაწილ ვათარგმნიებდი გაზეთ "იზვესტიის" ქართული უწყების ერთ-
ერთ თანამშრომელს - გვარად ცხაკაიას, რომელიც მოსკოვში ცხოვრობდა.
ვიკულინმა მთლიანი ტექსტის (22 გვერდის მოცულობით) ჩაბარებისას
მითხრა - რუსული ლიტერატურის მეთოდოლოგიის განყოფილების გამგეს,
პროფ. ვასილ ვასილის ძე გოლუბკოვს გადავცემ წასაკითხად და მერე შე-
გახვედრებო.

მე მას "რუსული ლიტერატურის მეთოდოლოგის" სახელმძღვანელოს მხოლოდ
1949 წლის მეოთხე გამოცემიდან ვიცნობდი. ის ითვლებოდა მაშინ ერთად-
ერთ ავტორიტეტად მთელ კავშირში. შეხვედრამდე დარჩენილ დროში ლენი-
ნის სახელობის მოსკოვის დიდ ბიბლიოთეკაში გავცეცანი ლიტერატურის მე-
თოდოლოგის დარგში დაცულ სადისერტაციო ნაშრომებს, კერძოდ, ცალკეულ
მწერლებზე. ასეთები აქ საკმაოდ ბევრი აღმოჩნდა, იმდენად ბევრი, რომ
ტრაფარეტად ქცეულიყო. რა ბედი ეწევა ჩემს გეგმა-მონახაზს? იგი არა-
თუ არ ემთხვეოდა, არსებითად განსხვავდებოდა ტრაფარეტული მოდელების-
გან სტრუქტურითაც და შინაარსითაც.

1950 წლის 14 ნოემბერს მოსკოვში ჩატარდა რსფსრ პედაგოგიკურ
მეცნიერებათა აკადემიის, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ენათ-
მეცნიერებისა და გორკის სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტების გაერთი-
ანებული სრულიად საკავშირო თათბირი. ჩვენი ინსტიტუტიდან სპეციალური
მივლინებით ჩამოვიდნენ ქართული და რუსული ენებისა და ლიტერატურის

მეთოდების სექტორების მეცნიერთანამშრომლები ვსევოლოდ კაპანაძე და პროკლე კეკელიძე. მთავარი მომხსენებელი იყო აკადემიკოსი ი.მემჩანინოვი, რომლის გამოსვლიდან სიტყვა-სიტყვით მახსოვს ფრაზები:

- ჩვენ ყველანი უღაბურ ტყეში დავბორიალობით უკომპასოდ. ახლა ხელთა გვაქვს მანათობელი მოძღვრება და მისი შუქით ყველანი გამოვდივართ იმ უღაბური ტყიდან, რათა ენათმეცნიერება გავანთავისუფლოთ მარისტული ხორკლებისაგან, ჩავაყენოთ იგი საზოგადოების, ხალხის სამსახურში.

ყავარჯნებით ძლივს მივიდა ტრიბუნასთან ქვედაკიდურებწარმეული დაბალი, წელს ზემოთ მკვრივი და ჯმუხი შესახედაობის დ.ი.ტიმოფევი - ლიტერატურის თეორიის სახელმძღვანელოების ცნობილი ავტორი. იგი შეცვალა რსფსრ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილმა წევრმა, პროფ. ვ.ვ.გოლუბკოვმა, სწორედ იმან, ვისთანაც საკონსულტაციოდ და შესახვედრად მე ვიყავი ჩასული. ტიპური რუსი ინტელიგენტი, არც ისე მოხუცი, მაგრამ ხნიერი, ჭალარა, უბრალოებით გამორჩეული, დინჯი, ნელი მოლაპარაკე.

მეორე დღეს ვიკულინმა მის კაბინეტში შემიყვანა და წარმადგინა, რომელი ქალაქიდან ვიყავი და რომელი ინსტიტუტიდან.

- ქიაჩელის ბიოგრაფიას არ ვიცნობ. რომელი საუკუნის მწერალია? - მკითხა პირველად.

- ახლაც ცოცხალია. - ვუპასუხე.

- როგორ, თქვენ ცოცხალ მწერალზე დისერტაციას წერთ?

- დიახ, ჩვენს ლიტერატურაში ცოცხალ კლასიკოსად არის მიჩნეული.

- მერე რა ვუყოთ. მაინც ხომ ცოცხალია. მაინც ხომ დასრულებული არა აქვს თავისი ცხოვრება და შემოქმედება?

რა უნდა მეპასუხა ამ მოულოდნელ კითხვაზე? მართლაცდა, ხომ გრძელდება ცხოვრებაც და შემოქმედებაც. რატომ მეკითხება? - გამიელვა ფიქრმა. თვითონვე ამიხსნა:

- აი, ჩვენთან ალექსანდრე ფადეევი ხომ უფრო დიდი ფიგურაა თანამ-

დებობით - სსრ კავშირის მწერალთა პირველი მდივანია, "ახალგაზრდა გვარდია" ხომ მსოფლიო მნიშვნელობის ნაწარმოებია. აქვს ადრე დაწერილი "განადგურებაც". ორივე ისწავლება სკოლაში. დისერტაცია არა გვაქვს მასზე. არც ერთ ცოცხალ მწერალზე. კატეგორიულად აგვიკრძალა - იმაზე წერეთ დისერტაციები, ვინც დაასრულა თავისი ცხოვრება და შემოქმედებამ. და სწორიც არის. რა ხნისაა ქიარელი?

- მალე შეუსრულდება სამოცდაათი წელი.

- ეს დიდ შეღავათს არ იძლევა. ზოგადმეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო არა გაქვთ?

- ისეთივე როგორც თქვენთან იყო 1930 წელს გამოცემული რიბნიკოვას წიგნი.

- მაშინ კომპლექსური სწავლების სისტემა იყო.

- ამიტომ იძულებული ვარ ზოგჯერ დავარდვიო შტამპური მიღგომა.

- ასეთ ვითარებაში თქვენი ავტორეფერატი ორმხრივია მოსაწონი: იგი მთელ კავშირში ცოცხალ მწერალზე დაწერილი საკანდიდატო დისერტაციის პირველი გაზედული ნიმუშია და ამავე დროს, ნიადაგის მომზადებაა ქართულ ენაზე ზოგადმეთოდოლოგიური სახელმძღვანელოს შესაქმნელად. ვისურვებთ წარმატებებს.

მხოლოდ ინსტიტუტის სწავლული მდივანი დიმიტრი პეტრეს ძე ვიკულინი იხმენდა ამ სიტყვებს, მხოლოდ მის აჩრდილს შეუძლია დაადასტუროს, რომ ყველაფერი ასე იყო "წვეთ-წვეთობით, მისხალ-მისხალ". მაგრამ განა თვით შედეგები ამის დამოწმება არ არის? სახელმწიფო უნივერსიტეტებისა და პედაგოგიური ინსტიტუტების სტუდენტებისათვის ძირითად სახელმძღვანელოდ დამტკიცებული ქართული ლიტერატურის სწავლების ზოგადი საფუძვლების სულ უკანასკნელი მეექვსე გამოცემა ამას არ ცხადყოფს? განა მეთოდოლოგიური მონოგრაფიის ჩემ მიერ პირველად შემუშავებულ მოდელს იმთავითვე არ გაუჩნდა პირადპირი მიმბაძველი 1954 წელს გამოცემული წიგნი "ვაჟა ფშაველას შემოქმედების სწავლება", რომელიც ქარგასავით მიჰყვებოდა ჩვენს ნაკვალევს და განა ორმოცი წლის შემდეგ, 1991 წლის 22 ნოემბერს, სულხან-საბა ორ-

ბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს საჯარო სხდომაზე დაცული დისერტაცია დავით გურამიშვილის შემოქმედების სწავლებაზე იმ ქარგაზე და იმ მოღვაწეზე არ იყო აგებული? და ეს მერამდენედ. სხვა მოწმე და სხვა ჯილდო ვის რაში უნდა აინტერესებდეს. მივუბრუნდეთ ისევ დაცვის დღეს.

გაზეთი "ლიტერატურული საქართველო" ჩემი საკანდიდატო დისერტაციის დაცვასთან დაკავშირებით წერდა: "აკაკი თოფურიას შრომა ფრიად საინტერესოა და წარმოადგენს აბალ მოვლენას ჩვენს მეთოდოლოგიურ ლიტერატურაში. თფურიას ოპონენტებმა: პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა გ.თავზიშვილმა და ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატმა, დოცენტმა პროკლე კეკელიძემ მალალი შეფასება მისცეს პაექრობაზე წარმოდგენილ ნაშრომს, რის საფუძველზე ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭომ ა.ს. თოფურიას ერთხმად მიანიჭა პედაგოგიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი" (ლიტ.საქ., 1952, 21 იანვარი, №4).

სადისერტაციო ნაშრომი ინსტიტუტის გრიფით უცვლელად გამოიცა 1952 წელს (მეორედ 1956 წელს). პირველ გამოცემას გაზეთ "კომუნისტი" ფურცლებზე ასეთ შეფასებას აძლევდა თბილისის ვაჟთა პირველი საშუალო სკოლის დირექტორი და ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი შალვა გიგაშვილი: "პედაგოგიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის ა.თოფურიას წიგნი "ლეო ქიაჩელის შემოქმედების სწავლება საშუალო სკოლაში", რომელიც საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს პედაგოგიკურ მეცნიერებათა სამეცნიერო-საკვლევმა ინსტიტუტმა გამოსცა, წარმოადგენს ცალკეული მწერლის შემოქმედების სწავლების შესახებ ერთი მთლიანი მონოგრაფიული შრომის შექმნის პირველ ცდას... იგი სასარგებლო წიგნია მასწავლებელთათვის" ("კომუნისტი", 1953, №151).

1952 წელი საქართველოში ხელმძღვანელობის შეცვლით დაიწყო. სამგორის "ფარსი" აბალ იერს იძენდა. პირველი კაცის პირველი გამოჩენა უცნაურ წრესა და უჩვეულო ვითარებაში მოხდა. იგი სიტყვით გამოვიდა დედაქალაქის მეგობრეთა რაზმების წარმომადგენელთა შეკრებაზე. აქედან გა-

ისმა საპროგრამო-საღაბუცო სიტყვები: ჰორიზონტზე კიაფობს კომუნიზმის ელვარე შუქი. მისი ნათელი გვიახლოვდება. უნდა დაიწმინდოს და გაკრიკაღდეს თბილისის ქუჩები სანიმუშოდ, რათა ღირსეულად წარვღვთო კაცობრიობის სანუკვარი ოცნების განხორციელების უბედნიერესი და უბრწყინვალესი ჟამის წინაშე. მეგზოვებო, წინ, კომუნიზმისაკენ!

ამ ლოზუნგმა ჩვენს ინსტიტუტამდეც მოაღწია. დამლაგებლებს თანამშრომლებიც შეუერთდნენ, კომუნისტებს უპარტიოები, დირექციას მთელი კოლექტივი ამოუღვა მხარში და ასე ერთიანად დაიწყო კარ-ფანჯრების, დერეფნების, ოთახების, იატაკის და საწერი მაგიდების, ყოველი კუთხე-კუნკულის დარეცხვა-განიავება, გაფრთხვა-მილაგება-მოლაგება, გასუფთავება-გალამაზება. ალაგობრივ მოთხოვნას - დისციპლინა, უპირველეს ყოვლისა მეტი წონა, მეტი ჟღერადობა შეემატა.

ეს განსაკუთრებით მას შემდეგ დაეძყო, რაც პატსწავლების მორიგ მეცადინეობაზე სემინარის მუდმივმა ხელმძღვანელმა კ. ბაქრაძემ ფილოსოფიურად დაგვისაბუთა ჰორიზონტზე კომუნიზმის ელვარების ახალი თეორიის პერსპექტიულ-პრაქტიკული მნიშვნელობა. ამის ერთ-ერთ არგუმენტად მან ვერეს ვიწრო ხილის სწრაფი გაფართოების, მის ახლად აშენების ფაქტი დაასახელა: ხალხის მისვლა-მოსვლა მოელვარე შუქზე გადიღდება და გაადვილდებაო...

მორიგი მეექვსე სამეცნიერო-პედაგოგიური კონფერენციის შემაჯამებელ პლენარულ სხდომაზე სექციათა თავმჯდომარეების ანგარიშით ჩემი მოვალეობის შესრულება მოვასწარი და ამ დროს მოულოდნელად ფოთიდან შემამფთებელი ამბავი შემატყობინეს. "მეგრელების საქმესთან" დაკავშირებით დაპატიმრებული საქალაქო კომიტეტის პირველი მდივნის გრიგოლ კოკაიას კვალობაზე პასუხისგებაში მიუციათ ჩემი უფროსი ძმა ივანე (ვანო), რომელიც აღრე ნამუშევარი იყო ქალაქკომის სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგედ. იქიდან, როგორც აგროტექნიკი, ნაბადის კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ გადაუყვანიათ, ხოლო იმჟამად პატიმრობაში აყვანილი გაესამართლებინათ კიდევ. სასამართლო პროცესზე მტკიცებების უქონლობის გამო საქმე კვლავ საქალაქო პროკურატურაში დაბრუნებულა, რის შემდეგ პატიმარი

ქუთაისში გადაუყვანიათ რალაც მკურნალობისათვის.

ასეთი იყო მოწოდებული ინფორმაციის ძირითადი შინაარსი. იძულებული გავხდი ჩავსულიყავი ქუთაისში ავადმყოფი ძმის სანახავად. ჩემ დაეჭვებას იწვევდა თვით ფაქტი. რა ისეთი ავადმყოფობა უნდა აღმოჩენოდა, რომლის მკურნალობა ან დიაგნოსტიკა ფოთში არ შეეძლო? კმ... კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცინოდათ. მისწრებაზე ყოფილა თურმე სიცოცხლის ბელი.

ქუთაისის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მარტო არ მივსულვარ. აღგი-
ლობრივი მკვიდრი, ქართული ენისა და ლიტერატურის შემოქმედი მასწავლებელი, პედაგოგიური კონფერენციების ხშირი და აქტიური მონაწილე პავლე ხმალაძე მიმეცა. ქალაქგარეშ, დასავლეთ მხარეში იყო მოთავსებული. ახალგაზრდა ექიმი ვახტანგ ჩიხლაძე განაგებდა (მრავალი წლის შემდეგ ვაკის პარკში შევხვდით ერთმანეთს, ა.ხურაბიშვილის ფსიქოთერაპიულ კლინიკაში განყოფილების გამგე იყო, თბილისში ცხოვრობდა). გამოიყვანეს ჩემი ძმა-ვანო ბმაურიან თთაბიდან და დანახვისთანავე სიხარულისგან გულარუყვებულმა, დასუსტებულმა და ღონემიხდილმა გამწარებით შემომჩივლა:

- რა მინდა მე აქ. რატომ მომიყვანეს. რას მიგონებენ, რას მწამებენ. კოკაიასთან ერთად თურქეთში დადიოდი წყალქვეშა გემითო. ტყუილი უნდათ მათქმევინონ. ვინ გვყოლია პროკურატორებად და მოსამართლეებად, ვინ ყოფილან. მამარემის სინდისს ვერ ვულაღატებ. ვერა, ვერ გამტებენ. მიშველე, მიხსენი გიჟებისგან. ისევ სასამართლოში, ხალხის წინაშე დამაყენონ. იქ გავცემ მაგათ პასუხს. იქ... იქ...

ამ სიტყვებს, ახლა რამდენადმე დალაგებით რომ გიყვებით, სინამდვილეში ასე არ ამბობდა. იგი შეფთავდა, ღელავდა, სიტყვებს ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ისწიდა, მაგრამ ერთმანეთთან კავშირში, გარკვეული აზრით და მრისხანებით, იმედით და რწმენით, რომ სიმართლე გაიმარჯვებდა. ნაომარ კაცს სხვანაირად არ წარმოედგინა. მის ხვედრში რალაც დიდ გაუგებრობას ხედავდა, მოსალოდნელ რალაც დიდ უბედურებას გრძნობდა. ამიტომ ტიროდა და ცაბცაბებდა ვაჟკაცი.

მარტოდ რომ დავრჩით, მთავარ ექიმს ვკითხე: - ხომ ხედავთ, სავსე-

ბიძე ნორმალური ადამიანი არასწორი დიაგნოზით არის მოხვედრილი თქვენთან. არ შეგეძლოთ უკან დაგებრუნებინათ?

- ეს აღემატებოდა ჩემს კომპენტენციას. - მიპასუხა მან.

- რატომ?

- პაციენტი პროკურატურის კონტროლზეა. მათ გარეშე უფლება არა მაქვს

- სწორი დიაგნოზის დასმის უფლებას თქვენ პროკურატურიდან იღებთ?

- არა მაგრამ, როცა მათი ზედამხედველობის ქვეშაა, ერთმანეთთან ვათანხმებთ.

- მაშასადამე, მთავარი ყოფილა არა ის, რამდენად შეეფერება ავადმყოფი თქვენი სამკურნალო დაწესებულების პროფილს, არამედ ის, თუ რამდენად აწყობს თქვენი საავადმყოფო პროკურატურას საქმის ძიებისათვის.

- მე არაფერი შემიძლია, მიმართეთ პროკურატურას. - მითხრა ბოლს მთავარმა ექიმმა და ამით დავემშვიდობეთ ერთმანეთს.

იმავე დღის მეორე ნახევარში ქუთაისის ოლქის პროკურორის შიშ რევიაშვილის კაბინეტში ერთი საათი გრძელდებოდა ჩვენი საუბარი ამ თემაზე. მაღალი, ტანმსხვილი, სავსე პირისახის საოლქო პროკურორი პირველ წუთებში ჩემს წინაშე უძლურად გამოიყურებოდა. ერთი მხრივ, იგი განიცდიდა ზემოდან დაწოლის სიმძიმეს, მეორე მხრივ, შინაგანი სინდისის კარნახით გრძნობდა, რომ ფუყე ნიადაგზე იდგა, ამიტომ ვერ პოულობდა მომხდარი ფაქტის გამართლების რაიმე იურიდიულ ძალას.

- საავადმყოფოს მთავარი ექიმი აღასტურებს, რომ პაციენტი არ შეეფერება მის პროფილს, მაგრამ ვერ იყენებს თავის უფლებას იმის გამო, რომ ფოთის პროკურატურას ეს არ აწყობს. თქვენი როლი?

- ჩემი როლი სხვა შემთხვევაში უკანონობის აღმკვეთი იქნებოდა, მაგრამ "მეგრელების საქმეს" უშუალოდ რუხაძე ხელმძღვანელობს.

- თქვენ მიგაჩნიათ, რომ უშუალოდ რუხაძის განკარგულებით მოხდა ჩემი ძმა ქუთაისის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში?

- არა, ასე პირდაპირ და კონკრეტულად - არა. ზოგადად - კი.

- ეს როგორ გავიგოთ?

- ფთის პროკურატურას დავალებული აქვს მიაღწიოს პატიმრის მიმართ წაყენებული ბრალდების აღიარებას. როცა აღიარების რეალური სარჩული არ არსებობს, მიმართავენ უკიდურეს ზომას, მათ შორის სულიერი შერყევის ცდას. ასეთ დროს პიროვნება კარგავს ცნობიერებას უნარს და ყველაფერზე შეგიძლია ხელი მოაწერინო.

- ამას თქვენ გულწრფელად აღიარებთ, როგორც ადამიანი და მოქალაქე და ამავდროულად, როგორც პროკურორი, დუმის არჩევთ საშინელების წინაშე?

- დააბლოებით ასეა.

- ჯერ ხომ ცოცხალია ჩვენი საერთო უზენაესი სიმართლის ღმერთი. არ გეშინიათ მისი რისხვის?

- საიდან გაიგებს, რა ხდება ქუთაისის მივარდნილ საავადმყოფოში. მასთან ძნელია ამბის მიწვდენა. ამით სარგებლობენ.

- ამოდ. მე თქვენ ერთ ამბავს მოგიყვებით, თუ ნებას დამრთავთ. იქნებ გენიშნოდ.

- ბრძანეთ.

- ჯარიდან ერთ ჩემ ნაცნობ მედაურს პირველი დღიდანვე ომში გაწვეული ახლადშერთული ექიმი ცოლი ჰყავდა. ხუთი წელიწადი ცალ-ცალკე მსახურობდნენ და ამით ფაქტობრივად გაწყვეტილი პქონდათ ცოლ-ქმრული ურთიერთობა. ჩემი ნაცნობი თბილისში დაბრუნდა დემობილიზაციით და თავის გზას დაადგა. ყოფილი ცოლი კი ამ დროს გერმანიის ტერიტორიაზე საოკუპაციო ჯარში იმყოფებოდა. ერთ დღეს რაიონიდან ჩემ ნაცნობს ყოფილი სიმამრი, ხანში შესული, ალაღმართალი კაცი ჩამოუვიდა და თხოვა:

- ხომ იცი, ორი შვილიდან ერთი ომში დამელუპა. ერთადერთ იმედად ქალიშვილი დამრჩა. თქვენ ბედმა ორივე დაგჩაგრათ, ომმა გაგყარათ და ახლა შეერთებას აზრი არა აქვს. რალაც თვენახევარი იცხოვრეთ ერთად და კარგად შეწყობილი არც იყავით. კომისარიატში ბრძანება ყოფილა მოსული, ქმარს შეუძლია ცოლის დემობილიზაცია მოითხოვოსო. დამდე მოხუცს პატივი. გამოიყენე ეს უფლება და ერთი ორი ღერი სიტყვა მიაწვდინე იმ დიდ კაცს, ეგებ გამო-

უშვან, ჩამოვა ჩემთან და სიკვდილის დროს პატრონი მაინც მეყოლება. მიქე
ნი ეს სიკეთე, მამაშვილობას გაფიცებ, შენ ამით არაფერი დაჯაკლებია.

- მერე, მერე, რა საინტერესო ამბავია. - შემაწყვეტინა საუბარი პრო-
კურორმა. - მიწერა?

- ის ნაცნობი მეტად გულმოდგინედ და თავად სივამრის პატივისმცემელი
იყო. აღვა და იქვე მის თანდასწრებით რვეულის ნაგლეჯ ქალაღზე ფანქრით
სულ რაღაც სამიოდე წინადადება დაწერა: ჩემი ცოლი ესა და ეს მსახურობს
ამა და ამ ნომერ სამხედრო ნაწილში და გთხოვთ გამოუშვათ სახლში. ჩაღო
ეს ფრატირა ქალაღი იმ მოხუცის თანდასწრებით კონვერტში, დააწება და
გარეთ დააწერა - მოსკვა, კრემლ, ტოვარიშუ სტალინუ. წამოიყვანა საფოსტო
ყუთამდე, ჩააგლო და გაისტუმრა დიდად გახარებული. გულში არხეინად ფიქროს
და: რაზე უნდა ვაწყენინო მოხუცს, ვინ ნახავს ან ვინ გაიგებს იმ ნაჯღაბი
ქართულს. დვიდონ ის კიდევ... იმედით იცხოვრებს.

- მერე, თუ კაცი ხარ, მერე რა მოხდა. - კვლავ შემაწყვეტინა პროკუ-
რორმა რაჭული აქცენტით.

- წერილის გაგზავნიდან სამი კვირის შემდეგ, დილაუთენია, ნახევრად
ბნელი ოთახის კარზე იმ ჩემმა ნაცნობმა რაღაც საეჭვო კაკუნის ხმა გაიგო.
წამოხტა ლოგინიდან, შარვლის ერთ ტოტში ცალი ფეხი რომ ჩაყო, ამ დროს
ახალმოსულმა დაურაზავი კარი გააღო და... ნაცნობი ლოგინზე შარვლისტოტია-
ნად დაემხო. მერე უცებ ჩაიცივა და ნამძინარევი ფვალეები მოიწმინდა, ხომ
არ მეშლება, ხომ არ მეჩვენება, ხომ არ მეღანდება რამეო, მაგრამ... გვი-
ანლა იყო. წარბები შეიკრა და კუშტად ჰკითხა: - ჩემთან საიდან მოდიხარ.

- როგორ თუ საიდან. მამაჩემთან ჩავედი. რაიონში მეგონე. შენი მისა-
მართი მომცა და ნაშინვე წამოვიდი.

- არაფერი გითხრა?

- რა უნდა ეთქვა. დარჩიო კი მითხრა, მაგრამ მე შენი გამოძახებული
ვიყავი და რა გამაჩერებდა.

- როგორ თუ ჩემი გამოძახებული. - უთხრა ნაცნობმა ისე ყასიდად, გა-
მოსაცდელად.

- როგორ და ასე: მიზარებენ სასწრაფოდ შტაბში და მეკითხებიან: ქმარი გყავდა? რას ვქვია მყავდა, მყავს მედქი. აბა, გვარი, სახელი, მამის სახელი გვითხარით. ვუთხარი. რაღაც ქაღალდში ჩაიხედეს. მერე მეკითხებიან. - თანახმა ხარ წახვიდე ქმართან, თუ აქ დარჩენა გირჩევნიაო. მე ვუთხარი: რატომ მეკითხებით ასე ჩაცხებით, მიუხარით რაშია საქმე-მედქი. მიპასუხეს: უმაღლესი მთავარსარდლობის განკარგულება გვაქვს შევასრულოთ თქვენი ქმრის მოთხოვნა, დემობილიზებული ხარო არმიიდან, შეგიძლიათ დღესვე გაფრინდეთ. გამოვფრინდი და მოვედი.

- მერე როგორ წარიმართა ნაათი ცხოვრება? - მკითხა გაოცებულმა და ფიქრებში წასულმა პროკურორმა.

- სანანებელი შეექნა წინდაუხედაობის გაუთვალისწინებელი შედეგი, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს არ არის მთავარი.

- ცხადია, მთავარია სახელმწიფოში დამყარებული უმაღლესი ღონის დისციპლინა. - თითქოს ჩემი სადქმელი პროკურორმა გააგრძელა.

- და ამ დისციპლინის მეოხებით ზრუნვა ადამიანზე და ადამიანისათვის. ესაა უპირველესი ამ ფაქტში. - დავასრულე მე და დავუმატე:

- ნათმარ კაცს აგიჟებენ. სად ვართ, ფაშისტურ გერმანიაში?

პროკურორი ცხვირსაბოცით ოვლს იწმინდდა. კრინტი არ დაუძრავს. ტელეფონის ყურმილი აიღო.

- ჩიხლაძე ხართ? დღესვე გადაგზავნე ფოთის საპატიმროში თქვენთან შეცდომით მოყვანილი ბრალდებული. ცოტა ხნის შემდეგ პირალი მდივნის საშუალებით ფოთის პროკურორს დაელაპარაკა.

- ქუთაისიდან ჩაიყვანენ თქვენ მიერ დანაშაულებრივად საგიჟეთში მოთავსებულ ბრალდებულს, სასამართლო დაუნიშნეთ და შედეგი მაცნობეთ.

სანამ "მეგრელების საქმე" დამთავრდებოდა, ჩემი ძმა უკვე განთავისუფლებული იყო ციხიდან, მაგრამ მამა გადაიყოლა ჯავრმა...

მასწავლებელთა დახელოვნების ბორჯომის რესპუბლიკური კურსების ორგანიზატორებს მოწვეულ ლექტორთა ფილტრაციის უმტკივნეულო წესი ვქონდათ შემუშავებული. ტელევიზიის ფუნქციას მათთვის მსმენელთა ასკაციანი კონტინ-

გენტის გულთა უხილავი სარკე ასრულებდა. იგი სასტუმროს ოთახში თითქოს წინ ედოთ უჩინ-მაჩინის ჯადოსნურ ქოლგასავით და ყოველდღე იხედებოდნენ, ზომავდნენ და წონიდნენ თითოეულის ლექციურ ღირებულებას, ტაქტს თუ ცოდნას, სიზანტეს თუ სიმარჯვეს, ერთი სიტყვით - უნარიანობისა და ქცევა-მოქმედების სარკეზე არეკლილ ნიშნებს. მაშ, როგორ! საზაფხულო დასვენების საუკეთესო ივლისის თვე ოჯახს მოცილდეს, შორეული სოფლიდან ჩამოვიდეს და აქ კიდევ... ამიტომ მსმენელები ერთნაირი გულწრფელობით გამოხატავდნენ კმაყოფილებას თუ უკმაყოფილებას. კურსების ხელმძღვანელობაც რეაგირებდა, მეორე წელს აღარ იწვევდა და ამით საკუთარსავე ავტორიტეტს უფრთხილდებოდა.

მაშინ ბორჯომის კურსებზე ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლობა თავს იყრიდა საქართველოს ყოველი კუთხე-კუნძულიდან. მათ აქ იზიდავდა არა ბუნების იშვიათი სილამაზე ან მინერალური წყლების ძვირფასი სამკურნალო თვისებები, - პირველ რიგში პედაგოგიური ოსტატობის ამალების მიზანი, პროფესიული ინტერესი და მოწოდება, წინსვლის და განვითარების მისწრაფება! ამ მიზრივ, კურსების შემადგენლობა მართლა წარმოადგენდა შესანიშნავ არენას გამოცდილებათა, აზრთა და შეხედულებათა არა მხოლოდ ურთიერთ გაზიარების, არამედ თვითშემოწმებისა და კრისტალიზებისათვის. დიახ, თვითკონტროლის, თვითგანსჯის გზით რწმენის განმტკიცებისათვის.

-
1. ასეთი მისწრაფება გამოავლინა, მაგალითად ბორჯომის კურსების 1951 წლის ნაკადიდან ვანის რაიონის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელმა ტიტე სულაბერიძემ, რომელმაც ჩვენი რჩევით და წახალისებით შემდეგში გაიარა ქართული ენის სწავლების მეთოდოკის სპეციალობაში ასპირანტურის კურსი, დაიცვა ამ ხაზით საკანდიდატო დისერტაცია და 1981 წელს დოცენტის ადგილის დასაკავებლად მოვიწვიე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩემ მიერ დაარსებულ კათედრაზე, სადაც ამჟამადც განაგრძობს მუშაობას.

აკი აქსიომაა, ყოველი დამწყები მასწავლებელი პირველ ნაბიჯს გაკვეთილზე მოსწავლეებთან კონტაქტის გზით ღვამს, ყოველი დამწყები ლექტორი — სტუდენტებთან. ჩემი პირველი ლექცია 1950 წელს ბორჯომის რესპუბლიკურ კურსებზე დაიწყო უჩვეულო კონტინგენტის — უმაღლესი ფილოლოგიური განათლების, საკმაო პედაგოგიური სტაჟის მქონე, შეფასების მკაცრი კრიტერიუმებით შეიარაღებული მასწავლებლების წინაშე და მიკვირს, როგორ არ მოვყევი პირველივე ფილტრაციის "ზონაში", როგორ შევრჩი ზედზედ მიწვევას მანამ, სანამ არ დაიშალა თვით კურსების სტრუქტურა, არ წარმოიშვა დახელოვნების რეგიონალური ახალი კერები.

დახელოვნების იმ წინანდელ, ცენტრალურ და ერთიან სისტემას არა მგონია ჩვენი სკოლა ოდესმე დაუბრუნდეს. ქუთაისის რეგიონალურ მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტის მიწვევით ბორჯომის შემდეგ თითქმის 1962 წლამდე სისტემატურად მიხდებოდა შეხვედრები წყალტუბოს, ბათუმის კურსების მსმენელებთან. მათი უამრავი ბარათებიც მომდიოდა. აი, მაგალითად, ზოგიერთი ამონაწერი იმ ბარათებიდან:

"... თქვენმა ლექციებმა წყალტუბოში იმდენი მომცა, იმდენი შემასწავლა, მიუხედავად ძალიან სიციხისა, რამდენიც ინსტიტუტში სწავლის ოთხმა წელმა და რვა წლის პედაგოგიურმა მოღვაწეობამ... თქვენ ყველაზე უკეთესი ავტორიტეტით სარგებლობდით კურსებზე მყოფ მასწავლებელთა თვალში განსაკუთრებით ორი რამით: პირველი — თქვენი შესანიშნავი, მიმზიდველი ლექციებით და მეორე — გულბილი დამოკიდებულებით ჩვენდამი. შადიმან გარდაფხაძე, ლენტეხის რაიონის ჩოლურის საშუალო სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი. 23.XI.1957". "...წყალტუბოდან თქვენი წაბრძანების შემდეგ ჩვენ ოთხი დღე დავრჩით. არავის უნდოდა ლექციებზე შესვლა, ყველა თქვენს ამბავში იყო. თქვენ იმდენი სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურეთ, რომ ზოგიერთ ლექტორს შურდა!.. მ.ღვებუაძე ზუგდიდიდან წყალტუბოს კურსების მსმენელი, 14.VIII.1961წ."

ახლა ერთი ნიმუში ოფიციალური მიწვევის დოკუმენტიდან:

"პატ.აკაკი! ჩვენ ქართული ენის და ლიტერატურის კურსები გვაქვს

წელს ისევ წყალტუბოში. დაგეგმილია ოთხი ჯგუფი. ჩვენი საქმისათვის მეტად აუცილებელია თქვენი ჩამოზრძანება. ყველა თქვენს მოთხოვნას დატვირთვის, დროის, ცხოვრების პირობების ორგანიზაციისა და სხვა მხრივ მაქსიმალურად დავაკმაყოფილებთ. გახოვთ იყოთ თანახმა. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს მასწავლებელთა დახელოვნების ქუთაისის ფილიალის დირექტორი ბორის ნადირაძე. მ. VI. 1961." რით ვიმსახურებდი ამ, შესაძლოა გადაჭარბებულ, ყურადღებას და დაფასებას? ორატორული ხელოვნებით? არა. სრულიადაც შორს ვიყავი ამისგან. მაშინდელი "წარმატების" ერთგვარი გასაღები დევს ზოგადმეთოდოლოგიური სახელმძღვანელოს პირველივე გამოცემიდან ბოლო გამოცემამდე ჩემს შემდეგ მოსაზრებაში (ცხადია, ეს მოსაზრება აღრე შემუშავდა და გვიან დაფიქსირდა):

კონსტანტირებას ვუკეთებ რა საერთოდ მიღებულ ტრივიალურ შეხედულებას ლიტერატურის მეთოდოლოგიისათვის ლიტერატურისმცოდნეობის ყველაზე ახლობელ, აუცილებელ და განუშორებელ მონათესავე მეცნიერულ დისციპლინად მიჩნევის თაობაზე, იქვე ვწერ და ვამბობ - "ეს არ უნდა იქნეს გაგებული ისე, რომ ლიტერატურის მეთოდოლოგია ყოველთვის მზამზარეულ დებულებებს იღებდეს ლიტერატურისმცოდნეობისაგან. ლიტერატურის მეთოდოლოგიის ნამდვილ სპეციალისტს, საჭიროების შემთხვევაში, თვითონვე მოეთხოვება დამოუკიდებელი თვალსაზრისი იქონიოს ამა თუ იმ საკითხზე და გადაჭრას იგი სკოლის ინტერესებისა და მოთხოვნების მიხედვით" (ქართ. ლიტ. სწ. მეთოდოლოგია, მეექვსე გამოცემა, 1991, გვ. 48).

აი, ეს დამოუკიდებელი თვალსაზრისი ამა თუ იმ ლიტერატურული მოვლენის განხილვისას, რაც მაშინ გაბედულებად და სიახლედ აღიქმებოდა, მოსწონდათ და აინტერესებდათ მასწავლებლებს. ჩემთვის კი ისინი "სასინჯ ქვას" წარმოადგენდნენ, მერე სტატიებად და წერილებად ვაქვეყნებდი, შემქონდა წიგნებში ცალკეულ თავებად თუ მონაკვეთებად. ასე წარმოიშვა, მაგალითად, მასწავლებელთა დახელოვნების კურსებიდან სახელმძღვანელოში ილია ჭავჭავაძის "მგზავრის წერილების" პრობლემატიკის

ძიების, თაობადა ბრძოლაში გრიგოლ ორბელიანის აღგილის განსაზღვრის, გალაქტიონ ტაბიძის "მე და ლამის" გაგების, ალ. ყაზბეგის "ხევისბერი გოჩას" კომპოზიციური ანალიზის და სხვ. საკითხებისადმი მიძღვნილი ნაკვეთები, თავები და ქვეთავები.

აქედან ჩანს, კურსებს მე ვუცქეროდი როგორც ორმხრივად სასარგებლო ერთგვარ სასწავლო ლაბორატორიას, ვცდილობდი მასწავლებლებთან მიმეტანა რაიმე ახალი ლიტერატურულ-თეორიული და პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიური აზრი, მათ "ქურაში" გამომეწვრთო, "გამომეხარშა" და გამეტარებინა იგი და, ამავდროულად, მათგან მესწავლა, მიმელო და შემეთვისებინა ყოველივე, რაც გააჩნდათ გამოცდილების "ბელელში" შეუმჩნეველი "სიმდიდრის" სახით. ეს გამოხატავდა მათ დაფასებას, მათთან სიახლოვეს, უშუალოებას, კონტაქტს არა როგორც მსმენელებთან, არამედ კოლეგებთან. ასეთი მიდგომა, ბარათებიდან გამომჩნდა, ხიბლავდა მათ.

მაგრამ ჩემი ცხოვრების გზაზე, კერძოდ, ბორჯომის კურსების როლი განსაკუთრებულია იმით, რომ მან მიმაჩვია ყოველი ლექციის არა დაკონსპექტებას, არამედ აგეგმვას. მე ვიყენებ სიტყვა "აგეგმვას" სავსებით შეგნებულად და არ უნდა გავიგოთ იგი გეგმის რაღაც მონაცვლე ფორმად. გეგმა ქალაქზე ფიქსირებული ხილვადი დოკუმენტია, აგეგმვა გონებაში, მეხსიერებაში, უხილავად აღბეჭდილი. მეორე წინ უსწრებს პირველს და ორივე - წარმატების საწინდარია.

ცხადია, არც გეგმა გშველის და არც აგეგმვა, თუ არ ფლობ საგანს, თემას, მასალას, თუ არა გაქვს საამისო განათლება, მომზადება, ცოდნა, მაგრამ მათი თანმიმდევრული, მიზანდასახული, კონკრეტობიანი ახსნისა და გაშუქებისათვის მსჯელობის მწყობრი სისტემაა საჭირო, რაც ქვეცნობიერად გარკვეულ კონტროლს უნდა ექვემდებარებოდეს. თვითკონტროლის ჩვევამ მე გამიჩინა ლექციისადმი მუდმივი უკმარისობის, მისთვის მუდმივი ძიების, მის წინაშე მუდმივი პასუხისმგებლობის გრძნობა.

მხოლოდ სამი წლის ასეთი გამოცდილება მქონდა, როცა ბორჯომის 1952

წლის კურსებიდან დაბრუნებულს განათლების სამინისტროს უმაღლესი სკოლების სამმართველოს ახალმა უფროსმა ივანე გვერდწითელმა წინადადება მომცა ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუტის მოახლოვნით სექტემბრიდან დამკავებინა ქართული და რუსული ლიტერატურის გაერთიანებული კათედრა ჩამსვლელის სტატუსით. მალე ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე ამირჩიეს კათედრის გამგედ, წარმადგინეს დოცენტის წოდებაზე უმაღლეს საატესტაციო კომისიაში და მომანიჭეს კოდუც.

3. ჩამსვლელის სტატუსი

სიტყვა "სტატუსი" ბოლო დროის ტერმინოლოგიური შენაძენია, "ჩამსვლელი" კი - ძველის გადმონაშთი. იგი წარმოიშვა სამხრეთ ოსეთის ყოფილ ავტონომიურ ოლქში პედაგოგიური ინსტიტუტის დაარსების დღიდანვე - 1932 წლიდან. იცვლებოდნენ ჩამსვლელთა თაობები, სიტყვა კი რჩებოდა. მისი შინაარსი უკავშირდებოდა განსაკუთრებით ქართული განყოფილებების - ენისა და ლიტერატურის, ფიზიკა-მათემატიკის, ქიმიკა-ბიოლოგიის ფაკულტეტებს. ამ დარგებში აღვილობრივი სპეციალისტები მაშინ სრულიად არ ჰყავდათ. ამიტომ განათლების კომისარიატი, შენდევ სამინისტრო თბილისიდან აგზავნიდა შეთავსებით შერჩეულ კადრებს სპეციალობათა მიხედვით. დროდადრო ხდებოდა მათი მონაცვლეობა.

აი, ამ ნაკადის ერთ ტალღას ნევ მოვყევი და თითქმის ექვსი წელიწადი ჩავდიოდი თბილისიდან ცხინვალში ხან მატარებლით, ხან ავტობუსით დეკანაბთან შეთანხმებულ განრიგით კვირაში მხოლოდ სამი დღე - ხუთშაბათი, პარასკევი, შაბათი. თავდავისი განრიგი ჰქონდა ყოველ ჩამსვლელს. მათი რიცხვი ცოტა როდი იყო. საერთო საცხოვრებელი მუდამ იცვებოდა და ივსებოდა, ე.ი. რა ნაკადად იღებდა "სტუმრებს", რომელთაც ყოველთვის მი ზად ხვდებოდა დამლაგებელი ოსი ქალბატონი ქსენია. იქვე ახლო იყო ინსტიტუტის შენობაც, ლექტორთა სასაუბრეც. იმ სამ დღესთან იყო შეხამებული ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს, კათედრის და სხვა ხასიათის სხდომები და კრებები. ასე რომ, საყოფაცხოვრებო თუ სამუშაო პირობები კარგად იყო მოგვარებული.

რაც შეეხება სასწავლო პროცესს, ხომ პერიფერიად ითვლებოდა ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუტი, ხომ არ შეიძლებოდა გამორჩეული ყოფილიყო

მატერიალური ბაზით და ტექნიკური მოწყობილობით, ვინატრებდი და ვისურვებდი მის იმდროინდელ დონეზე მაინც ასულიყოს ახლანდელი ე.ი. ბოლო სამ წელიწადში (1988-1991) სარკინიგზო-საგზაო-საჰაერო მიმოსვლის განრიგით მოშლილი და მოზღვეული ჩვენი უნივერსიტეტი. სწავლამოწყურებულ სტუდენტთა ხალხობრივად მეცადინეობის უმიზეზო გაცდენა, ლექციებზე წესრიგის დარღვევა, დავალების შეუსრულებლობა, უინტერესობა და უყურადღებობა, თითო-ორთა გამონაკლისის გარდა, თითქოსდა ვერ წარმოედგინა. ამიტომ კათედრის ძირითადი საზრუნავი სალექციო-სახემინარო და სტუდენტთა წრეობრივი მუშაობის სწორი ორგანიზაცია, მისი ხარისხის ამაღლება იყო.

ორმხრივი ძალიანმევიძი ქართული ენის და ქართული ლიტერატურის კათედრები კოორდინირებულად ცდილობდნენ მიედწიათ კვალიფიციური კადრების მომზადების შესაფერისი დონისათვის. პირველ სამ წელიწადშივე სტუდენტთა რესპუბლიკურ კონფერენციებზე ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუტიდან წარგზავნილნი სიგელებით და ფულადი ჯილდოებით ბრუნდებოდნენ, რაც უმაღლეს სასწავლებელთა შორის ამ მხრივ ჩამორჩენილ ინსტიტუტს სახელს მატებდა.

გაზეთ "საბჭოთა ოსეთის" 1988 წლის 8 აპრილის ნომერში (№ 68) გამოქვეყნებულია ამ გაზეთის რედაქტორის მაშინდელი მოადგილის, ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის განყოფილების ყოფილი კურსდამთავრებულის, ჟურნალისტ ვასილ საბანაძის მოგონება, რომელშიაც იხსენებს მესამე კურსის სტუდენტად ყოფნის ხანას, 1954 წელს, როცა ჩემი დავალებით ასრულებდა ლიტერატურული წრის თავმჯდომარის მოვალეობას. მისთვის საკონფერენციო თემად შემირჩევია "მასალები ლეო ქიაჩელის "ტარიელ გოლუას" შექმნის ისტორიიდან". მიმიცია მისამართი და მიჩვენა თბილისში პირადად ენახა მწერალი.

"ბარი რომ დავრეკე, - აღწერს მოგონების ავტორი ლეო ქიაჩელთან ბინაზე შეხვედრის ეპიზოდს, - კარი თვითონ გამიღო, შინაურულად მომესალმა, მომკიდა ხელი და თავის სამუშაო ოთახში შემიყვანა. დიდ, მრგვალ მაგი-

დასთან დამსვა, თვითონაც გვერდით მომიჯდა. მაგიდაზე დვალი მოვკარი აკაკი თოფურიას წიგნს "ლეო ქიაჩელის შემოქმედების სწავლება საშუალო სკოლაში". ლეო ქიაჩელმა ის წიგნი აიღო ხელში და მითხრა: აი, შვილო, შენ რა მასალებიც გაინტერესებს, ყველაფერი აქ არისო".

განა ამ წიგნს მე არ მივაწვდიდი? აქ მთავარია ცოცხალ მწერალთან შეხვედრის შთაბეჭდილება, რომლითაც შივივსო წიგნში მოთავსებული მასალები. ყოველივე ამან განაპირობა ის, რომ სტუდენტმა იმ წელს ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში ჩატარებულ რესპუბლიკურ კონფერენციაზე პირველი ადგილი დაიკავა. სწორედ ამის გამოხატვას ემსახურებოდა მოგონებაც. იგი საგულისხმოა სხვა მხრივაც. ვასილ საბანაძე იხსენებს: "ჩემმა საყვარელმა მასწავლებელმა, პატივცემულმა აკაკი თოფურიამ მიჩნია ამ თემაზე მუშაობა გამეგრძელებინა. ამის შესახებ ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ რამდენჯერმე შემახსენა, მაგრამ ვერ გავბედე ხელი მომიეკიდა საპასუხისმგებლო საქმისთვის". ვნანობ, რომ ვერ გამოვიჩინე ნებისყოფა და სამეცნიერო მუშაობაში ვერ ჩავაბი პასუხისმგებლობის მქონე ასეთი ახალგაზრდა კაცი, რომელიც კარგი ჟურნალისტის ნაცვლად უკეთესი მეცნიერი დადგებოდა.

ვასილ საბანაძის მოგონებას მოყვა ჩემი მიწვევა ცხინვალში. ისედაც მონატრებული ვიყავი და მოვახერხე შენაბა იგი 1988 წლის 12 სექტემბერს. იმავე გაზეთ "საბჭოთა ოსეთის" 16 სექტემბრის ნომერში №179 დაბეჭდილია რედაქციის თანამშრომლის ყოფილი წარჩინებული სტუდენტის ვლადიმერ მეღჭოვეის ინფორმაციული ხასიათის წერილი სათაურით "შეხვედრა მეცნიერთან". რამდენადაც მასში ასახულია სამხრეთ ოსეთში და შემდგომ ჩემი სამეცნიერო-პედაგოგიური მუშაობის ზოგიერთი მომენტი, წინასწარ ბოდიშის მოხდით, მოვიტან აქ რამდენადმე ვრცელ ნაწყვეტს ამ წერილიდან.

"ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, პროფესორი აკაკი თოფურია 1952-1958 წლებში სამხრეთ ოსეთის

სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში მუშაობის დროს სათავეში ედგა ქართული და ოსური ლიტერატურის კათედრას. აღზარდა პედაგოგთა თაობები. შემდეგშიც ხშირად ჩამოდიოდა ცხინვალში, როგორც სახელმწიფო საგამოცდო კომისიის თავმჯდომარე და აქტიურად მონაწილეობდა სპეციალისტთა დახელოვნებაში.

და აი, ღვაწლმოსილი მეცნიერი ამ დღეებში კვლავ ეწვია ცხინვალს, პედაგოგიურ ინსტიტუტს, მოინახულა ნაცნობ-მეგობრები, თავისი სტუდენტები. პროფესორ აკაკი თოფურიას შეხვედრა მოუწყო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრამ. შეხვედრამ, რომელსაც ესწრებოდნენ პროფესორ-მასწავლებლები და სტუდენტები, გახსნა და სტუმარს მიესალმა ამავდეთი კათედრის გამგე, პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი შოთა ქურდაძე.

- პროფესორ აკაკი თოფურიას პედაგოგიურ-ლიტერატურულ მოღვაწეობასთან ერთად, - თქვა მან, - თვალსაჩინო წვლილი შეაქვს მეთოდოკის, როგორც მეცნიერების ჩამოყალიბება-განვითარების საქმეში. ხანგრძლივი ინტენსიური შრომის შედეგი იყო "ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდოკის" ფუძემდებლური სახელმძღვანელო, რომელიც გამოიცა პირველად 1957-1959 წლებში. ეს წიგნი არის ფილოლოგიური ფაკულტეტების სტუდენტთა და ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებთა თანამგზავრი, სამაგიდო წიგნი. აკაკი თოფურია უკვე ათი წელია ხელმძღვანელობს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მეთოდოკების გაერთიანებულ კათედრას, რომელიც მისი თაოსნობით შეიქმნა. კათედრის მთელ მუშაობას აკაკი თოფურია წარმართავს სკოლის რეფორმის ამოცანების რეალიზაციისათვის ბრძოლის ნიშნით.

შეხვედრის მონაწილეებმა დიდი ინტერესით მოისმინეს პროფესორ აკაკი თოფურიას საუბარი. მან ილაპარაკა თანამედროვე სკოლის რეფორმის, განათლების სისტემის გარდაქმნაზე, მშობლიური ენისა და ლიტერატურის სწავლების აქტუალურ საკითხებზე".

ეს ამონაწერი უმთავრესად იმიტომ მოვიტანე, რომ ხაზი გამესვა ცხინვალში მუშაობის პერიოდის გადამწყვეტი როლისათვის ზემოთ მითითებული სახელმძღვანელოს შექმნაში. მისი პირველი წიგნის 1957 წლის გამოცემის წინასიტყვაობაში ვწერდი, რომ მას საფუძვლად დაედო ლექციების ის კურსი, რომელსაც ვკითხულობდი სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის განყოფილების სტუდენტებთან იქ ჩასვლიდან ოთხი სასწავლო წლის განმავლობაში. ჩემთვის დაუვიწყარია ყოველგვარ საშტატო შეთავსებაზე უარის თქმის შედეგად ინტენსიური მეცნიერული მუშაობის ის ოთხი წელი - კვირის ოთხი დღე თბილისში საჯარო ბიბლიოთეკასა და არქივსაცავებში მასალების საძიებლად და მოსამზადებლად, ხოლო სამი - ცხინვალში მათი გააზრება-გაცნობიერებისა და სისტემატიზირებისათვის. ასე მზადდებოდა და გროვდებოდა უხვი მასალა, რომლიდანაც შემდეგ "იშვა" ორმოცთაბახიანი ორი წიგნის საამისო ტექსტი. მხოლოდ ხელნაწერის დასრულების და პირველი წიგნის გამოცემის შემდეგ დადგა ჩამსვლელის სტატუსისაგან თავის დახსნის, განთავისუფლების საკითხი.

მანამდე ცხინვალის პერიოდის საქმიანობა არ შემოზღუდულა მარტო-ოდენ სასწავლო საგნის არარსებული სალექციო კურსის შექმნით. რომ არაფერი ვთქვათ დედაქალაქის ლიტერატურულ ცხოვრებაში მონაწილეობაზე, კათედრის პროფილში ქართულ ლიტერატურასთან უშუალოდ შედიოდა ოსური ლიტერატურის, ქართულ-ოსური ლიტერატურული ურთიერთობების არა მხოლოდ შესწავლა, პირველ რიგში მისი პროპაგანდისა და განმტკიცებისათვის ზრუნვა. ეს ურთიერთობანი სათავეს მე-19 საუკუნის 80-იანი წლებიდან, კ.ხეთაგუროვის შემოქმედებიდან იღებდა. საქართველოს მწერალთა კავშირის სამხრეთ ოსეთის განყოფილებას ქართულ, ოსურ, რუსულ ენებზე საოლქო გაზეთის ანალოგიით პქონდა თავისი ბეჭდვითი ორგანოები და წიგნებს სამ ენაზე ბეჭდავდა. სახელმწიფო გამომცემლობა "ირისტონი"

ემსახურებოდა ოლქში კულტურის, განათლების, მეცნიერების საქმეს. თვით ცხინვალში მუშაობდა როგორც ქართული, ისე ოსური დრამატული დასი. ყველაფერი ეს შესაძლებლობას იძლეოდა სკოლებთან მჭიდრო კონტაქტე/ბის გარდა შემოქმედებით ორგანიზაციებთან და კულტურულ დაწესებულებებთან კათედრის კავშირ-ურთიერთობის დამყარებისათვის.

ადგილობრივ ბეჭდვითი სიტყვის ორგანოებში სისტემატური თანამშრომლობის პარალელურად ჩემი წინასიტყვაობით დაიბეჭდა გამომცემლობაში ოსურ ენაზე ილია ჭავჭავაძის რჩეული მხატვრული თხზულებანი (1955) და ლეო ქიაჩელის "ტარიელ გოლა" (1956), ხოლო 1956 წელს ქართულ ენაზე გამოიცა კრიტიკული წერილების პირველი პატარა მოცულობის კრებული, რომელშიაც შევიდა სამი სტატია: 1. ილია ჭავჭავაძე და ნიკოლოზ ბარათაშვილი. (შემოქმედებითი ნათესაობის საკითხისათვის), 2. დავით ჯიოჯიას შემოქმედებითი გზა, 3. ლეო ქიაჩელის საბავშვო მხატვრული შემოქმედება.

აქედან, დავით ჯიოჯიას შემოქმედების ვრცელი კრიტიკული განხილვა მისი რომანის "უძვეველი ძალის" ქართული თარგმანის შეფასებით (აღსანიშნავია, რომ ეს რომანი ქართულ ენაზე თარგმნა გრიგოლ მაჭავარიანმა და გამოიცა თბილისში გამომცემლობა "საბჭოთა მწერლის" მიერ 1955 წელს), რომელშიაც გამოსახული იყო ქართველი და ოსი ხალხების ისტორიული მეგობრობა, ოსეთის ინტელიგენციამ ინტერესით აღიქვა უპირველესად იმის გამო, რომ ქართველი კრიტიკოსის პირველი წერილი მიემდვნა ლოგინთან წლების განმავლობაში მიჯაჭვულ ცოცხალ ოს მწერალს (გარდაიცვალა 1969 წელს). მისი ბედი ნ. ოსტროვსკის ბედს მოგაგონებდათ. მახსოვს, როგორ გახარებული იყო იგი ადრე საოლქო ოსურ და ქართულ გაზეთებში გამოქვეყნებული ჩემი წერილებით და რა სასიხაროთ გადმოიცა თავისი რომანი მისივე ხელით ქართულად წარწერილი სიტყვებით: "აკაკი თოფურიას სტუდენტი ახალგაზრდობის გულისხმიერ აღმზრდელს, ქართული ლიტერატურის სილიაღის ნიჭიერ პროპაგანდისტს, სულით და გულით ვუსახსოვრებ ჩემ

ნაშრომს "უძლეველ ძაღას" მეგობრობის ნიშნად. 8 იანვარი, 1956 წ.
სტალინირი".

კათედრაზე მუშაობის დაწყების პირველ სასწავლო წელსვე საგანგებო ბარათით სამინისტროს მედიკური განყოფილების ყოფილი გამგე, იმჟამად პუშკინის სახ. პედაგოგიური ინსტიტუტის ლექტორი მეგობრულად მთხოვდა პედაგოგიური წრეობის ერთგვარი "სკოლა" ჩემი კათედრაზე გაეფლათ მის ასპირანტურა დამთავრებულ შვილს ძველი ქართული ლიტერატურის სპეციალიზით. მე ეს თხოვნა მას მაშინვე შევესრულე. არათუ ავიყვანე შტატში, ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების მორიგ ტომში ჩადებულ ჩემი სტატია ამოვიღე (უფრო სწორად, გადავიტანე 1956 წლის ნომერში, იხ.ტ, III, გვ. 193-212) და მისი დავაბეჭდვინე, რათა პუბლიკაციის დაჩქარებით ხელი შეწყობოდა საკანდიდატო დისერტაციის დაცვაში. მოულოდნელად ამ დროს სამინისტრომ კათედრაზე დამინიშნა გ.ეხეგუა. არ მივიღე. საქმე მინისტრის დონემდე მივიღა. მაშინ მინისტრად როსტომ წულუკიძე იყო. გადამეხვია, რომ მნახა. გაიხსენა სოფელი, ბავშვობა. მე განვუმარტე ბრძანების შეუსრულებლობის მიზეზი. ძველი ქართული ლიტერატურის სპეციალისტი კათედრაზე უკვე მყავს, ლექცია დავაწყებინე, აბლისთვის საათები არა მაქვს-მეთქი. ბრძანება გაუქმდა. ამით დამთავრდა კათედრაზე ზემოდან ჩარევის ყოველგვარი ცდები.

ზემოთ ერთგან 1950 წელს მოსკოვში ჩატარებული სრულიად-საკავშირლო თათბირი ვახსენე ენათმეცნიერებაში მარქსიზმის დამახინჯების საკითხებზე. იქ სრულიადაც არ იგრძნობოდა რაიმე დევნა-შევიწროებითი პოლიტიკა ნიკო მარის ე.წ. ანტიმარქსისტულ შეხედულებათა მიმდევრების წინააღმდეგ. ჩვენთან, საქართველოში, მაშინვე გაჩაღდა "გამანადგურებელი" კამპანია ქართველი "მარისტების" მიმართ. ამას ტონი მისცა გაზეთმა "კომუნისტმა", როგორც იდეოლოგიური ფრონტის ოფიციალურმა, თავის მოწინავეში "გამოუსწორებელი" "მარისტების" პირდაპირი მხილებით. ესენი იყვნენ: შოთა ძიძიჯური, ალექსანდრე ლლონტი, იოსებ მეგრელიძე - მარის ყოფილი ასპირანტები ლენინგრადიდან. თვით ინი-

ციატორს მარის მხილებასში აკად. ა. ჩიქობავას მარქსიზმი გულს არ ეხატებოდა, მაგრამ საქართველოდან წასული მსოფლიო სახელის მეცნიერის ყინი აღწეული ხანიდან ვიწრო და ცხადია, უფრო დაუნდობელი იქნებოდა საქართველოშივე მისი "კულები" ავალსაჩინო აღგილებიდან მოშორებაში. იმ სამეუღლიდან მხოლოდ შოთა ძიძიგურს ვიცნობდი. ვიცოდა, რომ იგი უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრიდან განთავისუფლებული იყო და თელავის პედაგოგიურ ინსტიტუტში უწევდა რასვლითი მოღვაწეობა.

და, აი, გორის პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ენის კათედრის გამგის მოვალეობას ჩამოცილებული აღ. ლლონტი და მთლად "პირწავარდნილი" მარისტი ი. მეგრელიძე ცხინვალში დამხვდნენ, როგორც "ღევნილები". ქართული ენის კათედრაზე, რომელსაც დოცენტი შოთა გაფრინდაშვილი ხელმძღვანელობდა, მათთან ერთად ჩემ ღრის მუშაობა დაიწყო ჩვენზე ახალგაზრდა სპეციალისტმა თთარ ქაჯაიამ. ჩვენი ურთიერთობა და მეგობრობა აქედან დაიწყო. ამ მსტორიას ორმოცი წლის "სტაჟი" აქვს და ეს მიმართება ცხინვალის პერიოდის ერთ-ერთ ძვირფას შენაძენად. პირველად ჩვენ ერთმანეთი გამოვცადეთ მისაღებ გამოცდებში 1953, 1954, 1955 წლებში და ახლა მის მიმდინარეობას რომ ვიგონებ, ვამაყობ მათი მაშინდელი კეთილსინდისიერებით და პროფესიონალიზმით.

წერილი გამოცდებიდან თავისუფალ ღრის ღიახვის პირას ვატარებდით, საზაფხულო პარკში, თან მიგვქონდა გაზეთებში გახვეული პომიდორი, კიტრი, ყველი და პური. ეს იყო ჩვენი საღილი და ჩვენი კონტაქტები "გარე სამყაროსთან". ამიტომ არც არავითარი პროტენზიები, შიფრები და კონფლიქტები არსებობდა. 1985 წელს ცხინვალის ფოსტით მივიღე გაზეთ "წიგნის სამყაროს" მ მაცის ნომერი პირველი გვერდის აშიაზე ასეთი მინაწერით: "ზატონო აკაკი! თქვენ ჩემი ღმერთი ბრძანდებით 1954 წლიდან. მოკრძალებით ავთანდილ ცოტნიაშვილი. 10.V.1985, 21¹⁵ საათი". თურმე პატარა ქებითი წერილი მოუთავსებია გაზეთში გამარჯვების დღესთან დაკავშირებით (სათაურად ჰქონდა "მეცნიერი, მეომარი"),

რათა გულწრფელი მადლობა გამოეხატა სწორედ 1954 წელს ზეპირ გამოცდაზე სოფლიდან ჩამოსული თბოლი ყმაწვილისათვის "ფრიადის" დაწერის გამო. ასეთი ობიექტურობა ხომ ჩვეულებრივად ითვლებოდა წინა პერიოდებში. მისთვის, როგორც ჩანს, იმ ხანებში მოულოდნელობას წარმოადგენდა, ე.ი. უკვე დაწყებული იყო გადაგვარების ნიშნები.

ალექსანდრე ლლონტი ცხინვალში ახლოდან პირველად სუფრაზე გავიცანი. ინსტიტუტის დირექტორად მაშინ ზაქრო ჯიოვევი მუშაობდა, ქართული ორიენტაციის, ქართული განყოფილებისათვის მზრუნველი და დამხმარე კაცი. მის სახლში მიწვეული ვიყავით სუფრაზე მე და ალექსანდრე. ჩემთვის ეს ოსური ტრადიციის, ზნე-ჩვეულების, ოსური "ხაბიჭინების" პირველი გაცნობა იყო. აქ იყვნენ ოსეთის ინტელიგენციის წარმომადგენლები, მათ შორის საოლქო პარტიული კომიტეტის ყოფილი და არაყოფილი თანამდებობის პირები. რიგითი სადღეგრძელოს ჯერი საოლქო კომიტეტის ერთ-ერთ ყოფილ მდივანზე რომ მიღვა, ალექსანდრემ ვრცელი სიტყვა წარმოთქვა. გაინაბა მთელი სუფრა. ყურები დავცქვიტე მეც. არაფერი გამომჩრჩეს, არაფერი წამომცდეს-მეთქი. აქებდა, მაგრამ როგორ! ცამდე აყავდა. არ იშურებდა ხალხურ მარგალიტებს, რათა როგორმე "ხელთუქმნელი, მარად უკვდავი" ძეგლი დაედგა იმ კაცისათვის. მეც მისი მიზაპვიით, რაც შეიძლებოდა "შევამკე" სადღეგრძელოს ადრესატი. სუფრიდან გვიან ღამე ჩვენს ბინაში რომ ვბრუნდებოდით, ალექსანდრეს ვკითხვე:

- რა ენერგიული და საქმიანი პარტიული მუშაკი პყლიათ ოსეთში. სად მუშაობს ახლა?
- ვინ? - მკითხა გაკვირვებით.
- აი, თქვენ რომ აქებდით ის კაცი.
- მაგისტანა გათახსირებული მეორე არ დაღის ქვეყანაზეო. - მიპასუხა დაჯერებით, დამშვიდებით და წარბშეუხრელად.
- აბა, სუფრაზე დიდი რამბებს რად უკმევდი-მეთქი რომ ვკითხვე, მიპასუხა:
- მაშ, გინებას ხომ არ დავუწყებდი. ვინ გაგაჩერებს ცხინვალში, საციმბიროდ გაგიხდიან საქმეს.

საერთო საცხოვრებელში რომ მივვლით, გაღვიძებულ კოლეგებს ვუამბე ალექსანდრეს "რეჩის" ისტორია. გაიცინეს და მიიხრეს:

- დღეიდან ჩიცოდე: არსებობს ორი ალექსანდრე ლლონტი, ერთი - სუფრაზე, ბანკეტზე, იუბილეზე. მეორე კი - აქ, ჩვენთან, ჩვენ გვერდით. უფრო ამ უკანასკნელს ვერწმუნე. კომუნისტებმა ასე ასწავლეს და ასეთად გამოზარდეს. რა მაგისი ბრალით.

ალექსანდრე ლლონტი სათავეში ედგა და ინიციატორობდა ყოველ საზოგადოებრივ საქმეს ინსტიტუტში. იგი იყო სამეცნიერო შრომების კრებულთა რედაქტორი, სამეცნიერო საინსტიტუტო და ოლქის რაიონებში ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებთან გამსვლელი სესიებისათვის თეზისების დაბეჭდვის ორგანიზატორი, სტუდენტთა მეცენატი, მათი სამეცნიერო წიგნებში ჩაბმის გულმხურვალე ენთუზიასტი, ოსური ფოლკლორის მაძიებელი და პოპულიზატორი. სიტყვა "ფოლკლორი" შემთხვევით არ მიხსენებია. ზოგი ჭირი მარგებელიათ, - ხალხური ანდაზისა არ იყოს, მარისტობის იარღიყმა იგი აიძულა ღრობით გადაერთო თავისი ნიჭი და ენერჯია ფოლკლორისტიკის სფეროში. მისი სალოქტორო დისერტაცია ხალხურ შემოქმედებაში ნოველის ჟანრის წარმოშობას, მის მეცნიერულ კლასიფიკაციას ეძღვნებოდა, და ამდენად, აიცდინა ენათმეცნიერების ქართველი მამამთავრიდან მოსალოდნელი ახალი "შერისხვა".

მაშინდელი პუშკინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში ჩვენ თითქმის ერთდროულად გადავედით სამუშაოდ. იმ ხანად იქ ქართული ენის კათედრას ცხინვალისა და მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში გადასული შოთა გაფრინდაშვილი განაგებდა. მან დატოვა კათედრა აკადემიაში ფონეტიკის სამეცნიერო ლაბორატორიის ჩამოყალიბების გამო. გამოცხადდა კონკურსი. აქ დაეჯახა ერთმანეთს ორი მარისტის, ლენინგრადიდან ორი მეგობრის - შოთა ძიძიგურის და ალექსანდრე ლლონტის ინტერესები.

მღვთმართობა გამწვავდა იმით, რომ გაუგებრობის ნიადაგზე განცხადება ორივეს შეტანილი პქონდა. მედიატორობა ორივემ მე დამაკისრა. ორივეს მიმართ ინსტიტუტის მაშინდელი დირექტორი, აწ განსვენებული გ. ტალიაშვილი სცოდავდა. ორივესთვის სიკეთე უნდოდა და ორივეს ცალცალკე დაპირებოდა მხარდაჭერას, ისე რომ, არ გაუთვალისწინებია კონკურსის შედეგის მოსალოდნელი უხერხულობანი. მე ორივე განაწყენებული მხარე შევახვედრე და შევარიგე ერთმანეთს მანამ, სანამ საზოგადოებისათვის ცნობილი გახდებოდა ეს არასასიამოვნო შედეგი.

ალექსანდრე ლლონტი 1965 წელს დაიკავა ხსენებული კათედრა და მას ხელმძღვანელობდა უკანასკნელ დრომდე. ოც წელიწადზე მეტი მოანდომა მე-19 საუკუნის უცნობი ქართველი ლექსიკოგრაფის ნიკო ჩუბინაშვილის ძვირფასი მემკვიდრეობის მეცნიერულ შესწავლას და გამომზეურებას. მისი კვლევის სფერო არ იფარგლებოდა მარტოოდენ საენათმეცნიერო, წმინდა ლინგვისტური, ქართული ენის სტრუქტურის საკითხებით, ამასთან ერთად მის არეალში შედიოდა დიალექტოლოგიის, ონომატოლოგიის, ანთროპომონიკის, ტოპონიმიკის, მწერლის ენის და სტილის ძირეული მნიშვნელობის პრობლემები.

მრავალმხრივ გამორჩენილი მეცნიერი, საოცრად შრომისმოყვარე და დიდად ნაყოფიერი მკვლევარი, უბრალო, თავმდაბალი, გულითადი, სპეციატი, მუდამ ძიებით, საქმიანობით გატაცებული, საუკეთესო ლექტორი და აღმზრდელი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, ომგადახდილი პროფესორი, - ასეთად დარჩა ჩემ მეხსიერებაში ცხინვალის პერიოდის ბოლომდე ძვირფასი მეგობარი ალექსანდრე ლლონტი.

კოლრიტული ფიგურა. - პირველად დანახვისთანავე ასეთი წარმოდგა ჩემ წინაშე იოსებ მეგრელიძე - კაცი მაღალი აღნაგობის, მაღალი სულის, ფიზიკურად ძლიერი და უფრო გაუტეხელი, უფრო ძლიერი თავისი რწმენის, ხალხის ინტერესებისა და სამშობლოს სიყვარულის დაცვის საქმეში. მას უკვე გამოვლილი პქონდა რეპრესიის "სუსხი". მაინც არა-

ფერს იმჩინებდა, არ წუწუნებდა¹, უნაყოფოდ არ ჰკარგავდა არც ერთ დღეს და ცხინვალში ყოფნის თავისუფალ დროს მაქსიმალურად იყენებდა ღიახვის ხეობის სიძველეთა ძეგლების შესასწავლად. ასე გარდა 1984 წელს გამოცემული სქელტანიანი წიგნის "სიძველეები ღიახვის ხეობაში". მასში გამომზეურებულია ღიახვის აუზის IX-XIX საუკუნეების წარწერები, ახალი ცნობები მატერიალური კულტურის ძეგლების, ეთნოგრაფიული, გეოგრაფიული და სხვა ხასიათის მასალების შესახებ.

მისი მოგზაურობების და ერთგვარი "არქეოლოგიური" ძიებების მოწმე, თვითმხილველი 1954 წელს მეც ვიყავი, როცა ერთად ვისვენებდით ჯავის რაიონის სოფელ ხვწეში ზაფხულის არდადეგების დროს. მაშინ სოსოს (ასე ვეძახდით სიყვარულით შინაურულ წრეში) თან ახლდა ახალშერდული მეუღლე, თეატრალური ინსტიტუტის ლექტორი, ამჟამად ხელცნებათმცოდნეობის დოქტორი, პროფესორი, ქალბატონი ნინო შვანგირაძე. მე ბინა სოფლის გზის ნაპირას მქონდა ნაქირავები, სოსოს კი - ცოტა მოშორებით, უფრო სააგარაკო ადგილზე. რამდენჯერაც მივაკითხავდი, ქალბატონი ნინო მეტყობდა, ისაუზნებდა თუ არა, წავიდა თავისი მხარზე ჩამოსაკრდი ჩანთით, გამუღმებით ეძებს და იწერსო.

ჩვენთან ხვწეში ისვენებდა აგრეთვე ინსტიტუტის ლექტორი თბილისიდან, დოცენტი სერგო გუნია ოჯახით. იგი მერვე ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერების დოქტორი გახდა, დიდბანს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში ფიზიკის კათედრას განაგებდა. ემსხვერპლა საშვილდნოემბროს დემონსტრაციას. მისი ინსტიტუტის კოლონამ როგორც კი რუსთაველის პრესბექ-

1. პირიქით - ზოგიერთისგან განსხვავებით მაღლიერიც იყო, რომ ხუთი წლის გადასახლება აკმარეს, ომის დროს მკაცრი კანონების მიუხედავად, ჩადენილი "დანაშაულისათვის". საზღვარგარეთ მცხოვრებ ქართველ მეცნიერ ემიგრანტებს სისტემატურად უგზავნიდა საჭირო წიგნებს, ცნობარებს, სტატიებს, ჰქონდა მათთან მიწერ-მოწერა, რაც თავგანწირვას ნიშნავდა.

ტამდე მიაღწია, მოულოდნელად ქუჩაზე დაეცა. მიმივე ფორმის ინსულტი აღ-
მოაჩინდა. სამი დღის შემდეგ მეცხრე საავადმყოფოში გარდაიცვალა. მაშინ
სიცოცხლით სავსე, გულბილი, იშვიათი სამეგობრო კაცი იყო. ჩემთან ახლოს
ცხოვრობდა. ჩემი ორი ბავშვი და მისი შვილები ოს ბავშვებთან ერთად თა-
მაშობდნენ და საუცხოოდ ერთობოდნენ. ავით სოფლის ოსი მოსახლეობა ჩვენ-
დამი, საერთოდ ქართველებისადმი სიძობსა და სიყვარულს გამოხატავდნენ.

ერთ დღეს მე და სერგოი გადავწყვიტეთ სოფელ ბაგიათის მინერალური
წყაროების დათვალიერება და ასე, დღის 12 საათზე, ავეღით მის გორაკზე.
გავიხედეთ, სასო ჩამოვდარა ადგილობრივ მცხოვრებთა წრეში და გამუდმებით
იწერს მათ ნაამბობს. ქალბატონი ნინოც გაპყობია. განმარტებით იჯდა და
უსმენდა მთხუცთა საუბრებს. სასოს ჩვენ თავზე დავადექით, მაგრამ განა
შეგვნიშნა, ისე იყო ჩაფლული ცნობების მისმენასა და ჩაწერაში, აინუნ-
შიაც არ ჩაუვლია ჩვენი იქ მისვლა. ქალბატონ ნინოს შევუერთდით და ცოტა-
თი გავართეთ, გამოვიყვანეთ მოწყენილობიდან. აბა, წარმოიდგინეთ სამი
საათი იჯდე და უსმენდე რამელიდაც ლეახის პაპისპაპისპაპის გენეალოგიას
ან კოშკიდან დაგორებული ლოდის ისტორიას.

ჩაიხედეთ იოსებ მეგრელიძის წიგნში და აქვენ გაგაკვირვებთ არა მხო-
ლოდ ფაქტობრივი მასალების სიუხვე, არამედ ავით ამ მასალების დამადას-
ტურებელი ცნობების სიზუსტე, აღწერილობა, მეცნიერული შეღარებები და
მთხმობილი წყაროების სიმდიდრე. ამ შემთხვევაში იგი ექვთიმე თაყაიშვი-
ლის მემკვიდრედ, მიმდევრად, მისი ტრადიციების გამგრძელებლად გვევლი-
ნება. აკი ამიტომაც აწერია წიგნს: "ეძღვნება უფროსი მეგობრის ექვთიმე
თაყაიშვილის ნათელ ხსოვნას, ავტორი". აკი მისი ცხოვრებისა და მოღვაწე-
ობის გაშუქებას საგანგებოდ მიუძღვნა ნონოგრაფია "ექვთიმე თაყაიშვილი".
მაგრამ ყოველივე ეს ი.მეგრელიძის დამსახურების ერთი მხარეა - დაკავ-
შირებული ცხინვალში პედაგოგიური საქმიანობის პერიოდებიდან.

1990 წლის 24 მაისს აზილანის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგი-
ური საზოგადოებისა და პედაგოგიკის კათედრის წინაშე იაკობ გოგებაშვი-

ღის სახელობის საიუბილეო პრემიის ლაურეატობის წოდების მისანიჭებლად რეცენზია-დასკვნას რომ ვაღგენდი, ვწერდი: "ღიდი ცოდვა და გაუგებრობაა იაკობ გოგებაშვილის მემკვიდრეობის მეცნიერული შესწავლისა და მისი პოპულარიზაციისათვის ერთ-ერთ ავალსაჩინო ადამიანს, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორს, საქართველოს რესპუბლიკის მეცნიერების დამსახურებულ მოღვაწეს, პროფესორ იოსებ ბარდლომეს ძე მეგრელიძეს დღემდე არა აქვს მიკუთვნებული მისი სახელობის არც ერთი სახის პრემია". შემდეგ ვახასიათებდი რა 1988 წელს მის მიერ გამოცემულ სარეცენზიო შრომას "იაკობ გოგებაშვილი და ახალი ქართული ენა", იქვე დავძენდი:

"არა ზვგონია, საქართველოში იოსებ მეგრელიძის, როგორც მეცნიერის და მოქალაქის, სახელი ჩვენგან მოითხოვდეს ვინმეს წინაშე რაიმე დამატებით ინფორმაციას მისი ვინაობის და პოპულარობის გასაცნობად. ხანგრძლივი სამეცნიერო-პედაგოგიური მუშაობა ჩვენს უმაღლეს პედაგოგიურ სასწავლებლებში, პედაგოგიური კადრების აღზრდის საქმეში ავალსაჩინო წვლილი, დამადების 80 წლისთავზე შეჯამებული მისი სამაგალითო, უმწიკველი და უანგარო საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, ვფიქრობ, კარგად არის ცნობილი საზოგადოების ფართო წრისათვის".

დოქტორთა ასეთ წრესა და კოლექტივში გამოუღებელი შრომისმოწყვარეობის მისაბაძ მავალითს. იგი ბიძგს, იმპულსს, სტიმულს მაძლევდა და მეც შეძლებისდაგვარად ვიყენებდი გარემო ფაქტორებს. დავუბრუნებდი ისევ ცხინვალში მუშაობის დაწყების პირველ, 1952 წელს.

ოქტომბერში ჩატარებული XIX პარტიული ყრილობის მთავებულებებზე სარბრეთ მსუდის ავტონომიური ოლქის პარტიული კომიტეტის მაშინდელი პირველი მდივანი, ყრილობის დელეგატი აკაკი იმნაძე ალექსანდრე ლონტოან ერთად მის კაბინეტში ვველაპარაკებოდა:

- უკანასკნელ საღამაზე პრეზიდიუმიდან ტერიბუნისკენ მიმავალ სტუმრები-დელეგატებიანად ფეხზე აღვმით ტაშს უკრავდა მთელი ყრილობა. დარბაზი ზანზარებდა თითქოს. ის მიდგოდა ნული ნაბიჯებით, შეთქმულ-

ბული უღვაშებით და შეძახილები ტალღა მიაცილებდა. როგორც კი შეჩერდა ტრიბუნის რაფასთან, მარჯვენა ხელი ზეასწია, ყველანი დასხდომისთანავე გაინაზნენ. მისი ხმის გაგონებას დანატრებულები ვიყავით. ხომ გახსოვთ, წინა ყრილობა 13 წლის წინ, 1939 წელს ჩატარდა. არათუ ყრილობა, ამ ხნის განმავლობაში საკავშირო პლენუმიც არ ჩატარებულა. ეს გამონაკლისი მოვლენა იყო ჩვენი პარტიის ისტორიაში. სახალხო მეურნეობის აღდგენა, ომის ვრილობის მოშუშება, ვოლგა-დონის მშენებლობა, მყარი ეკონომიკური და პოლიტიკური ბაზისის შექმნა, - აი, რა უძლოდა წინ ხანგრძლივ პაუზას. მოკლე, ღრმამინაარსიან სიტყვას უფრო დიდი, მრგვინავი ოვატია მოყვა. ისევ ფეხზე აღვომით, ისევ ტაშით და შეძახილებით მივაცილებდით პრეზიდუმის მაგიდისაკენ. მხნელ, იმედოვანად გამოიყურებოდა. განთავისუფლება ითხოვა. იბღავლეს დედეგატებმა...

- პლენუმს არ დასწრებიხართ, ალბათ, - ჰკითხა ალექსანდრემ.

- ახალარჩეული ცენტრალური კომიტეტის წევრებისა და კანდიდატების გარდა პლენუმს სხვა არ დასწრებია. ჩვენგან აკაკი მგელაძე ესწრებოდა. როგორც გავიგე, იქაც დაუყენებია გენერალური მდივნობიდან განთავისუფლების საკითხი, მაგრამ... შეუძლებელია მის გარეშე პარტიის არსებობა.

- მუდმივად ხომ არ იცოცხლებს. - უნებლიედ წამომცდა.

- ამ ეტაპზე მისი სიცოცხლე კიდევ კარგა ხანს, მისი გარეგნობის მიხედვით, ეჭვს არ ბადებს. - მომიგო მდივანმა თავისი ნათქვამის განსამტკიცებლად...

ორი თვის შემდეგ, 1953 წლის იანვარში, კრემლის ექიმთა, კერძოდ, ბელადის პირადი ექიმის ვინოგრადოვის რეპრესიამ კითხვის ნიშანივით მღუმარედ და ავის მომასწავებლად გადაუარა მთელ ქვეყანას. კიდევ ორი თვის შემდეგ დაიწყო ავადმყოფობის ბიულეტენების გამომქვეყნება და... 5 მარტს სამგლოვიარო ზარის გუგუნმა ცხინვალში მომისწრო. გარეთ თოვლის ღრმა ფენები იდგა. ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლობა

და სტუდენტი-ახალგაზრდობა დერეფნებსა და აუდიტორიებში ერთმანეთს მიდგომარე ღუმიღღით, მწუხარე, ცრემლიანი თვალებით შეეგება რეკვიემის დაწყებას.

იმავე წლის 9 მარტს, დასაფლავების დღეს, თბილისში ხალხი ისევ იმ ძველი ფოსტა-ტელეგრაფის მილამოში, იმ ხის რადიორეპროდუქტორის გარშემო მოჯარულყო, საიდანაც 1941 წლის 22 ივნისს მოლოტოვის გამოსვლას ვუსმენდი. ახლა ისევ ის მოლოტოვი ლაპარაკობდა მოსკოვის სამგლოვიარო მიტინგზე სხვა ხმით, თითქოს მისი ქვეთინი გაისმოდა ეთერში. ლაპარაკობდა ხრუშჩოვი, ბერია... ამ ხანებში უკვე "კომუნისტის" ფურცლებზე გამოსქვეყნებული იყო იოსებ ნონეშვილის ლექსი "მამავ, ძვირფასო" და მისი სტრიქონები, სტროფები ზეპირად ვრცელდებოდა.

1953 წლის 9 მარტიდან მოვლენები ელვისებურად დატრიალდა. გაუქმიდა ხელფუნურად გამოგონილი ოლქობანა, მოიხსნა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის და მთავრობის წლინახევრიანი ხელმძღვანელობა თავისი "კულებით" და "ღანამატებით". ციხიდან პირდაპირ "შეგრელების საქმეზე" დაპატიმრებული ალ.მირცხულავა უცებ პირველი კაცი გახდა. მან თავისი მმართველობა შექმნა: იგი მხოლოდ შვიდდვიანი გამოდგა იმის შედეგად, რომ ივნისის ბოლო რიცხვებში არენიდან სამუდამოდ გაჰქრა ბერიას ლანდი. დაიწყო ლაშქრობა მისი დამქაშების მოსასპობად. სექტემბერში მირცხულავას ადგილი გენერლის ჩინოსანმა ვასილ მჭავანაძემ დაიკავა. ისევ შეიცვალა ყველგან ნომინკლატურული აპარატის ხელმძღვანელობა. და, აი, მაშინ შეიძება ნაირნაირი გამონათქვამები მღივნებზე, მინისტრებზე, აპარატშიკებზე. იყო... ფაფუ... იყო... ფაფუ... ან ვულგარულად "შენაკაზმი" გადასხვაფერებით: იყო დრო და მომენტი, თეკლეს... ჰგავდა ღომენტი. შეიცვალა მომენტი, თეკლე... ჰგავდა ღომენტის.

ერთმანეთში აირია იუმორი და ტრაგიზმი, კომიზმი და დრამა.

1953 წელი!

ფასდაკლების შეწყვეტის, ეკონომიკური თვალსაზრისით ხალხისათვის დაუვიწყარი უკანასკნელი წელი. მან დაგვიტოვა: კარაქი - მანეთი და 50 კაპიკის ღირებულებით, ყველი - 1 მან. და 80 კაპ., შამპანური - 2 მან. და 50 კაპ., კონიაკი - 5 მან და 40 კაპ., პროფესორის ხელფასი - 500 მანეთი, დოცენტის - 320.

1953 წელი!

მსოფლიოში სსრ კავშირის ავტორიტეტის კულმინაციის, უმაღლეს მწვერვალზე ასვლის ისტორიულ ქვალოდად ქცეული წელი, საიდანაც დაიწყო მისი რყევის, რღვევის, დეგრადაციის მძიმე, რთული, დამანგრეველი, ხრწნადი პროცესი.

1953 წელი!

სოციალიზმის მსოფლიო-პოლიტიკური სისტემის აპოგეას, ცივი ომის გაძლიერების მსუსხავი წელი.

1953 წელი!

ამერიკის ყოფილი პრეზიდენტის ეიზენჰაუერის შეფასებისა არ იყოს, კაცობრიობის ისტორიაში დიდი პიროვნების დიდი ერას სამარადჟამო დასასრულის, მზის ჩასვენების, დაისის წელი.

ყოველივე ამის პირველი მაუწყებელი იყო 1954 წლიდან პარტიულ კრებებზე სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დახურული წერილების სერიალების კთხვა-მოსმენა, კრემლის მანამდე საიდუმლოებით მოცული შიგა ამბების, პოლიტბიუროს ავან-რავანების, ინტიმების, ინტრიგების გარეთ, სამზეობზე გამოფენა, ვითომდა დასაბერტყად და ნესტისგან პაერზე გასანიავებლად. ამით ორი-სამი წელიწადი ფსიქოლოგიური ნიადაგი მზადდებოდა დიდი სულიერი "მიწისძვრისათვის". იგი დაიწყო XX პარტიული კრების შირმით, რასაჟ მოყვა ჯერ თბილისში 1956 წლის მარტის სტუდენტური ამბოხება, ხოლო 1962 წელს ნოვოჩერკასკში უიარაღო მუშათა დემონსტრაციის საშინელი ხოცვა-ყლეტა.

5-9 მარტს თბილისში დატრიალებული სისხლიანი დღეების შესახებ ბევრი რამ დაიწერა. მე ორ შემთხვევას შევესწარი. პირველს, როდესაც უნივერსიტეტიდან დაძრული სტუდენტი ახალგაზრდობის კოლონას ყოჩივით წინ მიუძღოდა საქ.კპ ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი ვაჟა-ვანაძე და მიაცილებდა მაშინდელ ლენინის მოედნამდღე. აქ გამართულ მიტინგზე გაისმა ხრუსჩოვის გადაყენებისა და მის ადგილზე მოლტოვის დანიშვნის მოწოდება. აქედან დაიძრა ახალგაზრდობის ჯგუფი და კრწანისში მყოფ ჩინელ გენერალ ჯუ ლეს წაუყენა მოთხოვნა დახმარებისათვის ეშუამდგომლა მათ ძე ღუნის წინაშე, რათა ბოლო მოეხდინა ხრუსჩოვის ავანტიურას. ვუსმენდი პოეტ იოსებ ნონეშვილის, სტუდენტების მგზნებარე გამოსვლებს. მათი ერთსულოვანი აზრი მიმართული იყო ლენინისა და სტალინის იდეების დაცვისკენ. მაშასადამე, ხელისუფლების ორგანოებს მათ საწინააღმდეგო არაფერი შეიძლებოდა უკეთესად.

მეორე საბედისწერო შემთხვევამ ერთბაშად გააქარწყლა ჩემი გულბრყვილო წარმოდგენა. 9 მარტს დღისით რუსთაველის პროსპექტით ზღვა ხალხის ღინებას ისევ მოედნისკენ მივყვებოდი მარჯვენა მხრის ტროტუარზე. ქურჩა თითქოს ცარიელი იყო. როგორც კი მივუახლოვდი ოპერის ზონას, ქურჩაზე მოედნის მხრიდან გამოჩნდა ახალგაზრდობის გასისხლიანებული ჯგუფები, ზოგს შიშველი, სისხლით შეღებილი მკლავები ზევით, პაერში უკეთესად შემართული ზოგი შველას ითხოვდა, დაჭრილები გარბოდნენ და გაჰყვიროდნენ: ჯალათები გვესვრიან, ნახეთ ხალხო, რისთვის გვესვრიან, რისთვის, რისთვის... სასწრაფო დახმარების მანქანების სირენების და სროლის გამაყრუებელი ხმები ერთმანეთში ირეოდა.

ჩავუარეთ ოფიცრების საბლს და აქ საზარელი სანახაობის მოწმე გავხდი. სასტუმრო "თბილისის" მხრიდან და ყოფილი კომუნარების ბაღიდან მუშტად შეკრული ადამიანების ურღვევი მასა კავშირგაბმულობის სახლისკენ მიიწევდა, ქურჩის გადაკვეთას ღამობდა. სწორედ ამ დროს გაისმა ამ სახლიდან ტყვიამფრქვევების კიდევ ახალი უწყვეტი კაკანი.

თავი შევაფარეთ ეზოს არკას, საიდანაც ნათლად ჩანდა, თუ როგორ ხვდებოდა ტყვიები რესტორნის კედლებს, ფასადს, კარ-ფანჯრებს, როგორ იმსხვრეოდა და იფრინებოდა მინები, ფარდები, მაგილები, სკამები. უფრო მძლავრად გაისმოდა დაჭრილების და დემონსტრანტების ერთობლივი გმინვა და გუგუნე...

ამავე ხანებში მწერალთა კავშირში ჩატარებულა მიტინგი, რომლის შესახებ კრიტიკოსი ვლადიმერ ჯიბუტი მიახმობდა: კლუბი გაშვდილი იყო ახალგაზრდობით. სიტყვით გამოსულთა შორის ყველაზე მძიმე მდგომარეობაში დეო ქიარელი ჩავარდა. -ხომ იცი, სტალინზე მას როგორი ნარკვევები აქვს დაწერილი. მოგონებაში გაურია ასეთი სიტყვები: პირველი რევოლუციის დროს ეხვდებოდით ერთმანეთს არალეგალურ პირობებში. თავიდანვე ჩანდა, რაც იყო და როგორიც იქნებოდა, რომ მაგის ხელში... არ აცალეს სიტყვის გაგრძელება, ფეხების შრაგა-შრუგით და შეძახილებით "ძირს, ძირს" აიძულეს ტრიბუნა დაეტოვებინა. მერე ნანობდა, გამაბრკვევს, შემაქევეს გამოდიო და...

ცხინვალში მარტის ბოლოს დაბურულ პარტიულ კრებაზე დაბურული წერილის წაკითხვა თითქმის სამ საათს გაგრძელდა. სიტყვით გამოსულმა გიგუცი კულუმბეგოვმა (განაგებდა მარქსიზმ-ლენინიზმის კათედრას) უფრო მწარედ განიმეორა კრებებზე აღწე გამოხატული ნაციონალისტური შეხედულებანი. იგრძნო რა თავი წელგამართულად, მან დაადანაშაულა პარტიის გარდაცვლილი ბელადი ოსურ სკოლებში ქართული ენის სწავლების შემოღების და გაქართველების ტენდენციის წარმოშობისათვის.

ეს ისეთ უბეშ ფორმებში იყო გადმოცემული, არსებიდალ ამახინჯებდა ფაქტებს და სინამდვილეს. საქმე შეეხებოდა არაქართულ სკოლებში ქართული ენის სწავლების სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას. და რამდენადაც პედაგოგიკის ინსტიტუტში მუშაობის დროს ამ საკითხთან უშუალოდ კავშირი მქონდა, იძულებული გავხდი გამეკეთებინა განმარტება. მისი

შინაარსი ასეთი იყო:

- საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს 1938 წლის 22 ივნისის დადგენილებით იმავე წლის პირველ სექტემბრიდან ყველა ტიპის დაწესებულებაში, არასრული და საშუალო არაქართული სკოლების მეორე კლასიდან დაწესდა ქართული ენის სწავლება. ეს დადგენილება მიღებულ იქნა, როგორც მის ტექსტშია ნათქვამი, არაქართველი ახალგაზრდობის ქართული უმაღლესი სასწავლებლებისაკენ დიდი ღტობის და საქართველოს სახელმწიფოებრივ, სამეურნეო და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში უფრო ნაყოფიერი მუშაობისათვის ქართული ენის ცოდნის აუცილებლობის გათვალისწინებით.

- განვლილ პერიოდში ამ მიზრივ ბევრი რამ გაკეთდა რესპუბლიკის მასშტაბით. შეიქმნა არა მარტო არაქართველი მოსწავლეებისათვის კლასების მიხედვით ქართული ენის სახელმძღვანელოები, 1952 წელს დაიბეჭდა და პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის გრიფით გამოცა მასწავლებლებისათვის დამხმარე მეთოდური სახელმძღვანელო სახელწოდებით "ქართული ენის სწავლება არაქართულ სკოლებში" (ავტორები: ვ. მუშკულიანი, ვლ. თევზაძე, ფ. რურუა). წიგნს მე გავუწიე რედაქტირება მაშინ, როგორც ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდოლოგიის სექტორის გამგემ და შეკრავსებით გამომცემლობის რედაქტორმა. ამ დონებზე დაყენებული ღვს ეს საქმე. ამ საქმის წარმატების მკაფიო მაჩვენებელია ჩვენი ინსტიტუტის ქართული ენის და ლიტერატურის განყოფილება, სადაც უმთავრესად ქართულ ენას დაუფლებული ოსი ახალგაზრდობა სწავლობს.

- ყოველივე ამის შემდეგ გაოცებას იწვევს კულუმბეგოვის გალაშქრება პირველ რიგში ქართული სახელმწიფოებრივი ენის წინააღმდეგ, საქართველოში მცხოვრები არაქართველი მოქალაქეების მიერ ამ ენის ცოდნის წინააღმდეგ, მაშასადამე, ფაქტობრივად საქმე გვაქვს ქართული

ენის უგულვებელყოფის, მისი აბურად აგლების ცდასთან.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ თვით ოსმა კომუნისტებმა, ინსტიტუტის ღირებულება სასტიკად დაგმეს გ. კულუმბეგოვის გამოხატვით, უწოდეს მას გამოსუსწორებელი ნაციონალისტი და ამ ფონზე დაბურული წერილის წაკითხვიდან შექმნილი მოჭამული განწყობილება რამდენადმე განეიტრალდა. მისთვის რაიმე დადებითი მოწონებით რეაგირება არავის გაუკეთებია. წაყრუებით მიჩნეულ იქნა ინფორმაციად. რა თქმა უნდა, 9 მარტის ფილმის ამბები, უღანაშაულს დემონსტრანტების დახვრეტის შემახრზენი ფაქტები ხელს უწყობდა ამგვარ ინდიფერენტულ რეაგირებას.

ჩვენთან საიდუმლოდ მიჩნეული დაბურული წერილის მთლიანი ტექსტი ამ დროს უკვე გამოქვეყნებული იყო ამერიკის შეერთებული შტატების პრესაში; მისი შენაარსი მსოფლიოს მოედო. გაზეთებში დაიბეჭდა ინფორმაცია ამერიკელი მწერლის პოვარდ ფასტის კომპარტიის რიგებიდან გასვლის შესახებ, საფრანგეთის, იტალიის, ესპანეთის, ინგლისის და სხვა კომპარტიებიდან დაზნეულობის შედეგად ათასობით კომუნისტმა დაყარა პარტიული, ხოლო ჩინეთის კომპარტიამ პროტესტის ნიშნად ჩვენთან ჯერ პარტიული კავშირი გაწყვიტა, შემდეგ კი - ეკონომიკურიც. ინტონებიაში გადაჭრიალება ნიხდა, დაეიხს საბჭოთა კავშირის ორიენტაციის სუკარნის ხელისუფლება, ძალაუფლება აიღო გენერალმა სუხარტომ, რომელმაც ჭააუქმა ყოველგვარი დიპლომატიური კავშირ-ურთიერთობა მოსკოვთან და იქ ჩვენი ხარჯებით შექმნილი მილიარდობით ღირებულ ქონება ხელთ იგდო. ასეთი იყო პირველი საერთაშორისო გამომძახილის ზოგადი სურათი.

გალაქტიონ ტაბიძეს (1891-1959) ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროიდან ვიცნობდი. ერთგან ზემოთ ნახსენები მაქვს 1936 წლის სექტემბერში სახელმწიფო უნივერსიტეტში პოეტთან მოწყობილი შეხვედრის საღამო, რომელსაც ვესწრებოდით სტუდენტებიც და იქვე აღვნიშნავდი, რომ მედიქიშვილის ქუჩაზე მიმავალს უკან მივსდევდი იმ სიხარულის განცდით, რომ ვითმინა მის ნატერფალს კვალდაკვალ მივყვებოდით. ესეც დიდად გვია-

მაცებოდა. ომის შემდგომ არაერთხელ მინახავს მწერალთა კავშირის ბაღში განმარტობით, ნაძვების ჩრდილქვეშ მჯდარი. მინახავს 1954 წელს პასტერის ქუჩის №2 სახლის ეზოში მთვრალ მღვთმართობაში ბავშვების გუნდით ალყაშემორტყმული. მაშინ მას ავტობიანქანა "პობედის" მძღვლად ჰყავდა ვინმე წერეთელი, რომელიც ამ სახლის ქვედა სართულზე, ერთ პატარა ოთახში ცხოვრობდა. როცა მანქანას ერთი კვირით გაიტაცებდა "სახალტუროდ", თავის ბინაში სომხის ქალთან ტოვებდა გ. ტაბიძეს. ის კიდევ არყით ათრობდა მძღვლის მოსვლამდე. მე მაშინ დროებით იმ სახლის ზემო სართულზე ვცხოვრობდი. მაწუხებდა ეს ამბავი, მაგრამ ჩარევა არ შეიძლებოდა. ასეთი ცალკეული უცნაური შემთხვევები აღწერილი აქვს პროფესორ ნოდარ ტაბიძეს წიგნში "გალაქტიონი". ისინი კულისებს მიღმა არსებული შემთხვევებია.

1956 წლის გაზაფხულზე ცხინვალის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლობამ და სტუდენტ-ახალგაზრდობამ გალაქტიონ ტაბიძეს ტრიუმფალური საზეიმო შეხვედრა მოუწყო. ეს იყო ჭეშმარიტი პოეზიის აღიარების საყოველთაო-სახალხო ზეიმი. ხალხით გაჭედნილ სააქტო დარბაზში, რა თქმა უნდა, ოსი ინტელიგენცია, ოსი მოსწავლე და სტუდენტი ახალგაზრდობა სვარბობდა და, ამდენად, ეს იყო ქართველი და ოსი ხალხების, ქართველი და ოსი შემოქმედებითი ინტელიგენციის ისტორიული მეგობრობის თავისებური ნათელი გამოსახატულება.

შეხვედრის ორგანიზატორი ჩვენთან ერთად ალექსანდრე ლლონტი იყო, რომელმაც იკისრა გალაქტიონის ჩამოყვანის, მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ კვალიფიციური მომხსენებლის შერჩევის და თვით გალაქტიონთან შეთანხმების საქმე. ეს ბედნიერება წილად ხვდა იმჟამად პუშკინის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ლიტერატურის კათედრის გამგეს, ცნობილ კრიტიკოსსა და მკვლევარს ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორს, აწ განსვენებულ პროფესორ დიმიტრი ბენაშვილს.

და აი გალაქტიონ ტაბიძე მსუბუქი ავტომანქანით, მომხსენებლისა და სტუდენტ გივი თედევეის თანხლებით, ცხინვალის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტს ეწვია ზუსტად დანიშნულ დროზე. 1956 წლის 20 აპრილს, საღამოს 6 საათზე.

სააქტო დარბაზი ამ დროისათვის უკვე ხალხით იყო გაჰყვდილი, პოეტის გამორჩენას დარბაზში უჩვეულო ტაშის გრიალით შეხვდნენ. შესავალი კარებიდან ტრიბუნისაკენ მიმავალი გალაქტიონი მოჩანდა არა მხოლოდ როგორც მხატვრული პოეტური სიტყვის გოლიათი თავისი მაღალი, აზიდული შუბლით, შავი, ბიბლიური წვერითა და არწივისებური, შორს მზირალი თვალებით, არამედ გოლიათი თავისი ფიზიკური აგებულებითაც, თავისი წარმოსადგეგი, ღარივით გამართული მაღალი ტანით, გაშლილი მხარბეჭითა და გრძელი, ზომიერი მკლავებით. სცენის სიღრმიდან, სადაც ინსტიტუტის მაშინდელ დირექტორთან და სხვ.ხელმძღვანელ ამხანაგებთან ერთად იმ წუთებში ყოფნა მომიხდა, ნათლად მოჩანდა, თუ როგორ მოუძლდა ძვირფას სტუმარს მკვრივი, დაბალი აღნაგობის გულითადი მასპინძელი ალექსანდრე ლლონტი, როგორ არღვევდა და ათავისუფლებდა იგი ვარდების თაიგულებით შეკრულ გზას და როგორ ამოყავდა გალაქტიონი სასოებით სცენაზე.

ტაშის ქარიშხალი დაცხრა, დარბაზი გაირინდა. პრეზიდენტის მაგიდას ორ მწკრივად მიუსხდნენ სტუმრები და მასპინძლები. მოკლე შესავალი სიტყვის შემდეგ ინსტიტუტის დირექტორმა მოხსენებისათვის სიტყვა მისცა დიმიტრი ბენაშვილს, რომელიც გალაქტიონისა და ჩემს შუა იჯდა. მოხსენება დაახლოებით ორმოც წუთს გაგრძელდა. ამ ხნის განმავლობაში მე გაფაციცებით ვაღევენებდი თვალს გალაქტიონის ყოველ მანერას. ეს იყო ჩემს ცხოვრებაში პირველი შემთხვევა, როცა ასე ახლოს, თითქმის სულ გვერდით ვიმყოფებოდი მასთან და არ მინდოდა უსარგებლოდ ხელიდან გამეშვა ეს სანუკვარი შესაძლებლობა. იქნებ რაიმე ისეთი შტრიხი, ისეთი იღუმალე მზერა დამეჭირა, რომლის აღბეჭდვა რაღაცათი მაინც ეგებ გამოღგომოდა შთამომავლობას. მაშინ ეს

იყო ერთადერთი სურვილი და ერთადერთი მიზანი.

ამიტომ ცალი თვალთ შებპარავად მისკენ ვიხედებოდი, ცალი თვალი და გულსყური კი მომხსენებლისკენ მქონდა მიპყრობილი. დრო და დრო გალაკტიონი ფართოდ გაახელდა თავის დიდრონ თვალებს, დიდრონ შავ წარბებს ზევით აზიდავდა და მლიმარე, გაციისკროვნებული სახით გადახედავდა ხოლმე დარბაზს ერთი კიდურიდან მეორე კიდურამდე, სცენის დაქანებიდან ჭერის კუთხეებამდე, შემდეგ მარჯვენა ხელით ნიკაპსა და მკერდზე დაფენილ გრძელ წვერებს ჩამოივარცხნიდა ხოლმე.

ერთხელ თავი ორივე ხელისგულში ჩაერგო, თვალები მოეხუჭა, წვერები ყავისფერი კოსტუმის ღილებამდე და მაგიდის ძგიდემდე ჩამოფენოდა და უნებურად მომეჩვენა, რომ თვლები და, დიახ, თიქოს ნამღვილად თვლები და!

და არც იყო გასაკვირი, სამი-ოთხი საათის ნამგზავრი (ვინ იცის, წამოსვლისას დაისვენა თუ არა) პირდაპირ დარბაზში შემოვიდა... ხუმრობა ხომ არ არის, აგერ სამოცდახუთი წლის ხდება. დაიქანცა პოეტი! არა, დაიქანცა ადამიანი პოეტში, ადამიანური სხეული მარად დაუქანცველ პოეტურ არსებაში, რომელიღაც წარმავალი ნაწილი პოეტის მარადიულ სულში! ასე ვფიქრობდი იმ რამდენიმე წამს, რამდენიმე წუთს, როცა ჩემი წარმოდგენით არაფერ ნამღვილად თვლები იგი, არამედ ზოგჯერ აფარებული ხელების ჩრდილში ენის წვერით მშრალ ტურებს ისველებდა კიდევ, ბაგეებს არხევდა და ასე გადმოსცემდა ჩემთვის რაღაც უცნაურ და შეუცნობელ ბგერებს.

ამ დროს მომხსენებელი უკვე გალაკტიონის აღრინდელი შემოქმედების, მისი უნაზესი ღირიკის ერთგვარ ხორკლავან "ნაწიბურებზე", იმ დეკადენტურ-სიმბოლისტურ განწყობილებებზე ლაპარაკობდა, რომლებიც "მე და ღამის" და "ლურჯა ცხენების" ავტორს, მისი აზრით, ფრანგი სიმბოლისტების გავლენით პქონდა გამოხატული. ეს აზრი ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში მტკიცედ იყო დამკვიდრებული. შემდეგ მომხსენებელი პოეტის ღრმა ფილოსოფიური ღირიკის "სამიანებს" გადასწვდა და მიმოიხილა მთელი მისი შემოქმედებითი გზა, როგორც ქართულ პოეზიაში სახელგანთი წინამორბედების - ნიკოლოზ ბარათაშვილის, აკაკი წერეთლისა და ვაჟა ფშაველას ტრადიციების გაგრძელები.

ბის მეტად უშესანიშნავესი გამოხატულება.

გალაქტიონი ახლა უკვე პრეზიდენტის მაგიდის ცენტრში ისევ იმ გოლიათური აღნაგობითა და გაცისკროვნებული, მღიმარე თვალებით მოჩანდა, როგორც სხდომის დასაწყისისას, როცა იგი ერთმანეთში გადაჯდობილი ხელების წელი რხევით სვენოდან მაღლობას უხდოდა მის პატივისცემელ და ესოდენ დამფასებელ დამსწრე საზოგადოებას.

მზურვალე მისაღმებების შემდეგ გალაქტიონმა წაიკითხა რამდენიმე ლექსი. მათ შორის "იდილე, მშვიდობავ", "ისევ ახალგაზრდობას" და "სალამი ახალგაზრდობას". ეს ორი ლექსი თითქოს საგანგებოდ უკონდა დაწერილი და შერჩეული სტუდენტ-ახალგაზრდობის იმ აუდიტორიისათვის, რომლის წინაშე იგი ახლა ასე ვალმობილი და პირნათელი იდგა.

ლექსის გალაქტიონისეული კითხვა ერთი შეხედვით თითქოს ძლიერ შთაბეჭდილებას ვერ ახდენდა, მაგრამ იგი განუმეორებელი და მეტად თავისებური იყო. გალაქტიონი არ მისდევდა ინტონაციის, მახვილისა და პაუზის იმ დაკანონებულ შტამებს, რომლის თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლების შემუშავებას მხატვრულ-გამომიეტყველებითი კითხვის ოსტატებმა და თეორეტიკოსებმა საუკუნეების მანძილზე დიდძალი შრომა შეაღიეს. აქაც თითქოს, ისე როგორც ლექსის ფორმის დარგში, გალაქტიონი ერთგვარ რეფორმატორად გვევლინებოდა. იგი მახვილს ჩვეულებრივ წრ და სამ მარცვლიან სიტყვებში არა ბოლოდან მეორე, არამედ პირველსავე მარცვალზე უკეთებდა და ამის შედეგად თითქოს დისონანსი შეპქონდა წარმოთქმის ტრადიციულ ეპოციურ ელფერში, მაგრამ მისებური აქცენტით წარმოთქმული "იდილე, მშვიდობავ, იდილე" კმნიდა ბგერების, რითმისა და რიტმის თავისებურ პარნიონიას, რაც ესთეტიკურ ფლერალობას და სილამაზეს ანიჭებდა ლექსსაც და თვით კითხვასაც.

შეხვედრის ოფიციალური ნაწილი დიდძალს არ გაგრძელებულა. იგი შემდეგ გადატანილ იქნა ცხინვალელი მოსახლის გ. კულიჯანოვის ოჯახში, სადაც ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის განყოფილების

მე-4 კურსის სტუდენტებს კათედრის წევრებთან ერთად მოწყობილი უქონ-
დათ ბანკეტი გალაკტიონ ტაბიძის პატივსაცემად. აი, ეს ბანკეტი არა-
ნაკლებ ღირსსახსოვარი.

სუფრა ვრცელი სადარბაზო ოთახის მთელ სიგრძეზე იყო გაწყობილი.
შესავალი კარის პირდაპირ, კედლის გასწვრივ, ერთმანეთზე მიღებული
და სურსათსანოვანით, ღვინის ბოთლებითა და ღოჭებით დამშვენებული მა-
გიდები განიერი არ იყო და ოთახში საკმაოდ ადგილი რჩებოდა გავლა-გა-
მოვლისა და ცეკვისათვის. მის ერთ უკანა კედელთან ხალიჩაგადაფარებუ-
ლი ტაბტიც იდგა, წინ წიგნების პატარა მაგიდით. სხვა საგანგებო მორ-
თულობა ოთახში არ შეიმჩნეოდა. იგი უბრალოების, გულუხვობისა და გუ-
ლითალობის შთაბეჭდილებას ქმნიდა, რომელსაც მასპინძელთა, სტუდენტთა
და მწვეთარ ლექტორთა პოეტისადმი ერთობლივი, ჰუმარიტად გულწრფელი
სიყვარული უერთდებოდა.

ეს არ იყო გამოსატყუარი არც ზედმეტი პათეტიკურ სიტყვებში, არც ბა-
ხუსის ძალით გადაჭარბებულ სითამამეში და არც რომელიმე მეტიჩარას
მძიერ პოეტის წინაშე თავის გამოჩენის გულისამრევ ქათინაურებში.
ყველა თითქოს საიდუმლო "შინაგანაწესს" ზუსტად იცავდა. ყველაფრიდან
გამოსჭვიოდა პოეტისადმი საერთო დიდი რიდი, მოკრძალება და დაყვანის-
ცემა. თამალობდა ალექსანდრე ლონტი, რომლის მოპირდაპირედ, სუფრის
მეორე ბოლო მხარეზე იჯდა გალაკტიონი, მის გვერდით დიმიტრი იჯდა,
ხოლო ჩვენ, ლექტორები, სტუდენტებს შორის ისე ვიყავით ჩამჯდარი, რომ
ყველას დანახვა შეგვძლებოდა.

როგორც კი გალაკტიონი სუფრას მიუჯდა, იგი ერთბაშად გამოიცვალა,
გამოცოცხლდა, გახალისდა და სულ მთლიანად გაუქრა დაღლილობის ის იერი,
რომელიც ნაწილობრივ შეემჩნეოდა საზეიმო სხდომაზე ყოფნისას. სტუდენტ-
თათვის საოცნებო მიუწვდომლობიდან ის უკვე სრულიად ჩვეულებრივი
ადამიანი გახდა, უბრალო, სადა, მომლბენი, მომღერალი, გამრთობი, მო-
ცეკვავე. ამან ბიძგი მისცა ჩვენს წარჩინებულ სტუდენტ-ფოტორეპორტი-
ორს, ამჟამად მწერალს და ყურნალისტ გივი თედეევს ფოტოსურათებზე

აღებეჭდა გალაკტიონისა და მის გარშემო მყოფთა ცალკეული საინტერესო შტრიხები. სადღეგრძელოებს სადღეგრძელოები ცვლიდა, სიმღერას გიტარა, გიტარას ცეკვა და ასე გრძელდებოდა დღემდე. გალაკტიონს რული არ ეკარებოდა, რაც მეტს სვამდა, უფრო მეტად ფიზილდებოდა და ფეხზე-ამღვარი თითქმის ქადაგად იყო გადაქცეული. ყველას გვხიზლავდა მისი ღრმაშინაარსიანი სიტყვა ამითუიმ საკუთხზე, მაგრამ ამავდროს ყველას გვაოცებდა მისი გონების აბსოლუტური სიფხინლე, რომელსაც ბახუსის ძალა ვერ მოხროდა.

ერთხელ სტუდენტებს დრო ეხელდათ და უფრო აბლას მისხდომოდნენ ფეხზე მღვარ გალაკტიონს, რომელიც გატაცებით იგონებდა თავისი ცხოვრების განვლილ ეპიზოდებს. უცებ ის ერთ მათგანს მოუბრუნდა, თვალბში ჩააცქერდა და მისთვის დამახასიათებელი შექიჩილებით მიმართა:

- რა გქვია, ძამიკო, შენ?

- გივი, ბატონო გალაკტიონ, - სწრაფად მიუგო ჯიუხი აგებულების ჭაბუკია და ეღვარე თვალბი ზევით მიაპყრო.

- რა გვარი ხარ, ძამიკო?

- თელევი.

- თქვენ გოგონა?

- მამისაშვილი.

- სახელი?

- მარო, მარიამ.

და ასე ჰკითხა რამდენიმეს. მერე თვითონ ატრიალა მათი გვარი და სახელი: ანა სულაძე, ელენე ზამარული, მერე ცხოვრებოვა, მარიამ მამისაშვილი, გივი თელევი... მოყვა და მოყვა ხან ქართული გვარი, ხან ოსური. გალაკტიონს უცებ სახე არაჩვეულებრივად გაუბრწყინდა, თითქოს მიაგნო, რასაც ეძებდაო, მარჯვენა ხელი წინ გამოიშვირა, ტანიც ნახევრად მოაბრუნა ხელის მიმართებით და ახალ მოგონებას ახალი სადღეგრძელო მოაყოლა.

- ასე იყო, ძამიკოებო, ძველადაც. ერთად ვსწავლობდით ქართვე-
ლები და ოსები, ერთ მერხზე ვისხედით, ერთ მიზნებს ვემსახურებოდით.
სემინარიაში ჩემი ახლ მეთობარი იყო ერთი ოსი ყმაწვილი. ვალდი-
ას ვეძახდით მას. გვარად ფარნივევი იყო. ის დიდად მიყვარდა, ნიჭიე-
რი იყო. ოსურ "ასა-ასას", რომ დაიძახებდა ცეკვის დროს, იატაკს
აზანზარებდა. აქედან შემჩნა ოსეთისა და ოსების დიდი სიყვარული.
1932 წელს ვეწვიეთ ქართველი მწერლები ოსეთს, 1952 წელსაც გახლდით
აქ. ახლა კი მგონი უკანასკნელად ვარ თქვენს მიწა-წყალები!

რალაც ნაღვლიანი კიდე შეეპარა ხმაში, მაგრამ უმაღვე დაძლია
და შეკრული შუბლი უმაღვე გახსნა.

- მუდამ ასე ერთად იყავით, ჭაბუკებო და ქალიშვილებო, ქართვე-
ლი და ოსი ხალხების მარადიულ მეგობრობას გაუმარჯოს. - თქვა ეს და
სავსე ჭიქა სულმოუთქმელად გამოსცალა. დაჯდა, ხელები აიფარა სახე-
ზე, დადუმდა. გვეგონა მიემჩნებოდა და ლოგინის მომზადებას შევუდე-
ქით. სულ რალაც რამდენიმე წუთმა განვლო მის ასე მდუმარედ ყოფნაში.
ცეკვა-მთლებნა კი გრძელდებოდა.

გალაკტიონი უცებ ზეწამიოჭრა და თვალებით დინიტრის დაუწყო ძებ-
ნა.

- დინიტრი, სალა ხარ, დინიტრი, ძამიკო! - იძახდა ის.

- აგერ ვარ, ბატონო გალაკტიონ. უპასუხა ჩემთან ცეკვით გარ-
თულმა დინიტრი ბენაშვილმა და გალაკტიონს მიაჩერდა. ყველანი ისევ
მისკენ მივბრუნდით. ახლა არც ყანწი ეჭირა ბელში და არც ღვინით
სავსე ჭიქა. ორივე ხელებით მავიღის ძგიდეებს დაყრდნობოდა და თით-
ქოს მოხსენების დასაწყებად ენზადებოდა, ერთი ზევით აიხედა, ჭერს
მიაპყრო თვალები და დაიწყო.

- აი დინიტრიც შეცდა ღუგის, ჩვენი კრიტიკოსები ცდებიან, ყვე-
ლანი ცდებიან, გალაკტიონი სიმბოლესტი იყო, ამტკიცებენ. არა, ძა-
მიკო დინიტრი, არა ანხანაგებო, ეს არ არის სწორი, ეს გაუგებრობა-
ზეა აგებული. მე ასეთი გულუხვობა და ასეთი წრფელი სიყვარული არ-
სად არ მიგრძენია და, აი, თქვენ გაგანდობ, ჩემო ძვირფასო ჭაბუ-

კებო და ქალიშვილებო, ჩემი დიდხნის დამალულ საიდუმლოს, "მე და ლამის" შექმნის საიდუმლოს.

იგრძნობოდა, რომ ახლა უკვე ის თავისი შემოქმედების ნამდვილ ექსტაზში შედიოდა, იმ ექსტაზში, რომელშიც წარმოიშობა ხოლმე სულის ყველაზე უსაფუძესი დაღადისი, ყველაზე დაფარული გასანლობარი. უცებ უბის წიგნაკი მოვიმარჯვე და სიტყვა-სიტყვით ჩავიწერე შემდეგი:

" ეს იყო ახალგაზრდობის დროს, 1912 წელს. - დაიწყო ნელი, მკაფიო ხმით გალაკტიონმა, - ქუთაისის საგუბერნიო ციხეში ერთი ჩემი ახლო მეგობარი რევოლუციონერი იჯდა (ლაპარაკია მ.ოკუჯავაზე - ა.თ.). მე და ჩემს ამხანაგს დავაღებული გვქონდა მიგველო მისგან საიდუმლო ნიშანი, წინასწარ გაფრთხილებული ვიყავით, რომ ის ციხის ზედა საკნიდან ქუჩისკენ, სადაც ჩვენ უნდა ვმდგარიყავით, პურის ცომისგან მოზღლილ გუნდას გადმოაგდებდა, რომელშიც პატარა წერილი უნდა ყოფილიყო მოთავსებული. და, აი, ერთხელ საღამოჟამს დავიწყეთ სეირნობა ციხის გალავნის ირგვლივ, დათქმულ ქუჩაზე. დიდხანს მოგვიბდა სეირნობა და ლოდინი. ეტყობოდა ხელსაყრელ დროს ეძებდა. ბოლოს ჩემს ახლოს დავცა პურის გუნდა... უმაღ ავიღე და გადავტეხე იგი. შიგ მართლაც ბარათი იდო: "იარალი შემოგვიგზავნეთ", ეს მე საიდუმლოდ შევიინახე. აი, რამ მომცა ბიძგი დამეწერა ჩემი "მე და ლამე". - თქვა ეს და ისევ დიმიტრის მიმართა.

- რა აქვს, დიმიტრი, ამ ამბის შემდეგ საერთო ჩემს "მე და ლამეს" სიმბოლიზმთან? არაფერი, არაფერი.

- ეს ამბავი ფრიად საინტერესოა, ბატონო გალაკტიონ და აწი გავი-
თვალისწინებთ! - მოკრძალებით შეეპასუხა პატივცემული დიმიტრი.

ამ მცირედი შეპაექრებიდან ჩემთვის ნათელი გახდა, რომ პრეზიდენტი-
ზე ყოფნისას მე მხოლოდ მომჩვენებია გალაკტიონის თვლენა, ნამდვილად
კი ის თურმე მომხსენებლის ყოველ სიტყვას გულდასმით უსმენდა და თავის

გულში ეკამათებოდა კიდევ მას. უეჭველია ამის მომასწავებელი იყო ტურების ის უცნაური ცმაცუნი და ბგერების იღუმალი შრიალი, რომელზეც ზემოთ ვლაპარაკობდი.

გალაკტიონის ეს შინაგანი სულიერი დაღადისი მართლაც, წინათგრძნობის მსგავსად, უკანასკნელი აღმოჩნდა. ზუსტად სამი წლის შემდეგ მან ტრაგიკულად დაამთავრა თავისი სიცოცხლე. თბილისის სამკურნალო კომბინატში მწოლიარე პოეტს გარდაცვალებამდე რამდენიმე დღით ადრე ვეწვიე და თან მივუტანე ცხინვალში მის მიერ "მე და ღამის" გენეზისის საკითხზე გამოთქმული აზრების ჩანაწერები სათანადო კომენტარებით. დიდად ესიამოვნა, თავის უბის წიგნაკში საგანგებო ჩანაწერი გააკეთა და მთხოვა, რომ წარუგენილის სახით გამომექვეყნებინა ეს მასალა. მე ვაცნობე, რომ "ლიტერატურული გაზეთის" ფურცლებზე ვაპირებ დაბეჭდვას მეოქი. ამან კიდევ უფრო გაახარა და დაუყოვნებლივ ჩემს წერილს ბოლოში ასეთი წარწერა გაუკეთა: "ძმავო ერემია! (იხ ხანებში ერემია ქარელიშვილი აწერდა ხელს რედაქტორის გიორგი ნატროშვილის მაგიერ გაზეთს) აკაკი თოფურიას ეს წერილი წავიკითხე. ყველაფერი სწორია. გთხოვთ უცვლელად დაბეჭდოთ". ერემიას წერილი იმ დღესვე მივუტანე, მოამზადა კიდევ დასაბეჭდად, მაგრამ მოულოდნელად გალაკტიონის სიკვდილი მოუსწრო და მისი მინაწერი ბარათი ჩემ წერილთან ერთად შერჩა და მოწიწებით ინახავდა. ჩვენ მხრივ კი, რაკი ტექსტი სიცოცხლეში შეთანხმებული გვექონდა პოეტთან, მისი სურვილი მალე შევასრულეთ. 1959 წელს ჩვენი "ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის" მეორე წიგნის პირველ გამოცემაში საგანგებოდ შევიტანეთ ქვეთავი გ.ტაბიძის "მე და ღამე", რომელშიც ზემოთ მოტანილი მოგონება მთლიანად დაბეჭდილი გვაქვს სათანადო კომენტარებითა და ანალიზით (იხ. გვ. 276-278). შემდეგ ეს განმეორდა ამ წიგნის ყველა გამოცემაში. ფაქტობრივად აქედან ჩამოიყვალა გ.ტაბიძის "მე და ღამეს"

სიმბოლოებითან კავშირის საილუსტრაციოდ გამოყენების "ფუნქცია". თვით
დ. ბენაშვილიმაც თავისი წიგნის 1967 წლის გამოცემაში ამ საკითხზე
აბაღი დვალსაზრისი განაცხადია. ეს მნიშვნელოვანი ფაქტია.

... რიტორიკული მოაღვა სარკმლებს. ცხინვალის ილვიძლებმა, ფეხზე დგო-
ბიდა, დღიური მრქვეფარე შრომისთვის ემზადებოდა. ჩვენც ნელ-ნელა
თბაბიდან გარეთ, ეზოში გამოვდიოდით. დილის გრილი, მასულებუნებელი
ნიავი პქრიადა. იმ ხანებში გრძელი პალტოები იყო მოდაში და გალაკტი-
ონსაც დრაცის შავი, აქა-იქ გახებილი გრძელი პალტო ეცვა და შლიაპა
ეხურა. არც ნამდვირადვეს პგავდა და არც მილად ფიზიკეს, არც ენა ეშ-
ლებოდა და არც ფეხი. თჯაბის პატრონს გავცილდით გამოსამშვიდობებელი
გუნდური სიმღერით, რომლის "ლოტპარობა" მე დამეკისრა (არასოდეს სიმ-
ღერა არ ვიცოდით, გარდა ცოტათი მოღბენის შემდეგ ჩემებური "აბა ულა-
სი", რომელსაც აიტაცებდა ხოლმე განსვენებული დავით ჩხეიძე თავისი
მრავალპანგოვანი მდიდარი ხმით). გუნდის საპატოო წევრებთან, სტუდენ-
ტებთან და ჩვენი კათედრის წევრებთან თათრ ქაჯაიასთან, ალ. ლლონტთან
ერთან, გალაკტიონ ტაბიძეს და დიმიტრი ბენაშვილიც ითვლებოდა (ეს სუ-
რათიც გადაღებული პქონდა ანა სულაძეს და გივი თედვიეს).

შემდეგ ჩვენ ერთიანად სასტუმროსკენ გამოვყვით გალაკტიონს.
გზაზე სტუდენტის გოგო-ბიჭები ფუტკარივით ეხვეოდნენ, ისიც გრძნობდა
აბას და ხან ერთს გადასდებდა ხელს, ხან ნივრეს. რა ამბები არ მო-
იგონა კიდევ გალაკტიონმა თავისი ცხოვრებიდან! ზოგს, რა თქმა უნდა,
ახზავდა, ცოტა სიმარადეს დიდ ფანტასტიურ ამბავს გაუწევდა და სტუ-
დენტებს ამით აოცებდა და აკვირვებდა. ერთი დეტალი განსაკუთრებით
დამამახსოვრდა.

- 1917 წელს, ოქტომბრის რევოლუციის განარჯვების მომდევნო დღეებ-
ში, პეტროგრადში ვიყავი, - ყველმან გზადაგზა, სვენებ-სვენებით გა-
ლაკტიონი, - სიმოლში გაეგოთ ჩემი იქ ყოფნა და გამომიძახეს. შესავა-
კარებთან ჩვენი სოსი შემხვდა.

- მერე, მერე, ბატონო გალაკტიონ, რა გითხრათ სტალინიმა?, - გა-
ფაციცებით, ინტერესით კითხულობდნენ სტუდენტები.

- გალაკტიონ, რევოლუციას შენი დახმარება სჭირდებაო. - მიხარა
მან, - უპასუხებდა გალაკტიონი.

- თქვენ რა პასუხი მიეცით?

- მზად ვარ ვემსახურო რევოლუციას-მეტქი.

- პოდა, შუააზიაში ბასმაჩების რაზმები გვებრძვიან და იქ უნდა
წახვიდეთ.

- თქვენ რა უპასუხებთ? - კვლავ სულმოუთქმელად ეკითხებოდნენ სტუ-
დენტები.

- ცოტათი დავფიქრდები-მეტქი, ვუთხარი და დამეთანხმა. მეორე დღეს
უნდა მივსულიყავი.

- მიხვედით?

- რასაკვირველია, არა. მერე არ დავბრუნებულვარ სმოლნში, გალაკ-
ტიონი პოეზიას სჭირდებოდა, ძამიკოებო, და ბასმაჩებისთვის რომ თავი
გადამეღო, ახლა აღარ გეყოლებოდათ თქვენი გალაკტიონი. ასე არ არის?

- დიახ, ასეა, ბატონო გალაკტიონ! - ერთმალ უდასტურებდნენ სტუ-
დენტებიც.

ყვებოდა ასეთ ანეკდოტურ ამბებსაც. და ამასიც იყო რაღაც თავისე-
ბური, გალაკტიონისებური. სასტუმროსთან შევჩერდით. დასვენება არ
ინება. თქვენთან ყოფნა და საუბარი მირჩევნიაო, თქვა. ამასობაში კი-
დეც სულ მთლად გათენდა. მანქანა სასტუმროსთან გველოდებოდა. გალაკ-
ტიონი, დიმიტრი ბენაშვილი, ალექსანდრე ლლონტი და მე ჩავჯექით მან-
ქანაში და 21 აპრილს დღის 9 საათზე გამოვემართეთ თბილისისკენ.

ასეთი იყო გალაკტიონ ტაბიძის უკანასკნელი ერთი დღე სამხრეთ
ოსეთში. ეს დღე არასოდეს წარიშლება ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუ-
ტის ყველა იმ ყოფილ სტუდენტთა და თანამშრომელთა მეხსიერებაში, რომ-

ლებიც მონაწილეობდნენ 1956 წლის 20 აპრილს მასთან მოწყობილ საზეიმო და პირად, საბანკეტო შეხვედრებში. ამ შეხვედრამ ახალა ფარდა "მე და ლამის" შექმნის საიდუმლოებას.¹

მოგონებაში ნახსენებმა ყოფილმა სტუდენტებმა მერი ცხოვრებოვამ და გივი თელევევა 1988 წელს ცხინვალში სტუმრად ყოფნისას დიდი პატივი ღამლეს, მიმიწვიეს თავიანთ ღამაზე, სულთ და გულთ მდიდარ ოჯახში. აქ იყვნენ ყოფილი სტუდენტები ნოდარ ზადიშვილი და ვასილ საბანაძე. მე თან მახლდა ავტომანქანით მგზავრობის მთავარი ხელშემწყობი, თვით მისი მფლობელი, სპორტის დამსახურებული მოღვაწე აკაკი მეიფარიანი, რომელსაც ფარიკაობის სახეობის მრავალ მსოფლიო შეჯიბრებებში უკონდა მონაწილეობა მიღებული.

განსაკუთრებით გამაოცა ქალბატონ მერის დიასახლისობამ, შრომის-მოყვარეობამ და შემოქმედებითი ნიჭიერების ნაყოფიერებამ. იგი ჩემ წინაშე წარმოდგა სამაგალითო, საძნობით სავსე ღელად, ერთგულ, გამგებ, თანამოაზრე და თანამოკალმე მეუღლედ, გამომცემლობა "ირისთონის" უცვლელ რედაქტორად, პროფესიონალ მწერლად და მთარგმნელად. მერი ცხოვრებოვა თანაბრად ფლობს როგორც ქართულ, ისე ოსურ ენას, ეწევა ორმხრივ მთარგმნელობით მოღვაწეობას და ამით ცდილობს ყოველნაირად ხელი შეუწყოს ქართველი და ოსი ხალხების მეგობრობის განმტკიცებას.

როცა ამ სტრიქონებს ვწერ, მაგიდაზე მიდევს ოსურიდან ქართულად მის მიერ თარგმნილი ოსი მწერლის მ. გაბულოვის სქელტანიანი რომანი "სისხლით ნაწერი" და საკუთრივ მისი პროზაული ნაწარმოებების სულ ბოლოს გამოცემული კრებული სახელწოდებით "უკვდავი ფესვი", რომელსაც ამშვენებს ავტორგრაფი: "პროფესორ აკაკი თოფურიას - ჩემს ძვირფას მასწავლებელს გულწრფელი პატივისცემით. მერი ცხოვრებოვა, 1989, ქ. ცხინვალი". ამაზე უნეტარესი ჯილდო რა უნდა იყოს აღმზრდელი-პედაგოგისათვის?!

მაგრამ მერი ცხოვრებოვას ახსოვს ჩემი სიმკაცრე და გაფაჭიცი-

ბით დააუწყვე მის რომანს, ნოველებს ძველებური წესით "ჩხრეკა-ქექვა"

1. თბილისამდე მგზავრობის ეპიზოდთან გალაკტიონის ორი შტრიხიც უნდა მიემატოს მის უცნაურობათა ყოფით ბიოგრაფიას. გამოცვილდით თუ არა ცხინვალს, მეჯვრისხევეში არც კი ვიყავით შესული, უკან მოუხედავად გალაკტიონმა დიმიტრი ბენაშვილს უკითხა: - ჯიბეში ფული რატომ არ ჩამიღლესო. დიმიტრიმ მე და ალექსანდრეს გადმოგვხედა მხრების აწურვით. ჩვენ ხომ ბილეთები არ გაგვიყიდა, ბანკეტი მოვუწყვეთ, რა საფასური უნდა მიგვეცა. დიმიტრიმ უცებ გამიწმინდა გამოსაღალი და უპასუხა: ბატონო გალაკტიონ, ფასტით გამოგვიგზავნიან და მოგივართ. ხმა არ ამოუღია, ჩვენ სამივეს თვლენა მოგვერია. ვიგრძენით, რომ მანქანა სადღაც გარჩერდა. გავიხედეთ, რულთან გალაკტიონი არ ზის. მძლღღმა გვითხრა, გამაჩერებინა და ეგერ სასადილოში შევიდაო. გადმოვბტივ სამივე, ვხედავთ, გალაკტიონი ჩამდგარა სოფელ გლებებთან, შავი ღვინით სავსე ჯამი უკავია ორივე ხელით და მათ აღდევრძელებს. ორი ჯამის დაღვეა მოასწრო. ჩავსვით ისევ მანქანაში.

მოგონებისათვის ამის დამატება მირჩია ცნობილმა პოეტმა ვახტანგ ჯავახიძემ, რომელმაც 1988 წელს "ნაკადლის" მიერ "უცნობის" სახელწოდებით გამოცემული საინტერესო წიგნით პირველად შეგვახედა გალაკტიონ ტაბიძის დღემდე მართლა უცნობ შემოქმედებით ლაბორატორიაში. ეს წიგნი ძვირფასი შენაძენია ქართული ლიტერატურის მცოდნეობისათვის ჯერ კიდევ ნაკლებად პატივდაღებულ მხატვრული შემოქმედების ფსიქოლოგიურ მეცნიერებაში. ამ ავალსაზრისით იგი თვით ავტორის პოეტური ბიოგრაფიის ერთ-ერთი საეტაპო, შემადგენელი ნაწილია.

რათა, მომხიბვლელი წარწერის მიუხედავად, დამეტუქსა სიუჟეტის სიმწი-
რისა თუ მხატვრული საღებავების აქა-იქ იქნებ მუქად ან ტლანქად წარ-
მოდგენის გამო. დახე, ამ უწინდელ სუსტ, გამბლარ, მეოცნებე და მაძი-
ებელ გოგონას? როგორის ოსტატობით დასტრიალებს ხალხური "ქვადედაკა-
ცას" სახელწოდების ლოდის გარშემო შეთხზულ ამბავს, როგორის დამაჯე-
რებლობით ქარგავს ვრცელ რომანში სოფლური ცხოვრების ნაირფეროვან სუ-
რათებს, როგორ გვიხატავს და გვინერგავს წესჩვეულებათა ღრმა ფესვების
უკვდავების მარადიულ იდეას? ყოველივე ამის შემდეგ განა მოვალე არა
ვარ ქედი მოვიხარო მის წინაშე და ბოდიშის მოხდით უღრმესი მადლობა
მოვახსენო პირველ რიგში ჩემი "გაწილებისა" და "დამარცხებისათვის"?
ესეც ხომ თავისებური უნეტარესი ჯილდოა! გივი თედევიც თავის მხრივ
რამდენიმე წიგნის ავტორია. ერთმანეთს ეჯიბრებიან შემოქმედებით სწრაფ-
ვაში.

ან ავიღოთ მეორე მაგალითი. გალაკტიონთან დიალოგში სტუდენტ მარიან
მამისაშვილის სახელის გაეღვება. თვითონ არ მინახავს ინსტიტუტის დამ-
თავრების შემდეგ, მაგრამ გაზეთ "საბჭოთა ოსეთის" 1986 წლის 20 ივ-
ნისის ნომერში გამოქვეყნებული წერილიდან შევიტყვე, რომ ქართულ ენასა
და ლიტერატურას ასწავლიდა ცხინვალისავე მეოთხე საშუალო სკოლაში. მი-
სივე თანაკურსელთან გულნარა ქერქაძესთან ერთად მათი ერთობლივი რე-
ცენზია სათაურით "ჩვენი მუდმივი სახელმძღვანელო" ერთ-ერთი საუკეთე-
სია ჩემს მეთოდოკურ სახელმძღვანელოზე დაბეჭდილ პუბლიკაციათა შორის.
ამას რომ ვამბობ მხედველობაში მაქვს პრაქტიკოსი მასწავლებლის პოზი-
ციიდან შემუშავებული კრიტერიუმი, რომელიც ამჟღავნებს მათ პროფესიულ
ზრდას, წინსვლას, მთავარში წვდომის უნარს, წერისა და აზროვნების
კულტურას. ეს ხომ ყოველი განათლებული ადამიანის ღირსეულობაა. არა,
ცხინვალის პერიოდს უნაყოფოდ არ ჩაუვლია.

- მაშ, საიდან წარმოიშვა გამწვავებული ეთნოკონფლიქტი, რომელმაც
ასობით უდანაშაულო ადამიანი იმსხვერპლა? - დაიბადება ბუნებრივი კით-
ხვა.

ის რაც სამხრეთ ოსეთთან დაკავშირებით უკანასკნელ წლებში მოხდა, არ გამომდინარეობს არც ქართველი და არც ოსი ხალხის სასიცოცხლო ინტერესებიდან, ის ზემოდან თავმოხვეულია მათზე როგორც გარეშე ძალეების, ისე ორივე ხალხის ფენებიდან ამოტივტივებული, მოუმწიფებელი პოლიტიკანების მიერ უტაქტო, მოუზომელი, შეურაცხმყოფელი ტონით წარსულიდან ურთიერთის მიმართ ლაფის დასხმით, გონების, ჭკუის და წინდახედულების მომარჯვების ნაცვლად ემოციების და გრძნობების უფრო და უფრო მეტი მობილიზებით.

~~სამაჩაბლოს საზოგადოების დამფუძნებელ პირველ ხუთასკაციან კრებაზე, სტალინის ოსი ექსტრემისტების მოქმედების საშინელი სურათი დაიხატა.~~ გამოვთქვი სურვილი: - შეგვახვედრეთ ჩვენს ყოფილ კურსდამთავრებულ ოს ინტელიგენციას, ცხინვალის ინსტიტუტის ქართული განყოფილების იმ ყოფილ ოს სტუდენტებს, ვინც გალაკტიონის სალამოს და ბანკეტს ესწრებოდა, მოგვეცით საშუალება გავიგოთ, რამ ააღებინა მათ იარაღი ქართველი კარის მეზობლების წინააღმდეგ, და თუ ამაში დამნაშავე ჩვენა ვართ, მათი აღმზრდელები, დაე, ჩვენ გვესწოლონ ტყვია-მეთქი. ეს სურვილი თუ განცხადება მაშინ ყურად არავინ იღო. ჩვენ, ვინც კარგად ვიცნობდით 50-იანი წლების ოსეთს, არავინ გაგვრია რაიმე მომრიგებელ ღონისძიებებში და ამიტომ არც არაფერში ჩავრეულვართ.

ისე კი სიმაბრძლე უნდა ითქვას. ჯერ კიდევ ხელისუფლებაში მოსვლამდე, ვაკის პარკში მოწყობილ მიტინგებზე ზ. გამსახურდიასაგან პირადად მომისმენია მოწოდება - საქართველო ქართველებისათვის, ავღანეთს და ოსებს საქართველოდან. იმავე ვაკის პარკში ამ მოწოდების საპასუხოდ რადიორეპროდუქტორიდან გაისმოდა ოსი წარმომადგენლის აღგზნებული სიტყვები: მოვიხსოვთ ზვიად გამსახურდიას სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას ქართველი და ოსი ხალხების ისტორიული მეგობრობის ფებქვეშ გათელვის, ამ ორ ხალხს შორის შუღლის ჩამოგდების, ნაციონალური გრძნობების და ინტრობის გაღვივებისათვის.

ამ მიტინგებს უამრავი ხალხი ესწრებოდა. ცნობილია, აბილისიდან ცხინ-
ვალის მისაღვამებამდე მრავალათასიანი უიარაღო დემონსტრაციის ფაქ-
ტიც, რამაც კიდევ უფრო დაძაბა მდგომარეობა.

ერთი მხრივ ჩაჩივივის, ხოლო მეორის მხრივ, გამსახურდიას პირადი
ამბიციები, მრავალაა შორის, ერთ-ერთი სერიოზული მიზეზია უბედურე-
ბისა, რომელზე ორივე ხალხს დაატყდა თავს. ამიტომ ამ ამბის ანალი-
ზის შედეგებიდან კი არ უნდა გამოვდმოიღოთ, არამედ, ამასთან ერთად,
იმ მიზეზებიდან, რომლებმაც წარმოშვეს სავალალო, ტრაგიკული, სახელ-
გამტები შედეგები.

გალაკტიონთან შეხვედრის ცოტა ხნის შემდეგ ინსტიტუტის სამეცნი-
ერო მივლინებით მე და ალექსანდრე ლლონტი 1956 წლის ივნისში ერთ-
დროულად ვიყავით ცალ-ცალკე, ჩვენ-ჩვენი გეგმით, მე - მოსკოვში,
ის კი - ლენინგრადში. წინასწარ დათქმული გვქონდა ერთმანეთს შევხ-
ვედროდით მოსკოვში წითელ მოედანზე, მავზოლეუმის წინ. პუნქტუალური
სიზუსტით შევხვედით კიდევ. ეს იყო 9 ივნისს, დღის 11 საათზე.

მანამდე, 8 ივნისს, პროფ. ვ.გოლუბკოვი ნაცნობ ინსტიტუტში კარ-
გი განწყობილებით შეხვდა, წაეკითხა ჩემი სალოქტორო დისერტაციის
ოთხგვერდიანი გეგმა-თეზისი. მიჩნია ვრცელი ავტორეფერატი დამეწერა
და გამეგზავნა პირადად მის სახელზე. იგი დაინტერესდა მე-19 საუ-
კუნის ქართული მეთოდოლოგიური აზროვნების - ისტორიის ჩემეული სავარა-
ულო პერიოდიზაციით და გამოთქვა სურვილი ნაციონალური რესპუბლიკების
ზაზაზე მეთოდოლოგიური ტრესტომათიის გამოცემის შესახებ. ეს ძალიან კარ-
გი იღუა იყო მაშინდელი სახელმწიფოებრივი სტრუქტურის გაგებით. დარ-
ჩენილი დღეები დაგეგმილი მქონდა ლენინის სახელობის დიდ ბიბლიოთე-
კაში სამუშაოდ. ასევე იყო ჩემი ერთგვარი პირადი "ანგარიში" საშა
ლლონტისთვის მოსახსენებლად. ვიცოდი ლენინგრადში მისი დაუღალავი
შრომის ამბავი. ერთ ბარათში იქიდან მიწერდა: "ახლა ბიბლიოთეკაში

ვზივარ ყოველ დღით 10 საათიდან 11 საათამდე". წარმოგიდგენიათ! სირცხვილით სად გამეღო თვალები, რომ ... უქმად მესეირნა, ვთქვამ, მისკოვის კულტურის პარკში.

და, აი, ჩვენ ისევ ერთად ვართ. დაღლილის სახე პქონდა. ნაყოფი-ერად ენუშავა. ისიც სადოქტორო დისერტაციისათვის მასალებს აგროვებდა. ჩვენი მთავარი ამოცანა იმ დღეს განახლებული მავზოლეუმის ნახვა იყო. სულ რაღაც წელიწადნახევარი იყო გასული მისი გახსნიდან. უშველებელი რიგი 11 საათზე იწყებდა მოძრაობას. ჩვენ დავიკავეთ ბოლო ადგილი კრემლიდან კლემენტნახევრის დაცობებით. როგორც იქნა შევალ-წიეთ მრემედ განათებულ მღვიმეში, შემოვუარეთ ჯარისკაცების თვალწინ იმ სარკოფაგს, რომელიც ნანახი მქონდა 1950 წელს. გაეფართოებინათ. მინის შუშის გერმეტიულ ჩარჩოში ახლა ორი იწვა.

პირველი - რომელმაც ამ დღეში შეძრა კაცობრიობა, მეორე - ვინც ოცდაათი წელიწადი აზანზარებდა მსოფლიოს. ახალბაღამირებული ახალ-მიღვალებულს მოგაგონებდათ. ამიტომ იგი, შეღარებით პირველთან, გი-განტურად, თითქოსდა, ქედმაღლურად გამოიყურებოდა. წინა - ხანგრძლი-ვობისგან ჩაუშუტულ პატარა ფიჭულად ქცეულიყო და გვერდით მწოლიარე თავისი სწეულით ღამის ფარავდა კადეც. ეს სხეული ახლა გაქვავებული იყო. ოღნავ ჭირფლიანი სახით, თავზე შერჩენილი თხელი თმით, თავისი განაქმული უღვაშით, შუაში ოღნავ ჩაწეული შუბლით, მსხვილი ბაგეებით და გულმკერდზე ჯვარედინად დაწყობილი ხელებით მშვიდად მიძინარეს ჰგავდა. იმდენად მიახლოებული ჩანდა სამი წლის წინანდელ რეალობას-თან, იმ ცოცხალთან, რომელიც მხოლოდ კინოლენტებიდან შემოგვეცქეროდა, ერთი შეხედვისას უცემ გაღვიძების შიში გიპყრობდათ. ამ შთაბეჭდილე-ბებით გამოვყვდი მღვიმედან.

ბედად წინა დღეებში გაეხსნათ უკანა მხრიდან კრემლის ეზოში შე-სასვლელი ჭიშკარი და მავზოლეუმიდან ახალი რიგი იქითკენ მიემართე-ბოდა. ჩვენც გავყვივით დინებას, შევუღექით აღმართს და ზედ იმ ისტო-

რეულ ქვემეხთან შევჩერდით, რომლის შესახებ ათასგვარი ლეგენდები ვრცელდებოდა. აჰი აჰ, ამ ქვემეხის მიდამოებიდან დაიწყო ე.წ. ლენინური შაბათობების ისტორია! ცოტა იქით კრემლის უკანა კედელი ჩანდა შუაში რაღაც სამი-ოთხი საფეხურიანი კბით და შესასვლელი კარით. იქიდან მოპირდაპირე შენობამდე გაჭრული იყო 50-60 მეტრის სიგრძის თოკი, რომლის გადალახვა არ შეიძლებოდა. თოკის მიღმა ბილიკებად და-ყოფილი ბალახებიანი მინდორი იყო.

დამთვალეირებელთა შორის ხმა დაიწყო, ტიტო ჩამოდის მოსკოვში და შესახვედრად აქედან მალე წავლენო. ყურებდაცქვეტილნი ვუსმენდით ჩემ ხმებს და ამ დროს მოულოდნელად კრემლის უკანა კარიდან გამოვიდნენ, კიბეზე დაეშვნენ, შემოუარეს მინდვრის ბილიკებს და ერთ აღვიღზე საუბარი გააბეს ხრუშჩოვმა და შეპილოვმა. შეპილოვი ახალდანიშნული იყო საგარეო საქმეთა მინისტრად და იმ დღეს თურმე ეგვიპტეში მიფრინავდა, ეტყობოდა ინსტრუქციებს იღებდა ხრუშჩოვისგან. მალე კრემლიდან გამოვიდნენ ჯერ კაგანოვიჩი და მიქოიანი, მერე ბულგანინი და პუტოვიჩინი. ეზოს მხრიდან მათ შეუერთდა მანქანით მოსული მალენკოვი, რომელიც იმ ხანებში ელექტროფიკაციის მინისტრად მუშაობდა.

ყველა ესენი, პარტიისა და მთავრობის ძირითადი ელიტა, შორეული პერიფერიიდან რაღაც ზეადამიანებად რომ გვესახებოდა, აკერ, ჯგუფ-ჯგუფად, ჩვენს თვალწინ დადიოდნენ და ჩვეულებრივად საუბრობდნენ. ჩემი ყურადღება განსაკუთრებით ხრუშჩოვის ფიგურამ მიიპყრო. შედარებით იქ მყოფთაგან იგი გამოჩნეულად დაბალი ტანის, ჩასუქებული, მკვრივი აღნაგობის იყო. საყველოგადელი უკრაინული პერანგი, რუხისფერი თხელი კოსტიუმი ეცვა. მრგვალი პირისახე ღიპმოდებულ მუცელს სანახევროდ გამობერილი ბურთის იერს აძლევდა. კაუჭა ცხვირი და აბრებილი ბაგეები ერთმანეთს თითქოს ისე მიკვროდა, ცხოველური დინგის გამოსახულებას ჰქმნიდა. ყურებაწეულის მელოტი თავი კიდევ უფრო აძლიერებდა ამგვარ შთაბეჭდილებას. შეპილოვთან საუბრით გართული ზოგ-

ჯერ უნებურად მოგვიახლოვდებოდა და მაშინ სქელი კისრის უკანა ქელი სარკესავით მკაფიოდ ნოჩანდა. ამ მომენტში უცებ ფიქრად გამიელვა, ვერ დავძალე და გვერდით მდგომ საშას ჩავჩურჩულე:

- დააკვირდი, თუ კაცი ხარ, წამით წარმოიღვინე მოსეირნე ნიკიტა ხრუშჩოვი იმ ბილიკზე ოთხად დაყენებული. ჩვენი სამზეროდან ზედამოჭრილ ითრკშირის ჯიშის ღრს არ დაემგვანება? არა შვავს? არ გაგონებს? ჩვენი აბალგაზრდების მკვლელი მხოლოდ ასეთი ღრნი შეიძლებოდა ყოფილიყო.

- სუ, გარემო, ვინმემ არ გაიგას. - მიპასუხა ჩურჩულითვე საშამ და ზიზღით ზურგი შევაქციეთ თბილისში ჯოჯოხეთის დატრიალებიანადვის.

ერაღერთი მალენკოვის გრძელი ავტომობილანა იღვია კრემლის კიბესთან ახლო. ჩვენდა გასაკვირად, ყველა ერთად იმ მანქანაში ჩაეჭია და აეროპორტისკენ გასწიეს. ჩვენ რესტორან "არაგვში" ვისადილეთ. მეორედღის, 10 ივნისის თარიღით, საშა ლენინგრადიდან მიწერდა: "მაქ თუ ჩვენი მთელი მთავრობა ვნახეთ, აქ მე ტიტოს შევხვდი. ერთი სიტყვით, შთაბეჭდილებებით აღსავსეა ჩვენი აქ მუშაობა. "არაგვში" ჩვენი სადილობა არასოდეს დამავიწყდება".

არა, უნაყოფოდ არ ჩაუვლია ცხინვალის პერიოდს. ითრკშირის ჯიშის ღრის მოღანდებაც ხომ სიმბოლურად თავისებური გამოცანაა!

ჩანსველდის სტატუსის ღრს ნელ-ნელა იწურებოდა. ოსური ყველიც და ახალი ხორციც მალაზიებში ნელ-ნელა კლებულობდა. კარაქი "მუშების მოთხოვნით" მამმანეთნახევრამდე გაძვირდა. სამაგიეროდ, დაიწყო უკანონოდ რეპრესირებულთა რეაბილიტაციის, ე.წ. სამარტლიანობის აღდგენის პროცესი. "ანტიპარტიული ბლოკის" იარღიყით კრემლიდან სამუდამოდ განიდევნა ამ პროცესის ვითამდა შემფერხებელი მოლოტოვი, კაგანოვიჩი, მალენკოვი, საბუროვი, პერუხინი, პოსპელოვი, მათთან მიტმასნილი შეპილოვი და სხვ. თავდაცვის ნინისტრი ფუკოვი თანამდებობიდან მოხსნილ იქნა პაერში იუგოსლავიიდან აღბანეთში გადატრენის ღრს.

ერთი სიტყვით, ახალი დემონტირების, გაუგონარი უთავბოლოების, უფაქტურო ოპერაციების, მიწერების, მარცხენა ილეთების, ზნეობრივ ფასეულობათა გადასინჯვის უფალი ფაჩი უკვე დამდგარი იყო.

4. შხამნარიში გაცილებით...

1958 წლის სექტემბრიდან ყოფილი პუშკინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრაზე დოცენტის თანამდებობა მიკაძე. ეს ინსტიტუტი ხომ იმ ორწლიანის ბაზაზე შეიქმნა, რომლის დაარსების უშუალო მოწინე დეიდას ვიყავი. დეიდას ვცხოვრობდი მისი ძველი კორპუსის საერთო საცხოვრებელში (ამის შესახებ ზემოთ მოთხრობილი მაქვს მეორე თავში). ახლა, 21 წლის შემდეგ, კვლავ ვუბრუნდებოდი, როგორც ლექტორი, სრული სავანაკვეთო შტატი. ისე კავშირურთიერთობა 1954 წლიდან მიქონდა. ინსტიტუტის დავსწრებელი განყოფილების საათობრივი მიწვევით ამ დროიდან ლიტერატურის სტუდენტების შესავლის კურსს ვკითხულობდი დაუსწრებელ ფილოლოგებთან. მიწერალმა გივი ბუთხუზმა თავისი მოთხრობების წიგნის მოძღვნიას გამახსენა, ინტერესით გისმენდით, განცდით და პათოსით ლაპარაკობდით. ყველაფერი წარმავალია, პათოსიც და განცდაც, რჩება სწავლა-აღზრდასთან დაკავშირებული ყოველი ახალი საფეხურის კვალი. იგი ირმაგ სიბარულს მანიჭებდა.

ძველი ნაცნობების წრეს დაახლოების დვალსაჩინოდ აქ შეემატა ფილოლოგიის განხრით რამდენიმე დვალსაჩინო ფიგურა. მათ შორის გამორჩეული ადგილი უკავია ხ. ა. ხ. გაწიქრელიას. მის სახელს და გვარს ახალგაზრდობიდან ვიცნობდი, მიწერალმა კავშირში ხშირად მომიხსენია მისი გამოსვლები, სიტყვები, მოსწრებული რეპლიკები, პირადი კონტაქტები კი არასოდეს მიქონია. ინსტიტუტში მუშაობის მცირე პერიოდმა მისი სახით ძვირფასი უფროსი

მეგობარი შემძინა. ჩვენ გავუგეთ, შევეთვისეთ და შევიყვარეთ ერთმანეთი უპირველესად ერთნაირი მიდრეკილების ნიშნებით. ცალ-ცალკე ორივეს გვძულდა ყოველგვარი შენიღბვა, პოზირობა, ქედმაღლობა, ცბიერება და მანკიერება, გვხიზლავდა უბრალოება და თავმდაბლობა, მიხვედრის ალღო და ნიჭი, ზრდილობა და სიწირფეღე, შრომაზე აგებული და შრომით მოპოვებული ღირსება - პატიოსნების ამბიღნი.

როცა ორი ინდივიდი მსგავსი შინაგანი თვისებებით მეგობრობის ხილს ღებს ერთმანეთს შორის, ინტელექტუალური კულტურა გარეგანი გამიღიზიანებელი ფაქტორებისგან შემაკავებლის როლში გვევლინება. ერთის გაცხარებას, მეორის თავშეკავება მოსდევს, მეორის ახირებას - პირველის დათმობა. ასე ყალიბდება ურთიერთგაგების, პატივისცემის, ნდობის და ერთგულების კომპლექსი, რომელსაც ხასიათის ჭირვეულობის მღვრიე ნაკადი ისევე ვერ მოშლის, როგორც მთიდან გადმოვარდნილი ნიაღვარი მის ძირას შეფარულ კლდეს.

ამ თითქოს ელემენტარულს იმიტირებ ვიმეორებ და ვიხსენებ, გარეგნულად ზოგიერთს აკაკი გაწერელია რთულ, მიუკარებელ, უმეგობრო პიროვნებად ერვინება. მისი მკაცრი მომთხოვნელობა, ზედმიწევნითი პუნქტუალობა და პოლემიკის სიმძაფრე, ერთი შეხედვით, თითქოს ხელს უწყობს ამგვარი შთაბეჭდილების შექმნას. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით. საკმარისია, ერთის მხრივ, ჩაწვდეს მისი გონებრივი შრომით შექმნილ ღრმამეცნიერულ, მაღალლიტერატურულ, მახვილგონიერ ფილოსოფიურ-ესეისტურ შრომებს, ხოლო, მეორის მხრივ, დაჰყო მასთან თუნდაც ერთი საათი გულახდილი საუბრისათვის, თქვენს წინაშე უეცრად იფანტება მოჩვენებითობის ბურუსი და უმაღ გიქარწყლდებათ ყალბი წარმოდგენა, რომელიც თვით ამ შრომების შექმნის სამწუხარო შედეგია.

ღრთა ავმაღლდეთ პიროვნების დაფასების ცივილიზებულ კულტურამდე. არა პიროვნული ცალკეული სისუსტენი, არამედ აზროვნების ღონე

და მასშტაბი, მხატვრული თუ მეცნიერული ქმნილებების სიღრმე და სი-
ღიაღე - აი, რა უნდა ელოს საფუძვლად შემოქმედი ადამიანის აღიარე-
ბის ცხოვრებით შემოწმებულ საზოგადოებრივ კრიტერიუმს.

ამ კრიტერიუმით აკაკი გაწერელია საქართველოს მეცნიერებათა აკა-
დემიის ნამდვილი წევრი ჯერ კიდევ ოცი წლის წინათ უნდა ყოფილიყო.
1953 წელს გამოცემული მისი კლასიკური ნაშრომი ქართული კლასიკური
ლექსის თეორიაზე, აბა, რომელი ქვეყნის აკადემიის წიგნების თაროს
არ დაამშვენებდა! არც პავლე ინგოროყვა აურჩევითა აკადემიაში, მაგ-
რამ ამის გამო მას სახელი და დიდება არ დაკლებია. თვით აკადემიას
კი ნამდვილად დააკლდა. ასეა ამ შემთხვევაშიც.

აკაკი გაწერელის მწერლური თვალთხედვა პირველად ნატურის სახით
ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებელთა ე.წ. საწარმოო-პროფკავშირულ
კრებაზე "აღმოვაჩინე". საკუთარი დარბაზის უქონლობის გამო მაშინ დი-
რექციის თხოვნით კრება ჩვენს მოპირდაპირე ზოოვეტერინარულ-კვლევითი
ინსტიტუტის კლუბში ტარდებოდა. საკითხი შრომის დისციპლინას შეეხე-
ბოდა. ინფორმაციებით ფაკულტეტების დეკანები გამოდიოდნენ. მე და ბა-
ტონი აკაკი ერთად ვიჯექით. ტრიბუნაზე ერთ-ერთი ფაკულტეტის დეკანი
იღვა. იგი ხელებით ტრიბუნის რაფას დაყრდნობოდა, პირისახე კისერში
ჩაერგო, აღზნებული თვალები თითქოს უბებებიდან გადმოვარდნოდა და
ქუთუთოების ქვემოთ უწყნაურად ხამხამებდა.

- შეხედე, - მიხრა ჩუმად ბატონმა აკაკიმ. - ჭაობიან წყლის
ფოთლებზე შესკუპულ გომბეშოს არ უგავს? მართლა საოცარი სიზუსტით
უგავდა. რამდენი წელი, რამდენი ხანი გავიდა იმ კრებიდან და ეს ყო-
ფითი დეტალი არ დამვიწყებია. იმიტომ, რომ იგი ყოველთვის აკაკი გა-
წერელის მკვირვებლ გონებას, მის მეგობრობას მახსენებდა.

ხოლო თუ როგორ ვახსენდებოდი და ვახსენდები მას თვითონ, ამის
დასტურად მისივე წერილობით გამონათქვამებს მოვიხმობ: 1. ავტოგრაფი
1960 წელს გამოცემული წიგნიდან "ნოველები": "დიდად ნიჭიერ აკაკი

თოფურიას - ძმური სიყვარულით და მარად მისი სიკეთისა და წარმატების მოსურნე. აკაკი გაწერელიასაგან. 1.XI.1960 წ." 2. 1971 წლის ბარათიდან: ძვირფასო აკაკი! გულითად მადლობას გიძღვნი შესანიშნავი ტელეგრამისათვის, რომლითაც საიუბილეო თარიღი მომილოცე. შენ ყოველთვის მამხნევებდი მე... მხოლოდ ერთი შემიძლია დავიტრაბახო - მეგობრობის რაინდი ვარ. შენ გეკუთვნის ჩემი ძმური სიყვარული და გაუბზარავი ერთგულება. ასე იქნება მუდამ, სანამ სული პირში მიდგას. საუკეთესო სურვილებით. თქვენი აკაკი გაწერელია. 19.VI.1971". 3. 1989 წლის ბარათიდან: "ძვირფასო აკაკი! დიდად გმადლობ მოლოცვისა და კარგი სურვილებისათვის. სხვა მოლოცვა არსაიდან და არც ერთ პირისგან არ მიმიღია... ღე იზვიმონ მტრებმა. როცა პირადად შეგხვდები, ბევრ ახალ რასმე გეტყვი. თქვენი მოყვარული აკაკი გაწერელია. 1.1.1989".

და, მართლაც, ასე გრძელდებოდა და გრძელდება დღესაც.

ყოფილი ათარბეგოვის ქუჩის №33 სახლის ფასადზე მიკრული მემორიალური დაფა გვაუწყებს: "აქ 1948-1960 წლებში ცხოვრობდა გამორჩენილი მეცნიერი და მწერალი გიორგი ნადირაძე". გამვლელმა, არც ისე ხნიერმა კაცმა, ჩაილაპარაკა - ასეთი მწერალი არ გამიგონიაო. ვერ გაიგონებდა, რადგან ზოგს მწერალი მხოლოდ ის ჰგონია, ვინც პროზაულ ნაწარმოებებს წერს. ლიტერატურის ნამდვილი კრიტიკოსი ამავდროს ნამდვილი მწერალიცაა, ხოლო გიორგი ნადირაძე იყო არა მხოლოდ კრიტიკოსი ვიწრო გაგებით, იგი იყო ლიტერატურის გამორჩენილი მკვლევარი და, ამდენად, გამორჩენილი მეცნიერი. ამის უტყუარი დამადასტურებელია მისი წიგნი "რუსთაველის ესთეტიკა", რომელიც რუსთაველოლოგიის ერთერთი შენაძენთაგანია.

სულ რაღაც ორი წლის, ინსტიტუტში მუშაობის პერიოდის ნაცნობობა მაკავშირებდა მასთან და ეს მოკლე დრო ჩემს მეხსიერებაში აღიბეჭდა პროფესორ გიორგი ნადირაძის ნათელი ხსოვნით, მისი შინაგანი დიდი კულტურით, სიღინჯით და სიღარბაისლით, ფართო განათლებით და მოქალაქეობრივი ღირსებებით. მას უშუალოდ აკაკი გაწერელიას მეშვეობით

დავუახლოვდი. ისინი ერთ კათედრაზე მუშაობდნენ. ხშირად ერთად გვი-
წევდა ქუჩაზე მგზავრობა. დახვეწილი ქართული ლექსიკა მის საუბარს
თავისებურ კოლორიტს ანიჭებდა. სიტყვაძუნწი, ან უფრო, ფრთხილსიტყ-
ვოვანი, როცა რაიმე საკითხზე ბაასს გააბამდა, ზოგჯერ პაუზებს იშ-
ველიებდა, ამით უნდოდა ეგრძნობინებინა - სიტყვა ხომ არ გამიგრძელ-
და, ზედმეტი ლაპარაკით ხომ არ შეგაწუხეთო. მორიდებულობის, თავაზი-
ანობის რაოდენი აპოთეოზია!

ავადმყოფობის უკანასკნელ სტადიაზე მე და ბატონმა აკაკიმ ბინა-
ზე რომ ვნახეთ, ფერი უკვე დაკარგული პქონდა. უჩიოდა ყრუ ტკივილებს
მუცლის არეში. სინამდვილეში კი ღვიძლის ფუნქცია პქონდა მოშლილი.
გრძნობდა, აღსასრული მოახლოებოდა, მაგრამ არც კვნესა, არც წუწუნი,
არც რაიმე ჩივილი პირიდან არ ამოსდიოდა. ისევ ისე შეუღრეკელი, მო-
რიდებული, მაღალი კულტურის წავიდა ამქვეყნიდან, როგორადაც გაცნობის
პირველ დღეს შევიცანი. ასეთი ადამიანების ხსოვნა ლამაზად უნდა რჩე-
ბოდეს.

1959 წლის 1 დეკემბერს ჩატარდა საინსტიტუტო პარტიული ორგანიზა-
ციის დახურული ისტორიული კრება. იგი დაიწყო საღამოს 6 საათზე ერთ-
ერთ ყველაზე დიდ აუდიტორიაში და დამთავრდა დილის 5 საათზე. მას
თავიდან ბოლომდე ესწრებოდა საქ. კმ თბილისის საქალაქო კომიტეტის
მაშინდელი პირველი მდივანი გ. გეგეშიძე. მოხსენებით კრებაზე გამოვი-
და საქალაქო კომიტეტის პროპაგანდისა და აგიტაციის განყოფილების
გამგე მ. გაფრინდაშვილი. დიახ, სწორედ ის - დღევანდელი ისტორიის
მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. პკითხეთ, შეამოწმეთ იქნებ დავიწ-
ყებული პქონდეს იმიტომ, რომ ბევრგან უბდებოდა, ალბათ, ამგვარ კრე-
ბებზე დასწრება.

ჩემთვის კი, რიგითი კომუნისტისათვის, ასეთი ხანგრძლივი კრება
პირველი იყო და, როგორც იშვიათი მოვლენა, დამამახსოვრდა თავისი
სიმყრალით, უძილობით, შიმშილობით, პარტიულ მასებთან საქალაქო კომი-

ტეტის პირველი მდივნის ვითომდა მჭიდრო კონტაქტების დემონსტრირებით და, რაც მთავარია, დემოკრატიული ცენტრალიზმის ლენინური პრინციპის განხორციელების თითქოსდა კონკრეტიზებული თვალსაჩინოებით.

მაშ, ტოტალიტარიზმის განვლილ ეპოქაში დემოკრატიული ცენტრალიზმის ლენინური პრინციპი მიჩქმალული იყო. იგი აღდგა. უნდა ამოქმედდეს მისი მძლავრი ბერკეტები. ადამიანმა უნდა იგრძნოს თავისუფლების, დემოკრატიზაციის ლაღი პაერით სუნთქვის ბედნიერება, რაც XX ყრილობამ მოგვიტანა.

მოხსენების ინფორმაციული ნაწილიდან: - თქვენი პარტიული ორგანიზაციის ორ აქტიურ წევრს ამხანაგ პატარაიას და ამხანაგ სიხარულიძეს, რომელთაც სისხლხორცეულად ჰქონიათ ათვისებული დემოკრატიული ცენტრალიზმის რაობა და სიკეთე, ოცდახუთგვერდიანი განცხადებით მიუმართავთ ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნისათვის, ამხანაგ ნ.ს.ხრუშჩოვისათვის. ოპერატიულად ამხ. ხრუშჩოვს საკითხის შეწყვეტა დაუვალებია შუააზიიდან ცენტრალურ კომიტეტში ერთ-ერთ მდივნად გადაყვანილ ამხ. მუხიტდინოვისათვის, ამხ. მუხიტდინოვს თავის მხრივ საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივან ამხანაგ ვ.პ.მჭავანაძისათვის, ხოლო ამხანაგმა მჭავანაძემ ჩვენ დაგვაავაღ, მოგვცა შესრულების კონკრეტული ვადა. ჩვენ შევისწავლეთ მასალები და თქვენთან განხილვის შედეგები დაწესებული კონტროლის მიმღე ურდულის ახსნით ოპერატიულად უნდა ვაცნობოთ ამხ.მჭავანაძეს, იგი მიაწვდის მუხიტდინოვს, მუხიტდინოვი - ხრუშჩოვს.

- აი, ამხანაგო კომუნისტებო, დღის წესრიგის საიდუმლო ასპექტი. ამიტომ ვატარებთ კრებას დახურულ კარებში. განცხადება ეხება ინსტიტუტის დირექტორის, კომუნისტ გ.ტალიაშვილის ხელმძღვანელობაში არსებულ სერიოზულ ნაკლოვანებებს. გაგაცნობთ მას განცხადებაში ჩამოყა-

ღიბებული ბრალდებების მიხედვით.

მოხსენების ძირითადი ნაწილიდან: - ტექსტი იმდენად ვრცელია, მისი წაკითხვა დიდ დროს წაგვართმევს. ეკონომიკის მიზნით წარმოგიდგინებ ძირითად შინაარსს ბრალდებათა კლასიფიკაციის საფუძველზე:

1. ნაკლვანებანი სასწავლო პროცესის ორგანიზაციის დარღში, 2. სამეცნიერო-კვლევით სფეროში, 3. სამეურნეო-ადმინისტრაციული ხაზით, 4. შრომის დისციპლინის განხრით, 5. სტუდენტთა ინტერნაციონალური აღზრდის მწვავე პრობლემების შუქზე.

ჭრება მიმდინარეობს. ფიქრები საკუთარ თავთან: გაჭირვებულს ქვა აღმართხევ დაეწევას. - დამეწია და ეს არის. სად ეცლება მყავანაძეს ჩემ მისაღებად? ამისთანა რამდენი საჩივარი ექნება განსახილველი და პასუხგასაცემი. თანაშემწემ ვეცდებით კი თქვა, მაგრამ მის ცდას რა აზრი აქვს, თუ თვითონ მას დღეღამის დრო არ ეყო? ჩემი ბრალია. ჯერ ბინის მოგვარებაზე უნდა მეზრუნა, მერე წიგნებზე. ასე მოიქცნენ ჭკვიანები. საბინაო მშენებლობა ჩქარი ტემპით მიდის, ჩქაროსნულად მრავლდება უბინაოთა რიცხვიც. ყველა ქვედა ინსტანცია მოვიარე, დარჩა მხოლოდ ზედა, მისი ერთი სიტყვა და...

ჭრება დასასრულს უახლოვდება. გ.გეგეშიძის შემთხვევებელი სიტყვიდან: -

- ჩვენ გადავიტანეთ უმძიმესი კრიზისული პერიოდი. საქართველოს გასახლებას უპირებდნენ. ვასილ პავლეს ძე რომ არა, გადაგვასახლებდნენ. პოლიტბიუროს წევრობის ასეთი კანდიდატი გვყავს და განა საკადრისია საქართველოდან საჩივრების წერა და ჩვენი სიგლახით კრემლის კიდეც და კიდეც გაღიზიანება? დემოკრატიული ცენტრალიზმი განა იმას ნიშნავს, რომ მაინც და მაინც ცენტრიდან უნდა მოგვდიოდეს დირექტივა, გამოვარკვიოთ რა ხდება ჩვენი დედაქალაქის რომელიღაც ინს-

ტიტუტში? რატომ ჩვენ არ მოგვმართეთ, რატომ ჩვენთან არ დააყენეთ მტკივნეული საკითხები? ამხ. ტალიაშვილი მართალია, ყველა იმ ნაკლ-ვანებათა მოგვარება, რომლებსაც მომჩივნები უყენებენ მოსკოვის მეშ-ვეობით, ადვილად შეიძლებოდა აქვე, რა თქმა უნდა, პარტიულ კომიტეტ-თან ერთად ურთიერთ კოლეგიალური დახმარებით.

- მაშასადამე, აქედან სათანადო დასკვნები უნდა გავაკეთოთ. ჩვენ უარს ვამბობთ ამხ. ტალიაშვილის თხოვნაზე გავათავისუფლოთ იგი ინსტიტუტის დირექტორის მოვალეობისაგან. ამჟამად თვითონ ის უნდა ჩაუდგეს სათავეში ინსტიტუტის კოლექტივში მდგომარეობის გაჯანსაღე-ბის, ნაკლვანებათა გამოსწორების პროცესს.

კრება დაიშალა. დემოკრატიული ცენტრალიზმის შხამ-ბანგისგან გა-ბრუნებულნი და გაბრწყინებულნი ნამდვირადევივით მივბარბაცებდით თითო-ეული ცალ-ცალკე და ყველა ერთად ჩვენ-ჩვენი ბინებისკენ. ქალაქის ქუჩებში დეკემბრის ცივი, მშრალი რიჟრაჟი დგებოდა. ოქელაშვილზე ჩე-მი ოთახის კარის ღრიჭოში შეკეცილი პაკეტი დამხვდა. ვ. მჭავანაძის თანაშემწე მატყობინებდა: 2 დეკემბერს, დღის 10 საათზე, დანიშნულია თქვენი შეხვედრა ვ. პ. მჭავანაძესთან. აბა, რა დამაძინებდა!

ვასილ მჭავანაძე (1953-1972) 19 წლის განმავლობაში ხელმძღვა-ნელობდა საქართველოს მაშინდელ პარტიულ ორგანიზაციას. სტაბილურობის სარეკორდო დროა მისი არსებობის ისტორიაში. მით უფრო ხაზგასასმელია ეს ფაქტი იმის გათვალისწინებით, რომ იგი მოექცა სათავეში უცხო ქვეყნიდან შემოტანილი იმპორტული საქონლის იმიტირებით. მთელი სი-ცოცხლე სამხედროში პოლიტიკურმა კად აღზრდილი მაინც ადვილად შეეგუა ქართულ გარემოს, სამოქალაქო ცხოვრების წეს-ჩვეულებას. ცხადია, მშობლიური კუთხის მაღლით და სიყვარულით. იგი არ დაუკარგავს მას. მართალია, ძნელ პირობებში, რთულ პოლიტიკურ სიტუაციებში მოუხდა მე-შაობა, მაგრამ საქართველოს პრესტიჟი ორდენებით და გარდამავალი დროშებით ძირს არ დაცემულა. პირიქით - გაიზარდა კიდევ.

სამაგიეროდ, დარქარდა დემორალიზაციის პროცესი. მის ნეიტრალი-ზებას იგი ცდილობდა ლიბერალიზაციის მედლით. ამიტომ გზა გაეხსნა

"სახელმწიფოში სახელმწიფოს" წარმოშობის ტენდენციას, ზევრ სხვა ნე-
გატიურ მოვლენას. სახელმწიფო რესურსების გამოყენებისადმი კონტროლის
მოღუწებით ვ.მჭავანაძე ახერხებდა მოსახლეობის მატერიალური დონის
აწარღებას. მის პერიოდში გაიშალა ქალაქად და სოფლად აკურის კერები
სახლების მასობრივი მშენებლობა. ამგანომოვლელს მისი ვეტერანები იმ-
დენად არ ახსოვდა, რამდენად მთელი ხალხი, სურდა ნათი გამდიდრება
მაშინ მიუღებელი კერძომესაკუთრული ინსტიტუტების გაღვივების გზით,
ამიტომ ეწინააღმდეგებოდნენ და ებრძოდნენ, და მაინც იწარჩუნებდა იუ-
მორის გრძნობას. ორი დეტალი.

ლენინის დაბადების ასი წლისთავის საიუბილეო მედალს არიგებდა
უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში. მოწვეულები ზევრი იყო. სიის მიხედ-
ვით იძახებდნენ დაჯილდოებულს, თვითონ გადასცემდა და ულოცავდა მედ-
ლის მიღებას. დამთავრდა გამოძახება. დარბაზს გადმოხედა, ისევ ზევრი
იყო დარჩენილი. გაეღიმა და ასე მიმართა შეკრებილთ.

- თქვენ გული არ დაგწყდეთ, მალე გაივლის მეორე ასი წელი, მთვალ
და ჩემი ხელით გადმოგცემთ.

ყოფილ პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ერთი დექტორი მხილებულ იქნა
ქრთამის აღებაში. მოახსენეს, დაპატიმრების სანქციის აღსრულების ნე-
ბა თხოვეს.

- რა საჭიროა დოცენტი კაცის დაპატიმრება. უფრო დიდი მორალური
სასჯელი იქნება: მოაცილეთ ინსტიტუტს, მოაცილეთ დედაქალაქს, გადაიყ-
ვანეთ პერიფერიის ერთ-ერთ უმაღლეს სკოლაში თავისი სპეციალობით, არ
გააკაროთ მისი გვარი და სახელი პრესას, არ დაუბეჭდოთ წიგნი და სტა-
ტია და როცა საზოგადოებისგან ასეთ გარიყვას იგრძნობს, თვითონ აღ-
გება და აღებულ ქრთამს პატრონს დაუბრუნებს... მგლის თავზე საბარე-
ბის კითხვას პგავდა. მის დროს მექრთამეობა "პყვაიდა" კიდევ.

... აი, მე უკვე ვასილ მჭავანაძის იმ კაბინეტში ვზივარ, სადაც

ცეკას ძველ შენობაში ჩიტაძის ქუჩაზე მანამდე გამოცვლილ ყველა პირ-
ველი მდივანი იჯდა. არც ისე დიდი ოთახი, არც რაიმე ისეთი ბრწყინალა
მოწყობა, არც რაიმედი გამორჩეული საწერი მაგიდა. მოკლე განცხა-
დება მივარდვი, წაიკითხა და მკითხა:

- ვისთან იყავით ჩემამდე?

- დაწყებული რაისაბჭოსა, რაიკომისა და რაისაბინაო განყოფილე-
ბიდან, საქალაქო საბჭოში, საქალაქო საბინაო სამმართველოში, საქა-
ლაქო კომიტეტში, პირადად ამხ.გეგეშიძესთან და ამხ.მელაძესთან.

- რას გეუბნებოდნენ.

- რეზოლუციებს აღებდნენ ჩემ განცხადებებს და პასუხებს მიგზავ-
ნიდნენ.

- გაქვთ ასლები?

- აი, აგერ, ერთად აკინძული.

კარგა მოზრდილი შეკვრა იყო, წინ დავედევო. ღერ-ღერობით ფურც-
ლავდა. ბოლოს ერთი ფურცელთაგანი გამოიღო შეკვრიდან და ჩემ განცხა-
დებას თავისი ხელით მიაკრა.

- რა ნაკლი აქვს აქვენი ოთახს?

წინასწარ მომზადებული სქემა-ნახაზი მოვიმარჯვე, თანაშემწის
ღარიგებისამებრ წინ გავფშავე და თითებით დაწვრილებითი ახსნა-გან-
მარტება დავეწყვი:

- ყოფილი სამზარეულოა. გარშემო, მარჯვნივ და მარცხნივ, მივობ-
ლების საერთო სამზარეულო აკრავს. ვებინის ქუჩის მხრიდან უკანა კე-
დელი მიწაზეა მიყრდნობილი, დაობებული და ნესტიანია. საქალაქო საბ-
ჭოს სანიტარული კომისიის დასკვნით საცხოვრებლად უვარგისია. ებოში
ჩავდივარ აი, ამ კიბით, მარჯვნივ ებოს მცხოვრებთა საერთო საპირფა-
რეშოა. კანალიზაცია უმოქმედოა, არ იწმინდება, ამიტომ...

- გასაგებია. - მიუხრია და კალამი მოიმარჯვა.

განცხადებაზე ზემო კიდურთან წახრილად, გაშლილი ასლებით წერა
რომ დაიწყოს, ცალი დვალი იქითკენ მქონდა მიპყრობილ-მიფაციცებული,

მაგრამ ჩემგან ცოტა მოშორებით იჯდა და ვერაფერს ვარკვევდი. რეზოლუ-
ციადადებული ქაღალდი განზე გადადი, ჩემი საბუთები უკან მომიბრუნა
და წამოიღვა. სხვა რა გზა მქონდა, მეც წამოვდებო. კარისკენ გაცვილი-
ბას რომ მიპირებდა, სულ ახლოდან ვხედავდი, საშუალო ტანის, მეკრთვი,
ღარიკით სწორი აღნაგობის კაცი იყო. კობტაჟ შეკრევილი უღვაში მრგვალ
პირისაბებს თავისებურ იერს აძლევდა. გლეხური ტიპის შთაბეჭდილებას
სტოვებდა. ამიტომაც იქვექვილად იმდენხანს ქაღალდებში. კართან მისვ-
ლამდე შევბედე და ვუთხარი:

- მიუხედავად იმისა, რომ ვერ მოვხვდები, რა იმედოვნ მიშვემ, ბატონო
ვასილ, თქვენ გარეშე ბინას, ვაჭყობ, ვერასოდეს მივიღებ.

გაეღიმა და თავისთავად დამაჯერებელი სერიოზულობით მიპასუხა:

-- მე პოლიტიკური ხელმძღვანელი ვარ, ზინებს აღმასკომი იძლევა.

- თქვენ ხომ ნახეთ, როგორ იძლევა. წარმოიდგინეთ რამდენი დამცო-
რება მაქვს გამოცდილი ამოდენა რეზოლუციების მოსაგროვებლად!

კვლავ გაეღიმა, კარს რომ მივუახლოვდი, მხარზე ხელი მომაღო და
დაბალი ხმით შეთხრა:

- მიგიწვევინ და მიიღებ.

ხელი ჩამოვართვი, დიდი მადლობა მოვახსენე. დიდი, დიდი. პირდა-
პირ აუწივრელი აღტაცებით გამოვდელი კაზინებრიდან. ეს აღტაცება რამდენ-
ნიმე წუთის შემდეგ მუხანათის თანამშემწემ, ვ. ზურაბიშვილმა, მთლად
ზედასწია, გასაფრენად შემამზადა. მას უკვე ხელთ მქონდა რეზოლუციანი
ჩემი განუხადება.

- ხო, ხო, ხო, ამისთანა მოკვდილი, გადამწყვეტი რეზოლუცია ვერ
არავისთვის დაუდგია. მოგილოცავ, ბატონო აკაკი, ერთ კვირაში სამოთხ-
ბიანი ბინის ორდერი ხელთ გექნება. თუ ხელს სულ ხარ ანა? კი - სამოთხ-
ბიანი. ადენიშნით უნდა, ანა როგორ.

- რაღაც არ მჯერა, ბატონო ვასილ, მე უფრო ეჭვქვეშ მოვდები.

-- რას ამბობ! ხედავ რა წერია? "ამხ. მედაძვის! ნოიწვიეთ ამხ. თა-
ფურია და შევბადეთ შეასრულოთ თქვენი მიზნებია ბინის შესახებ. 2 დე-

კემბერი, 1959 წ. ვასილ მყავანაძე". პოლიტიურის წევრობის კანდი-
დატი რეზოლუციაზე მიკრული თვით მელაძის ტექსტით ქალაქის საბჭოს
თავმჯდომარეს აფრთხილებს, შენ რა ხელმძღვანელი ხარ, რაისაბჭოს
თავმჯდომარეს დავალებას აძლევ და ის კიდევ არ ასრულებსო. ხო, ხო,
ხო, როგორ ჰყავს გამოსწორილი მუშაობის ბიუროკრატიულ სტილში! ხომ
გიხბარი, ყველა მასალა მზად იქონიე-მეთქი. ყოჩაღ. ამას მკაცრ
კონტროლზე ავიყვან. დღესვე გავუგზავნი მელაძეს. შენ ასე, 5-6
დღეში გამოგიძახებენ, ორდერს ჩაგაბარებენ და... დამირეკე უეჭვი-
ლად, მაინტერესებს შედეგი. ამიხსნა ასე ყოველი დეტალი და წვრილმა
ნი თანაშემწემ, კიდევ ერთხელ მომილოცა და დავემშვიდობეთ ერთმა-
ნეთს.

შვიდი დეკემბერია. გათენებამდე 2-3 საათი კიდევ უკლია. კარ-
ზე გაიხმის რაღაც შიშის მომგვრელი კაკუნ-ბრაბუნი. ავანთე შუქი,
კარი გავაღე და... თითქოს დასაჭერად შემოვიდაო, შავი სახის უცხო
კაცი შავი თვალების ბრიალით ჯერ ჯერს მიაშტერდა, ხელები მიაბჯინა
მერე უკანა კედელი გასინჯა, სისველე იგრძნო, ნავთქურას ფეხი წაკ-
რა, მოსატრიალებელი ადგილი ვერ იპოვა პაჭარა მაგიდასა და ლოგინს
შორის, ბრაზით შემომხედა და მითხრა:

- დღის 9 საათზე მელაძესთან ხარ გამოძახებული. მე მისი თა-
ნაშემწე ვარ - ტარიელაშვილი. საშვი დაშვებული იქნება. - დააგლო
ეს სიტყვა და წავიდა.

მელაძის მისაღებში იმ დროს შევედი, როცა ტრამვაის სავაგონო
პარკის მუშა ქალი საყელში ჩაფრენოდა, მგონი, დირექტორს და ცემალ
უპირებდა. გამწარებული ჩანდა. ძლივს გააკავეს. ცუდად მენიშნა,
რაიმეს გაფიქრებაც ვერ მოვასწარი და უცებ პირდაპირ ალექსანდრე
მელაძის ვეებერთელა კაბინეტში შემიყვანეს. მე კართან ახლოს მოვ-
კალადდი. მელაძის მაგიდა მოშორებით იყო. მარცხენა მხარეზე გრძე-
ლი მაგიდის გასწვრივ ისაღწენ რაისაბჭოთა გამოძახებული თავმჯდომ-

მარეები, მათ შორის ჩემი - მაშინდელი კალინინის რაიონისაც. ჩემ
წინ რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მეცნიერ
თანამშრომლის ს. თურნავას საჩივარი იხილებოდა. მას მოსკოვში გაეგ-
ზავნა ვრცელი განცხადება. იქიდან დაბრუნებულს მელაძე ნაწილ-ნაწილ
კითხულობდა და ნაწილ-ნაწილ... ფერი მეცვალა, ეს მეორე, უფრო უარე-
სი "უვერტიურა" მე მიძლოდა წინ და გულში რაღაც ავის მომასწავებელი
გრძნობამ გამკაწრა.

- უპასუხე, ამხანაგო დანელია. შენზე წერს მექრთამეაო, ყულიკი-
აო, შენ კიდევ ზიხარ და იცინი.

- სასაცილოა, ალექსანდრე ერასტოვიჩი და მეცინება. - უპასუხა
ნირშეუცვლელად ყოფილი ოქტომბრის რაისაბჭოს თავმჯდომარემ.

- თურნავა - მიუბრუნდა ქალაქის საბჭოს თავმჯდომარე თვით მომ-
ჩივანს. - მე ბინების დარიგების გარდა სხვა რამის გაკეთებაც შემიძ-
ლია. ჩემზე რომ ასეთ რამეს წერ, რას ფიქრობ, არ გეშინია?

- თქვენ პირველი ხართ ჩამოსაკიდი ხეზე. ესენი ყველა თქვენი
დამქაშებია. თქვენ არ გაგივით თანამდებობის ბოროტად გამოყენება,
თქვენ... კიდევ უნდოდა თურნავას წამოეროსა რაღაც, მაგრამ მელაძემ
შეაჩერა.

- წაბრძანდით. თქვენ საქმეს შემდეგ განვიხილავთ. თოფურია რო-
მელია. წამოვხტი უცებ ასეთ მძიმე ფონზე.

- დაბრძანდით. - მიუხრა თითქოს მოწიწებით ბატონმა თავმჯდომა-
რემ. ჩემი პირადი საქმე რაისაბჭოს საბინაო სამმართველოდან წინ ედო.
წინ ედო მჭავანაძის რეზოლუციანი ქალაქი. წაიკითხა ის ყველას გა-
საგონად, წაიკითხა მასზე მიკრული მისი მიმართვაც ყოფილი კალინინის
რაისაბჭოსადმი.

- ამხანაგო ტიტვინიძე, - ტიტვინიძე ფეხზე დაუდგა და მოსასმე-
ნად მოემზადა. - პოლიტბიუროს წევრობის კანდიდატი მავალეებს სისრუ-

ღეში მოვიყვანო ჩემი მითითება თქვენს მიმართ. რამდენ ხანში შეგიძ-
ლია დააკმაყოფილო მოქალაქე თოფურია კუთვნილი ბინით.

- დღესვე, ალექსანდრე ერასტოვიჩი! - უპასუხა ხელდახელ ტიტვინიძე.

- ამხანაგო თოფურია, წაყვეით ახლავე ამხ. ტიტვინიძეს და მიიღეთ
ბინის ორდერი. თქვენი საკითხი მოგვარებულია. ცეკას დღესვე ვაცნო-
ბებთ.

- მადლობელი ვარ. - ძლივს ამოვიღულულე მოზღვავებული სიხარულის
გან.

- არაფრის. წაყვეით, წაყვეით. - კიდევ შემეხმიანა მზრუნველობის
და ყურადღების ნიშნად და ტიტვინიძესთან ერთად გამოვედი მისი კაბი-
ნეტიდან. წინ ტიტვინიძე მიღის რაც შეიძლება ჩქარა, მე კვალდაკვალ
მივსდევ. ჩარბის კიბეებზე - ჩავრბივარ მეც, ქურჩის პირას მანქანის-
კენ მიისწრაფის - მეც მივისწრაფი, ჯდება მანქანის წინა ადგილზე -
უკანა კარს ვაღებ, ჩასაჯდომად ვემზადები და ამ დროს, თითქოს პირვე-
ლად დამინახა, მომიბრუნდა და მეკითხება:

- ვინ ხარო, ამხანაგო, თქვენ, უნებართვოდ რომ ჯდებით ჩემ მან-
ქანაში?

- ამხანაგმა მელაძემ რომ გითხრათ ის ვარ, იქ კაბინეტში...

- არავითარი კაბინეტი მე არ ვიცი, ხელს ნუ მიშლით წასვლაზე.

- უკაცრავად, თქვენ ხომ ტიტვინიძე ხარო?

- მე რე?

- მე რედა, რა პასუხი მიეცით იქ მელაძეს და რა პასუხს მაძლევთ
ხუთი წუთის შემდეგ აქ მე?

- იქაც სწორი პასუხი მივეცი და აქაც სწორ პასუხს გაძლევთ.

- მე ბინის ორდერზე გეკითხებით.

- რა ბინის, რომელი ბინის, მომცა ფონდი? დამისახელა რომელი ფონ-
დიდან მოგვცე? ამიტომ ცარიელ სიტყვაზე მეც ცარიელი პასუხი მივეცი.

მანქანა დაიძრა, გაქანდა... შევეყურებდი მის უღარღელ სრბოლას მკერდის არეში გულის პირველი მწვავე ტკივილით და...

ერთი კვირის შემდეგ საქალაქო საბჭოს შენობასთან ახლოს, გვირბიდან ამოსვლისას, თურნავა შემხვდა, ცხვირწინ სამოთახიანი ბინის ორდერი პაერში ამიფრიალა და სიამაყით მითხრა: - დამიბარა მელაქემ გადმოცა ეს ორდერი და მომამახე - თვალად არ დამენახო, დაიკარგე აქედანო. თვითონ დაიკარგოს, აწი რაში მეპიტნავება მაგის დანახვა. დაუმატა სიცილ-ქირქილით და განმშორდა.

რასაბჭოს საბინაო სამმართველოში აღრიცხვის ჩემი რიგითი ნომერი "რვა" ათასრვად გადაეკეთებინათ. იქ ვილაც უცნობმა ჩემ გაბრაზებაზე განზე გამიხმო და ყურში ჩამილაპარაკა: - ამათ არ აწყობთ ზემოდან რეზოლუციები. რაკი რვა ნომერი ყოფილხარ, მე ჩაგიწყობ საქმეს, მხოლოდ ამდენი უნდაო. დანიხახელა თანხის ჩაოღენობა. თქვენ ვინ ხართ-მეთქი, რომ ვკითხე, უცებ აღგიღიდან გაჰქრა.

იჩვევით კორუფციის კომმარული ბინდი ჩამოწოლილიყო.

მაგრამ იმედის ნაპერწკალი ჯერ კიდევ არ იყო საზოგადოების ყველა სფეროსა და უბანში ჩამქრალ-ჩაფრფლილი. იგი ბეჭუტავდა მის ჯანსაღ წრეებში, არ თმობდა თავის ზნეობრივ პოზიციებს და მივლენათა თბიქტური შეფასების კრიტერიუმებს ჯერ ისევ ინარჩუნებდა. თუ უკანა მხარის უჩინარ კულისებში პირადული საბინაო ინტერესები ზემოთაღწერილ აუტანელ წინააღმდეგობებს აწყდებოდა, ჩემი ცხოვრების წინაფასაღზე იმავე ხანებში ჩნდებოდა გამამხნევებელი შუქნიშნები სასოწარკვეთის დაძლევით არჩეული გზის გასაგრძელებლად. მთავარი ამ შემთხვევაში ზედიზედ 1957-1959 წლებში გამოცემული ორი წიგნის საზოგადოებრივი რეზონანსი იყო. მან ყოველგვარ მოლოდინს გადააპარბა. კერძო წერილების, ცალკეულ სპეციალისტთა და პედაგოგთა პუბლიკაციების გარდა ყველაზე მნიშვნელოვნად და საყურადღებოდ მათი საჯარო განხილვები უნდა ჩაითვალოს.

ამ მხრივ ჩემთვის სიურპრიზს წარმოადგენდა "ახალგაზრდა კომუ-
ნისტის" 1957 წლის 17 დეკემბრის ნომერში მოთავსებული ინფორმაცია
სათაურით "ა. თოფურიას წიგნის განხილვა". იგი იუწყებოდა ქუთაისის
მასწავლებელთა სახლის ბიბლიოთეკის ინიციატივით ჩატარებული "ქარ-
თული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის" პირველი წიგნის საჯარო
განხილვის შედეგებზე. როგორც მომხსენებელმა, ქისე კამათში გამო-
სულმა ამხანაგებმა (დასახელებული იყო მათი გვარსახელები) მაღალი
შეფასება მისცეს წიგნს. განხილვის მონაწილეთა ერთსულვანი აზრით,
აუცილებელია რაც შეიძლება ჩქარა გამოიცეს ამავდ სახელწოდების მე-
ორე წიგნი, რომელშიც გაშუქებული იქნება VIII-X კლასებში ქართული
ლიტერატურის სწავლების საკითხები".

და, აჟ, ^{აქვუ} სტაღრაღ 1960 წელს დაბეჭდილი მოსაწვევი ბარათი. მას-
ში ნათქვამი იყო: "პატ... ქუთაისის ქალაქის განათლების განყოფი-
ლება და მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტის ქუთაისის ფილია-
ლის ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდკაბინეტი აწყობენ დოც.
აკაკი თოფურიას წიგნის "ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის"
(II ნაწილი) საჯარო განხილვას. განხილვა მოეწყობა მასწავლებლის
სახლის დარბაზში 1960 წლის 30 იანვარს, საღამოს 7 საათზე. გახივთ
დაესწრთ. საორგანიზაციო კომისია". ქუთაისის მაშინდელი საქალაქო
გაზეთის "სტალინელის" ამავდ წლის 6 თებერვლის ნომერში ვკითხულობთ

"ამ დღეებში ქუთაისის მასწავლებელთა ფართო მონაწილეობით მო-
ეწყობა დოცენტ აკაკი თოფურიას "ქართული ლიტერატურის სწავლების მე-
თოდის" მეორე წიგნის განხილვა. მომხსენებელმა ნ. პეტროსოვამ
(მე-5 საშ. სკოლის მასწავლებელი) და სიტყვაში გამოსულმა ამხანაგებ
მა ივ. ვარლამიშვილმა (დახელოვნების ინსტიტუტის ქუთაისის ფილიალის
მეთოდკაბინეტის გამგე), ა. ლომაძემ (მე-18 საშ. სკოლის მასწავლებე-
ლი), ლ. ბენიაშვილმა (მე-19 საშ. სკოლის მასწავლებელი), ბ. ნადირა-
ძემ (დახელოვნების ინსტიტუტის ქუთაისის ფილიალის დირექტორი), ნ.

1 აპრილი 1960 წლის რედაქციური კომისიის დასკვნის, ცნობის წარდგენის

პაპუაშვილი (მე-2 საშ.სკოლის მასწავლებელი), პ.ხმალაძემ (მუშა-
ახალგაზრდობის მე-5 საშ.სკოლის სასწ.ნაწილის გამგე), მ.მახათაძემ
(ქუთაისის პედინსტიტუტის ლექტორი) მაღალი შეფასება მისცეს აღნიშ-
ნულ ნაშრომს... მათ აღნიშნეს, რომ დასახელებული ნაშრომი დიდ დაბ-
მარებას გაუწევს ყოველდღიურ პრაქტიკულ მუშაობაში. გამოითქვა სურ-
ვილები. მასწავლებლებმა მოითხოვეს განხილული წიგნის ტირაჟის გა-
დიდება შემდგომ გამოცემისათვის. განხილვაში მონაწილეობა მიიღო
სახელმწიფო გამომცემლობა "ცოდნის" დირექტორმა ანხ. შ.ბუაჩიძემ.
დასასრულ მეთოდოლოგიური წიგნის ავტორმა დოც. ა.თაფურიამ გულითადი
მადლობა გადაუხადა მასწავლებლებს საქმიანი შენიშვნებისათვის და
აღუთქვა შრომის შემდგომ გამოცემაში მათი გათვალისწინება".

1960 წლის თებერვლის შეარჩევნებებში ცეკას პარტიულ-საორგანიზა-
ციო განყოფილების გამგის იოსებ რთველიაშვილის გამოძახებით მის
კაბინეტში მოულოდნელად იმედიის ახალი შექი გადაეფარა ჩემს უიმედო-
ბას. პოეტ შაქრო სამბაძაშვილს ეამბნა ჩემი მონაყოლი სიმწარე სი-
ძისადვის და დაბმარებას შეპირებდა. ი.რთველიაშვილს დაწვრილებით
გაგაგანი საკითხის ისტორია, ტიტვინიძის მოქმედებაზე აღშფოთდა და
უცებ ყურმილი აიღო.

- თბარ, ვამოწმებ თბილისის მასშტაბით ამბანაგ ვასილ პავლოვი-
ჩის რეზოლუციების შესრულებას. თქვენთან არის ცენტრალური კომიტე-
ტის მკაცრ კონტროლზე გასული წლის 2 დეკემბრის მისი რეზოლუციანი
განცხადება მოქ.თაფურიას ბინის საკითხზე. რამდენი დრო გჭირდებათ.
რა თქვით? ახლავე მოვიდეს? მაღლობელი ვარ. - ყურმილი დაღო, სახე-
გაბადრულმა და შინაგანად კმაყოფილმა მომილოცა.

- ბედი გქონიათ. რაიკომის პირველი მდივანი თბარ ნემსაძე გე-
ლოდებათ. ა, ჩემი ტელეფონის ნომერი, არ მოგვრიდით, დამირეკეთ
როგორც კი ორდერს მიიღებთ. - მიხარა ამხელა თანამედებობის კაცმა
და ამის შემდეგ მაინც როგორ არ მერწმუნა, როგორ არ ჩამსახობდა

კვლავ სულში ის წინანდელი "ყოველსმძღველი" ოპტიმიზმი, რომელიც ცხინვალისა და თბილისში გადმოსვლის ამ ერთ წელიწადს სულ მთლად "შემომძარცვოდა" საბინაო პრობლემაზე აქეთ-იქით, ზევით-ქვევით, წინ და უკან აზნაურთა მაგნიკალივით წანწალში.

ცეკას იმ ძველი შენობიდან ყოფილი კალინინის რაიკომამდე, ახლა მის ადგილას ცხრასართულიანი ყვეთელი სახლი რომაა წამომართული, რა შორი მანძილი იყო. ტროტუარზე თითქოს კი არ მივდიოდით, ზეზეულად, ხელებს გაშლით მივფრინავდით ცუბდაუკარებლად, გამვლელ-გამომვლელთ, აღზათ, გიჟი ვეგონებოდი, აქოზინებულ, ვულამოგლებული მივადექი პირველი მდივნის შავად დაგმანულ კარებს. დღის ოთხი საათი იყო.

- მოიცაო, მოიცაო, ვინა ხართ, ამხანაგო, ასე ჯიქურ, დაუკითხავად, პირდაპირ რომ აპირებთ პირველთან შეღწევას? რისთვის ვარ მე აქ.

- ზოდიში, დაბარებული ვარ. - ძლივს ამოვიხტევი სული.

- მოვახსენებ და მერე. - მითხრა ცივად და საკერავი ხელსაქმე განაგრძო. რამდენჯერ შევიდა ზარის ხმაზე და გამოვიდა, იმდენჯერ არაფრად ჩანაგლო, ვიწოდო არც კი მამჩნევდა კუთხეში ბაიყუშივით მიმჯდარს. ეტყობოდა, გაფრთხილებული ჰყავდა. მიიწურა ლოდინში მე-ხუთე, მეექვსე საათი. შიმშილისგან კუჭი ამეწვა, თავის ტკივილები დამეწყო... უცებ წასასვლელად გამზადებული პირველი მდივანი კარს მოადგა, გამოაჩინა თავისი ჟანგისფერი, უჟმური სახე და უმაღ ბატონის მორჩილ ყმასაფრთ ვვახლე, მისებრ მოსავათებული ხმით მოვახსენე.

- რჩი საათია გიცდით, თქვენ რომ დამიბარეთ...

- ვინ ხართ თქვენ. - მიპასუხა აგდებულად.

- რთველიაშვილი რომ... სიტყვა არ დამამთავრებინა.

- რას დადიხართ, რას არეკინებთ ამხანაგ რთველიაშვილს, მას სხვა საქმე არაფერი აქვს?

- თვითონ დამიბარა.

- პოდა, თვითონ მოგცეს ბინა, ჩემთან რას მოდიხარ...

ი.წმველიაშვილს ქუჩის ტელეფონით ვაცნობე იმავე დღესვე ნემსაძის პასუხის შესახებ და კვლავ რამ დამიბარა, უცებ ერთი სიტყვით მოვათავე მასთან დაპარაკი. ეს სიტყვა იყო გულსამრევად გამოხატული კეთილშინიერი - "გმადლობთ".

ამით დამთავრდა ჩემთვის პარტიის "გმირული" ისტორიის ერთი ფურცელი, რომლის შესწავლას პოლიტგანათლების სისტემაში პერმანენტულად ბოლო არ უჩანდა. სემინარის ბელმძღვანელს, დამსახურებულ პროპაგანდისტს გავანდე, პარტიიდან უნდა გავიდე-ვეთქი. პირზე ხელი მიმადო და მთელი სეროზულუბით, შეთანჯონებლად ნიახრა: - სუ, სხვას ნუ ეტყვი. პარტოვნები ცდებიან, პარტია - არა. პარტია ბრძენია. შენ პირველებში, ვექვათ, ნემსაძეებზე გიშლიან ხელს. პარტიამ ნემსაძე კი არა შევადრ არ დავინდო. ერთიანთ ძალით უნდა ვებრძოლოთ ცალკეულ მახინჯ პირველებს.

ნა მეტქმედა. აქა-იქ ჯერ კიდევ ასე ეგონათ და სწამდათ. მარტის თვიდან გაუქმდა ყოველგვარი საბინაო აღრიცხვიანობა. თბილისის საქალაქო კომიტეტის ახალი მდივნის ლელაშვილის ხელმძღვანელობით შეიქმნა სარაიონო ახალი საბინაო კომისიები, რომელთა ოპერატიული მუშაობით ივლისის ნოვოსადვის გადასოწმდა აღრიცხვაზე აყვანილი ყველა ობიექტი და ამ კომისიის წყალობით საბოლოოდ მოეხდოდა განაწილების რეალურ სიაში, რომელიც საჯაროდ იყო გამოკრული რაიონული საბინაო სამმართველოს დერეფანში.

ესეც შენი დაპირებები, ესეც შენი პოლიტიკურის წევრობის კანდიდატი, ესეც შენი მკაცრი კონტროლი!

1960 წლის დეკემბრის ბოლოს, ერთი წლის შემდეგ, მივიღე 31 კვ. მეტრის მოცულობის ორთახიანი იზოლირებული კომუნალური ბინის ორდერი მოსაშვილის ქუჩის მისამართზე (№9, ბინა 24), სადაც... სამუდამოდ დავემშვიდობე ათხმეტი წლის განმავლობაში თავშესაფრად გამოყენებულ ნესტიან სამზარეულოს ნავთქურის კვარტლით და აბაზანისა და გაბჭურის

კაფელებით მოწულ კედლებს მკერდით ვებუტებოდი, ლამის ვკოცნიდი, ვასუფთავებდი მტვრის ნარჩენი მცირედი ნაშთებისაგან. უსაზღვროა ბედნიერების ნორმატიული ფარგლები!

სად ვწერდი? ყველგან, იმ ვითომდა ოთახშიც ღამე, როცა გარშემო მშვიდად ეძინათ, ბიბლიოთეკებში, სადაც ხელი მიმიწვდებოდა, მატარებელში ცხინვალამდე მგზავრობისას, არქივსაცავებში, ზაფხულობით პარკბალებში, სასტუმროებში წყალტუბოსა, ბათუმსა და ბორჯომში მასწავლებელთა კურსებზე ლექციების კითხვის დროს, ცხინვალის ლექტორთა საერთო საცხოვრებელში, სამეცნიერო მივლინებების, პასტერის, ჯავახიშვილის ქუჩებზე ხიზნად ყოფნის დროს და ა.შ. ამიერიდან საწერად გარეთ ხეტიალი არ დამჭირდებოდა.

ბინის ორდერის პირველი მომლოცველი მედიცინის მეცნიერების დოქტორი, პროფესორი მიხეილ შენგელია იყო. იმასაც იმ სიით ხსენებულ მისამართზე ერთ სახლში მიეღო ბინა და ერთმანეთს ჯერ კიდევ შესახლებამდე შევხვდით. გასაღებს ჯიბით ვატარებდი და მიზეზს ვეძებდი მტანჯავი განცდებისგან გულის ამოსაოხებლად. და, აი, საუცხოო მიზეზიც. გამომცემლობა "საბჭოთა მწერალში" 1960 წელს გამოვიდა კარგი პოლიგრაფიული გაფორმებით ჩემი წიგნი "წერილები ლიტერატურულ საკითხებზე" პონორარი ავიღე. ბედად იქვე იყვნენ ალექს შენგელია - ჩემი ომამღელი ძველი მეგობარი, მიხეილის უფროსი ძმა, წიგნის ტექნიკური რედაქტორი შალვა დემეტრაძე - ფონტელი მეგობარი და თვით წიგნის რედაქტორი, პოეტი ვასო გორგაძე.

დავპატიჟე სამივე. ბატონმა ვასომ სასწრაფო საოჯახო საქმე მომიზეზა და ვერ წამოგვყვა. შალვა და ალექს პირველნი იყვნენ, ვინც ფეხი შედგა ჩემ მოუწყობელ, დაუღაგებელ, ჯერ კიდევ სარემონტო, მოსაწესრიგებელ ბინაში. თან წავიყოლიეთ ხმელი საკმეღ-სასმელი მოხარშული ღორის ხორცისა და ღვინო-კონიაკის ჩათვლით.

შეზარბოშების და მოღბენის შუალედებში ალექსიმ ჯერ ის პერიოდში

გაიხსენა, როცა ომამდე ფოთში ვმსახურობდი და ერთმანეთთან მიწერ-
მოწერა გვქონდა, შემდეგ "ჩვენ თაობაში" 1941 წელს დაბეჭდილი ჩე-
მი ლექსის - "აკაკი სავანეში" პონორარით როგორ იქეიფეს ანდრო ლ-
მიძემ, გიორგი ნატროშვილმა და თვითონ, მერე გაიხსენა "ლიტერატუ-
რულ საქართველოში" ფოთიდან გამოგზავნილი ლექსის "მარცხენა ეძახის
მარჯვენას" დაუბეჭდაობის ისტორია და ბოლოს უსიამოვნო თემაზე გა-
დავიდა.

- შენი კარგი მეგობარი ფოთიდან, - ამბობდა ნასვამი ალექო, -
შენ ძალიან ხშირად რომ გახსენებდა და გაქებდა, ჩემი "შპიონი" იყო,
იცი ეს, არ იცი. არც მე ვიცოდი, მაგრამ ახლა ვიცი. ამიტომ ერიდე,
გულს ნუ გადაუშლი, შენ რომ იცი ისე.

- ბოლო ხანებში ბევრი რამ უკუღმა გადაბრუნდა, ძნელია ყველა-
ფერი დაიჯერო. - შევეპასუხე სიტყვის ცოტა ბანზე აგდებით, რათა
საუბარი სხვა "რელსებზე" გადამეყვანა. მაგრამ, ეტყობოდა, ალექოს
უნდოდა ჩემთვის გაემყლავნებინა ღილი ხნის საიდუმლოდ ნატარები ამ-
ბავი და შემთხვევას ხელიდან არ უშვებდა.

- ნუ დაიჯერებ. ფრთხილად მაინც იყავი, რომ ჩემსავით არ გაბრი-
ყვდე. - კვლავ მიუბრუნდა სათქმელს. შალვამ დაადასტურა - ეს ამბა-
ვი მეც ვიცი, სწორია, რასაც ლაპარაკობსო.

ჯერ ბოლომდე არ უთქვია და მაინც რა მოხდა ისეთი-მეთქი. - ჩა-
ვილაპარაკე ჩემთვის, სასხვათაშორისოდ, და ეს საკმარისი აღმოჩნდა
ალექოსათვის ამოეფხანა, ამოეფხიკა გულიდან ბალღამად ჩადებული წარ-
სულის ბოღმა. იგი დაწვრილებით ყვებოდა 1942 წლის მიძიმე განსაჯდე-
ლის დროს თბილისში დაჭერისგან იღბლად გადარჩენის სულის შემძვრელ
დეტალებს, რა როლი შეასრულა გარდუვალი რეპრესიისაგან ხსნის საქმე-
ში მაშინდელი სუკის ერთმა პასუხისმგებელმა მუშაკმა, როგორ იყო
მინდობილი იმ "შპიონს" და მერე როგორ ჩამოშორდა, როგორ წყინს,
რომ მე ისევ ძველებურად განვაგრძობ იმ კაცთან საშიშ სიახლოვეს.

შალვა დემეტრაძე ალექს ყოველ ნათქვამს ბეჭედს ურტყამდა.

- განა ის უარყოფს მწერალთა კავშირიდან სუკის აგენტობას? არა-
ერთხელ მომისმენია მისგან: ასე იყო საჭირო მაშინ, რასაც გვავალებ-
დნენ, იმას ვაკეთებდით. იღო მისაშვილიც ასე არ ამბობდა? ტყვილა
კი არ მოიკლა თავი.

- მე და შენ, ჩემო შალვა, იქ, ფონტზე ვიბრძოდით, აქ კი მწერ-
ლები ერთმანეთს აბეზებდნენ? ვერ წარმომიდგენია მწერალი "შპიონის"
მანტიით.

- რამდენიც გინდა. - უცებ მიპასუხა შალვამ. - მკავანაძემ დიდი
როლითამაშა პაოლო იაშვილის, ტიციან ტაბიძის და მიხეილ ჯავახიშვი-
ლის რეაბილიტაციის დარქარებაში. ჩვენთან ეს პროცესი ყველაზე ადრე
დაიწყო. მათი საქმეების განხილვამ ფარდა ახალა ბნელით მოცულ ზოგ
რამეს. ამიტომ დამბეზებულების ვინაობის გამხელა არ უნდათ.

- არ დაიმალება. ისე როგორც მე თქვენ ვერ დაგიმალავთ, როგორც
ახლო მეგობრებს, რა ტანჯვა გამოვიარე ამ ბინის მიღებაში, ვერც ის-
ტორია დამალავს მათ ვერაგობას.

- შენ რა ტანჯვა უნდა გამოგველო. ამაზე მეტი ფართობი არ გეკუთვნ
ნოდა? - მიუხედავად გაკვირვებით შალვამ. - ალექს თავის ქნევით დაუ-
დასტურა - სწორიაო და კონიაკის მისი "უღუფა" ერთი ყლუბით დალია.
შალვა ღვიწხს ეტანებოდა.

- ამითაც კმაყოფილი ვარ, მაგრამ ... და მოვეყვები მათ რაც გა-
დამხდა ბოლო ერთ წელიწადში.

თღისეას ფათერაკები, შაპარაზადას ზღაპრების გაგრძელება თუ სულ-
ხან-საბას იგავ-არაკების ახალი სიუჟეტური ქარგა?!

გაუფრთხილდი, ამხანაგო, პარტიულ-ღვინურ სინდისს, ის ყველაზე
წმინდაა თვით უწმინდესთა შორის. - კვლავ მახსენებდა დემონის ხმა
მაგიური ძალის არსებობას და ვითომდა დაუჯერებლის დავიწყებისკენ
მომიწოდებდა.

ამ დროს ხრუშჩოვი "მშვიდობის რეისით" ამერიკის კონტინენტისკენ

მიემართებოდა ზღვებისა და ოკეანეების გადაღახვით. მის მიერ ათჯერ შემცირებული მანეთის ღირებულება სახელფასოდ გაიყინა, საბაზროდ - ათმაგად გაიზარდა, ობლიგაციების გადახდის შეჩერებით ღრობით გადაურჩა გაუფასურებას და ინფლაციას.

სასურსათო მაღაზიებში, დროდადრო, მხოლოდ გაყინული ხორცი ჩნდებოდა, ისიც ნაკად-ნაკადებად და ნაკადებადვე სწრაფად ვიქრებოდა. ხოლო მაღლა, პორიზონტზე, მშ-იან წლებამდე დაპროგრამებული კომუნიზმის უბილავი, სარეზერვო-საყანგბადო "ბალონები" შხამნარევი მომაკვდინებელი ბაცილებით თანდათან ივსებოდა, ივლინებოდა და განწირულების ყორნისფერ "სამოსელში" უფრო შორს, კოსმოსის მიღმა მხარეებისკენ მიფარვებდა... თმას მოჩის "უტოპიასთან" ერთად კიდევ ხუთასი წლით განსასვენებლად.

5. უნივერსიტეტის "ვიალში"

1961 წლის სექტემბრიდან, ზუსტად სამი წლის შემდეგ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრის მიწვევით ამ კათედრის სრულუფლებიანი წევრი გავხდი. მაღე კათედრის მდივნის მოვალეობა დამეკისრა. დაიწყო ჩემი ცხოვრების ნიშანდობლივად ახალი ეტაპი, ხანა უწყვეტად დაკავშირებული საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების, თვით მეცნიერებათა აკადემიის მშობელ დედა-ტაძართან. ასე ეწოდა მას თავიდანვე, დაარსებიდან და ასე ეწოდებოდა ამ დროსაც. კათედრა მაშინ ძალზე მრავალრიცხოვანი იყო. მასთან იყრიდა თავს მე-19-20 საუკუნეების ქართული ლიტერატურის ისტორიის, ქართული ფოლკლორისტიკის სპეციალისტთა საუკეთესო ძალები. პროფ. პრ. კეკელიძე უნივერსიტეტის გაერთიანებული პროფკომის თავმჯდომარეც იყო და კათედრასაც უძღვებოდა.

ორი თანამდებობის ერთდროულად დაკავება, რაშიაც სრულიად არ უშლიდა ხელს უპარტიოება, მას მოუხდა ჭყონიას ე.წ. საქმესთან დაკავშირებით. იყო ასეთი ნაკლებად ცნობილი ფილოლოგი ილია ჭყონია, უცებ ამოტივტივებული რესპუბლიკურ და საკავშირო ინსტანციებში თავისი გაუთავებელი განცხადებებით და საჩივრებით. აბეზღებდა ერთ დროს სამეცნიერო-ლიტერატურულ ორბიტაზე ავტორიტეტულ, პოპულარულ პიროვნებად, ლიტერატურული კრიტიკის მედროშედ, რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორად, უნივერსიტეტის ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრის გამგედ, რამდენიმე სამეცნიერო საბჭოს წევრობის ღირსად მიჩნეულ შალვა რადიანს, რომელსაც ყველა ამ მოვალეობათა შესრულების თვალსაზრისით ეპითეტი - "ლიბერალი", "ლიბიერი" უფრო შეეფარდებოდა, ვიდრე "მკაცრი ადმინისტრატორი", "მკაცრი ოპონენტი".

და მაინც და მაინც ი. ჭყონიას სალოქტორო დისერტაციის დაცვის დროს მოუვიდა რაღაც "იალიში". არ მოისვენა შურისმაძიებელმა მანამ, სანამ არ გადაიყოლა შ. რადიანი სულიერად და ფიზიკურადაც და თვითონაც ზედ მიყვა, მაგრამ ყველაფერი ეს მოგვიანებით მოხდა. ამ შემთხვევაში მხოლოდ ფაქტის კონსტატაციას ვახდენ იმ მიზნით, რომ ნათელვყო სიტუაცია, რომელიც ჩემთვის ახალ კათედრაზე არსებობდა იქ გადაყვანის მომენტში. ამბობდნენ, ბატონ პროკლეს კათედრა დროებით შეუთავსესო. მაგრამ ეს დროებითობა მეოთხედ საუკუნედ იქცა.

მაშასადამე, საქმე გვექონია არაორდინალურ პიროვნებასთან. პროკლე კეკელიძე მართლა წარმოადგენდა ამგვარ პიროვნებას. 1950 წლიდან ვიცნობდით მას. აქ კი, მრავალრიცხოვან, სხვადასხვა განხორის და მასშტაბის მეცნიერთა კოლექტივთან მუშაობის მისი ფორმა და უნარი, წინააღმდეგობრივი კვანძების უმტკივნეულოდ მოხსნის, დაპირისპირებულ ძალებს მორიგების თუ შერიგების მისებური "დიპლომატია", სრულიად ახალ ელფერს იძენდა. მისი ნიჭი ამ განხორით უღე-

ველ რებერვს იტივდა. ხუმრობდნენ კიდევ ზოგჯერ - გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში გენერალურ მდივნად პროკლე უნდა იყოს და არა ვიღაც ტრიუგველიო. ამით იგი ბოლომდე ინარჩუნებდა გამოცუნიობის თუ ამოცუნიობის გარეგნულად მოსარიდებელ შთაბეჭდილებას. სწორედ ამიტომაც ხუმრობითვე იტყოდნენ ხოლმე - მისი ბამბა უფრო ხმაურიანად "ყლარუნობს", ვიდრე სხვისი ოქროს უბალტუნებით. პირადი ცხოვრებით და პედაგოგიური საქმიანობით მთლიანად სიკეთისადვის იხარჯებოდა, სასკოლო ქრესტომათია-სახელმძღვანელოებს აღგენდა და ტექსტოლოგიურ ძიებებს ეწეოდა აკაკი წერეთლის ისტორიული პოემების მაგალითებზე. იგი ამჟამადაც ამავე კათედრაზე ირიცხება, როგორც მისი ღვაწლმოსილი წევრი.

კათედრის წევრთაგან ბატონ მიხეილ ზანდუკელის შესახებ აქ ვერაფერს ვიტყვი იმაზე მეტს, რაც ნათქვამი მაქვს წინა მეოთხე თავში, მხოლოდ, რა თქმა უნდა, მცირე ნიუანსით საჭიროა დამატებით ორიოდე შტრიხით შევავსო იგი. ჯერ კიდევ ცხინვალში ჩამსვლელად მუშაობის დროს გამოცემული "ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის" პირველი წიგნი, მოვალევი ვიყავი და ისედაც ეკუთვნოდა, იოსებ მეგრელიძის ხელით 1957 წელს გავუგზავნე ბატონ მიხეილს სათანადო წარწერით. მასში საგანგებო ქვეთავად მქონდა გამოყოფილი მისი 1934 წელს გამოცემული "ქართული ლიტერატურის მეთოდის", როგორც წინამორბედის, როლისა და მნიშვნელობის, შეფასება. წაეკითხა იგი და გულითადი მადლობა შემომიხდებოდა. ჩემი მომღვენო მეორე წიგნი, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, 1959 წელს დაიბეჭდა. ამ წელსვე პარალელურად გამოვიდა მ. ზანდუკელის წიგნის მესამე გამოცემაც, რომელშიაც დაემატებინათ ახალი თავი მე-8-10 კლასებში ქართული ლიტერატურის სწავლების თაობაზე, რაც წინა გამოცემებში საერთოდ არ იყო იმიტომ, რომ აღრე თვით სკოლის ადგილიანი სისტემა არ არსებობდა.

ეს თავი იმდენად ხელგონურად იყო ჩამატებული წიგნის არქიტექტონიკაში, ჩანდა, იგი არ გამოდიოდა ავტორის ხელწერიდან, მისი ჩანაფიქრიდან და საეჭვო ქვენა გრძნობებით თითქოს გამიზნული იყო ჩემ წიგნებთან ერთგვარი დაპირისპირებისათვის. მაგრამ ეს ცდა ჩრდილს აყენებდა თვით ავტორს. აი, ეს წუხილი გამომიხატა მან კათედრაზე ერთად მუშაობის დროს, როცა გადმომცა თავისი "ახალი ქართული ლიტერატურის" მეორე ტომის ახალი გამოცემა წარწერით: "ლოცენტ აკაკი თაფურიას - პატივისცემით ავტორისაგან. 30.VI.1962".

- თქვენ სწორი იყავით ჩემი წიგნის შეფასებაში. - მიუხედავად მან, - იგი აღრინდელი, 20-იანი წლების სკოლების სტრუქტურაზე, კომპლექსური სწავლების მეთოდზე იყო აგებული და ვერავითარი გადაკეთება მას ვერ შეველოდა. ახლად უნდა დაწერილიყო. ეს მისია თქვენ შეასრულეთ თქვენს მეორე წიგნში საბოლოოდ გამოიკვეთა ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის სისტემატური კურსის თანამედროვე მეცნიერული დონე. მაღლობელი ვარ იმით, რომ ისტორიაში ჩემი აღგილი არ დამიკარგეთ. ამიტომ, არ იფიქროთ დაინტერესებული ვყოფილიყავი ახალი გამოცემით. არც მეცაღა მისთვის, დათვური სამსახური კი გამიწიეს უხეირო აღდგენით. - ეს გამონათქვამი ბატონ მიხეილის წესიერების კიდევ ერთი ნიშანგამოხატულებაა.

კათედრის ისტორიაში ერთ-ერთ საგულისხმო მოვლენად ვაჭა ფშაველას სახელობის კაბინეტის შექმნა იყო. მას საფუძველი ბედად სწორედ ჩემი მდივნობის დროს ჩაეყარა და ძალაუნებურად ყოველი დეტალის უშუალო მოწმე და მონაწილე ვიყავი. ფაქტობრივად ამ საქმის არა მხოლოდ ინიციატორი, სულისჩამდგმელი, ორგანიზატორი, მისი ვეშმარიტი შემოქმედი და ფუძემდებელი გრიგოლ კიკნაძე იყო. საქმეს ართულებდა, შეღარებით ფინანსურ და ტექნიკურ მხარესთან, არც ისე უბრალო რამ, არ არსებობდა უნივერსიტეტში არც რუსთაველის, არც ილია ჭავჭავაძის, არც აკაკი წერეთლის, არც ვალაქტიონ ტაბიძის ამჟამად

შექმნილი და მოქმედი კაბინეტები, ე.ი. არ არსებობდა, ვულგარულად რომ ვთქვათ, "კაბინეტომანიის" ტრადიცია. ამის გადალახვა აღვილი რიდი იყო.

თეორიული დასაბუთება იმისა, რომ ვაჟა ფშაველას პოეტური ლექსიკა, ცალკეულ ნაწარმოებთა შემოქმედებითი ბიოგრაფია, ფშავ-ხევსურული კლასიციზმის თავისებურებათა ნიადაგზე, განსაკუთრებულია და მისი სიტყვათა ლექსიკონების შედგენა საშური და გადაუღებელია, არ იყო საკმარისი ყველა დონესა და ინსტიტუციაში საკითხის დადებითად გადაწყვეტისათვის.

მთავარი ამ შემთხვევაში ფსიქოლოგიური ფაქტორის წინ დაყენება, მისი რბივქადად განვითარება და გათვალისწინება იყო. იგი მართლა იმსახურებდა მხარდაჭერას, ანგარიშის გაწევას, ლობლურ დამოკიდებულებას. კათედრის გამგე ყოველ წვრილმანს მაცნობდა, მიზიარებდა, მიყვებოდა კათედრაზე მდგომარეობის დამაბეველი კონფლიქტური სიტუაციების წარმომშობ მიზეზებზე. 1945 წელს ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად ვაჟა ფშაველას შემოქმედების შესახებ სადისერტაციო ნაშრომი დაუვავეს დოცენტ გრ. კიკნაძეს. სამეცნიერო საბჭოს, საჯარო პაექრობის შედეგად, მიუნიჭებია მისთვის საძიებელი ხარისხი. აქაურთა აქტიურობით სსრ კავშირის უმაღლესი განათლების მაშინდელ მინისტრს კაფტანოვს თბილისში ყოფნის დროს თვითნებურად გაუუქმებია სამეცნიერო საბჭოს დადგენილება, რასაც მოჰყოლია მთელი რიგი უხერხულობები და უსიამოვნებები.

ამ ფონზე პრ. კეკელიძე შინაგანად თანაუგრძობობდა კაბინეტის შექმნის იდეას, მაგრამ აფიქრებდა იმ ძალების მოსალოდნელი ხელახალი გააქტიურება, რომელთა მონაწილეობა დისერტანტის "ჩავარდნაში" მეტ-ნაკლებად აშკარა და ნათელი იყო. ესენი იყვნენ იმ დროისათვის გავლენიანი "ფავორიტები": გ. ჯიბლაძე, ბ. ყვინტი, ს. ვილია, გ. ნატ-

როშვილი. ყველასთან ორივეს მეგობრული ურთიერთობა გვაკავშირებდა, მაგრამ კათედრის გამგემ მაინც მისახვედრად წამახალისა ერთგვარი "დახვეწებით" ოპერაციის ჩატარებისკენ. თითოეული ცალ-ცალკე განიცდიდა მოშინდარს და განვლილს, თავიანთი პოზიციებიდან და მაშინდელი კონკურენტული პრინციპებიდან ისინი ამართლებდნენ გაზეთ "კომუნისტის" ფორვალდებზე კოლექტიური კრიტიკული წერილის გამოსტევიყვნების ფაქტს. მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ გაუწევდნენ რაიმე წინააღმდეგობას გრ. კაცნაძისადვის არათუ კაბინეტის შექმნას, არამედ ლექტორის სამეცნიერო ხარისხისა და პროფესორის წოდების მინიჭებასაც. პირიქით - მიცხადებოდნენ კიდევ ამგვარ ღონისძიებას. ამის შემდეგ გადაწყვეტილი სიტყვა უნივერსიტეტის რექტორს ეკუთვნოდა.

ფეკინი ხარაძე (1961-1965) სპეციალზომი ასტრონომი, აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის დირექტორი, მაშინ იმავდროულად რექტორის მოვალეობასაც ასრულებდა და, უნდა ითქვას, მონღოლებით, ზედმეტად აფიზირებისა და საკუთარი პერსონის წინ წამოწევის გარეშე. ამაში ვღონდებოდა მისი განააღებულობა, თავმდაბლობა, დახვეწილი ინტელექტური მანერებით შემკობილობა, პუნქტუალობა და აკურატნობა. ყველაფერი ეს შეხამებული და შერწყმული პქონდა უნივერსიტეტის ღირსების დაცვის ინტერესებთან, მომხიფხინელობასთან, რითაც მისი რექტორობის პერიოდში ჯერ კიდევ ცოცხლობდა კვებოველის "რკინის ხელის" მოგონება, იგზმინებოდა სისუფთავე და წესრიგი.

სასწავლო აუდიტორიებში მერხები, დაფა, ჩვარო, ცარცი, ლექტორის მაგიდა, სკანი, ტრიბუნა, ფანჯრები, კედლები და იატაკი მეცადინეობის დაწყების წინ გაკრიალებული და გამზადებული იყო. ზარის დარეკვის შემდეგ პირველი კორპუსის მეორე სართულზე, დერეფნის კართან, ისევე ის ცნობილი მოსე იღვა და, აბა, გაეხედა ვინმეს მის უნებართვოდ შესვლა და ყიადი. აღმინისტრაციულ ნაწილში რექტორის მოადგილე ალექსანდრე კანდელაკი თვითონ ამოწმებდა ყოველ კუბუ-კუნჭულს და ვანი სამეურნეო დარგის იმ მუშაკს, რომლის უბანში რაიმე დარღვევა

აღმოჩნდებოდა. დისპეტჩერები "საგუშაგოებზე" რკინიგზელი მეისრეები-
ვით ყბიზლად იღვნიენ და რექტორის გაცდენას კი არა, აუღიჭორიაში შე-
სვლის დროს წუთებით თვლიდნენ, ასეთი იყო სასწავლო რეჟიმის შემორ-
ჩენილი წყობა და სტრუქტურა. დიახ, შემორჩენილი თუ გადარჩენილი.

რექტორმა ე.ხარაძემ "მწვანე შექი" უმაღლესსა ახალი ქართუ-
ლი ლიტერატურის ინსტიტუტის კათედრას, ფილოლოგიის ფაკულტეტის დეკა-
ნატის და სამეცნიერო საბჭოს შეამდგომლობებს და ბრძანებით უნივერ-
სიტეტის მეოთხე კორპუსის პირველ სართულზე 1962 წლიდან შინა დაუდა
ვაჟა ფშაველას სახელობის კაბინეტს, რომლის გამგულ უფვლელად და ნა-
ყოფიერად მუშაობდა გრ. კიკნაძე 1974 წლამდე - გარდაცვალებამდე,
მომივე, უკურნებელი ავადმყოფობის დროსაც. მან ბევრის გაკეთება მო-
ასწრო კაბინეტის სახელისა და დიდებისათვის. მისი გზით და დასახუჭ
ლი პროგრამით კიდევ უფრო მეტის გაკეთება შეძლო მისმა ერთგულმა მო-
წაფემ პროფ. გ. ჭუმბურიძემ, რაც მისასაღმებელი და მისაბაძია.

... 1962 წლის აგვისტოში, მისაღები წერილი გამოცდების მიმდი-
ნარეობის პროცესში, პირველი კორპუსის 107-ე აუღიჭორიიდან გამო-
ვარდა აბიტურიენტი გოგონა და მეზობელი 106-ე აუღიჭორიის კედელთან
დამსობილი განაგრძობდა წივილ-კვილს. სწორედ ამ დროს თავზე დაად-
გა მას რექტორი ე.ხარაძე თავისი მიმყოფებით. გაიჩკვა, რომ იგი
მოუხსნიდა გამოცდებიდან "შპარგალკების" გამოყენებისათვის. რექტო-
რის შენიშვნაზე - სწორად მოტყუვლან, აქვენი კვილი უსაფუძვლოა,
აბიტურიენტმა პასუხად რეპეტიტორის გვარი დაუსახელა, მასთან ეუმზა-
დებოდი, მან მასწავლა როგორ გამომეყენებინა "შპარგალკები", მან
დამლუპა და ამიტომ ვკვირო. ეს ხდებოდა დერეფანში, თაახებიდან გა-
მოსული ნეშვალყურე გამომცდელთა თვალწინ, რომელთა შორის მეც ვიყა-
ვი. მომივე, არა, უმომივესი სურათი შეიქმნა.

რექტორმა გაიყოლა ის გოგონა, დაამშვიდა, უშპარგალკოდ დაწერის

უფლება მისცა, ხოლო რექტორი ყოველგვარი ხმაურის გარეშე გამოცდები-
დან მოხსნა. ეს პირველი გაბედული შეტევა იყო რეპეტიტორობის მახინ-
ჯი გამოვლინებების წინააღმდეგ, მაგრამ ამ დროისათვის მას იმდენად
ღრმად ჰქონდა გადგმული ფესვები, მისი ამოძირკვა არავის შეეძლო.

...პირველსა და მეორე კორპუსს შორის ე.ხარაძის დროს გაიყვანეს
შემაერთებელი გვირაბი თავისი კეთილმოწყობით, რათა მისვლა-მოსვლა
გაადვილებულიყო განსაკუთრებით ზამთრის პერიოდებში. ეს წამოწყება
გახდა საბაზი პარტიულ საუნივერსიტეტო კონფერენციაზე ზოგიერთ გა-
ნაწყენებულ რექტორისათვის ბრალად დაედოთ უნივერსიტეტის საძირკვ-
ლების გამოთხრა - რა საჭირო იყო გვირაბი, იგი შენობის დეფორმაცი-
ას, დანგრევას გამოიწვევსო. - იყვნენ ასეთი დემაგოგი კომუნისტები
სწავლულთა რიგებში...

ევგენი ხარაძე კარგა ხანს ედგა სათავეში საქართველოს მეცნიე-
რებათა აკადემიას. მე მის დროს დავიცავი სადოქტორო დისერტაცია და
იქიდან თუ ვახსოვდი, ალბათ თავისებურად გახმაურებული საჯარო დაც-
ვა იყო. და, აი, 1985 წლის 12 დეკემბრის თარიღით უნივერსიტეტის
ფილოლოგიის ფაკულტეტის დეკანატის მეშვეობით გადმომცეს აკადემიის
პაკეტი, რომელშიც იღო ბარათი. მომაქვს ტექსტი უცვლელად: "დიდად
პატივცემულ ბატონო აკაკი! გულწრფელად გილოცავთ საპატიო ჯილდოს -
საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამი-
ნისტროს 1985 წლის რესპუბლიკურ პირველ პრემიას და გისურვებთ ყოვე-
ლივე კეთილს. პატივისცემით საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
პრეზიდენტი ე.ხარაძე".

ამ მოლოცვის ქვეტიქსტი ოცი წლის ლოდვეშაა მოქცეული. 1965
წლიდან ბატონი ევგენი უკვე აღარ იყო უნივერსიტეტის რექტორი და
არავითარი პირადული, არც სამსახურებრივი კონტაქტი მასთან არ მქო-
ნია. მაშ, რაღაც ნიშნით მის ცნობიერებაში ჩავრჩენილვარ, როგორც
აღამიანი და მოქალაქე. ხანგრძლივმა დრომ იგი ვერ წაშალა. მცირე

საბაში და... დაირღვა წელთა ლოდების სიმძიმე, გამჟღავნდა ქვეტიქ-
სტი უბრალო, ჩვეულებრივ, კერძობითი ხასიათის აქტაჟი. მაგრამ იგი
ახლა განზოგადების საგანი და ობიექტია.

ბატონ ევგენის ბარათი მოვიტანე არა ჩემდამი გულბილი განწყო-
ბილების გამოხატვის, სახელმძღვანელოსათვის პრემიის მონიჭების და
დაფასების გამო (იგი მომენიჭა პრემიების დაწესების ათი წლის შემ-
დეგ, მეხუთე გამოცემის ნიშნად, მაშინ როცა სხვებს პირველივე გამო-
ცემებში ენიჭებოდათ), არამედ უპირველესად და უმთავრესად, იმ მაღა-
ლი შინაგანი დიდი კულტურის გამოვლენისათვის, რაც ასე უშურველად
სჭირდება დამოუკიდებელი საქართველოს მშენებელ ახალ თაობას, ადა-
მიანებს, რომლებიც მოექცნენ დანგრეულ და აუშენებელ წყობილებას
შორის წარმოშობილ სიცარიელეში, მატერიალურ და სულიერ სიღატაკეში,
სადაც პათოლოგიური დაავადებანი ჩვენს ერს განადგურებას უქადის.
მისი გადარჩენის ერთ-ერთი გზა პიროვნებათა დიდსულოვნებაში, ურთი-
ერთ დიდ სიყვარულსა და პატივისცემაშია საძიებელი...

ამ თვალსაზრისით, რაკი ზემოთ საღოქტორო დისერტაციის დაცვა
ვახსენე, ღრს მასზე ვაკვირთ შეჩერება. ეს დაცვა შედგა 1963 წლის
11 დეკემბერს, პირველი კორპუსის 93-ე აუდიტორიაში. მაშინ ყოველ
ასეთ მაღალი რანგის წარმატებით დამთავრებულ პაექრობას როგორც წე-
სი, თანდართულ ატრიბუტად საზეიმო ბანკეტი ახლდა. იგი 60-70-იან
წლებში თითქოსდა ისეთ სავალდებულო "წორმატივად" იყო გადაქცეული,
გვერდის ავლა ვერ ხერხდებოდა. აღუნიშნაობა მორალურ ზიანს გაყე-
ნებდა, აღნიშვნა - მატერიალურს. ჩემი 31-მეტრიანი ახალმიღებული
ბინა, აბა, რა საბანკეტოდ გამოდგებოდა!

როგორც კი გაზეთ "კომუნისტის" ფურცლებზე, ღებულების თანახმად,
გამოქვეყნდა დაცვის დღე და საათი, ფრთხილ ჩემიანები, ჩემი ნათესა-
ობა შეკრებილან და ერთხმად დაუდგენიათ: გადაეხადათ ჩემთვის ბან-

კეტი 200 კაცის ოღენობით. მე უნდა მომეგვარებინა მხოლოდ სასმელის და რესტორნის დაქირავების საკითხი. ღვინის პრობლემა აღვიღად რომ გადაწყდა, ქალაქის საბჭოს რესტორნების სამმართველოში ახლო არ გამიკარეს. ერთი კვირით აღრე ვაცნობე ამ საქმის მესვეურებს: არავითარ ბანკეტზე არ იფიქროთ, რესტორანს ვერ ვშოულობ, მაგისთვის არ მცალია, არ ჩამოხვიდეთ-მეძქი.

მრავალშვილიანობა, მრავალტოტა ნათესაობა დიდი ბედნიერებაა ერისთვისაც და "ბერისთვისაც", თითოეულისათვის ცალ-ცალკე და ყველა-სათვის ერთად. მარტოოდენ დედამამის ძირიდან ამონაყარი, როგორც პირველ ნაწილში მოგახსენეთ, ასამდე იყო მიღწეული. ახლა ბიძაშვილ-მამიდაშვილობა, მათი წრე და შთამომავალი? ო, როგორი ურთიერთ სიყვარული, როგორი ერთიანობა და თანადგომა იცოდნენ!

ჩემმა ბიძაშვილმა, ჩემმა ტოლმა და ბავშვობიდან ჩემ გვერდით გაზრდილმა შოთა გერასიმეს ძე ცომაიამ ტელეფონით დამირეკა და პირდაპირ მიბრძანა: შენ მიხედე შენ საქმეს, მე ჩამოვალ სამი დღით აღრე, აქ ყველაფერი მომზადებულია, თითო ქათამი არავის უჭირს, სურსათს წამოიღებენ და ჩამოვლენ. სირცხვილს არ გაჰმევეთ, ოღონდ შენ არ გვაკამო სირცხვილით. დაცვის წინა ღამე შინ არ გამითენებია, შოთა ძიძიგურის დედამ - ქალბატონმა ცობომ ამიკრძალა შინ გაჩერება. მატარებლიდან ჩამოსულები ათასნაირი მიკითხვა-მოკითხვით გაგაცდენენ, დაუყოვნებლივ გადმოდი ჩემთან, დავემორჩილე. ჩემი მასალებით, მესსიერების "ხურჯინში" ჩალაგებული სარებერვო "მარაგით" გალაჭბარგლი მასთან, როგორც ცხოვრების მდიდარი გამოცდილებით ყველაზე ახლობელთან, განსაცდელის მიძიმე ჟამს ყველაზე დიდ იმედთან. დაუვიწყარია დედა-შვილური ჩურჩულით ის უბინარი, ქალბატონ ცობოს დარიგებებით, ფერება-აღერსით, გამხნევეებით, დალუცვით და ამღვრეულ-აწიწილი განცდებით აღსავსე ღამე!

...ვაკის პარკში რესტორან "ბუღაპეშტის" 200 კაციან დარბაზში გაწყობილ ბანკეტზე მე, გიორგი ჯიბლაძე და იოსებ ბოცვაძე ყველაზე

გვიან მივედით. სუფრა ირაკლი აბაშიძის თამალობით და შოთა ძიძიგურის მოადგილეობით გარალეზულ-გაკაშკაშებული იყო. გიორგი ჯიბლაძე საერ-თოდ არ დადიოდა ბანკეტებზე, ჩემთან პირველად იყო არა როგორც ოფი-ციალური ოპონენტი, არამედ მეგობრული გრძნობით. ამ გრძნობით იყვნენ ყველანი შეკრებილნი და დიდად ნასიამოვნებოც დარჩნენ ფოთელების მას-პინძლობით, გულუხვობით, დედაჩემის გაცნობით და დიმიტრი ბენაშვილ-თან მისი "შინაურული" ცეკვით. დიდხანს დარჩა მოსაგონებლად დაცვის წინა მხარეც და მისი მეორე - კულისებს მიღმაც. მე დამრჩა ვალად "საბეგარო", ე.წ. შემოწირულებათა სია, ვინ რა გაიღო ნატურით თუ ფუ-ლად. მე მისი გადახდა არ შემეძლო, არც არავინ აიღებდა ჩემგან, მაგ-რამ ეს სია საინსტორიოდ შესანიშნავი დოკუმენტია ცხოვრების წარსული წესის, საქართველოს ყოველ კუთხესა და კუნჭულში და-ძმური, ნათესაუ-რი სიმტკიცის გაგება-გაცნობიერების, ერთიანობისა და ურთიერთ თანა-დგომისათვის.

მესამე დღეს "ნამცევობაზე" მეწვივნენ მაშინდელი პუშკინის სა-ხელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის რექტორი დავით ჩხიკვი-შვილი და ამავი ინსტიტუტის კათედრათა გამგეები როსტომ წულუკიძე და შოთა ძიძიგური.

- ბანკეტზე არ წამოვიდნენ, ბევრი სტუმარი ჰყავსო და მოგერიდ-ნენ. ვიცი, რომ გაგობარდებოდა ამათი მოსვლა და მოგიყვანეთ - ოთახ-ში შემოსვლისთანავე "რევერანსად" მომიძღვნა შოთამ ეს სიტყვები და გაშლილ სუფრას რომ შეხედა, დაუმატა: ა, გველოდა თურმე, ხომ ხედავთ. მაგიდას მიუჯდა.

- სუფრა სულ გაშლილია, იმდენი დაუტოვებიათ, ცოტა ხანს მეყოფა კიდევ. - ვუთხარი შოთას და სტუმრები მაგიდასთან მივიპატიყე. ხელ-ახალი ცხელი ღვინო და საცივით სუფრა თავის "ექსტაზში" შევიდა. მართალია, ძალზე გადაღლილი ვიყავი, მაგრამ დავითის და როსტომის სტუმრობა მესიამოვნა. ისინი გარეშე მედვალყურის პოზიციიდან უფრო რეალურად გამაგებინებდნენ იმ დღის შთაბეჭდილებას. არადა, დიდიდან

საღამომდე ფეხზე ღვთივით გაბრუებულს, არაფრის შეგრძნების თავი არ მქონდა. რას ვღაპარაკობდი ან როგორ, ვერ ვიხსენებდი. თითოეული ცალკეულ ეპიზოდს გადმოსცემდა, მთლიანობას შედეგით საზღვრავდნენ. როსტომ წულუკიძემ აქვა:

- გუშინ ვალერიან რამიშვილმა ჩვენს ინსტიტუტში ამბავი მოიტანა: პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორს გრიგოლ ფოფხაძეს დაცვის შედეგების გამოცხადების შემდეგ დარბაზში ხმაბაღლა უთქვამს: შაპაბაბს არ მიუყენებოა იმდენი ზარალი საქართველოსათვის, რაც ზნეობრივად პედაგოგიკის ინსტიტუტს მიაყენა უღირსმა თანამშრომელმაო. ორსაათნახევარს ზოდილობდა და საჭიჭოს წევრები მოთმინებიდან გამოდიოდნენ. რამდენჯერ რეპლიკა მისცეს, მაინც არ ჩერდებოდა. სინდისიდან გარეუხილია ვიღაცაა.

- გიორგი ჯიბლაძის მთელი გამოსვლა ბრწყინვალე იყო, მაგრამ ბოლოს რომ აქვა: ჩემი კოლეგა ოპონენტების სერჯო სიგუას და სერგი ჭილაიას სახელით ვაცხადებ - არაოფიციალური ოპონენტის გამოსვლას ჩვენ მიერ გაკეთებულ დასკვნებზე არაფითარი გავლენა არ მოუხდენიაო, პირდაპირ ზედგამოჭრილი იყო. - დაუმატა როსტომის ნათქვამს დავითმა. შოთამ ევექტიანობის თვალსაზრისით დაცვის პროცედურიდან ორი მომენტი გამიყო.

- არასოდეს მინახავს 93-ე აუდიტორია ბაღით ასე გაჰყვლილი. კარებთან და უკანა კედელთან ფეხზე იდგნენ. დისერტანტი ყველაზე ძლიერ იმ ათწუთიან პასუხში იყო, როცა მოწონების ნიშნად სამჯერ დაუკრეს ტაში. გამანადგურებელი ის ერთი ფრაზა იყო, შეცდომიანად მიიხვედისა ჩვენი აზრი და გამოღმა შემთხვევების პრინციპით თავის დანაშაულს აქეთ გვდებს ბრალადო.

- მართალი გითხრათ, - განმარტების სახით ჩავერიე მათ საუბარში, - არ მოველოდი. იგი ხომ ჩემი ჩამოყვანილია აფხაზეთის შორეული სოფლიდან, მე წავაკითხე მოხსენება მასწავლებელთა რესპუბლიკურ კონფერენციაზე, მე დავუბეჭდე კრებულში, როცა პედაგოგიკის იმავე

კვლევით ინსტიტუტში სექტორის გამგელ ვმუშაობდი. მერე მისივე თხოვნით ჩემი სახელმძღვანელოს რედაქტორად დავანიშნინე და ყოველივე ამის შემდეგ იფიქრებდით, გამოვიდოდა მის მიერ რედაქტირებული წიგნის წინააღმდეგ? ასეთი რამ საერთოდ ხომ წარმოუდგენელია. ჩემი სადისერტაციო ნაშრომი სრულიად სხვა იყო, სახელმძღვანელო წიგნისგან განსხვავებული.

- არ ღირს მაგისტანა ვიგინდარაზე ლაპარაკი, მთავარია მასალაში ღრობე გაიგზავნოს ვაკში (უმაღლეს საატესტაციო კომისიაში - ა.თ.). იქ არ შეგიშალოს ხელი. ეტყობა, ვიღაც კიდეც ღვას მის უკან. - განაცხადა როსტომმა და დაცვის გარშემო საუბარი ამით ამოიწურა. კიდეც კარგა ხანს დარჩნენ, ბევრი იხუმრეს, ისიამოვნეს და კმაყოფილებით დამცილდნენ.

...ყოველ დღე აღმართს, სახიფათო დაღმართი მოსდევს. ფეხი რომ დაგიცდეს, უფსკრულში გადაიჩეხები. ასე დამემართა სხვების ჭკუის სასწავლად. ომიდან დაბრუნების შემდეგ განუწყვეტელმა, ზაფხულის თვეებშიც კურსებზე დაუსვენებლად მუშაობამ, მაშინდელი მოთხოვნით ექვსასგვერდიანი სადისერტაციო ნაშრომის წარდგენამ, დაცვის პროცედურამ, "ბანკეტომანიამ" და, რაც ყველაზე უმთავრესია, სიკეთის დევალვაციის მწვავედ შეგრძნებამ დაღმართზე მიწია. მთარგმნელთან ერთობლივად ტექსტების სწორების დროს, 1964 წლის 15 იანვარს, ფალიაშვილის ქუჩაზე მღებარე 61-ე სახლში, ფსიქოლოგ ვლადიმერ ცომიას ბინაზე, დამის თერთმეტ საათზე გულის მიძიმე შეტევა დამეწყო. იგი სწრაფად გადაიზარდა სპაზმში, რომელმაც გასასვლელ კარებთან დამაგდო.

ღმერთი თუ გწყალობს, ეშმაკი ვერაფერს დაგაკლებსო, - ნათქვამია და ასედაც მოხდა. სრული ორი წელი გასტანა ჩემმა მიძიმე პერიოდმა მე-მ საავადმყოფოდან ზღვის სანაპიროებზე (გუდაუთა, ქობულეთი), სანაპიროებიდან მშობლიურ კარ-მიდამოში და ბოლოს მაინც გადა-

ვურჩი პირველი ინვარქტის პირველ სასიკვდილო დარტყმას. არც ბიულეტენი მოუხმევიათ, არც ხელფასი შეუწყვეტიათ. განა კათედრის და უნივერსიტეტის მაშინდელი ხელმძღვანელების მაღლიერი არ უნდა ვიყო? ყველგან უფასოდ, დიდი ყურადღებით და გულისხმიერებით მკურნალობისათვის სამედიცინო დარგის მუშაკები არ იმსახურებენ ჩემგან უღრმეს და უსათუთეს მადლობას? განზოგადებულად ეს გრძნობა იყო ჩაქსოვილი პაციენტებისა და დასტაქრებისადმი ჩემს მაშინდელ ძლიერ აფარფაბებულ, მეწვხალივით აჭიკჭიკებულ ფიქრებში:

1. ჯანმრთელობა - სინათლის კაშკაშია, ავადმყოფობა - სიბნელის ეშმაკისეული როკვა. ორივე დღეღამესავით თან სდევს ადამიანს.

2. თუ შენ დაუძღვრებულ ხარ და მწოლიარე, იცოდე, ექიმის სათანოება და სიფაქიზე წამალივით უებარია შენთვის. პირველი სულს ეფინება, მეორე - სხეულს. ჰეშმარიტი დასტაქარი სულიდან იწყებს სხეულის დარღვეული წონაწონობის აღდგენას. მასში მოქმედება თვით უნდა ავლენდეს ადამიანურ სიკეთეს, და არა სიკეთეში - ექიმის მოვალეობას.

3. ამ მოვალეობის შესრულება ზოგჯერ თავგანწირვაა შენთვის, ზოგჯერ თავგამოდება, ზოგჯერ კი უბრალოდ იმედით გამხნევება. სამივე შემთხვევაში ექიმი შენი სიცოცხლის ფიზიკური დარაჯია და ნუ დაგავიწყდება, ამ სიცოცხლის უჩინარ ციფაბოზე სულ მუდამ გფშაგად ღვთისა მისთვის მისჯილი კი არ არის, არამედ შინაგანი მოთხოვნილებაა, რომელიც არასოდეს ისაზღვრება მხოლოდ სამსახურებრივი ჩარჩოებით... ყოველივე ამის საილუსტრაციოდ, აი, ერთი ღირიული ეპიზოდი გადარჩენის მონაკვეთიდან.

... 1964 წლის აგვისტოს მიწურულს ქობულეთიდან ფოთში უიმედოდ გადაყვანილი კავკასიის ქურაზე (№ 14) მამისეულ იმ სახლში ვწევარ, საიდანაც 1941 წელს ომში წავიდი. ფართო წინა ოთახის კედელთან მიდგმულ ხის ლოგინს ნიავისაგან დერეფანში შემოსასვლელი კარი იცავს. ფანჯრები დაგმანულია. გარეთ ცხელა. მე კი სიცვიისაგან მაჭრფოლებს,

მაკანკალებს. შიშით ვარ შეპყრობილი. გამხდარს, ფერმიხდილს, და-
სუსტებულ-დაუძლურებულს ოთხი თვის დაუბანელი თმები ქერტლით მაქვს
სავსე. ამ თმების სიამაყით მაშინ ფოთის ქუჩებზე მედიღურად დავდი-
ოდი. კაპარჭინას ნაპირებთან, მაგნოლიების ბუჩქების ღამიულ ჩრდილ-
ში, თითებით მივარჯებნიდა... ახლა?

კონსილიუმი ჩამიტარდა. თუ ერთი ბიჭაშვილი ნახევარი წლის წინ
თბილისში ბანკეტის ორგანიზაციულ საქმეს მეთაურობდა, მეორე - ვა-
ჟა სანდროს ძე ცომაია, ქალაქის საბჭოს თავმჯდომარე, ჩემი ჯანმრ-
თელობის აღდგენისათვის თავგამოღებულია. მოიყვანა ექიმთა ნაკრები
ქალაქის მთავარი თერაპევტის შოთა სვანიძის მეთაურობით და დამი-
წესეს ყოველღამური მეოვალყურეობა. პოლიკლინიკიდან სადაცაა უბნის
ექიმი უნდა მოვიდეს. მე მის მოლოდინში წუთებს ვიძვლი, აბესალომიძე
წინასწარ გამაფრთხილა:

- კარგი სპეციალისტია. ცოტას ცალი ფეხით კოჭლობს. სანატორი-
უმში რომ ნერვიულობდი პაპიროსის მქარავ ზოგიერთ ექიმზე, ისე აქაც
არ ინერვიულო, მანდილოსანი არ დააფრთხო. გარეგნობას ნუ მიმატევე
ყურადღებას. მთავარი მკურნალობაა. ამ დარბეგებას ანგარიშს ვუწევ,
ვეგუები, ფსიქოლოგიურად ვემზადები, კარისკენ ვიხედები კოჭლთან
შესახვედრად და...

კარის გაღებაზე უფროდ გულის ძარღვები მჩხველტავი შეგრძნებით
შემეკუმშა, სისხლის მიმოქცევა დამერღვა, მკერდის არეში ჩაშვავდა,
ჩაწყდა რაღაც და მწვავე ტკივილი მოელა მის წინა და უკანა კედლებს,
სუნთქვა შემეკრა, ოფლი დამასხა, აჰა... ამ დროს ძალამიღეულს ყურ-
ში თითქოს ნაცნობი, შორეული, მგრძნობიარე ხმის გაურკვეველი ბგე-
რები ჩამესმის, ჭუჭყიან თმებში ფაქიზი თითების საამო სრიალს
ვგრძნობ, ჩემს გაცვიებულ ლოყებზე, ვაბყობ, ცრემლის ცხელი წვეთები
ღვებია, მაჯისცემას ჩაჭრენია მყისვე და ითვლის იღუმალ...

და როცა ლოგინზე ჩამომჯდარის ნაზ ჩერჩულში ბუნდოვნად შეიკრა
ბჭკარედის წყობა და აზრი, შეიკრა და განმეორდა:

მე არ ვკლავდი უპანიშადებს,
იყოს ქართული, იყოს შვედური.
მაინც არ ვიცი, რა დაგიშავე,
მაინც არ ვიცი, რისთვის მემღერო!..

და მერე როცა ამ სტროფს ზედ დაერთო წარმომქმედლის კვნესასა და ცრემლებში ამოვლებული სიტყვები: არა, შენ არაფერი დაგიშავებია, ერმინ, მე ვარ ღამნაშავე შენ წინაშე, და მოვედი, მოვედი, რომ დაგიბრუნო ის მშვენიერი სიტყვებზე, რომლითაც აღაშაბებდი ჩემ სულს. ეს მე ვარ, ერმინ, თვალი გაახილე, ნუ გეშინია, თვალი გაახილე, ერმინ! - გულზე თითქოს მალამოსებური მამებელი საფენი გადამეფარა, საკურთხევლის ამბონიდან მომსულიერებელი წვეთები გადამესხურა და მარღვების "აჯანყებაც" ნელ-ნელა ცხრებოდა.

მაჯას ჩაფრენილი განაგრძობდა მაგიურ ჩურჩულს და უგონობოდან განოცყავდა... სიჭაბუკის ღრთინდელ, თმიან დაზაფრულ და დათალებულ, მეოთხელი საუკუნე ჩემი ოცნების ბატად, სანთლად და ანგელოზად ქცეულ სიყვარულის... ფრთამოკვეცილ ფერიას.

ცის მადლია თუ ღვთის ნება?... ღანღია თუ მოჩვენება?... ვატირიალებდი კლდის წყაროსავით ანკარა კიბვებს თვალდახუჭულად კვდლისკენ კისერმიღრეცილი ამღვრულ ფიქრებში და კვლავ ჩამესმოდა:

- მოულოდნელობისაგან გული შეგიწყობდა, ერმინ, ყველაფერმა გაიარა. თვალი გაახილე, კისერი მოაბრუნე ჩემკენ. ეს მე ვარ, შენი მკურნალი ექიმი.

- კეახინ? კეახინ? - ვჩურჩულებ.

- ჰო, კეახინ, კეახინ. - ჩურჩულითვე ნებასუხიბს ახალმოსული.

- ის... ის რომ უნდა მოსულიყო? - ვეკლავები მიკნავებული ხმით.

- გავცვალეთ უბნები. ღღეიდან მე ვივლი შენთან ყოველდღე საღამოს ექვსი საათიდან. დავრჩები შენთან რამდენი ხანიც დასჭირდება შენი განცლების, შენი ემოციების მოწესრიგებას. ვეგეტონევროზიდან ამოფრქვეულ შავი ფიქრების ნიაღვარს მხოლოდ ემოციური ზემოქმედება აშრობს და აქრობს. მას თუარო, ყვავილვანი ფიქრები უნდა დავუპირისპიროთ. ხომ დამიჯერებ, რასაც გეტყვი, რასაც გირჩევ? - ჩამჩურჩუ-

ღებს ფერია ყურის ბიბლიოგრაფიას და ხელებით მეფერება.

- მეფელზე? უსიამოვნებია? თუაბი? პატარა ქალაქია, ვერ ჩაიმაღლები. - ჩუბრულოთვე ვპასუხობ კედლის მხრიდან.

- ყველაფერს გავწირავ შენ გადარჩენისათვის.

- გვიანაა. - ვუპასუხე იმეღაწყვეტით და კისერი მოვაბრუნე მისკენ.

მ, ღმერთო, სახიერო! თუდახუთი წლის შემდეგ რის პირველად შევხვდეთ ერთმანეთს, თვალებში თითქოს მბრწყინავი, მანათობელი ღილი კანდელი გვიღვავ, ისე გვიციმციმებდა, გვინათლებოდა იგი. ისე ჩამცქეროდა და შევცქეროდი, თითქოს პეწის თღენა რაღაც ხინჯს ვეძებდით ერთმანეთის თვალთა უბეების სიღრმეში, მაგრამ ამით, იგი არ მანდა.

- არაფერიც. - მიპასუხა გაღმიებით, - გუშინ გავიგე შენი ჩამოყვანის ამბავი და, აჰა, ღღეს შენთან ვარ. გამაგრდი. ნაადრევად ხარ წამოსული თბილისიდან და ამიტომ თბილისში ვერ წახვალ გამოჯანმრთელებამდე. კონსილიუმის გადაწყვეტილებით თახი თვე დარჩები აქ. ეს დრო საკმარისია შეშის დაძლევისათვის. იგი იწვევს სისხლძარღვების შეკუმშვას და ისედაც ნაინფარქტალ გულს აწვალებს, კუორტნის ყორნებრივით. გახსოვს, გაჯავრებულმა ერთხელ სტუდენტურ ბლოკნოტში რომ ჩამიწერე? "ქალბატონო ორძახია, ყვავ-ყორნები მოგძახიან".

- უკეთესი არაფერი გახსენდება? ამით შეგიძლია შური იძიო ჩემზე.

- ყველაფერი მახსოვს და ამიტომაც ლყვებს ცრემლებით გისველებდი, რა უღიმბელი იყავი უკანასკნელად დაბეჭდილ ლექსში.

- მთლიანად?

- არა. ჩემ ამხანაგებს იგი ახლაც აქვთ ამოწრილი გაზეთიდან და თხსენებენ. თხსენებენ იმასაც, რომ კვიხინ გოდებს რომანიული ბიოგრაფიიდან შეშარქვი, მაგრამ ერმინ ერმინელს რომ აწერდი ჩემდამი ბარათებს, ვერაფრით წარმოედგინათ, იგი შენი საიდუმლო შიფრი

Handwritten notes in Georgian script, partially enclosed in a circle. The text is dense and appears to be a personal reflection or a list of points related to the main text.

იყო. მე ახლაც არ ვიცი, საიდან გამოვიყენე ასეთი უცნაური სახელი და გვარი.

- კიბვაზე არ მპასუხობ. უღმიბელი ლექსში მადიანად-მეთქი?
- არა, არა.

ო, დამრჩენია შენთან კიდევ საბჭოელი რაღაც, გულს წაღვერდალად შემოიწით, მწვავს და მამოთებს. იმ პირველ აბრეშებს მიკრძალებით ვიგონებ ახლაც, არ ვიცი ახლაც რაგან განვშირდე!

წმინდა სიყვარულს აღარ შეჩინა მზის აპრილობა, ჩადგნენ ვრძნობათა ჯალათებოდ ჩვენ შორის სხვები. ხმაურის ტყეში გზა დაებნა სიტყვა-პირობას და ჩვენ ერთმანეთს გულცივად ვხვდებით!

- მერვლა, აქ რაში ჩანს, კეახინ, უღმიბელობა?
- აი, ხომ დაგობრუნდა შენი აზრი და გაჩნება. შენი წამალი მხო-

ლოდ მე ვიცი. აბა, ახლა მოვლ სტრიკს გაგახსენებ:

გაივლის ვანი... სინანული გეწვევა დარდად, უგრძნობელ გულში სიყვარულის ხანჯალს გაივლებ, გაგობუნდებდა, დაგებვდა ღუმილის ფარდა და ყოველივეს ერთანტელთ მიონანოებ.

- ზეპირად ამდენ ხანს ინახავდი მსუსხავ სტრიქონებს?
- ეს სტრიქონები თრუღივით მიმყვება და მომყვება საექიმო უბნის შემოვლის დროს. ხან მწარედ მივსტირი ჩემს სიჯიუტეს, ხან გეს-ღით შენს აჩქარებულობას ვკენწლავ. ორივემ დავუშვით საბედისწერო შეცდომა, განოსწორება შეგვეძლო და ომნა გაგვთიშა. ახლა ორივე თანაბრად ვინაწილებთ მის სასჯელს სულიერს, მისგან ჯვარცმას სამართლიანს. მაგრამ ორივეში ხომ იმ გაუნელებელი პირველი სიყვარულის ნაპერწკალი ღვივის, ანთია და ელავს! ჩვენ ამითაც ბედნიერები უნდა ვიყოთ. გული არ შეგიწუხდებოდა, ერმინ, რომ გძულდე.

- კიდევ თუ გახსოვს რამე კეახინ.

ყველაფერი მიღის, ყველაფერი მოღის, ჩვენ შევერთდეთ უნდა, მაგრამ როღის, როღის?! საუკუნედ მაწევს მკერდზე ორი ლოდი, შენ მპირდები მხოლოდ წერილსა და ლოდინს. ჩვენ შევერთდეთ უნდა, მაგრამ როღის, როღის?!
და

ტკივილები განუწყვეტლივ მეორდებათ. ასე ვარ მეც... ახლა ჩემი რჩევა-დარიგებანი მომისმინე: სისტემატურად ვამე ნატურალური თაფლი (სუფრის კოვზი)... ვამე ტკბილი ბროწეული და ლეღვის ჩირი... მომიკოთხე და აკოცე შენს ტკბილ ღედას. შენი ანდრო ლომიძე. 18.XI.64

"ჩემო აკაკო! მომენატრე... არაფერზე იღარღო. შენი ავადმყოფობა ჩქარა გაიბრუნს და უფრო მეტი ენერჯით განაგრძობ საყვარელ საქმეს. შენი ნიჭისა და ძალისა მე ყოველთვის მჯეროდა და განსაკუთრებით ახლა მჯერა. რომ იცოდე, რამდენი ტკბილი სიტყვა მაქვს სათქმელი. ჩქარა მინდა გნახო. ძმური საღამოთ. საშა ლლონტი. 16.X.1964".

"ძმავო აკაკო! შენ ვერ წარმოიდგენ უშენოდ როგორი მოწყენილობა თბილისში. სიცხეები დაივიწყა, ხალხი ნელ-ნელა გაიკრიფა და იშვიათია ვინმე, რომელთანაც შენსავით მუსაიფი შეიძლებოდა... გულის სწეულება არ არის სასიამოვნო, იგი ვერაგია და უსინდისო, მაგრამ როგორც ეშმაკი არ არის ისე საშიში, როგორც ხატავენ, ისე ეგ "ინფარქტი" არ არის ეგრეთ სახიფათო... იყავი კარგად, მხნედ. ჩემი "პრეპარატი" არ დაივიწყო. იღიღინე, იღიღინე, ნელ-ნელა გაიმხნევე თავი... შენი ერემია ქარელიშვილი. 9.X.1964".

"შვირვასო აკაკო! როგორა ხარ ძამია, რატომ მოგვიძულე ასე? კვირა არ გაივლის, რომ შენ შესახებ არ გვექონდეს საუბარი. გახსენებ ხოლმე ძალიან თბილად, ტკბილად, მეგობრულად და ნამდვილად გულთ გვენატრები. ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ სულ მალე მთლიანად გამოჯანმრთელდები და შენთვის ჩვეული ხალისით და ენერჯით დაუბრუნდები შენს საყვარელ უნივერსიტეტს და შენს მეგობრებს, რომელნიც სიხარულით მოგელოან. გკოცნი ძმური სიყვარულით. შენი სოსო ზოცვაძე. 15.XI.1964".

ეპიზოდი მეორე - არალირიული. ოქტომბრის მიწურულს მოულოდნელად ჩემ სანახავად მოვიდა ოცდაათი წლის წინათ სოფლიდან ჯარში გაწვეული ბავშვობის დროინდელი ის ცელქი ბიბილო გელოზია, რომლის ეშმა-

კური ონები აღწერილი მაქვს ამ მოგონების პირველ ნაწილში (გვ.48) ჰაუ, რამდენი დრო იყო გასული, ქვევის და ლაპარაკის მანერა იგივე შერჩენოდა. მხოლოდ ეს არი, წლოვანების შესაბამისად უფრო დაღინჯებული, მოტეხილი ჩანდა. ცოლშვილი ფთხში გადმოსახლებულა და შვილიშვილებიანი ოჯახი დახვედრია. გადამკაცუნა, მომიკითხა, შემანჯღრია ბავშვობაში რომ იყოდა ჩქმეჭა-ჯიკაობა ისე, და როცა დარწმუნდა მე, ქვიშაში ერთად რომ ვთამაშობდით, ისევ იმ ხასიათის და თვისებების ვიყავი, გული გამიხსნა, მომესიყვარულა და უპირველესად ნაღვლიანად მომიხამძიმრა.

- ნახე დღევანდელი გაზეთი? ხრუშჩოვი მოუხსნიათ, ბრეჟნევიცა პირველი კაცი. ააშენა ღმერთმა მისი ოჯახი.

- ვისი? - ვკითხე მე.

- ვისიდა ხრუშჩოვის. მან მიხსნა პატიმრობიდან, თორემ ახლაც იქ ვიქნებოდი, ოცდახუთი წელი მქონდა მოსჯილი.

- უკანონოდ?

- არა. უკანონოდ რატომ. მაგრამ ოცდახუთი წელიწადი ოცდახუთი დღე ხომ არ არის.

- თუ თავს დამნაშავედ გრძნობდი და კანონიერად მიგაჩნდა დასჯა, შეგეძლო ვადის საკითხი გაგესარიერებინა, მაგრამ, ალბათ, უკიდურეს ზომას იმსახურებდი.

- ვიმსახურებდი იმიტომ, რომ ომის დამთავრების შემდეგაც იქ დავრჩი. მაგრამ, ხომ გითხარი, ზომიბე მეტი იყო. ხრუშჩოვს იმიტომ ვაქებ, რომ გამათავისუფლა.

- შენ კი მოგიმადლიერა, მაგრამ ტალახიან პურამდე და კუბაში ომის პირამდე რომ მიიყვანა ჩვენი ქვეყანა და მთელი მსოფლიო, ეს არ გაწუხებს?

- ეს რა ჩემი საქმეა. მე ამ ტალახიანი პურიდან კმაყოფილი ვარ მისგან.

- სად იყავი, ბიბილო, შენ ხომ სამამლე გაგვიწვიეს.

- კი. ვალის გასვლას ნახევარი წელი აკლდა თმმა რომ მომისწრო მერე გადაება ერძმანეთს და 1940 წლიდან ჩემი ასავალ-დასავალი აქ არავინ იცოდა.

- სად მოგისწრო თმმა?

- კიევთან ახლოს, ასე კოლომეტრის დაშორებით.

- კიევისადვის ხომ ცხარე ზრბოლება სწამნოებდა, მონაწილეობ-
და, ალბათ, დაჭრილი ჩავარდი?

- აჰა, რას ამბობ, ერთი ტყვიაც არ განისვრია. სულელი კი არ ვიყავი.

- შენ რა, იქაც ცუდუტობდი, სიფელში რამ იცოდი ისე?

- ნაწილი ზრბოლაში რომ ჩაება, მე და ჩემი ამხანაგი ერთ ხევ-
ში ჩავიმალეთ. ნებცების მოტონაწილეობა გაწმინდეს იქაურთა, წინ
გაეძარბნენ. მე და ჩემი ამხანაგი მაშინვე უკან მომავალ დამსჯელ
რაზმის შევეუროდით. ხიმტზე ცხვარსახოცი ავაჭრიალეთ თეთრი ბაირა-
ლის ნიშნად და ჩავგრიცხეს რაზმში. ეს მისდა 1941 წლის აგვისტო-
ში. იმ დროიდან სულ ნებცების ჯარში ვისახურობდი.

- რა ჩინამდე მიადწიე, რას აკეთებდი?

- აქ წითელარმიული ვიყავი, იქ - ევრეიტორი. სალაპარაკო ნემ-
ცური კარგად ვისწავლე. ისე ვიყავი გამიწკიპული, რომ გენახე,
ვერ მიცნობდი. ნუველზე ქონი დამედი, კისერი გამისქელდა. მშვე-
ნოდა ფამისტური ფორმის ტანსაცმელი. ასე დაგლახავებული კი არ ვი-
ყავი.

- სად მოგინია ყოფნა?

- ჩვენ დამსჯელი რაზმი ვიყავით და გვაგზავნიდნენ, სადაც
ცხელი წერტილები განდებოდა. თვით გერმანიაში, ჩეხოსლოვაკიაში,
საფრანგეთში, ბელგიაში.

- ჩვენებს არ ხვდებოდი?

- უამრავი ოყო ტყვეებზე რა ვარდნილი. გადავიდნენ გერმანიის მიხარებ და მათ ემსახურებოდნენ.

- აბა, უმიზეზოდ არ დაუჭეროხარო.

- არა, მე იქიდან ამწივს. აქ ვინც ჩამოვიდა, მათი გასახლება 1949 წელს მოხდა. ბანაკებში ისევ შევხვდით ერთმანეთს.

- 1942 წელს ხად ოყავი, გერმანია რამე საქართველოს აღებას აპირებდა?

- ხად ვოყავი და ისევ დამსჯულ რაზმში. კლესტის არმიას კავკასიაში მაღლაკულობის ქარაული დევიანი მიმწვევბოდა. ისინი რომ აიღებდნენ საქართველოს, მერე ჩვენ შემოვიდოდით ადგილობრივი მოწინააღმდეგეების გასანადგურებლად. მე ვიცოდი ცალმხილი თმამდე ფთში რომ უნდა გადმოსუდიყო და ფთის ზონის დამსჯულ რაზმში ვოყავი ჩარიცხული.

- რას მიზამდი მე, მაგალითად, აქ რომ დაგბევდნოდი?

- რაგორც კომუნისტს, პირველ რიგში დაგბერებდი. აბა, ორი იდეოლოგია ერთად ვერ იარსებებდა. კომუნისტური ღაემზობოდა, ფაშისტური გაიშარჯებდა.

- ახლა რას აკელებ?

- ახლა კომუნისტებს ვემსახურები. ნაგრამი ხელფასი პატარაა.

წისქვილკომბინატში დიდი მუცელჩაღარდნილი შევდივარ, საღამოს ფემშიმე ქალიგით აჯა-ბაჯად გამოვდივარ ნაპარავი ფქვილის ცელოფანებით გამოხეროლი. ციტხ საშოდარი ადგილი მინდა. ვაჯა ახლო არ მიკარებს, არადა, ნოსი ერთი დარეკვა მიშველის. შემაწიე ერთი ორი დერი სიტყვა. შენ უარს არ გეტყვის.

- შენ, ჩემო ბიბილო, სამსახურის საშოვნელად მოხველი თუ ნახვით მონატრებელი?

- ორივე ერთად.

- ყორაღ. კარგი, ჩვენი სოფლები ხარ, ვეძებ, უეჭველად ვეძებ-
ვი.

ვაჭამ ცოტა თავი შეიკავა, მაგრამ ხაზრი მაინც გამიწია და
ყოფილი გაფაშისტიებული ჯანმრთელობის განყოფილებას კუნძულზე არსე-
ბულ ქალაქის საავადმყოფოს სამხრეთ ნაწილად დაანიშნინა. იყვნენ
ასეთი თვალმაქცი "საბჭოთა აღამიანები" ჩვენს გვერდით, ჩვენს
ირგვლივ, ახლობელთა თუ შორებელთა წრეში...

... 1965 წლის ივნისის ბოლოს ფოთის მახლობლად, მალთაყვის
საგარეოებში ზღვისპირა კეთილმოწყობულ სააგარაკო ზონაში ყოფნის
დროს, მოსკოვიდან ცნობა მივიღე დისერტაციის დამტკიცების და ფი-
ლოლოგიური მეცნიერების დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მინიჭების
შესახებ. ინფორმაცია სურათით გამოქვეყნდა "კომუნისტის" ფურცლებ-
ზე (22.VIII.1965). მაშინ ასეთი წესი იყო. იმავე წლის სექტემბ-
რიდან, დოქტორის დიპლომის მიღების დროდანვე, მე აღვისრულე უპირ-
ველესი სანუკვარი ოცნება თუ ნატვრა ყოველთვის 1980 წლამდე
(გარდაცვალებამდე) დედას ვუგზავნიდი ხელუასოს დანაზოგიდან 50
მანეთს არა იმიტომ, რომ მას პურის ფული არ ჰქონდა, ფოთში მეცხოვ-
რები და-ძმები არაფერს აკლებდნენ, მაგრამ იგი ყოველი თვის ოც
რიცხვში ფოსტალიონისგან ელლდა ჩემს გაგზავნილს შვილიშვილებსა
და შვილთაშვილებს შვილებისათვის დასარიგებლად. ფულის მიღებით
მისი სიხარულის ეს განცდა წარმოუგნაში მე უღოდეს სიამოვნებას
მანიჭებდა. ეს იყო დედის აღნაზღაურებელი ამავის წინაშე შვილის
მოვალეობის მოხმის უმნიშვნელო, მხოლოდ სიმბოლური გამოხატულება.

მაგრამ, საკითხავია, როგორ მოხდა დისერტაციის დამტკიცება?
მე ხომ ნათარგმნი მასალების მოწესრიგებავ ვერ მოვასწარი. მე ხომ
ამ საქმისთვის თვალყურის მიღებინება არ შემიძლო არათუ მოსკოვში,
თბილისშიც. ფაქტობრივად ჩემი პატრონი აქ უნივერსიტეტის მაშინ-
დელი სწავლული მდივანი, ამჟამად იურიდიულ მეცნიერების დოქტორი,
კათედრის გამგე, პროფ. ვახტანგ აბაშმაძე იყო, ხოლო იქ, მოსკოვ-

ში - რუსულ ენაზე დაბეჭდილი ვრცელი ავტორეფერატი, ქართულ ენაზე დაწერილი სამეცნიერო ნაშრომი და სამეცნიერო საბჭოს 1963 წლის 11 დეკემბრის სხდომის სტენოგრაფიული ოქმი.

მთელი ამ მასალების შეკვრა, არაოფიციალური ოპონენტის გამოსვლის სამოცგვერდიანი ტექსტის დართვით ვ. აბაშიძემ ითავა და პირნათლად შეასრულა არა მხოლოდ სამსახურებრივი მოვალეობა, არამედ ჯარისკაცური სიტყვაც. ომის დამთავრებამდე, გარკვეულ დროს, ერთ სამხედრო ნაწილში ვმსახურობდით და იქიდან ვმეგობრობდით ერთმანეთს.

უმაღლეს საატესტაციო კომისიაში იმ დროს მექრთამეობის არა ერთი კერა იქნა გამოაშკარავებული. "პრავდისა" და "იზვესტიის" ფურცლებზე ფელეტონები იბეჭდებოდა ამ ფაქტებზე. მიუხედავად ამისა, მისი ლიკვიდაცია არავის სჯეროდა. ამიტომ დისერტაციებს დისერტანტებოც თან მიჰყვებოდნენ. მით უფრო, თუ საჩივარი ან "საკულაოზნიკო" მასალა შევიდოდა. მისი განხილვა რთულ, ხანგრძლივ პროცესს გაივლიდა, დისერტანტს თავად იძახებდნენ, "ჩაწყობის" ათასგვარ გზებს ეძებდნენ და პოულობდნენ კიდევ.

ჩემს ვითარებაში, სტენოგრაფიას გარდა, იმდენივე საჩივრის სახით დამატებით აღმოჩნდა გაგზავნილი იმავე პირის მიერ. მაშასადამე, სიტუაცია არაორდინალური იყო. ამის ნიადაგზე, როგორც შემდეგ გახდა ცნობილი, ჩემი საქმე გადიოდა კონტროლირებულ შემოწმებას და ბოლოს პლენუმში დასჭირდა. არც გამოუძახებიათ. არც რაიმე წერილობითი პასუხი მოუთხოვიათ. ყველა სადაო საკითხზე თვით დისერტაცია იყო პასუხის გამცემი. მაგრამ ეს დისერტაცია ხომ მხოლოდ ქართულს უნდა განეხილა. მის დასკვნას ენიჭებოდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა.

აი, ეს როლი უკისრია და პლენუმზე საბოლოოდ საკითხის დადებითად გადაწყვეტაში დიდი წვლილი შეუტანია მოსკოვში მცხოვრებ ცნო-

ზილ ლიტერატურისმცოდნეს, მაშინდელი გორკის სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტის განყოფილების გამგეს, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტს, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორ გიორგი ლომიძეს, რომელიც იმავდროულად საექსპერტო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილის მოვალეობასაც ასრულებდა და დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა. გიორგი ლომიძე იყო მწერალ ანდრო ლომიძის უმცროსი ძმა. მისი მეშვეობით თბილისში ჩამოსვლის ხანებში 1966 წელს დავუახლოვდი მას და, რა თქმა უნდა, უღრმესი მადლობა მოვახსენე.

მაგრამ იმდენად პირუთვნელი, ზედმიწევნით ობიექტური და სამართლიანი გამოდგა, ანდროს თანდასწრებით სიცილით მითხრა: - შრომა გაქონდა დაწერილი ღირსეულად და ის მიაღვივებდა მომჩივანისგან თქვენს დაცვას. აჰა, სუსტი რომ ყოფილიყო, ვერ გიშველიდი. ამასთან გულწრფელად ხაზი გაუსვა ორ გარემოებას.

„პლენუმზე, - მითხრა მან, - თქვენს მიმართ დაშვებულ იქნა ერთადერთი გამონაკლისი. თქვენ ერთხმად მოგენიჭათ ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი, როგორც ორი დარგის სპეციალისტს - ლიტერატურისმცოდნეს და იმავდროულად ქართული მეთოდოკური აზროვნების ისტორიის მკვლევარს. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს გადაწყვეტილებას ამ იღვის დასაცავად მხარი დაუჭირა პლენუმის წევრმა, აკად. ვ.გოლუბკოვმა, რომლის სიტყვას დიდი წონა აქონდა. მისი "ოტზივი" საბჭოს სტენოგრამულ ოქმში იყო ჩაკერებული და პლენუმის თავმჯდომარის ელიუტინის მოთხოვნით საჯაროდ იქნა წაკითხული. ეს ჩემი პოზიციის გამამაგრებელი დოკუმენტი იყო“.

გამონაკლისის დაშვების ფაქტის შესახებ პროფ. გ. ლომიძის გაცნობამდე ფაქტში შოთა ძიძიგური მატყობინებდა 1965 წლის 10 ივლისს და-

წერილი ბარათით: "ძმაო აკაკი! მოგვიკითხავ ძმურად. მიხარია, რომ თანდათან უმჯობესდება შენი ჯანმრთელობა. რაც მთავარია: ღ.ჩხიკვიშვილი იყო ახლახან მოსკოვში და შეიარა სადაც ჯერ არს. შენ დაგამტკიცეს საბოლოოდ. (სხვათა შორის რამიშვილი-თალაკვაძე არ დაუმტკიცებიათ. მათი საქმე დაუბრუნებია ფილოლოგიის კომისიას პედაგოგიკის კომისიისათვის). ამრიგად, მოგილოცავ სულით და გულით".

ამასთან დაკავშირებით, მოვიტანთ აქ "ოტზივის" რუსული ტექსტის თარგმანს ოფიციალური დოკუმენტის სახით: "რუსურ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ზოგადი და პოლიტექნიკური განათლების სპეციალური-კვლევითი ინსტიტუტი. მოსკოვი, ბ-64. მაკარენკოს ქ.5/6, 21.XI.1963. ასლი.

გამოხმაურება

ა.ს.თოფურიას სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატზე "ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის ძირითადი საკითხები"

დისერტაციაში ციტირებული ნ.გ.ჩერნიშევსკის სიტყვები: "საგნის ისტორიის გარეშე არ არსებობს საგნის თეორია" შეიძლება წაგვემძღვარებინა წარმოდგენილი რევერატის ეპიგრაფად. ა.ს.თოფურიას დისერტაციაში მართლაც არის მოცემული ლიტერატურის მეთოდის ისტორიაც და თეორიაც ("ქართული ლიტერატურის სწავლების თეორიის პრობლემური საკითხები") და, ამასთან, ორივე ეს ნაწილი ერთმანეთთან ორგანულად არის დაკავშირებული.

შეიძლება მხოლოდ მივესალმოთ, რომ ა.ს.თოფურიამ, რომელიც ცნობილია საქმიანი წიგნებით ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის დარგში, განმაზოგადებელი ხასიათის ახალი შრომა შექმნა და ამით თავისი წვლილი შეიტანა ჩვენი დიდი ქვეყნის მასშტაბით ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობის შესწავლაში. ქართული ენის და ქართული ლიტერატურის იმ დონით არ ცოდნის შემთხვევაში, რაც ასეთ დროს აუცილებელია, რა თქმა უნდა, ძნელია იკისრო მსაჯულის ან რევენუენტის

როლი. მაგრამ თვით ა.ს.თოფურიას მისწრაფება, დაამუშაოს ქართულ სკოლებში ლიტერატურის სწავლებისათვის დიდმნიშვნელოვანი საკითხები ყოველმხრივ მხარდაჭერას იმსახურებს.

რსფსრ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი, პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ვ.ვ.გოლუბკოვი. პირადი ხელმოწერა დამოწმებულია ინსტიტუტის სწავლული მდივნის მიერ ბეჭდის დასმით*.

განა დამხობილ იმპერიასში ყველა რუსი იმპერიულ-შოვინისტური სულისკვთების გამომნახტველი იყო? რატომ არ უნდა ვიხსენებდეთ ასეთი რუსი ინტელიგენციების ამავს? განა ასეთები ცოტანი იყვნენ თვით ცარიისტულ საუკუნეშიც? განა ჩვენი მაშინდელი ინტელიგენციის მთელი თაობები პეტერბურგსა და მოსკოვში არ აღიზარდნენ?

აქვე, ვ.გოლუბკოვის "იტიხვში" მითითებულ "წვლილზე" ერთგვარ გამარჯვებად ზედმიტომ არ იქნებოდა აღგვიწმინა, რომ 1983 წელს ერევანში რუსულ ენაზე დაბეჭდილ გ.მაჩხანიალის სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატში, რომლის თემაა "სომხური ლიტერატურის მეთოდის ისტორია და მისი მემკვიდრეობის შემოქმედებითი გამოყენება თანამედროვე სკოლებში" რუსეთის, უკრაინის და სხ. მაშინდელი რესპუბლიკების მეთოდოლოგიური აზროვნების ხუთ გამორჩენილ მეცნიერ-მკვლევართა შორის (ვ.გოლუბკოვი, ი.როტკოვიჩი და სხვ.) მესამე ადგილას დასახელებულია ჩემი გვარიც (იხ. გვ.5).

... 1966 წლიდან 1986 წლამდე საკანდიდატო და სადოქტორო სამეცნიერო ხარისხების მიმნიჭებელი ჯერ საფაკულტეტო, შემდეგ კი საუნივერსიტეტო სპეციალიზებულ სამეცნიერო საბჭოს წევრი ვიყავი და მეკისრებოდა სადისერტაციო ნაშრომთა ორი ინდექსით თაონირება - ლიტერატურისმცოდნეობის და ქართული ლიტერატურის მეთოდის განხრით. არამგონია, საბჭოს წევრთაგან ვინმე დამიდგეს წინ და დაიქაღნოს, ვაპანწყვიტით ჩემ კისერზე გადადიოდა უნივერსიტეტის ღირსების დაცვა და შენ მხარეთებზე წამოწოლილს ბიულეტენების დათვლის მეტი არაფერი

გაგიკეთებიათ. ჩემდა სავალალოდ, ზოგჯერ პირობით ხდებოდა და ახლა სიმწრით ვავლებ თვალს იმ ოც წელწინადში დაწერილ ოცდაათამდე სალოტ-ტორთ და საკანდიდატო დისერტაციების გაყვითლებულ ფურცლებს, რომლებმაც ბევრი სიხარული მარჯუნა და დიდი უსიამოვნებაც მომიტანეს.

პირველი უსიამოვნება უნივერსიტეტში მისვლამდე შემხვდა. არ გასჭრა შეტევებზე გადმოსულ კანდიდატობის მაძიებელ დისერტანტის მიმართ არც რჩევამ, არც მტკიცებამ, არც დახმარების გაწევის აღთქმამ მანამ, სანამ დაცვის დღემდე ორი კვირით ადრე ყოფილი პუშკინის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს მიერ გამოსყოფილი კომისიის დასკვნით (კომისიის წევრები იყვნენ: პროფ. დ. ბენაშვილი, პროფ. გ. ნაღიძაძე, პროფ. შ. გაფრინდაშვილი) საბოლოოდ არ დადგინდა ჩემი რევენშიაში მიმოთებული მთავარი ბრალდების სისწორე. ჟურნალ "ნიანგის" 1960 წლის პირველ ნომერში გამოქვეყნდა მთელი გვერდი ასეთი სენსაციური სათაურით "პლაგიატობისა და ციტატამანიის დიფსტატი", თვით ნიანგის ხელმოწერით, ე. ი. რედაქციის პუბლიკაციით, ცხადია, ინსტიტუტის მასალებზე დაყრდნობით.

ს. გაჩეჩილაძის ლიტერატურის თეორიის სასკოლო სახელმძღვანელოს სტამბურ ტექსტზე დისერტანტს რემინგტონზე გადაბეჭდილ სადისერტაციო ნაშრომში შესაბამის ადგილას ჩაემატებინა ფრაზა "მასწავლებელმა უნდა ასწავლას" და ამას ყველგან მოსდევდა პასუხად ის, რაც სახელმძღვანელოში იყო მოცემული და ამ მანიპულაციაში სამეცნიერო ხარისხს მიიძახვდა.

უფრო საკვირველი იყო მეორე რამ. სარევენზიოდ ჩემთვის გადმოცემული სადისერტაციო ნაშრომი წიგნად იყო გამოცემული 1958 წელს სახელწოდებით "ლიტერატურის თეორიის სწავლება" იმავე გამომცემლობის მიერ, სადაც ს. გაჩეჩილაძის "ლიტერატურის თეორია" დაისტამბა. საკმარისი იყო რედაქტორის თდნავი ფიზიკური თვალი, სულ მცირედი პასუხისმგებლობის გამოჩენა, რომ თავიდანვე ავეილებინათ ავტორი მოსალოდნელი "ჩავარდნილსაგან". მაგრამ, როგორც "ნიანგის" პუბლიკაციაში იყო

აღნიშნული, რედაქტორი და ავტორი "ჭრთსულ და ერთხორც" დამგვანებოლნენ ერთმანეთს... მხოლოდ ობიექტურობის აბსოლუტურ "მეუფებას" შეეძლო ჩემი ხსნა ამგვარი ადამიანების თავდასხმებისაგან.

ჯადო-ხვითოს მაგვარი სხვა რა თილისმა მეპყრა ხელთ, სამეცნიერო საბჭოს მრავალრიცხოვან შემადგენლობას, სპეციალიზებულსაც თუ არ არასპეციალიზებულს, განურჩევლად იმისა, საკითხი შეეხებოდა დადებით შეფასებას თუ უარყოფითს, ყოველთვის მხარი დაეჭირა ჩემი აზრისათვის და დისერტანტის ბედი გადაეწყვიტა ამ აზრის გათვალისწინებით? ყოველ შემთხვევაში იმ იცდაათამდე ოპონირებულიდან რაიმე გადახრითი შემთხვევა არ მახსოვს. იქნებ გეჩოთრებათ, გეხამუშებათ, რაღაც ძნელად დასაჯერებლად გეჩვენებათ უნივერსიტეტის პრაქტიკიდან. ჯერ ერთ მაგალითს მოვიტან.

მაგონდება 1973 წლის 19 ოქტომბრის სამეცნიერო საბჭოს სხდომის დღე. ტრიბუნაზე დგას ოთხი ოფიციალური ოპონენტის (მათ შორის მექრთამიეობისათვის შემდეგში ერთი დაპატიმრებულის) ქება-დიდებათ ქელუდრეკი დოქტორობის ხარისხის მაძიებელი, სწორედ ზემოთ დასახელებული წიგნის ის რედაქტორი, რომელმაც 1963 წელს არაეთიკური, არაადამიანური ნაბიჯები გადადგა ჩემს წინააღმდეგ. ეს ფაქტი ცნობილი იყო საბჭოს წევრთა უმრავლესობისათვის. ასეთ შემთხვევაში, რა გინდ მართალი ვყოფილიყავი, სუბიექტური მოტივით გამოსვლას არავინ მაპატიებდა. საბჭო ასეთ დროს ყოველთვის დისერტანტის გულშემატკივარი იყო.

იმ დღეს, როგორც საბჭოს წევრს, თავში მხოლოდ ერთი აზრი მიტრიალებდა: როგორ ძვალ და ხელ შუა სტყუიან იპონენტები, როგორ დაეცა უნივერსიტეტის სამეცნიერო პოტენციალი, სანამდე შეიძლება დავიდეს დისერტანტის უპატივცემულობა და უპასუხისმგებლობა უნივერსიტეტის ღირსებისადმი. მაგრამ ოპონენტების კრიტიკა აკრძალული იყო. მათი სახე თვით სადისერტაციო ნაშრომის გაშიშვლებით შეიძლებოდა გა-

მოგვიჩინა. წარმოიდგინეთ სირთულე, საშიშროება და საფრთხე.

ბეწვის ხილზე უნდა გამეფლო. უნდა დამეცვა აბსოლუტური სიზუსტე, ზომიერება, წონასწორობა, არგუმენტირების ლოგიკურობა, რათა მიმეღწია პირადულზე ამალღების, დამაჯერებლობის, მეცნიერების წმინდა ტაძრის წინაშე სინდისის ქენჯნის დამაფიქრებელი რეალური ეფექტისათვის.

ჩემი გამოსვლის უკანასკნელ სტადიაზე თითქოს ციფრების "სპექტაკლს" უყურებდნენ. თამაშდებოდა ოსტაპ ბენდერის სცენარიდან თაღლითობის გაუგონარი ეპიზოდი. ზოგჯერ დარბაზში ხარხარის ხმა გაისმოდა. დისერტანტს დისერტაციასა და ავტორეფერატში მოხმობილი ერთი ციფრისათვის, ვთქვამთ, პროგრამულ ერთ ლიტერატურულ თემაზე 736 გაკვეთილის ჩასატარებლად, სჭირდებოდა სულ ცოტა 50 წელიწადი, ხოლო, მეორე შემთხვევაში, ვთქვამთ, იმავე თემაზე 5337 მოსწავლის წერით ნამუშევრის შესამოწმებლად მინიმუმი 150. დაცვის დროისთვის თვით დისერტანტი კი საბჭოს სწავლული მდივნის საინფორმაციო მონაცემებით, 51 წლისა იყო. ფიასკო! ესეც შენი "მიწერები" მეცნიერებაში.

დისერტანტი იმდენად თავხედი აღმოჩნდა, საბჭოს მიერ არჩეული ხმის დამთვლელი კომისიის სამი უპატიოსნესი წევრის - პროფ. ვანო შალურის, პროფ. გრ. ხავთასის და პროფ. კატე ფალავას წინააღმდეგ საჩივრებით აიკლო რექტორატი, ესაოდა, ხმები არასწორად დაითვაღესო. კურიოზია, არა?

რაკი საკითხი ფრიალ სერიოზულ თემას ეხება, მოვიტან აქ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურისმცოდნეობის სპეციალიზებული სამეცნიერო საბჭოს 1985 წლის 22 თებერვლის სხდომაზე არაოფიციალური ოპონენტის როლში ჩემი ზეპირი გამოსვლის შემოკლებულ სტენოგრამულ ტექსტს, უკანასკნელ სიტყვას, რის შემდეგ საერთოდ უარი ვთქვი საბჭოს შემდგომ მუშაობაში მონაწილეობაზე. დასკვნის გამოტანა თქვენთვის მოგვიჩვენია.

"წინასწარ უნდა განვაუხადო, ჩემს გამოსვლას უფრო განცხადების ხასიათი აქვს, ვიდრე კამათის, ვინაიდან საკამათო ფაქტობრივად არაფერია. ამიტომ ზოგიერთი საკითხის დაზუსტებისა და საპაექროდ წარმოდგენილი ნაშრომის განხილვაში სიტყვადის შეტანისათვის მინდა რამდენიმე ინფორმაციული ცნობა მივაწოდო სამეცნიერო საბჭოს.

შეღარებით საბჭოს ყველა აქ დამსწრე წევრებიდან ჩვენ ყველაზე უკეთ და ყველაზე ახლო ვიცნობთ დისერტანტს დაწყებული მისი სტუდენტობის დროიდან. უნდა გამოვტყდეთ, ვქომაგობდი და ვებმარებოდი კლდე, რჩევას ვაძლევდი სწორ გზაზე დაყენების მიზნით. უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ ჩვენ გავუწიეთ რეკომენდაცია რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში პატივცემულ პროფესორ გიორგი მერკვილაძესთან ასპირანტურაში მოსაწყობად. ჩვენ ვიყავით მისი საკანდიდატო დისერტაციის ოფიციალური ოპონენტი და კარგად ვიცნობთ მის პირველ შრომას.

ამიტომ, ბუნებრივია, პირადად ჩვენ ყველაზე უფრო უნდა გვახარებდეს დღეს დოქტორის ხარისხის მაძიებლის დგომა აქ, ამ მაღალ, საპატიო ტრიბუნაზე, რათა დავინახოთ მისი მეცნიერული ზრდა, შედეგი იმ რჩევებისა და დარიგებებისა, რომლებითაც გამსჭვალული იყო ჩვენი მაშინდელი ოფიციალური რეცენზია.

თითქმის 30-მდე საკანდიდატო და სადოქტორო დისერტაციის ოპონენტი თუ აპრობატორი ვყოფილვარ და იშვიათად თუ დამიწერია 5-10 წევრდზე მეტი რეცენზია. დოქტორანტის საკანდიდატო დისერტაციისათვის კი დამვირდა დამეწერა 24 გვერდი, რომელშიც ყურადღება უფრო მეტად გამახვილებული მქონდა არა იმაზე, თუ რა იყო მოცემული შრომაში, არამედ იმაზე, თუ როგორ უნდა ყოფილიყო იგი გაშლილი და გაშუქებული.

მაშინ საკითხი შეეხებოდა თემას "პერსონაგთა წარმოსახვის პრინციპები მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედებაში" და სათაურშივე დამხვებული იყო უბეში შევლამა. სიტყვა "წარმოსახვა" აღრეული იყო სიტყ-

ვა "გამოსახვაში", ხოლო შიგნით, დისერტაციის შინაარსი, მისი დონე ძალზე პრიმიტიული და ძალზე დაბალი აღმოჩნდა.

ამით, რა თქმა უნდა, შეტყუებული ვიყავით, მაგრამ უნდა ვაღიარო დღეს აქ პირდაპირ: გამოვიჩინე ზედმეტი კეთილშობილება, ე.წ. პუმიანურობა და უამრავი შენიშვნის, ზერელობაზე, დაუკვირვებლობაზე, არქარებულობაზე და უპასუხისმგებლობაზე ხაზგასმით მიითმების მიუხედავად, წინასწარ განვუცხადე სამეცნიერო საბჭოს - მოსალოდნელი პასუხების განურჩევლად ვშუამდგომლობ დისერტანტისათვის საძიებელი საკანდიდატო სარისხის მინიჭებაზე-მეთქი. მაგრამ ჩემს დასკვნას, მახსოვს, წინ უბღალა წინადადება, რომელსაც უცვლელად მოვიტან აქ 1972 წელს დაწერილი რევენზიდან: "დარწმუნებული ვართ, დისერტანტი ღრმად შეიგნებს ჩვენი, შესაძლოა ზომიერ მეტად სასტიკი, პირუთვნელი შენიშვნების სარგებლიანობის აზრს და გაითვალისწინებს მას თავის შემდგომ მუშაობაში".

ყველაზე მკაფიოდ და ნათლად დისერტანტის მიერ ჩვენი კეთილი რჩევების გათვალისწინების შედეგი დღეს უნდა გამოჩენილიყო და არავინ ისე არ იქნებოდა შინაგანად კმაყოფილი და აღფრთოვანებული ამით როგორც ჩვენ - მისი აღმზრდელი პედაგოგი, ხელშემწყობი და ქომაგი.

მაგრამ მეცნიერული კეთილსინდისიერება გვაიძულებს პირადი შეცდომის აღიარებასთან ერთად პირდაპირ და საჯაროდ განვაცხადო: ჩვენს სამეცნიერო საბჭოზე ასეთი დაბალი, პრიმიტიული დონის პაექრობა და დისერტაცია - ისიც სალოქტორო - ჯერ არ ყოფილა და არც გამოტანილა განსახილველად. ეს რაღაც გაუგებრობაა, რასაც ღრმა ფესვები აქვს. გავიხსენოთ ზოგიერთი წინა ეპიზოდები.

როგორც მოგეხსენებათ, თითქმის სამი წელიწადი გრძელდებოდა სამეცნიერო საბჭოს დაბურულ სბლომაზე დისერტანტის სალოქტორო დისერტაციის მიღების თუ არ მიღების, პროფილის თუ ინტექსის საკითხი და ყოველთვის მიზეზი ამოუხსნელი და ბუნდოვანი რჩებოდა. უნდა განვაცხადო მთელი პირდაპირობით - თავიდანვე დარღვეულია უმაღლესი საატეს

ტაციო კომისიის დებულებით გათვალისწინებული პრინციპული მოთხოვნები და რაღაც გაურკვეველი, დახლარული გზებით ბდება დღეს "დაცვის" პროცედურა. 12 საათზე დანიშნული სამეცნიერო საბჭოს სხდომა ფაქტობრივად ერთი საათისა და 20 წუთის დაგვიანებით დაიწყო სამეცნიერო საბჭოს წევრების გამოუცხადებლობის გამო. ზოგმა შეგნებულად აარიდა თავი მოსვლას, ხოლო ზოგი ნაძალადევადა, რამდენიმეჯერ გამოძახებით და მანქანების დაგზავნით მოიყვანეს.

ასეთი განწყობილებების შემუშავებას ხელი შეუწყო საქმის მიკროძოვბულად წარმართვამ. სამეცნიერო საბჭოს სწავლული მდივნის მოვალეობის შემსრულებლის ინფორმაციიდან დღეს არაფერი მოხსენდა საბჭოს იმ უარყოფითი რეცენზიის შესახებ, რომელზედაც არაერთხელ ამბობდა დაბურულ სხდომებზე საბჭოს წევრი, ფილოლოგიურ მ+ეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. დ.თევზაძე. ეს რეცენზია საქმეში არ არის. საქმეში არ არის საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შ.რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის თანამედროვე ლიტერატურის განყოფილების დადგენილება ამ რეცენზიის დამტკიცების და დისერტანტის, როგორც ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ თანამშრომლის, სადოქტორო დისერტაციის დაცვასზე წარდგინების საფუძის უარის თქმის შესახებ. მაგრამ აქ მთავარია გამოიკვეთოს წესების დარღვევის მეორე ფაქტი.

სამაგონოდ, საქმეშია და აქ საბჭოს მოხსენდა წარდგინება იმავე ინსტიტუტის მეორე განყოფილებიდან, სადაც ავით დისერტანტი ამჟამად მუშაობს. ავტორევენტს სატიტულო ფრცვლზე აწერია, რომ ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ინსტიტუტის ფურნალისტიკის განყოფილებაში. გაითვალისწინა რა ეს უხერხულობა, დისერტანტიმ ავითონ შეცვალა თავისი სადისერტაციო ნაშრომის მიმართება, ბუნებრივია, თანამედროვე ლიტერატურის განყოფილების მიერ მიცემული უარყოფითი დასკვნის შემდეგ და სავსებით დასაშვები ლოგიკობით, მიიღო რა ფურნალისტიკის განყოფილების წარდგინება, სადაც თითქოს მომზადდა შრომა,

იგი წამოვიდა ჟურნალისტიკის პროფილით. ამიტომაც გაჩნდა ავტორე-
ფერატში თემის აქტუალობისა და მეცნიერული სიახლის ჟურნალისტიკის
განხრით განსაზღვრა.

მაგრამ წამოვიდა რა ასეთი გეგმით და ვარაუდით, ს+ამეცნიერო
საბჭომ წინასწარი განხილვისათვის ნაშრომი არჩეული პროფილის მი-
ხედვით გადასცა ჩვენი უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის
ჟურნალისტიკის ისტორიისა და თეორიის კათედრას. სწავლული მდივნის
მოვალეობის შემსრულებელმა საბჭოს დღეს მოახსენა, რომ კათედრამ
უარყოფითად შეაფასა ნაშრომი და არ ცნო იგი ჟურნალისტიკის ინდექს-
ით დაცვის ღირსად. ამის შემდეგ ხდება ის ცვლილება, რომლის მი-
ხედვით ნაშრომს მიეცა ლიტერატურისმცოდნეობის სავარაუდო ინდექსი.

ასეთია ის წინა მოკლე ისტორია, რომელშიც, როგორც ვხედავთ,
ყველაფერი ისე არ მოსჩანს, როგორც უნდა იყოს დადგენილი წესების
მიხედვით.

მაგრამ ჩვენს გაკვირვებას და გაოცებას უფრო მეტად იწვევს ის,
რომ დისერტანტის ავტორეფერატის მტკიცებით მისი ამოცანაა ქართული
საბჭოთა ჟურნალისტიკის ისტორიაში გარკვეული წვლილის შეტანა. იგი
ავტორეფერატის მე-4 გვერდზე პირდაპირ წერს: "სადისერტაციო ნაშ-
რომის თემის აქტუალობა პირველ რიგში განისაზღვრება იმით, რომ
მასში არსებითად პირველად არის მოცემული ქართული საბჭოთა ჟურნა-
ლისტიკის შესწავლის პირველი ცდა". ხოლო ოფიციალური ოპონენტების
და ვითომდა პაექრობის მიხედვით კი თურმე მას ლიტერატურისმცოდნე-
ობაში ეკუთვნის საძიებელი ხარისხი.

ბატონებო! რაღაც შეუსაბამობასთან და დაუშვებელ აღრევასთან
გვაქვს საქმე, რასაც არ შეიძლება თავისი ფიზიკური ყურადღება არ
მიექციოს საატესტაციო კომისიამ. ჟურნალისტიკა ხომ დამოუკიდებელ
მეცნიერულ დარგად შემოდის ჩვენს სამეცნიერო საბჭოში. ვინ მოგვცა
უფლება ასე დავამახინჯოთ ლიტერატურისმცოდნეობისა და ჟურნალისტი-
კის განმასხვავებელი ზღვრები და მიჯნები?

მაგრამ ეს დარღვევის ერთი ასპექტია. სერიოზული და ყველაზე

ნამდვილი ის არის, რომ ღისერტანტის სადოქტორო ღისერტაცია თემაზე "30-იანი წლების პერიოდის და ქართული საბჭოთა ღიტერატურა" ("ჩვენ-ნი თაობა", "მნათობი"), არც ჟურნალისტის დარგის მოთხოვნებს აკმაყოფილებს და არც ღიტერატურისმცოდნეობის. იგი ხელოვნური, პრიმიტიული ნაერთია თითქოს წრივესი, მაგრამ რაიმე კვლევა-ძიებით ხასიათის კვალი არც ერთს ატყვია და არც მეორესი.

სადღისერტაციო ნაშრომი ჟურნალისტის სფეროს, მიუხედავად ღისერტანტის სურვილისა, არ შეიძლება მიეკუთვნოს უბრალოდ იმის გამო, რომ ნაშრომი ამ მხრივ აღწერთი, ემპირიული, ვრცელი ბიბლიოგრაფიული ცნობარის შეაბეჭდილებას უფრო ტოვებს, ვიდრე გამოკვლევისა, რომელშიც რაიმე პრობლემა იქნებოდა გაშუქებული. იგი ჩამოთვლის "ჩვენ თაობაში" და "მნათობში" დაბეჭდილ ნაწარმოებებს და კომენტარს უკეთებს მათ. შრომაში არაფერია ნათქვამი "ჩვენი თაობის" შექმნის წინა ორგანიზაციული პირობების, მისი საყრდენი ბაზის - თბილისის მასწავლებლის სახლთან 30-იანი წლებში არსებული ღიტერატურული წრის როლის შესახებ (ხელმძღვანელი ვ. კოტეტიშვილი, მდივანი სოლ. ცაიშვილი), პუბლიცისტიკის ფანრის გამოყენებაზე და ა.შ. ერთი სიტყვით, იმაზე, როგორადაც ჟურნალისტის განხრით იწერებოდა და იწერება კვლევითი ნაშრომები. ამის შესანიშნავი ტრადიცია კი უბნად მოგვეპოვება. მარტოოდენ პროფესორ ალ. კალანდაძის "ქართული ჟურნალისტის ისტორიის" სამტომეული კლასიკური მაგალითი იყო ღისერტანტისათვის, მაგრამ იგი ამ ტრადიციას არ მიჰყვება.

რაც შეეხება ღიტერატურისმცოდნეობის ინდექსს, იგი ავტორის მიერ ჟურნალისტის განხრით დაწერილი ნაშრომისათვის ხელოვნურად არის მიკერებული. ღისერტანტი ამჟღავნებს უღემენტარულ უცოდინარობას არა მხოლოდ ავტორეფერატში და ნაშრომში, არამედ ეს გამოიყვანდა თვით მოწვევებითი პაექრობის პროცესშიც. ჯერ ერთი, ღისერტაციაშიც და ავტორეფერატშიც ღისერტანტი აღნიშნავს, რომ ის განიხილავს 30-იანი

წლების პერიოდის ქართული მწერლობის სამი დარგის ან, მისი სიტყვით რომ ვთქვათ, "სამი უბნის" მიხედვით. ეს არის ქართული პოეზია, ქართული პროზა და ქართული ლიტერატურული კრიტიკა. ამ ნიშნით არის განხილული "ჩვენი თაობა" ცალკე და ცალკე "მნათობი". თავი რომ დავანებოთ ამგვარი პრინციპით ტავტოლოგიის გარღვევას, საკითხავია როდის მერე გახდა ლიტერატურული კრიტიკა, ლიტერატურისმცოდნეობის, როგორც მეცნიერების, ეს ერთ-ერთი დარგი, მწერლობის დარგად? აკო საყოვეთაოდ ცნობილია ლიტერატურის თეორიიდან, რომ სიტყვაკაზმული მწერლობა, ქართული იქნება თუ რუსული, თუ სხვა ქვეყნის, ყოველთვის სამი გვარს აერთიანებს: ღრიკას, ეპოსს და ღრამას. როგორ ჩაჯდა "ღრამის" ადგილას "კრიტიკა"? დისერტანტს სჯერა, რომ თუ ის "ჩვენი თაობისა" და "მნათობის" ფურცლებზე 30-იან წლებში დაბეჭდილ ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებს მიმოიხილავს, ეს საკმარისია იმისათვის, რომ ლიტერატურისმცოდნეობაში დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი მიენიჭოს. მაგრამ როდის იყო, რომ მიმოიხილვით ხასიათის წერილებისა და რეცენზიებისათვის ავტორებს დოქტორის ხარისხი ურიკდებოდათ? თუ ამის რევიდივი გარჩნდა, და როგორც ჩანს, თვალნათლივ გამოჩნდა მისი გარეგნის საშიშროება, მაშინ ხელი უნდა ავიღოთ კვლევა-ძიებაზე საერთოდ.

როგორც ლიტერატურისმცოდნეობის დარგში დოქტორის ხარისხის მაძიებელს, ^{1. ჩხარტიანი} დისერტაციის ავტორეფერატის ვითამდა დასკვნით ნაწილში (იხ. გვ. 53) ჩამოთვლილი აქვს 30-მდე ქართველი პოეტის, მწერლის და კრიტიკოსის გვარი, რომელთა შემოქმედებას იგი ვითამდა განიხილავს ნაშრომში. შეიძლება ასეთ "განხილვას" მეცნიერული ეწოდოს?

მოვიტანოთ ერთ დამახასიათებელ ნიმუშს დისერტანტის ლიტერატურისმცოდნეობითი კვლევის სტილისა და მეთოდის ნათელსაყოფად. ცალკე გამოცემული წიგნის "ეპოქის მხარდამხარ" (იხ. 1984, გვ. 98-99, შტრ: სადისერტაციო ნაშრომის შესაბამისი გვერდი, რომელიც ავტორეფერატში ნაჩვენებია როგორც ძირითადი დებულების წყარო) ერთ ადგილას ვკით-

ხულობთ: "თუ ვარაუდი არ გვიმტყუნებს, "ლადაშ ხვიზლანი", რომელიც აღნიშნული ჟურნალის (ლაპარაკია ჟურნალ "ჩვენ თაობაზე" - ა.თ.) 1935 წლის მეორე ნომერში გამოაქვეყნა დაახლოებით 18 წლის ყმაწვილია, პირველი ნოველა უნდა იყოს ავტორისა. თუ ჩვენი ვარაუდი სწორია, ხაზგასმით უნდა ავლნიშნოთ ის სიამოვნება, რაც ამ ნაწარმოებშია "მოგვანიჭა". დისერტანტი, როგორც ვხედავთ, თითქოსდა ძნელი პიპოთებების ბურუსშია გახვეული. იგი "ვარაუდობს", იგი ამ "ვარაუდის" სისწორის ბეჭება ღრმად ჩაუჭირებული და თუ გაუმართლდა, მაშინ ჩვენ კმაყოფილებით გაგვიზიარებს იმ "სიამოვნებას", რაც ნოველის კითხვამ მიიწვია ჟურმე.

და ვინ არის ეს 18 წლის ყმაწვილი? არა მცხუთე საუკუნის ან შორეული ვინმე უცნობი, არამედ ჩვენი თანამედროვე ცოცხალი ქართველი მწერალი ლალი ავალიანი, რომელსაც, თუ გაუჭირდა და ჟურნალის მიხედვით ვერ დაადგინა, შეიძლება პირადად შეხვედროდა და მისთვის საჭირო საკითხებზე განმარტება მიეღო.

ან ყურადღება მივაქციოთ თვით დისერტანტის თუნდაც ერთ ასეთ პასუხს ოპონენტის შენიშვნაზე: "დ. ბენაშვილის ციტატიდან სიტყვა "რეალიზმის" მე უბრალოდ სიტყვა "სოციალისტური" დავუმატეთ". აქედან საკმარისია დავასკვნათ, თუ როგორ დაუკვირვებლობით ეკიდება იგი ლიტერატურისმცოდნეობითი ხასიათის ცნება-ტერმინებს. აქ ხომ განსაკუთრებული სიფრთხილე და სიზუსტეა საჭირო? და რა მიიღო ამ უბრალო დამატების შედეგად? დ. ბენაშვილი განიხილავს კ. გამსახურდიას "დონისოს ღმირს" და წერს, რომ ეს ნაწარმოებში "უღელტეხილია მისტიციზმიდან რეალიზმამდე". დისერტანტს მოაქვს ეს ციტატი, ავითარებს თითქოს მას და წერს: "დონისოს ღმირი" სოციალისტური რეალიზმის პრინციპით დაწერილი ნაწარმოებიაო". ეს ხომ ამკარა უყოღინარობაა და ისიც უღემენტარული საკითხის. ეს ხომ საკანდიდატო დისერ-

ტაციაში დაშვებული უბეში შეცდომების ანალიზი და ისიც უკიდურესი ფორმით.

ამიტომ აღწერე გაწეული ამბავისგან მიღებული მიწარე გამოცდილების გათვალისწინებით ჩვენ არა გვაქვს არავითარი მორალური უფლება მხარი დავუჭიროთ დისერტანტის გამომძაღველობით ტენდენციას და ხმა მივცეთ საძიებელი ხარისხის მინიჭებაზე. ჩვენ არასოდეს დავიმალავს ჩვენი უარყოფითი დამოკიდებულება უღირსი და შეუფერებელი დისერტაციებისადმი და ახლაც ურთგულად ვემსახურებით ამ პრინციპს. სამეცნიერო სამსახურს ყოველთვის ნდობით ეკიდებოდა ჩვენს მოსაზრებებს და არც უმაღლეს საატესტაციო კომისიას შეუტანია რაიმე ეჭვი ჩვენი საჯარო პაექრობის ობიექტურობაში. დარწმუნებული ვართ ასე მოხდება ამჯერადაც."

და მოხდა კიდევ. ესეც შენი "ვიპოზიტი" მეცნიერებაში! ლექტორობას მიუღწეველი ახლა მიწერლობაში ფართი-ფართობს. ღმერთმა ხელი მოუშარათს. ყველან თავთავის ამპლუას უნდა მისდოს და მაღლებელი უნდა იყვნენ, თუ აქეთკენ უბიძგებენ, მიუხევედრედ მიახვედრებენ. მე კი ერთ-ერთ გამომცემლობაში რეცენზირებული ლიტერატურული წერილების გამოცემა ჯერ წლიდან წლამდე გადამიდეს და, ბოლოს, სულ მალად ჩაშაღეს. აქა-იქ ყრულ მესმოდა მადანთა გამონათქვამი - "საქართველო, ხომ იყი".

1966 წელი, მოგეხსენებათ, რუსთაველის რვაასი წლისთავის საიუბილეო წელი იყო. უნივერსიტეტის "წიაღში", განსაკუთრებით ფილოლოგიის ფაკულტეტისათვის, იგი ხელსაყრელი და "ბარაქიანი" გამოდგა. ჯერ ერთი, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრასთან შეიქმნა რუსთაველის სახელობის კაბინეტი, ხოლო, მეორის მხრივ, ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრას გამოეყო ორი კათედრა: ფოლკლორისტიკის (გამგე, პროფ. ქს. სიხარულიძე) და უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორიისა (გამგე, პროფ. ს. ჭილაია). რექტო-

რატმა ორივე ერთდროულად წარადგინა საქართველოს უმაღლესი განათლების სამინისტროში დასამტკიცებლად, მაგრამ რატომღაც პირველი მაშინვე დამტკიცდა და მუშაობას შეუდგა, მეორის საქმე კი კარგა ხანს ყოვნდებოდა.

სერგი ვილაიამ ნამდვილი მიზეზი გვიან გამომჟღავნა. მინისტრი ჩემთან არ არის კარგ დამოკიდებულებაში, შეიარე და შეახსენე დაგვიმტკიცოსო. არავითარი შეველა არ დამჭირვებია. უნივერსიტეტში მას ლექციების თავისი განრიგი უქონდა, შევხვედი ებოში გამოსულს და კი არ შევახსენე, ვთხოვე, ორი წელია გაურკვეველ მდგომარეობაში ვიმყოფებით, არც აქეთ ვართ და არც იქით-მეთქი. ერთი კვირის თავზე დამტკიცდა და ამიტომ ფაქტობრივად უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრა მუშაობას 1968 წლიდან შეუდგა.

ამ კათედრაზე ჩემი გადასვლა განაპირობა ლიტერატურულ კრიტიკაში თანამშრომლობასთან ერთად სერგი ვილაიას მდგომარეობამ. მაშინ იგი მწერალთა კავშირის გამგეობის წამყვან მდივნად ითვლებოდა, უნივერსიტეტში ნახევარი განაკვეთის შეთავსებით იყო, იმ კათედრაზე, საიდანაც გამოყოფა მოხდა, ჩემ გარდა სხვა არავინ ეგულებოდა საიმელოდ დამხმარე ძალად. ასე და ამრიგად, გამოვეთხოვე ჩემი შტაბით ბატონ პოკლეს კათედრას და იქვე, ორი ნაბიჯის დაშორებით გადმოვინაცვლე ბატონ სერგოს კათედრაზე, სადაც პირველ დღიდანვე საზოგადოებრივ საწყისებზე კათედრის გამგის მოადგილის მოვალეობას ვასრულებდი.

ახალი კათედრის პირველი ნაბიჯი მიმართული იყო ლიტერატურულ-შემოქმედებითი წრის, საუნივერსიტეტო აღმანახ "პირველი სხივის" მუშაობის განახლებისა და ამოქმედებისაკენ, რამაც თვალსაჩინო შედეგი გამოიღო. აპირანტის ერთ ადგილზე მიღწეულ იქნა ერთდროულად სამი კანდიდატის ჩარიცხვა. მახსოვს, ძირითად საგანში მათი გამოცდის პირველი დღე. რექტორატის სამეცნიერო ნაწილი მოითხოვდა ლიმიტის მტკიცედ დაცვას. სამივე მომზადების ერთ-ნაირ მაღალ დონეს ამჟღავნებ-

211
" 20-04-1971

— დაუთმანბნებინათ ჩვენი უარყოფითი დასკვნას, თუ შრომითი მანქანა ვადა-
ვინარს აქვთ?

— უმეტესად, უსიძველედ, ულაპარაკოდ. — მიმასუბა მამინვე და თან
დაუბაბა, — მაგრამ იმედი მათვე ჩვენი შრომის და შევინი ობიექტურების.

— კარგი. საბი დღეში შევიღარეთ.

იმ საბი დღეში ხუთასგვერდონი და შრომის ჩვენი და დუბითი დასკვნა და
კახვერის სბ ღონის წარდგინება ვამგის ხედობიწვერით სამეცნიერო საბაბს
მოწიგი შეკრების დღის წესრიგში იღვა. საბაბი სწრაფად განიბილ
კიდეც, დინიშინ და ცვის დღეც, წარმატებულად, მეორისათვის სრულიად
უვნივლად, ჩაიარა მისმა არცესამაც. მაგრამ, შეღარებინათ ყოველივე
ამასთან, უფრო ტრეზობიღარ და ურვიველ იყო უმაღლესი საბაბისათვის
კომისიის მიერ გორგი ციციშვილისათვის დოქტორის სამეცნიერო ხარის-
ხისა და არცესობის წოდების ასევე მოკლე ვადაში ერდეროვლად დამტკი-
ვების ფაქტი.

იგი იმსახურებდა ასევე ვამონ-კლდობას თავისი ერუდინით,
მანვიდგონიერებით, უბრალო ადათიანური ფონებებით. ორათველზე მეტი
დრო ვავიდა იმის შევიღვ და მინც აკადემიკოსი გ. ციციშვილი ყოველ
შეხვედრისას თითქოს უბოღ მიმეორებს თავიდა ბლურად მამინველ ხურობით
და შევამს: * შევინი ხმალი, ჩვენი კისერი / შეღარეთ ამბავისათვის აჭლ რე-
დელ უმაღურთა და თავბუღთა მიკრებულურ დევიზს: * შევინი კისერი, ჩვენი
ხმალი /.

~~და სამივეს ფორმადი ნიშნები დაფიქრება და რეპრობატივი იძულებულად
დაბლა დათმობაზე წასულიყო. ასე შეემატა მწერლობას და ფილოსოფი-
ებურ მეცნიერებას მათა ჯობაძე, მანანა ხელაია და მანუჩა ყოფიანი
კათედრის მშვენიერება იყო და სტურუა თავისი სონაზით, პეტრე ნიჭი-
ერებით და ფილოსოფიური აზროვნების სიღრმით.~~

გალაკტიონ ტაბიძის სახელობის კაბინეტის შექმნამდე კათედრის
მიერ ჩატარებულ ღონისძიებათა შორის ერთ-ერთი უნიშვნელოვანესი
გახლდათ კონსტანტინე გამსახურდიას (1891-1975) რვატომეულს საჯა-
რთ განხილვა, რომელიც მოეწყო 1969 წლის 2 დეკემბერს უნივერსიტე-
ტის წინანდელ სააქტო დარბაზში (კლუბში). ამ ტომეულების გამოცემა
განხორციელდა 1958-1967 წლებში. კათედრაზე წინასწარ დაიგეგმა გან-
ხილვის თემატიკა. იგი მოიცავდა მწერლის შემოქმედების პრობლემურ
ასპექტებს. შეირჩა ძირითადი მომხსენებლები. გახუთ "ლიტერატურული
საქარველოს" 1969 წლის 26 დეკემბრის ნომერში მთელი გვერდი აქვს
დათმობილი ამ განხილვის გაშუქებას. ამ შემთხვევაში მწერალთან კონ-
ტაქტის ერთ დეტალზე მინდა თქვენი ყურადღება შევაჩერო.

მე იგი შორიდან, დაწყებული სტუდენტობის ხანიდან, მრავალჯერ
მინახავს მრავალგვარ გარეგნულ ფორმასა თუ ღრმა, იღუმალ ფიქრებში
ჩაპირული. მინახავს ჩოხა-ახალუხით და ბოხოსის ქუდით, გალიფეთი და
ჩექმით, ზანდრის პალტოთი და საზაფხულო პლაშით, პალსტუკით და მუნ-
შლუკით. მინახავს მწერალთა კლუბში ვითონდა მხილად მისთვის განკუთ-
ვნილ სავარძელში ჩაჯდომის გამო სერგო კლდიაშვილთან ჩაბმულ სიტყ-
ვიერ შეხლა-შემოხლაში და, ბოლოს, 1947 წელს საკუთარ ბინაში პივა-
მითი ომიდან დაბრუნებულ ჩემ უმცროს ძმასთან პირადი შეხვედრის
ღრმს. მის მკრთალ სახეზე გაღივების თუ გაცინების ნიშან-კვალი იშ-
ვიადად ირეკლებოდა. მუდამ რაღაც ღრმა აზრებით შეპყრობილს თითქოს
არასოდეს ეცადა ამგვარი ბანალურობის გამოვლენისათვის. ასეთი იყო

ჩემი შთაბეჭდილება იმ 2 დეკემბრის საღამომდე, როცა კ. კეკელიძის სახელობის კაბინეტში რაღაც ხუთწუთიან შუალედში პირდაპირ შევრჩი სტუმრად მოსულს თავის ვაჟიშვილთან - ზვიადთან ერთად.

ბატონი სერგი ჩასული იყო რექტორატში რექტორის ამოსაყვანად, კლუბში პროფესორ-მასწავლებლობა და სტუდენტობა გროვდებოდა, კაბინეტი წინასწარ გვქონდა გაფრთხილებული სტუმრის მოსასვენებლად და მისი გამგე, ქალბატონი ეკატერინე (კატუშა) ამ მხრივ იშვიათი დამხვდური, ფაქიზი და გამრთობი მანდილოსანი იყო.

ბატონი კონსტანტინე და მისი ვაჟი კაბინეტის მრგვალ მაგიდასთან დასხდნენ. ზვიადს ჩვენს საბჭოზე აღრე დაცული ჰქონდა საკანდიდატო დისერტაცია თარგმნის თეორიაში და, როგორც საბჭოს წევრს, უფრო ნაცნობივით მომესალმა, ბატონი კონსტანტინე კი კაბინეტში განლაგებულ წიგნთა თაროებს მისჩერებოდა. ეკატერინე შეკრთვის მოლოდინში მისკენ მიზრას არ წყვეტდა. უცებ საპატიო სტუმარმა თავი ეკატერინეს მაგიდისკენ მიაბრუნა და მოულოდნელად ჰკითხა:

- ქალბატონო, ამბობენ, თქვენთან ქრთამებით ეწყობა ახალგაზრდობა, რას იტყვით ამის თაობაზე?

- ტყუილია, ბატონო, ვინ თქვა მაგი. - უპასუხა ქალბატონმა კატუშამ და გაოცებისაგან შუბლის ნაოჭები დაეძაბა.

- ვინ თქვა და მე ვამბობ. აბაშიდან ერთი მეზობელი მეახლა ამას წინათ, კონსტანტინე - მეუბნება - უნივერსიტეტში ქრთამით ეწყობიან ბავშვები. ჩამიღეჭი და დამეხმარე. მე ვუთხარი, რამდენს მომცემ-მეთქი. იქ ამდენი უნდა თურმე და შენ ამდენს მოგცემო. რასაც მე დამეების თევით ერთ თვეში ვერ ვღებულობ, ის შუა კაცობაში მაძლევდა. გაიქცვი აქედან-მეთქი ვუყვირე და სიცილი ამიტყდა. ვხარხარებდი სულელივით. კონსტანტინე და შუამავალი... სანამდე მივიდა უნივერსიტეტის სახელი... თქვა ეს და თვითონ აუტყდა ისეთი სიცილი, მართლა პომერულ ხარხარს ჰგავდა. თვალები და შუბლი გაეხსნა, სახეზე ნათელი გადაეფინა, სულ სხვა იერით შეხედა ვაჟიშვილს, რომელიც

უბერხულობას ვერ ფარავდა.

ამ დროს რექტორი, ბესო ფლენტი და სერგი ჭილაიაც გამოჩნდნენ და ყველანი კლუბისკენ გავემართეთ. დარბაზი სავსე იყო ხალხით. პრეზიდენტობაში სტუმრები და კათედრის მიერ გამოყოფილი მომხსენებლები ისხდნენ. სერგი ჭილაიას მოკლე შესავალი სიტყვით დაწყებული განხილვა დიდხანს გაგრძელდა. ჩემი მოხსენების თემა კ. გამსახურდიას კრიტიკული წერილების ანალიზს შეეხებოდა. მთლიანად იგი დაბეჭდილია 1972 წელს გამოცემულ წიგნში "ლიტერატურული წერილები" (გვ. 65-89). მოხსენებას ვამთავრებდი სიტყვებით:

"ეს ფაქტები მოწმობენ, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას კრიტიკულ-პუბლიცისტური და ლიტერატურულ-ესთეტიკური აზროვნების სფერო არ ამოიწურება რვატომეულის მე-6-მ ტომებში მოთავსებული მასალებით, რომ ამ სფეროს ასპექტები და პორიზონტები გაცილებით უფრო ვრცელი, კიდევ უფრო მრავალტეროვანი და კიდევ უფრო მდიდარია". ტრიბუნიდან რომ გამოვბრუნდი, ვხედავდი, პრეზიდენტის მაგიდიდან კმაყოფილების გამომხატველი მზერით მაცილებდა მწერალი, რომელსაც კაბინეტში, ალბათ, ლაბორანტი ვეგონე.

კონსტანტინე გამსახურდიას საბოლოო სიტყვიდან ისტორიისათვის საგულისხმოა განსაკუთრებით "მთვარის მოტაცების" გარშემო მოკლე გამონათქვამი. - ამას წინათ ბესარიონ ფლენტის წიგნი გამოვიდა და ჩემი "მთვარის მოტაცება" უბრწყინვალეს რომანად მონათლა. აი, ამას რომ მოვესწარი, ეს დიდი ბედნიერებაა ჩემთვის. ბესარიონი იყო ის თავკაცი კრიტიკოსებისა, რომელნიც მესხმოდნენ და მაკრიტიკებდნენ, ყალბი ნაწარმოებიაო, ამტკიცებდნენ. დრომ გვიჩვენა, თვითონ კრიტიკოსები ყოფილან ყალბნი.

აკადემიკოს ილია ვეკუას (1965-1972) უნივერსიტეტის მშენებლობის ოცწლიანი გეგმა თავისი ოლიობურობით თუ გრანდიოზულობით მოსკოვის მიერ დამტკიცებული დახვდა და სასიკეთოდ არაფრის შეცვლა არ შეეძლო. ეს იყო კომპაქტურობიდან დაქსაქსულობისკენ გადასვლის სამ-

წუხარო მოვლენა. გეგმის მიხედვით საბურთალოს ყველაზე ქარიან მხარეში პირველი მაღლივი კორპუსის ჩქაროსნული ტემპით აშენების დამთავრება კი ნამდვილად დაემთხვა რექტორობის მის პერიოდს, რომლის მთავარი ნიშანდობლივი ღირსებაა 1968 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებიდან ნახევარსაუკუნოვანი იუბილის მაღალ დონეზე ჩატარება. ეს ქართული კულტურის დიდი ზეიმის, მსოფლიო კონტინენტზე ივანე ჯავახიშვილის სახელის განფენის შესანიშნავი გამოხატულება იყო. იგი დასრულდა ფუნქციონირის რესტორანში ორასადღიანი ბანკეტით, სადაც უცხოელ და "საბჭოურ" სტუმრებთან ერთად უნივერსიტეტის პროფესურა მონაწილეობდა სათანადო ფინანსური წვდომის გაღებით. აქ დინჯი, დარბაისელი ილია ვეკუა გაშლილი დიდი სუფრის სწორუპოვარ, მხიარულ და მომხიბვლელ თამადად მოგვევლინა.

საიუბილეო-საზეიმო ორმეტრიალში შთაინთქა მისაღებ გამოცდებში იმხანად გამოვლენილი სახელგამტები დარღვევები. იგი სწრაფად დაიფარა სასწავლო ნაწილიდან პრორექტორის სამეცნიეროში გადანაცვლებით, რასაც მოჰყვა შელახული ადგილის ერთგვარი დარქარებითი კრისტალიზება, მითქმა-მოთქმის მიჩქმალვა და თანდათან გაქრობა. რექტორის ქმედითი "ქირურგიული ოპერაციის" წარმატებულობა განაპირობა ახალი პრორექტორის გურამ ჭილაშვილის პიროვნულმა თვისებებმა.

იგი ერთი შეხედვით ღვე ტოლსტოის მიერ შექმნილი ჩინოვნიკი მოხელის - ალექსი ალექსის ძე კარენინის უკვდავ ლიტერატურულ ტიპს მოგაგონებდათ. თითქოს მისებრ მშრალი, გულვივი, უტეხი, შეუვალი იყო ინსტრუქციების, წესების და კანონების მიმართ, იცავდა, ატარებდა და ანხორციელებდა მათ. ხელთ ეპყრა უნივერსიტეტის სასწავლო პროცესის, ყველა კორპუსის თუ მიჯნის სამართავი პულტი. კარგა ხანს ასრულებდა ვითომდა სტაბილიზატორის როლს უნივერსიტეტის კედლებში კორუფციის ნაკადის გაფონვის შესაკავებლად, მაგრამ ვერა და ვერ შეძლო, აიძულეს დაკავებული ადგილი დაეტოვებინა და ბოლოს სიცოცხლესაც გამომშვიდობებულყო. ყოველ შემთხვევაში მსოფლიო სახელის

მეცნიერ-რექტორისათვის მისი სასწავლო ნაწილში პრორექტორობა დიდი შვება იყო.

1970 წლის 20 ივლისიდან 30 ივლისამდე მე მომიხდა ბატონ ილია ვეკუას გვერდით, რომ იტყვიან, კარის მეზობლად ცხოვრება ფოთის მე-თევიზე დასასვენებელ სახლში პალიასტომის ტბის ახლოს, მალთაყვის საკურორტო ზონაში. ეს შემთხვევით მოხდა. ჩემთვის მალთაყვა მაშინ-დელი თავისი "ველურობით" აღმოჩენა იყო. მართალია, მის უკაცრიელ მიდამოში ტყეპარკის გაშენება ადრე დაიწყო, მაგრამ ქვიშიან პლაცს ქალაქის მოსახლეობა სიშორის გამო მაინც არ ეტანებოდა. ქობულეთი-დან ავტომანქანით გადმოყვანის დროს მალთაყვის ხილზე პირველად ვიგრძენი ჰაერში ჭანგბადის ისეთი სიმღიღრე, რაც აღემატებოდა პირთან ბავშვის საწუწნივით გამუღმებით მიღებული ხელოვნური ბალიშის "სინოყივრეს" და იმ დღიდან, ცოტათი მოლონიერების შემდეგ, ფოთიდან ყოველდღე დავყავდით მალთაყვის ჰაერის "საყლაპად". აქედან დაიწყო, სხვა ხელშემწყობ ფაქტორებთან ერთად, ჩემი გამოჯანმრთელება.

გაზეთ "ლიტერატურული საქართველოს" 1965 წლის 10 სექტემბრის ნომერში მცირე სტატიის გამოქვეყნების შემდეგ სათაურით "პოეტის ოცნება ხორცშესხმას ელის", რომელსაც ჩემთან ერთად ხელს აწერდა მწერალი ანდრო ლომიძე, მედიცინის მეცნიერების დოქტორი, პროფესორი მიხეილ შენგელია და ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერების კანდიდატი, დოცენტი მიხეილ ჩხეტიია, მალთაყვის კეთილმოწყობა არა მხოლოდ ქალაქის ხელმძღვანელების, - რესპუბლიკური პროფესიული კავშირებისა და ტურისტული საბჭოს ყურადღების საგანგებო საგნად იქცა. მთავარი როლი ითამაშა მალთაყვისადმი პაოლო იაშვილის მიერ მიძღვნილი ლექსის წეროში ხსენებამ და საზოგადოებრივ სამსჯავროზე მასში ჩაქსოვილი იდეის პრაქტიკულ ამოცანად გამოტანამ. პოეტის რა ოცნებაზე იყო ლექსში ლაპარაკი?

კოლხეთის მშენებლობის თავდაპირველ გეგმაში ბავშვთა და გულით

ავადმყოფთა სამკურნალო კურსებზე მალთაყვის გადაქცევის პრობლემა პირველხარისხოვან მიზნად იყო დასახული. პოეტმა პაოლო იაშვილმა საკუთარი თვალთ ნახა მალთაყვის მიღამოები და დასახული მიზნის განხორციელების რეალურობის გათვალისწინებით თავის ლექსში შეამკო და განაღიდა მისი დიდებული მომავალი. "აი, მალთაყვა, უახლოეს დღეთა მშვენიება" - წერდა იგი. მაგრამ ყველაფერი ეს ომის დროიდან დავიწყებას მიეცა. ასეთი იყო წინა ისტორიული ვითარება.

"ლიტერატურული საქართველოს" რედაქციამ გამომხატურებისათვის წერილი ერთდროულად გადაუგზავნა პროვკავშირულ და ტურისტულ რესპუბლიკურ საბჭოებს, რომელთა მიერ გამოყოფილმა კომისიამ საკითხის აღგილზე შესწავლით პირველი რიგის ღონისძიებად დასახა ორმოცდაათაღგილიანი ტურისტული ბანის გახსნა მალთაყვაში. მალე იგი ფინური საბლების მშენებლობის ბაზაზე 500 ადგილიანად იქცა. გაცხოველდა ინტერესი და აღტაცება მალთაყვისაკენ. ხუთი წლის შემდეგ იმავე გაზეთის ფურცლებზე მე უკვე საფუძველი მქონდა ვრცელი ნარკვევი დამებეჭდა სათაურით "მალთაყვის პირიზონტები" ("ლიტ.საქ.", 1971, №2), რომელშიც ასახული იყო პირველი წერილის გამოქვეყნებიდან მალთაყვის განვითარებისა და პოპულარიზებისათვის მომხდარი რადიკალური ცვლილებები.

აი, ამ საერთო კომპლექსურ ღონისძიებათა ერთ-ერთი გამოძახილი იყო მეუღეებთა დასასვენებელი სახლის მოწყობაც და ზაფხულობით ამ სახლში ჩენი დასვენებაც. რაც შეეხება ბატონ ილიას, იგი ფოთის საარჩევნო ოლქიდან საკავშირო უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად იყო არჩეული და ბშირად უბღებოდა ფოთში ჩასვლა. იმ წელს, რაკი შედარებით ტურბაზასთან უკეთ იყო კეთილმოწყობილი მეუღეებთა სახლი, აქ მოუსურვებია რამდენიმე დღით შეჩერება, რაც თავისთავად მალთაყვისათვის დიდ საავტორიტეტო "განმად" ითვლებოდა. ასეთი იყო შეხვედრის შემთხვევითობის არსი.

1. ციხელი - ბიბიჯანა ჩუჩუბი, სხვადასხვა ვადაში. ყველა სხვადასხვა თანამშრომელი იმხანის ვადაში მხოლოდ ვადაში, ყველა იყო მალთაყვისათვის და ვადაში ყველა ვადაში ვადაში მალთაყვისათვის სხვადასხვა სახის ვადაში სხვადასხვა ვადაში ვადაში.

მეფეებზეთა სახლის მეორე სართულზე მარცხენა განაპირას ოთხი ოთახი ბატონ ილიას ეკავა, მარჯვენა განაპირა ოთახში მე ვცხოვრობდი. სახლს გრძელი, ფართო აივანი აქონდა. აივანზე გამოსტანულ საწერ მაგიდას აკაციის ჩრდილი და ფოთლოვანი ტოტები "ამშვენებდა". ბატონი ილია დილაადრინად იწყებდა ამ მაგიდასთან მუშაობას და, მიუხედავად ეზოში მეფეებზეთა მოწოდებული ყაყანიასა, სანამ დალღას არ იგრძნობდა, თავს მაღლა არ წევდა. წერდა, წერდა, წერდა. წიგნები გვერდით ელაგა. ერთ ხანს სულ მარტო იყო. მეორე, ცოტა ხნით, ორი მოზრდილი შვილიშვილი ჩამოუვიდა, ორივე ვაჟი. ერთი სკოლის დამამთავრებელი კლასის მოსწავლე, მეორე, მგონი, პირველი კურსის სტუდენტი იყო. საჭმელ-სასმელი ქუთაისიდან კვირაში ორ-სამჯერ ავტომანქანით ჩამოაქონდა ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის დაუსწრებელი განყოფილების პრინციპლის, გვარად კორძაძეს, მაღალ, ტანმსხვილი კაცს, რომელთანაც, ეტყობოდა, ბატონ ილიას ახლო ურთიერთობა აქონდა. მე ტურბაზაში დავდიოდი სასაუბროდ. ხანდახან, კობეებზე ასვლის თუ ჩასვლის დროს რომ დამინახავდა, თავისთან მიხმობდა და მაიბულებდა მასთან. მესაძილა: ზოგჯერ ნარდს გამოიტანდა და ერთობოდა ჩემთან თამაშით.

ერთხელ სათვალე ოთახში დამჩვენდა და მის მისატანად რომ წამოვდექი, მითხრა:

- რად გინდა სათვალე, გააგორე კამათელი, მე ვეტყვი და შენ ქვეში დააღაგე. დროს რუ დავკარგავთ, კარგი გრილი ნიავი აქრის. სასიამოვნოა კამათლის გაგორება.

- კარგი, ბატონო, მაგრამ თქვენ შეწუხდებით.

- არა უშავს, თამაშის სიამოვნება გამოისყიდის შეწუხებას.

ვაგორებ კამათელს, ბატონი ილია მკარნახობს, მე ქვეშ ვაღაგებ. მოვიგე პირველი პარტია. მოვიგე მეორეც. და მესამე რომ უნდა დაგვიწყოს, შევატყვი, წინანდელ ხასიათზე აღარ იყო.

- ისე, უსათვალუდაც კარგად რომ აგორებ, ესაა მთავარი, თორემ მე კარნახში შევდომა არ მომიღის. - თქვა შეღონებული თუ შეწუხებული

ხინთა

- მე, ბატონო ილია, ზადრაკს უფრო ვეჭიანები, ვიდრე ნარდს. მე ვაგორებ, თქვენ მკარნახობთ ხან ლუშაშს, ხან ლუბეშს. დალაგებაში არც მე მონდის შეცდომა. ახლა ვეცდები შეცდომით დავალაგო.

- კარგი, კარგი. ახლა გაგორება ჩენია. და ამ გაგორებას მოგება მოყვება. თქვენ ვერ წარმოიდგენთ უცებ როგორ გახალისდა, გამოცვალა ეს ვიენა კაცი. ადამიანის ბუნება, როგორი დიდიც და პატარაც არ უნდა იყოს, ნიუანსებითაა სავსე. რაც ზედაპირზე არ ჩანს, დეტალში ვლინდება.

ზღვისპირა პლაჟზე სალამოობით გავდიოდით. ერთობოდა ზღვიდან ამოსვლის და შემშრალების შემდეგ თბილ ქვიშაში კოჭრიალით. მუხლებზე და შიშველ ფეხებზე ბლამალ შემოიყრიდა და ნეპივრობდა. სულ სამი ასეთი სალამო გავატარეთ ერთად.

შტრიხები პირველი სალამოს საუბრებიდან:

- რა მიხდოდა ვარნაში, როცა ამგვარი ქვიშაიანი პლაჟი, სუფთა ნაპირი და გრილი ნიავი შეზავებულია ბულგარეთის არც ერთ საზღვაო კურორტზე არ არსებობს. რაც აქა ვარ, თავის ტკივილები გამიქრება. ნაყოფიერად ვმუშაობ. მოხიბლული ვარ პირდაპირ. - თქვა ბატონმა ილიამ.

მე ჩემი ავადმყოფობის ისტორია მოვუყვები. ვაჩვენე ის ადგილი პლაჟზე, სადაც საათონით ალუმინის საკრეც ლოგინზე ვიწექი მოხუცი დედის მეთვალყურეობით. - მეექვსე წელია, რაც აქ დავდივარ, - უფრო დავაკონკრეტებ საუბრის თემა, - ჩამოვდივარ დადლილი და გააკაყებული ვბრუნდები. აქ მოხასვლელი გზა, ახლა რომ მოკარწყლულია, ფეხით მოსიარულეთათვის გაუვალი იყო. აი, ტურბაზის იმ ლობემდე წყალი უნდა გადაგვევარა. ქალაქის ხელმძღვანელობისათვის მე საცდელი კურდღელი აღმოვჩინდი. ჩემს გამოკეთებაში დაინახეს მალთაყვის სარგებლიანობა და სიკეთე. ორი წელია, რაც ეს გზა გააკეთეს, საჩრდილობლები, კარვები, ფიცრის გრძელი სკამები დადგეს. ნელ-ნელა წავა კეთილმოწყობა.

- ჩვენი საერთო უბედურება საკუთარი სიმდიდრის დაუფასებლობა

და გამოუყენებლობაა. შორეულ პორიზონტებს უფრო მივსდევთ, ვიდრე ახლობედ ბოძვებს. მათემატიკური სიზუსტე და თანმიმდევრობა გვაკლია.

- დასაბამიდან რა უფრო სჭარბობდა საქართველოში, ბატონო ილია, მათემატიკური მიღწეკლება თუ პოეტური ნიჭი?

- რასაკვირველია, პოეტური. აქედანაა ხურთამიძის ძეგლების მეტი სიღაღე და სიღამაზე, ვიდრე საკუთარი კარ-მიღამოსი. ევროპაში ვერ ნახავ ეზოს, ბაღნარს არ პგავდეს. გაივლი ჩვენს სოფლებში და ზოგან ჭიშკარიც კი მიწვეულია. ჩვენს ზუნებაში თავიდან ინდივიდუალიზმი კოლექტივიზმის ჩრდილქვეშ დვივდებოდა. ეს იმიტომ, რომ გარეშე მჭრებს მუდამ გაერთიანებული ძალით ეგებობოდა.

- ამ შემთხვევაში ჩვენთან, აღბათ, კომუნისტური იდეალი უფრო მთერგო კოლექტივიზმის პრინციპს და სწრაფადაც ავითვისეთ, მაგრამ ბოლო წლებში უკუღობადი პროცესი ასევე სწრაფად ვითარდება.

- რა გაქვთ მხედველობაში?

- პირველ რიგში მეჭრთამეობა. აქ, ამ პლახზე, თბილისიდან ჩამოსული სტუდენტი ახალგაზრდებისაგან რას არ გაიგონებ. წევხარ ქვიშაზე, არავინ არ იცის, ვინ ხარ. ისინი ურთმანეთს გულახდილად უზიარებენ განიცდების განცდებს, ასახელებენ გვარებს, ჩვენს ნაცნობ კოლეგებს, უნივერსიტეტის სახელს დაფში სვრიან. სიმართლე აქ - ქვიშაში იმარხება, იქ - ბოროტება პყვავის. რადიკალური ამოკვეთა არ ხდება.

- მეჭრთამეობა ბოლო წლების გლობალური მოვლენაა და მარტო ჩვენი უნივერსიტეტი მას რადიკალურად ვერ შეეებრბოლება.

- მან, რა შეაჩერებს საზოგადოების ზნეობრივ გაბრწუნას?

- მხოლოდ გლობალურად ზემოლან ძირისძირამდე რადიკალური ერთობლივი მოქმედება. მაგრამ ზემო ფენებში ამამზე ფიქტი გამორიცხულია. ხომ გაგიგონია - თევზი თავიდან ყარსო...

შტრიხები მეორე საღამოს საუბრებიდან:

- მაშ, მალთაყვის მზის მცხუნვარებამ დექსების წერაც დაგაწყე-

ბინა, სიჭაბუკე გაგახსენა, არა? - თქვა ბატონმა ილიამ.

- ლექსებს სიჭაბუკეში თქვენც წერდით, ალბათ.

- კი, მოწაფეობის დროიდან.

- აქვეყნებდით?

- არასოდეს. იმ დონემდე არ აღიოდა და მათემატიკას გავყევი.

როგორ მთავრდება ბოლო სტროფი? წუხელ ვიხსენებდი. აი, მაგალითად: მალთაყვის მზეც, ყოველ დღით, როს სხივებს პფენ ველად. უძღური და ფერმიხდილი შენგან ვითხოვ შველას. დასაწყისი ასე არ არის? გულთ არის ნათქვამი, უბრალოდ და მომეწონა.

- გუშინ იმ წლის ამბავს გიყვებოდით და იმიტომ ვთქვი, თორემ რა მოსატანი იყო.

- ბოლო, ბოლო სტროფი მიტარი.

- თუ ლავფარე შენი ვალი, მაშინ მკითხე: - ვინ ხარ? და აქ ჩემი ნატერფალი შემინახე დიდხანს.

- ხომ გითხარი, კარგია. ვალის ლავფარვაში რას გულისხმობ. მალ-თაყვის მზეს უძღვნი ლექსს და მზეს რით გადაუხდი ვალს?

- მარტივად. მალთაყვა ფოთის შემადგენელი ნაწილია. როცა აქ ოთხი თვე ვმკურნალობდი, რადიოგადაცემების მოსმენისას ჩემი ყურად-ღება მიიქცია თბილისზე, ქუთაისზე და სოხუმზე შექმნილია სიმღერებ-მა. შური გამიჩნდა, ფოთზეც იყო სიმღერა, მაგრამ ვგრძობდი, მისი მომავალი მშვენიერება-მალთაყვა აუცილებლად უნდა შესულიყო სიმღერის ერთ-ერთ კომპონენტად, როგორც თანამედროვე ფოთისადვის განსაკუთ-რებულად ნიშნული. აი, ამ იდეამ დროებით კვლავ დამაბრუნა სიჭა-ბუკის დროინდელ პოეტურ გატაცებასთან.

- ლექსი დაწერე, მაგრამ სიმღერა?

- სიმღერისადვის მელოდიური მოტივის შექმნა ვთხოვე ცნობილ კომ-პოზიტორს, შოთა ჯოჯუას. მან 1967 წელს მართლაც დაწერა ფოთისადმი პატივისცემით მუსიკალური ნაწარმოები. იგი პირველად შეასრულა ფო-თის კულტურის სახლთან არსებულმა ვოკალურმა ანსამბლმა არჩილ ხო-რავას ხელმძღვანელობით. საქართველოს რადიოს მუსიკალურ გადაცემათა

რედაქციამ არაერთხელ გადასცა ეს სიმღერა ეთერში. ფირი სარუქრად გადავეცი ფოთის რადიოგადაცემათა რედაქციას და იქ ინახება. ქალაქში რამდენიმეჯერ გადაიცა კიდევ. აი, ამით გამოვხატე მალთაყვის ვალის დაფარვა.

- ძალიან საინტერესო პატრიოტული მაგალითია. ლექსი თუ გახსოვს, მთლიანად ან ნაწყვეტში. სხვა რომ არ იყოს, ფოთელების დეპუტატი ვარ და უნდა ვიყო ასეთი კულტურული წამოწყების საქმის კურსში.

- ყოველთვის ვემალეზოდი საკუთარი ლექსის ვინმესთან წაკითხვას. ახლა თქვენს რექტორობას დეპუტატობა დაემატა და ოფიციალურობა ორმაგი გახდა. სხვა რა გზა მაქვს. მაგრამ წინდაწინ თავი უნდა დავიზღვევო მოსალოდნელი დაწუნებისაგან. სიმღერაში მუსიკის ავტორია უფროსი პატივდებული, ვიდრე ტექსტის. ეს ტექსტი შეფარდებულია მუსიკოსის სიმღერის მოტივთან.

- აქ ყიური არ გვყავს და არც სიმღერას ვისმენთ. ზღვისპირზე თავშესაქცევად სიმღერის ტექსტიც საკმარისია.

- კი ბატონო.

სიმღერა ფოთზე

სადაც რიონს ზღვა იხუტებს
ღურჯ ტალღების ნარნარებით,
იქ ახალი გაჩნდა მხარე,
მოღი, გული გაიხარე,
ნახე ფოთის ბაღნარები!
ეს ქალაქი ძველთაძველი
საქართველოს ვიშკარია.
მის ახალ და ნათელ გზებზე
მეღვას კვალს სანთლით ვეძებ,
დავდივარ და მიხარია!
ნავსადგურთან თეძრ თოლიას,
ვით პეპელას, გინდა სღო.

აქ გიტაცებს ყველაფერი,
მაგრამ ზღვიდან მონაბერი
სულ სხვა არის მაინც სოი!
შენს სიყვარულს შეგვეღვი,
ამ მალთაყვას კი - ვერაო.
აშენდება, დამშვენდება,
მალე წალკოტი გახდება
ჩემი ფოთის რივერაო.

ეს ქალაქი ძველთაძველი
საქართველოს ვიშკარია.
მის ახალ და ნათელ გზებზე
სიჭაბუკის ღანღებს ვეძებ,
დავდივარ და მიხარია!

- კონსტანტინეს რვატომეულის განხილვა რომ გქონდათ, თქვენი

მოხსენების თემა რა იყო მაშინ?

- კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტიკა.

- ახლა გამახსენდა, გვერდით მეჯღა პრეზიდუმის მაგიდასთან და ჩამილაპარაკა, დღემდე არავის განუხილავს ჩემი პუბლიცისტური წერილები, ამ კაცმა პოეტურად გადმომიღაგა, ლექსებს ხომ არ წერდა, თუ იცით. თქვენ ყველა მონაცემი გქონიათ ამ მიმართულებით და არ ნანობთ?

- თუ ბატონმა კონსტანტინემ ჩემ მოხსენებაში პოეტური ელემენტები შენიშნა, სანანებელი არაფერი მაქვს. პირიქით - სტიმულის მომცემია ჩემი გეზის გასაგრძელებლად.

- რაში გამოიხატება ეს გეზი?

- დაწყებული მეთოლიკური სახელმძღვანელოდან ყველა მეცნიერულ-კრიტიკულ ნაშრომში მეტნაკლებად ვცდილობ შევიტანო რაღაც პოეტური ფრაზა, ლოგიკური აზროვნება შევაფერადო პოეტობირებული საღებავით. ერთმა უგუნურმა დამიწერა გამკლავად - დახეთ, სახელმძღვანელოს პოეტიზაციას ახდენსო. ის კი არ იცოდა, ამ შემთხვევაში ვახტანგ კოტეტიშვილის ქართული ლიტერატურის ისტორიის სტილობრივი ხაზიდან ამოვდიოდი. ამაში ვხარჯავ ჩემს პოეტურ პოტენციალს.

- ეს მეცნიერისათვის დიდი პრიმატია.

- ლოგიკურობისა და ემოციურობის პარმონიზებისაკენ სწრაფვა ჩვენთვის თანამედროვეობიდან მომავლისკენ მიმართული გარღვეული გზაა. ეს ჩემი ფარული რწმენაა და მხოლოდ თქვენთან ვამხეჯ ამ მრწამსის საიდუმლოს.

- მალთაყვის პლაჟი იყოს ჩვენი საიდუმლოს მფლობელი და შემინაველი, ა, ასე. - თქვა ბატონმა ილიამ გაღიმებით და, ვითომდა ფიცის ნიშნად, შიშველი ფეხებით ქვიშა დატკეპნა...

შტრიხები მესამე საღამოს საუბრებიდან: ვღგავართ კარვის კიდე-თან ჯოხებზე დაჭრდნობით.

- არ დამავიწყდეს, 24 ივლისს, საზღვაო ფლოტის სადღესასწაულო ზეიმი პქონიათ. აღმირაღმა აღიუტანტი გამომიგზავნა. უნდა ვეწვიოთ.

მანქანა მოგვაკითხავს დილის ათ საათზე. მზად იყავი.

- მე რა საჭირო ვარ, ბატონო ილია, თქვენ უნდა ეწვიოთ როგორც საპატიო სტუმარი.

- არა. ერთ სახლში ვცხოვრობთ, ერთად ვმუშაობთ, სტუმრალაც ერთად უნდა ვიყოთ.

- წინანდელ აღმირალს ვიცნობდი. საბჭოთა კავშირის გმირი იყო - პახალშჩიკი. ყოველ დღით აქ, პლატზე, 6 საათზე მანქანით მოდიოდა, გაიხდიდა და ტრუსის ამირა დარბოდა აქედან ეგერ, ე, გრეიფრუტის მეურნეობის საზღვრამდე. რვაზე, როგორც წესი, მიდიოდა.

- ახლა, მგონი, სხვა არის. არჩევნების დროს გამაცნეს. ჯარში გამსახურია? - მკითხა უცებ.

- მთელი ომის პერიოდი. ასეულის მეფაური ვიყავი უფროსი ლეიტენანტის ჩინით. ბრეჟნევიმა გაიხსენა ომის ოცი წლისთავი და რაღაც მე-მუარების წერა დაიწყო მარშლებმა და გენერლებმა.

- არა. ომში ჩვენი გამარჯვების დავიწყება არ მოხდება. მთელი მსოფლიო ამაცობს საბჭოთა ჯარის უძღველობით. რომელ მარშრუტსა და განედებზე ხარ ნამყოფი.

- ომის დროს?

- არა. ახლა, მიმოსვლა რომ დაიწყო მერე.

ჯობი მოვიმარჯვე და ქვიშაში ყვარყვარესავით დავიწყე მარშრუტის ხაზების გავლება: თბილისი-მოსკოვი, მოსკოვი-თბილისი, თბილისი-ფოთი, ფოთი-სუფსა-სამტრედიო-თბილისი, თბილისი...

- მთავა, ნუ ხაზავ, მე ვეკითხები უცხოეთის რომელ ქვეყანაში ხარ ნამყოფი.

- არცერთში. - ვუპასუხე.

- როგორ. ჩვენთან ხომ არსებობს უცხოეთთან ურთიერთობის განყოფილება, ხელს გიშლიდნენ? ჩავალ თუ არა, გამოვიძახებ მის გამგეს. ეს როგორ მოხდა, ამდენ ხანს დარჩი ტურისტული მოგზაურობის გარეშე? - სერიოზულად, გულმოსვლით, ცოტა აღშფოთებით დაპარაკობდა ბატონი

ილია. მე გამეცინა.

- ჯერ ერთი, ბატონო ილია, გულით ავადმყოფი ვარ და ვერიდები. ამიტომ უცხოეთის განყოფილება არაფერ შუაშია. მეორე - ტურისტული მოგზაურობისათვის საამისო ფული არ მრჩება. და მესამე - რატომღაც არ მიზიდავს. ამბობენ, სამოთხეს ჰგავს იქაურობაო. არ მინდა გული ავიყარო სამშობლოზე, საქართველოზე, გაორებული კაცის ნიღბით ვიარო.

- შეხედულება კი მართლა შეგეცვლება და თქვენ საღვთო მართალი უნდა იყოთ...

... 24 ივლისს ნაბადის ყურეში საზღვაო ფლოტის ზეიმის დამთავრების შემდეგ მეთაურთა ბანკეტზე ბატონმა ილიამ მოკლე სიტყვით მიმართა მეზღვაურებს:

- ის, რაც დღეს ჩვენ ვნახეთ, თქვენი მაღალი პატრიოტიზმის, მკაცრი სამხედრო დისციპლინის, ორგანიზებულობის, საბრძოლო ტექნიკის და შეიარაღების ოსტატური გამოყენების საუცხოო ნიმუში იყო. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მრავალათასიანი კოლექტივის სახელით გილოცავთ თქვენს ბრწყინვალე დღესასწაულს, გისურვებთ წარმატებების შენარჩუნებით, წარსული დიდების განმტკიცებით ახალ მიღწევებს თქვენი მეომრული ფიცის, ჩვენი დიდი ქვეყნის ინტერესების დაცვის სადარაჯოზე...

წასვლის დღებზე წინასწარ არ გვქონია ლაპარაკი. ამიტომ იქით-იქით ვდებდი კოლხური მოვალეობის მოხდას. მაგრამ როცა გ. ჭილაშვილის დეპეშა მიიღო და თხოვდა ჩამობრძანებას, გარღვეული გახდა, რომ ბატონი ილია, 30 ივლისს უნდა გამგზავრებულყო. ერთი დღით ადრე, 29 ივლისისათვის, სადილად დავპატიჟე ქალაქის ყველაზე გამორჩეულ რესტორან "ფაზისში", რიონის ნაპირას. სხვა სხვაა, ღმში ჩახარშული სულუგუნით გაკეთებული ელარჯი მაინც ჩვენებური სუფრის თავისებური კოლორიტია. მარტო ხომ არ დავჯდებოდით! გარემოებათა გათვალისწინებით სუფრა 10-15 კაცზე იყო გაანგარიშებული. ყველა ატრიბუტის ჩათ-

ვლით ფული წინასწარ გადავიხადე და გულარხეინად მეორე დღის კარგ ამინდზე ვოცნებობდი. დამპირდნენ, მანქანას გამოგზავნიდნენ აქეთ- იქით სამგზავროდ.

29 ივლისის დღიდან ისევ თავის საწერ მაგიდასთან აივანზე მუშაობას განაგრძობდა. პირველი საათი სრულდებოდა. უცებ წამოდგა მაგიდიდან, მსრები და ხელეში შეათანაშა დაღლილობის განსაქარვებლად, ჩემი თვახისკენ წამოვიდა და აივნიდან ჩემ შემოკავებულ ეზოს გადახედა, თაქოს პირველად შეენიშნოს.

- ჩვენ რომელ საათზე უნდა ვიყოთ ქალაქში? როგორ დავთქვიო გუშინ? - მკითხა დაფიქრებით.

- თბზე, ბატონო ილია, სადაცაა მანქანა მოვა, გზისკენ მივირავს თვალი.

- წავკისმა ჩვენთან რატომ არ აიღე ნაკვეთი, ასე შორიდან ნარგავებზე დარდი დაზე არ გაწუხებს? მე ჩემი ხელით დარგულის ერთი ტოტიც რომ მოტეხილი დამხვდეს, აღბათ...

- ტოტიც მხვდება მოტეხილი და ძირიანად ამოგდებულაც. - შევაწყვეტინე პასუხად სიტყვის გაგრძელება ბატონ ილიას, - კოლეები ხომ ძიღს ნიკარგავენ, მაგრამ მაინც მინდა როგორმე დავამთავრო და შიგ შევიღე. ეს პირველი სიმბოლური სააგარაკო სახლი იქნება მალთაყვაში, პირადი მაგალითის პირველი ნიმუში. ჩემი ერთადერთი მიზანია მისი სახელის განდილება ჩემებრ ავადმყოფთა და ბავშვთა ჯანმრთელობისათვის. ზედიზედ შარშან და შარშანწინ გამოსული სამი წიგნის ფული არ ეყო. ახლა "მერანში" გამოდის ერთი წიგნი და იმიო, მგონი, უნდა დავასრულო.

- პოდა, გადავლოთ სადილი შემდეგი ჩამოსვლისათვის. - მომიტრა უცებ სიტყვა ბატონმა ილიამ.

- შეკვეთა მიცემული მაქვს. ქალაქის ხელმძღვანელობიდან იქ შეიკრიბებიან. თქვენ, ბატონო ილია, რამდენიმეჯერ დამპატიყეთ, მე

დავითანძვეთ იმი მივლით, რომ საშუალება მიმიცემოდა ჩვენებური აღად-
წესით სამაგისტრო პატივისცემა გამომეხატა. ეს ძალიან უხერხულ მღგო-
მარეობაში ჩავვაგდებს ორივეს და...

- არა, ასე შირს აღად-წესების გახსენებოსკენ ნუ წავალთ. ჩვენ
ორივენი სტუმრები ვართ აქ და ისე უნდა ვიქცეოდეთ ერთმანეთს, როგორც
სტუმარი სტუმარს და არა მასპინძელი-სტუმარს. მაგრამ რაკ აღად-წეს-
ზე მიდგა საქმე, ა, ავტო შენი ღობორე, შენი ეზო, რა სჯობია აქ დაჯ-
ღობას. დაღლოთ ზარეი ღობორე მამაპაპურად.

იმდენად მოღლოდრად და იმდენად გულწრფელად იყო ნათქვამი ეს
სიტყვები, კინაღამ სოსხლი ჩამეცვა. დაუმთავრებელი სამუშაოებით აყ-
რდი-დაყრილი ფიცრები, გადაუხურავი კედლები, აგურის და ცემენტის
გროვა, ერთი სიტყვით, სრულიად მოუწყობელი და შეუფერებელი. თან შვი-
დი კლამეტრით დაშორებულ ქალაქიდან ათასგვარი სახეობით გამზადებუ-
ლი სუფრის მოტანა არ გინდა? შენატყო ნერვიულობა თუ არა, გაეცინა,
მხარზე ხელი დამსდო და მიხარა:

- რაკ შევეცოდა მიცემული გაქვს, ახლა შენ წამოწევი ლოგინზე, მე
დავრეკავ და ერთ საათში აქ გარბდება ყველაფერი.

- მაგიდა? სკამი? ბატონი ილია, ნუ ვიზამთ ამას, წავილეთ იქ,
კულტურულად, გვერდულად ვისადილოთ. - ხვეწინასავით გამომდიოდა.

- ჰე, შენი არ მიკვირს? ელარჯს არ დავტოვებ უკმელად. მაგიდასაც
გავაწყობთ და სკამებსაც. ფერების მეტი რა ყრია ეზოში. ფუბე უნდა
დაელოდოთ აქ და არა იქ. მერე როგორი ფუბე - სიმბოლური, სამაგალითო.
- თქვა ეს და შელაპარაკების ყველა ზღვარი უკვე ამოწურული იყო.

... თბ საათზე მიმავალი სააგარაკო ბინის კედლებს შიგნით ფიც-
რების მაგიდაზე სუფრა გაშლილი იყო. ფერების სკამზე ყველანი მოვკა-
ლადიდა: ქალაქკომიდან ორი მდივანი იყო - მამინდელი რიგით მეორე და
მესამე. ტურბაზის დირექტორს სუფრის გადასაფარებლები და საღვთეები
თან წამოიღო. ჩემი ახლობლებით და სტუმრებთანად ორმეტი კაცი იჯდა.

მოგვარებული იყო განათების საქმეც. ღვინო, ღვინოთი, ბორჯომი ჭის წყლით ცივდებოდა... ღვინის თერმეტი საათამდე ვსაუბრობდით, ვიღებდით, ვქეიფობდით.

ყოველგვარ კომფორტს მოკლებულ ამ პრიმიტიულ სუფრაზე ბატონი ილია ვეკუა იჯდა არა აკადემიკოსობით, რექტორობით და დეპუტატობით გაღატაკებული, გაამაყებული და ცხვირბაზუხებული უკარება ვინმე, არამედ ძველებური ადათ-წესების, ჩვეულებების და ტრადიციების დამცველი და გამგრძელებელი, ადამიანი, მოქალაქე, პიროვნება, რომელიც თავის ღირსებებს მათემატიკურ თეორემებზე კი არ აფუძნებდა, პირიქით მისი ყოველი თეორემა ამ ღირსებებიდან იყრიდა ყლორტებს. იგი მყარად იდგა მშობლიური მიწის ფესვებზე, როგორც ანთეოსი და ეს ძალას აძლევდა გადაეტანა დევნა-შევიწროების, საქართველოდან რუსეთში გადახვეწის მძიმე განსაცდელი, კვლავ დაბრუნებოდა საყვარელ სამშობლოს.

- ციმბირის მხარეში ხრუშჩოვის მოგზაურობის დროს, - ყვებოდა ბატონი ილია ერთ ეპიზოდს იმ პერიოდის ცხოვრებიდან, - დამირეკეს ციმბირის აკადემიიდან, თქვენთან პირველი აპირებს შემოვლას, მზად იყავით. მართლაც, რამდენიმე საათის შემდეგ მანქანებით შემოგრიალდნენ უნივერსიტეტის განიერ ეზოში. მე ჩემი კოლეგებით შესასვლელი კარების წინ, კიბის თავთან დავხვდი. წინ ხრუშჩოვი მოდის, უკან - ელიტა. მას თურმე ვერ წარმოედგინა, თუ რუსეთის ასეთ შორეულ მხარეში, ისეთ სასწავლო დაწესებულებაში, როგორც ახალდაარსებული ნოვოსიბირსკის უნივერსიტეტი იყო, რექტორად ქართველი დახვდებოდა. აკი საქვეყნოდ განაცხადა - კრემლში ამიერიდან "კაცოს" გაგონება არ მოხდებაო. ეს ნიშნავდა ყველა დვალსაჩინო ადგილებიდან ქართველთა განდევნას. ეს პროცესი დაწყებული იყო. წარმადგინეს როგორც რექტორი, უხხრეს ჩემი გვარი.

- როგორ როგორ, რა გვარი? განიმეორეთ, - მკითხა ჩაციებით.

- ვეკუა, - ვუპასუხე. წელამდე მწვდებოდა, ტანდაბალი იყო. მე მაღლიდან დავცქეროდი, ის ქვემოდან მომჩერებოდა. ამან მთლად გააგიჟა. მიუბრუნდა სამხარეთ კომიტეტის მდივანს და ისტერიკულად ყვირილი დაუწყო.

- ისევ "კაცო"! საიდან მონახეთ და მოიყვანეთ აქ ამ სიმაღლის ზორზობა "კაცო". "კაცო", "კაცო". არ დავინახო მაგათი ჭაჭანება. არ არის საჭირო შესვლა. საკმარისია, რაც ვნახე. - თქვა ეს გაცხარებით და დაბრუნება მოინდომა. რა არ ელაპარაკენ, რა არ უთხრეს, მაგრამ არ გაჩერდა. მაღლობელი იმით ვარ, რომ არ ჩამოსულიყო, კიდეც ღიბანს მომიწევდა ციმბირში გაჩერება. ის კი მოხსნეს, მაგრამ მე უკვე ბარგი შეკრული მქონდა. საქართველოდან დეპეშას ველოდებოდი. რა სჯობია საქართველოში ყოფნას. - დაასრულა თავისი მოგონება ბატონმა ილიამ.

1971 წლის ~~სექტემბრის~~ ბოლოს რექტორის გამოძახებით მისმა თანაშემწემ წინასწარ გამაფრთხილა - უარი არ უთხრა, ეწყინებაო. რაზე მეძახოდა, არ ვიცოდი. ამ დროს ბარის ხმაც გაისმა - შედი, გელოდება, არავის შევეუშვებ. მართლაც არავინ შემოსულა. კარგა ხანს დავრჩი. მაღთაყვასი ყოფნის შემდეგ სალაპარაკოდ არ შემხვედრია და არც არასოდეს შევდიოდი რექტორებთან გამოძახების გარეშე. მიმიღო თბილად, მიკითხვ-მოკითხვით. შორიდან მივლიდა, ვატყობდი.

- ამ რამდენიმე ხნის წინათ დავით კობიძე იყო ჩემთან და მიაბო ფილოლოგიის სამეცნიერო საბჭოზე ერთი დისერტაციის დაცვის უცნაური ეპიზოდის შესახებ.

- ჩემზე საჩივარია რაიმე შემოსული? - ვკითხე გაოცებით.

- არა. - თქვა ბატონმა ილიამ და დაიწყო დავით კობიძის ნაამბობის გადმოცემა, რაც შეიძლება დაწვრილებით. მეც ნაამბობის ნაამბობს გადმოგცემთ, რაც შეიძლება შემოკლებით.

- დისერტანტს ოთხი ოპონენტი ჰყავდაო, მითხრა. განვეწყეთ, დადებითი ხმის მისაცემად. თქვენ თურმე ჯერ ორიოდ შეკითხვა დაგის-

ვამს დარბაზიდან დისერტანტიისათვის და მისი მოკუგუნე ხმა უმაღლ მოდულ-
დუნეს დაემსგავსათ. მერე, - განაგრძობდა ბატონი დავითი ამბის თხრო-
ბას, - გამოვიდა არაოფიციალური ოპონენტის როლში და გაგვაოცა ყველა.
ზეპირად, რაიმე მასალის მოშველიების გარეშე, დამაჯერებლად ქვაქვაზე
დაადგულა, არარაობად აქცია დისერტაცია. ნუ შევეცდებით ჩავიხედოთ დი-
სერტანტის მეცნიერული კვლევის ვიწრო თუ ფართო ლაბორინთებში, აქ სა-
ერთოდ არავითარი ლაბორინთი არ არსებობს იმიტომ, რომ არა აქვს ის
სიღრმე, რომელზედაც შესაძლებელია რაიმეს ლაბორინთი წარმოიშვას. -
თქვა ეს და შეგვაჭრიალა უარყოფითობისკენ. მონუსხულებივით ვუსმენ-
დით. მერე წუთით შეჩერდა და ჩვენი, საბჭოს წევრების, მისამართით
თქვა:

- დაცვის დღევანდელი დღე შემთხვევით არ არის შერჩეული. ხვალ
პირველი მაისია - საზეიმო-სადღესასწაულო დღე. დისერტანტი ნამუშევრა-
რია განათლების სისტემის ხაზით. მართალია, როგორც დაინახეთ, მისი
ნაშრომი ღირსი არ არის საძიებელი სალოქტორო ხარისხის მიკუთვნების,
ვაკი არაფრით არ დაამტკიცებს თარგმნის გარეშე, ხოლო თარგმანი უნი-
ვერსიტეტს სახელს გაუტებს. ამიტომ უპირველესად ვთხოვთ დისერტანტს
ვაკში მასალების გაგზავნისას გააკეთდეს შობილოს ნაშრომი¹. ხოლო საბჭოს
წევრებს ვთხოვთ ანგარიში გაუწიონ დისერტანტის დაყინებით სურვილს
და ფრთა შევასხათ მის ოცნებას, რათა კმაყოფილი შეხვდეს ხვალინდელ
დღესასწაულს. მე პირველი ვაძლევ ხმას საჯაროდ და თქვენც მოგიწოდებთ
ასე მოიქცეთ. და ისევ შევჭრიალდით დადებითობისაკენო. ასე გვაჭრი-
ალა წალბა-უკვლბაო. ყვებოლა ამ ამბავს ბატონი დავითი და ბევრი მა-
ცინა. მე ახლა შეიძლება მძლად ისე ვერ ვადმოგვევით, როგორც პყვებო-
ლა, მაგრამ დაახლოებით მგონი ასე უნდა ყოფილიყო. მართალია? ასე
იყო? - მკითხა პოლსო.

- ბატონი დავით კობიძე ირანული ფილოლოგიის დიდი სპეციალისტია
და სიუჟეტის გადმოცემაში არ შეცდებოდა. ძირითადი ჩონჩხი სწორია.
ნამეტანი გახშირდა უმდაბლესი დონის დისერტაციები, პირდაპირ აუტანე-

1 გასული წლების 31-ე უშვსუ № 352-ე პიარის თ. დამუშავდა
ჩვენი საჭოს 1971-ელ 30-დღიოს უკანუვიტორი.

ლი ხდება. მაგრამ ამ არასასიამოვნო ამბავს რატომ მახსენებთ? რას-
თან დაკავშირებით? - ვუპასუხე მოკრძალებით.

- მე მჭირდება თქვენი პირუთვნელი სიტყვა ერთ ღისერტაციაზე და
ძალიან გთხოვთ უარი არ მითხრათ.

- ვინ გყავთ მხედველობაში? ბატონო ილია, იქნებ ვიცნობ. მაშინ
უფრო გამიადვილდება თქვენი თხოვნის შესრულება.

- ვინდა, თქვენივე საბჭოზე ჩავარდნილი სალოქტორო ღისერტაცია
კონსტანტინე გამსახურდიაზე. მირეკავს გამუდმებით.

როგორც კი დაასახელა თემა, მაშინვე ნემსნაჩხვლეტივით წამოვხტი
და სიტყვა-სიტყვით მოვახსენე ბატონ ილიას:

- ჩვენ საბჭოზე იმ ღისერტაციის განმეორებით დაცვა ასე მოკლე
დროში, გადაკეთების და გადამუშავების გარეშე, რანაირად შეიძლება.
მე თვით ვესწრებოდი დაცვას და ვიცნობ საბჭოს განწყობილებას. ახლა
როგორ შემიძლია კოლეგები გადავიკიდო და ჩაუდენელი ჩავიდინო. მირ-
ჩევნია თქვენ შემღწობდე, ვიდრე გავტებო ობიექტურობის და სამართ-
ლიანობის მრწამსი, ნდობა და პრინციპი.

- დაბრძანდით. თქვენ საბჭოზე არ მოხდება განმეორებითი დაცვა.
ეს მე გავითვალისწინე.

- აბა, როგორ, რა პირობებში.

- გამოსავალი ახლა ერთადერთია. "ვაკმა" დამიმტკიცა ჩემი მოთ-
ხოვნა. შევქმენი საუნივერსიტეტო ჰუმანიტარული დარგის საბჭო, ფილო-
ლოგიის საბჭოზე უფრო მაღალი ინსტანცია, რომლის დადგენილება დაედე-
ბა საფუძვლად ვაკის გადაწყვეტილებას, ამ საბჭოზე მოწვეული იქნები-
ან წინანდელი ოპონენტებიც. მაგრამ საუნივერსიტეტო ჰუმანიტარული
საბჭო მოისმენს მხოლოდ თქვენს ე.ი. საუნივერსიტეტო საბჭოს მიერ გა-
მოყოფილი ოფიციალური ოპონენტის რევენზიას. მე გავუწევ საბჭოს თავ-
მჯდომარეობას და როგორი დასკვნაც თქვენ გექნებათ - უარყოფითი თუ
დადებითი, ისე გადაწყდება. თქვენ სიტყვას დავემყარებთ. ეს უდიდე-

სი ნდობაც არის და, ვიცო, თქვენ უმძიმესი მდგომარეობის წინაშე გა-
ყენებთ. მაგრამ მე დამღეთ პატივა, იკისრეთ ეს საპატიო მოვალეობა
და განთავისუფლებთ რაიმე ნაკერძობისაგან.

- ბატონო ილია, ახლა ჩემთვის ყველაფერი ნათელია. თქვენ კონს-
ტანტინე გამსახურდიას გამოს მიღებართ ამგვარ არაორღინალურ ნაბიჯზე
და არა დისერტაციის საპატივცემოდ. მაგრამ უნდა შევთანხმდეთ, რომ
კ. გამსახურდია ამ შემთხვევაში დისერტაციის თემაა და სამეცნიერო ხა-
რისხი ენიჭება არა მწერალს, არამედ ამ მწერალზე დაწერილი დისერტა-
ციის ავტორს. ამ ავტორის დისერტაცია კვლავ ჩავარდება, თუ დაცვას
კვლავ დაესწრება მწერალი. ამიტომ ერთადერთ პირობას ვითხოვ თქვენ-
გან - არ მოვიდეს ბატონი კონსტანტინე დაცვაზე, დანარჩენი ვნახოთ.

- ა, ახლა კი მივაგენი მიზეზს. ნისმა დასწრებამ უარყოფითად
იმოქმედა?

- რა თქმა უნდა.

- რატომ, რა მიზეზად?

- გამოვიდა სიტყვით და ისედაც მდარე დისერტაციის ავტორს საქმე
გაუფუჭა.

- რა თქვა ისეთი?

- ლაპარაკი დაიწყო იმაზე, თუ როგორ გააწინა სილა თბილისიდან
"ზარია ვოსტოკაში" დაბეჭდილი საპასუხო წერილით ვიქტორ შკლოვსკის -
ცნობილ რუს ლიტერატურისმცოდნეს, მერე როგორ გადაიგრიბა ამ პასუხის
ძლიერმა ექიმ გრუბუნ-გუგუნით კავკასიონის მაღალი ქელი, როგორ შეუ-
ღეწა მოსკოვში შკლოვსკის კარ-ფანჯრები და, ბოლოს, როგორ მიუგრიბ-
მიუგრიბა მას ცხვირ-პირი და ორივე ყბა. არ მოეწონათ ბაქი-ბუქობა
და...

- გასაგებია. პირობას გაძღვეთ კონსტანტინე არ იქნება დაცვაზე.

- რამდენი მეძლევა დრო რეცენზიის დაწერისათვის?

- ერთი თვე გეყოფათ?

- კი.

- მამ, შევთანხმდით.

1972 წლის 13 მაისი

✓ დაინიშნა საუნივერსიტეტო საგანგებო სამეცნიერო საბჭოს პირველი და უკანასკნელი სხდომა ბატონ ილიას თავმჯდომარეობით. საკითხი დადებითად გადაწყდა. რექტორი დიდად კმაყოფილი დარჩა, მწერალიც, დისერტანტიც. ადრე შავი ხმის ზოგიერთი ფარულად მიმცემი კი ნამდვილად გამინაწყენდა. ამით მაინც გამოავლინეს თავიანთი თავი. ✓

... 1969 წლის იანვრის ბოლოს ბესარიონ ფლენტი მწერალთა სასახლის ასასვლელ კიბესთან შემხვდა და მიუხრა: - ხვალ 12 საათზე აქ იყავი, მიმღები კომისიის სხდომა გვაქვს, ეგებ დაგვცირდე და გამოგიძახოთ. ამის მოსმენა და უმაღ ვუპასუხე: - ბატონო ბესო, ახლა რაღა დროს ჩემი მიღებაა, ფეხი სიბერისკენ გადავაბიჯე-მეთქი. გაცვინა და კვლავ განიმეორა - მოდი უეჭველად. მიმღები კომისიის მდივანი მაშინ ცნობილი პოეტი ქალი მარიჯანი იყო. ერთხელ გაღიმებით შემომჩვილა: - დავიღალე შენი პირადი საქმის კარადიდან გამოტანით და კომისიაზე წარდგენით. არ ვიცი პირდაპირ, რას კეკლუცობენო. კენჭისყრამდე საკითხის განხილვა არ მიდიოდა. მიზეზი? გაგვცინებათ, მაგრამ ხანდახან სიცოცხლი შევების მომგვრელია.

ღიბანს ვიკავებდი თავს მწერალთა კავშირის მაშინდელი თავმჯდომარის ირაკლი აბაშიძის წინადადებაზე კავშირში მისაღებად განცხადების დაწერის შესახებ, 1959 წლის შემოდგომაზე კი ბოლოს მაინც შემადგენინეს პირადი საქმე. სასახლეში შესვლისას ბატონი ირაკლი შემხვდა, კიბეზე ჩამოდიოდა. უცებ შეჩერდა, შენი განცხადება და პირადი საქმე ხომ დევს მარიჯანთან - მკითხა. არაფრემთქი - ვუთხარი. წამოდი ჩემთანო. მომკიდა ხელი, შეტრიალდა და მეორე სართულზე სერგი ჭილაიას ოთახში შემიყვანა. - სანამ მე ტაშკენტიდან ჩამოვალ, იმ კომისიაში გაატარეთ აკაკი, მე რომ დაგიბარეო. კო, მაშინვე მიაგება პასუხად სერგიმ და ირაკლი წავიდა. სერგიმ გამოუძახა მარიჯანს და დაავალა - შეუდგინე პირადი საქმე და მოამზადე კომისიისათვისო.

პროგრამების შედგენა-განახლებიდან ძირითადი და დამხმარე სახელმძღვანელოების შექმნა-გამოცემის, აქედან სწავლების ხარისხის ამაღლებისაკენ. - ასე გამოიკვეთა ჩვენი საბჭოს კონკრეტულ ამოცანათა წრე, საზოგადოებრივი დატვირთვის მასშტაბი და ეროვნულ-პატრიოტული ასპექტი.

მოკლე დროში სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პედაგოგიური ინსტიტუტებისათვის დაიბეჭდა და გამოიცა ქართული ლიტერატურის ისტორიის ძველი, ახალი და უახლესი პერიოდების, ქართული ფოლკლორის, ქართული ლიტერატურული კრიტიკის ისტორიის, ლიტერატურისმცოდნეობის შესავლის, ქართული ენის და ქართული ლიტერატურის მეთოდოკების პროგრამები საბჭოს მიერ განხილული და რეკომენდებული სახით და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო ცალკეულ საგანთა სწავლების მდგომარეობის შესწავლა-განზოგადება, სამინისტროს კოლეგიაზე საკითხის გატანა და ქმედითი ღონისძიებების გატარება. ექვსი რესპუბლიკური თათბირ-სემინარის დღის წესრიგის შერჩევას, მოსაწვევი ბარათების დაბეჭდვას და დანიშნულებისამებრ დაგზავნას, თვით ჩატარების ორგანიზაციას ცოტა დრო და ენერჯია როდი სჭირდებოდა.

იმის წარმოსადგენად, თუ როგორი ურთიერთ კონტაქტები იყო დამყარებული ამ მიმართებით საბჭოსა და გამოჩენილ მეცნიერთა შორის, ვფიქრობ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს ერთი ბარათის ტექსტი: "ბ-ნო აკაკი! გიგზავნით ხალხური სიტყვიერების პროგრამას. შევსებულა უახლესი მასალებით. მადლობას მოგახსენებთ იმის გამო, რომ სასტამბოდ გაგიმზადებიათ უკანასკნელი რედაქცია. ეს საქმე პროგრამის ავტორს უნდა შეესრულებინა, მაგრამ თქვენ დაასწარით მას სულგრძელად. ერთხელ კიდევ ჩახედეთ. იქნებ კიდევ არის რაიმე საჭირო! ამის შესაბამისად თქვენს მიერ რეკომენდებული სახელმძღვანელო, ჩემი ვარაუდით, წელს უნდა გამოქვეყნდეს ამდენი ხნის ლოდინის შემდეგ. პატივისცემით მიხეილ ჩიქოვანი. 31.V.74".

1968 წელს გამომცემლობა "განათლებამ" მესამედ გამოსცა ქარ-

თული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის "წინანდელი ორი წიგნის ნაცვ-
ლად გაერთიანებული, ერთობლივი სახით და ამით შესაძლებელი გახდა მი-
სი უფრო ეფექტურად გამოყენება. ამასთან საჭიროებამ მოითხოვა სახელ-
მძღვანელოს, ჯერ ერთი, შემცირება 40 თაბახიდან 25-30 - მდე, ხოლო
რაც მთავარია, მისი გადამუშავება და მისადაგება დროის ახალ მოთხოვ-
ნებთან. ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის გეგმით 25 თაბახი
იყო განსაზღვრული, ფაქტობრივად 30 დაიბეჭდა. ხელშეკრულების დამა-
ტებით 5 თაბახის ასანაზღაურებლად კომიტეტის ნებართვა გამოცემილ-
ბის მთავარ რედაქტორს ვლ. სვანიძეს რომ გადავეცი, მან მიხარა:

- ეს ბრძანება რომ არ მოგეტანა, მაინც უნდა გაგვეცა თქვენთვის
ფაქტობრივი მდგომარეობის მიხედვით. მე ბუღალტერიას გადავეცი საჭი-
რო ცნობა და იქ მიაკითხო. მივაკითხე და იქ მიხარეს: დირექტორმა
განკარგულება მოგვცა ეკონომიაში ჩარიცხეთ. ამ დროს პოეტი-დირექ-
ტორი ხუტა ბერულავა ღერეფანში შემომხვდა, მომიკიდა ხელი და ქვევით
ქურჩაზე გამიყვანა, იქ მანქანა უცდიდა თურმე, შიგ ჩამსვა და პაიდა...
ბატონი დირექტორი მძლოდნ ზის, მე მის ზურგს უკან. ის წინ იყურე-
ბა, მე მის კისერს მიჩურებულ გაოგნებით ვფიქრობ: სად მივყევარ,
რაღაც გაბუტული ჩანს, თან... კიდევ მინდოდა ფიქრის გაგრძელება სი-
ტუაციის გასარკვევად. ამ დროს უკან მოუხედავად პოეტი-დირექტორმა
ჩაილაპარაკა:

- ჩემი მტრებს ახარებ და მე გულს მიკლავ, იარე მაგ გზით, ხუთი
თაბახის ეკონომია წარმოებისთვის უფრო სასარგებლოა, ვიდრე... არ
ვიცი რა სიტყვა პქონდა გულში მომარჯვებული კიდევ უფრო გასაკიცხად,
მე დავასწარი და ფიცხლად ვკითხე:

- რატომ ასე ქარაგმებით მელაპარაკები, რა მტრები, ვისი მტრე-
ბი. არც იმ ხუთი თაბახის მინდა და არც იმ ოცდახუთი ფორმისაც. დირ-
სება უფრო მაღალია ჩემთვის, ვიდრე თქვენი... არა თქვენი პირადი კი
არა, სახელმწიფოს პონორარი-მეთქი. ეტყობა ამან იმოქმედა. მოლბა და
გამიხსნა ფრჩხილები.

- აბა, ჩემ მტერ ელგუჯა მაღრაძეზე ქება რამ დაგაწერინა.
- როდის მერე გახდა ელგუჯა მაღრაძე თქვენი მტერი, აკო ძმაცა-
ცები იყავით.
- "მნათობის" ბოლო ნომერი არ წაგიკითხავს? - მკობია.
- ვერ მოვასწარი. - ვუპასუხე.
- პოდა, "ლიტერატურულ საქართველოში" მიმაქვს წერილი "სიყალბე,
მხოლოდ სიყალბე", ნახავ, მაგათ...

მოხდა საოცარი დამთხვევა. ერთდროულად გამოვიდა "მნათობის" 1968 წლის ის ნომერი, რომელშიც ცნობილი პოეტი მურმან ლებანიძე აქიაქებდა თანამოკალმე პოეტ-ლირექტორს ხუჭა ბერულავას, ხოლო ჟურნალ "საქართველოს კომუნისტის" ჟურნალებიდან (19689 №11) მე ვაქებდი და ვადიდებდი "მნათობის" რედაქტორის ე.მაღრაძის მონოგრაფიას გრიგოლ ორბელიანზე. სრულიად სხვადასხვა პოლუსზე ვიდექით და სრულიად გაუგებარი იყო ჩემთვის მათი პირადი ურთიერთობის ქვეტიქსტები. და მაინც, მათ პირადულ ქიშპობას ხუთი თაბახის ჩემი ხვედრი პონორარი შეეწირა. მაგრამ ამის გამო გულში ხინჯად ოდნავადაც არ ჩამიღვია პოეტის ახირება. პირიქით - ჟურნალ "დროშის" 1972 წლის მეექვსე ნომერში (გვ. 10) დაბეჭდილია ჩემი წერილი "სიმღერა და ხალხის გული", რომელშიც მოთხრობილი მაქვს ხუჭა ბერულავას მშვენიერი ლექსის "ამხანაგო მიშაკოვ, ძმავო შალამბერიძე" შემოქმედებითი ისტორია. ახირებები პოეტებისათვის შესანლობია, ჩვეულებრივი მომაცვლებისათვის - არა.

1975 წლის 12-13 თებერვალს ჩატარებული საქართველოს მწერალთა კავშირის მეფორმეტე პლენუმი თავისი დღის წესრიგით მისი არსებობის ისტორიაში უჩვეულო და განსაკუთრებული იყო. შემოქმედებითი ხასიათის აქტუალური თემატიკის ნაცვლად ორი დღის განმავლობაში იგი განიხილავდა ქართული ლიტერატურის სწავლების მწვავე პრობლემას. მისი მდგომარეობით დაინტერესება პირობადებული იყო პუბლიცისტური განათ-

ლებისადმი იმ ხანებში ფესვგაღმული ნიჰილისტური ტენდენციების წარ-
მოშობით. მწერალთა კავშირის კლუბი ხალხით იყო გაჰყვლილი.

პლენუმის მწერლების გარდა ესწრებოდნენ საქართველოს განათლების
სამინისტროს კოლეგიის წევრები დავით მინისტრის თ. ლაშქარაშვილის მე-
თაურობით, მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერებისა და ქართული ლი-
ტერატურის, პედაგოგიკის სამეცნიერო-კოლეჯით და მასწავლებლებთა და-
ხელოვნების ინსტიტუტების მეცნიერ მუშაკები, ქართული ლიტერატურის
სასკოლო ქრესტომათია-სახელმძღვანელოების ავტორები, დედაქალაქის ქარ-
თული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლები. პლენუმის მუშაობას ხელმ-
ძღვანელობდა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის პირველი მდი-
ვანი გრიგოლ აბაშიძე. სკოლებში ქართული ლიტერატურის სწავლების მდგო-
მარეობაზე ფართო მიმოხილვით მოხსენებით გამოვიდა მწერალთა კავში-
რის მდივანი, კრიტიკოსი ბესარიონ ელენტი.

პირველი დღის მძენარულ საღამოზე კამათში პირველი გამოვიდა აკა-
დემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა. მისი სიტყვის ძირითადი შინაარსი გამსჭ-
ვალული იყო ქართული ენის ლექსიკური ფონდის გამდიდრების საქმეში
ქართული მწერლობის, ქართული მხატვრული ლიტერატურის უდიდესი როლის
გაშუქების პათოსით და, ამდენად, მაღლა წევდა პლენუმის თეორიულ-მეც-
ნიერულ დონეს. მაგრამ მისი დანიშნულება უფრო პრაქტიკული მიზნებით
იყო შემოსაზღვრული. იმავე საღამოზე რიგით მესამე თუ მეოთხე მოკამა-
თის შემდეგ გამოსულა მეუ მომიხდა წინასწარ მომზადებული ტექსტით,
რომლის სტენოგრაფია უცვლელად დაბეჭდილია 1977 წელს გამოცემულ წიგნში
"სპეცსემინარის ორგანიზაციის ზოგიერთი საკითხი" (გვ. 95-105).

ჩამოვყალიბებ რა ჩემი გამოსვლის მთავარ ამოცანად მოსწავლეთა ლი-
ტერატურული განათლების მოცულობის და შინაარსის განსაზღვრასთან ერ-
თად მაღალ კლასებში ქართული ლიტერატურის სწორად სწავლებისათვის ის-
ტორიზმის ძრინციპის გამოყენების ინტერესების დაცვა, ნებისთ თუ უნებ-
ღიეთ, იძულებული ვიყავი შევხებოდი პლენუმისათვის მზადების წინა პე-

როდღე ჩემ მიერ დასრულ საკონტაქტო გაზეთ "ლიტერატურული საქართველოს" ფურცლებზე გამოქვეყნებულ სადისკუსიო წერილებს. მიუხედავად კრიტიკული შენიშვნების კონკრეტული სისა, - ამას მიწოდდა თუნდაც ის ფაქტი, რომ პლენუმის მუშაობის ორი დღის მანძილზე მას არ გამოხმაურებია ჩემ მიერ მიმართული აზრების არც ერთი ავტორი, - თვით გაზეთის რედაქციამ და პირველ რიგში მისმა მამინდელმა რედაქტორმა, ცნობილი მწერალი და მთარგმნელი ვ. მელიქიძე ჩემ მიმართ სრულიად გაუგებარო, გაუმარტლებელი პოზიციას დაიკავა.

იქვე, პლენუმზევე, წარმოიშვა უჩინო საპირისპირო რეაქცია. განათლების სამინისტროს ბელმდგანდობამ ჩემ გამოსვლაში დაინახა მათ მიერ გამოყენებულ ქართულ ლიტერატურის პრეგრაშეებისა და საზღვარგარეთის ლიტერატურის ქრესტიანობის ობიექტური შეფასება, ხოლო "ლიტერატურული საქართველოს" რედაქციამ - მას მიერ ორგანიზებული "მრგვალი მაგიდას", ე.წ. "სადისკუსიო დარბაზის" გაუფასურება. ამ ორმა ტენდენციამ პლენუმის დამთავრების შემდეგ გამოხატულება პპოვა, ერთი მხრივ, წახალისებაში, მეორეს მხრივ, უკიდურეს შეუფერებლობაში.

გაზეთ "სახალხო განათლების" 1975 წლის 21 მაისის ნომერში გამოქვეყნდა საქართველოს განათლების სამინისტროს კოლეგიის დადგენილება სახალხო განათლების დარგში ხანგრძლივი და ნაყოფიერი პედაგოგიური მოღვაწეობისათვის იაკობ ჯაფარიძის სახელობის მედიკ რეზიდენტების შესახებ. გაზეთ "ლიტერატურული საქართველოს" რედაქციამ კი შეგნებულად არ დაბეჭდა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის მოლოცვა დარბაზების სამიწვი წლისთავთან დაკავშირებით. "სამინახო" ჩემი მტრობის ელფერი მკაფიოდ გამოჩნდა "ლიტერატურული საქართველოს" 1976 წლის 14 აპრილის ნომრის "საგარეო" შუქზე, რომლის რუბრიკაში "ნივესალიზებთ იუბილარებს" აბერბაიჯანულ, რუს, უკრაინულ და სომეხ ლიტერატორთა შორის, ჩემდა გასაკვირად თუ გასახარად, გამოქ-

ვეყნებული იყო სურათთან ერთად ჩემდამი სსრ კავშირის მწერალთა კავშირის გამგეობის სამდივნოს, ქართული ლიტერატურის საბჭოს და კრიტიკისა და ლიტერატურისმცოდნეობის საბჭოს ერთობლივი მისასალმებელი მოლოცვის ტექსტი.

ამასთან დაკავშირებით, აქ არ შემიძლია არ აღვნიშნო ვახტანგ ჭელიძის მიერ ათი წლის შემდეგ გამოვლენილი საოცარი ოპერატიულობა, გულსხმიერება და ყურადღება. 1986 წლის 14 მარტს მან ზუსტად დაამთხვია ჩემი დაბადების დღეს "ლიტერატურული საქართველოს" მორიგინომრის გამოშვება, რომელშიაც მოთავსებულია დაბადების სამოცდაათი წლის აღსანიშნავად საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის უფრო გავრცობილი, გულბილი მოლოცვა აბსოლუტური ტექსტუალური სიზუსტით, წერტილ-მძიმის შეუცვლელადაც კი, რა თქმა უნდა, სურათის კლიშით. ურთიერთ მიმტევებლობის ეს მაგალითი, ვფიქრობ, მცირედად მაინც ეხმიანება დღევანდელობის მძიმე სატკივარს.

საქართველოს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს 1975 წლის 31 მარტის (№ 132) ბრძანებით შეიქმნა სამინისტროს სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭო, მისი დარგობრივი სამეცნიერო-მეთოდური სექციები, დამტკიცდა დებულება ძირითადი და დამხმარე სახელმძღვანელოების გრიფის მინიჭების წესების შესახებ (მანამდე ამ ფუნქციას საგნობრივი სასწავლო-მეთოდური საბჭოები ასრულებდნენ). გარკვეული ხნით ქართული ლიტერატურის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს ხელმძღვანელობასთან ერთად პარალელურად დამეკისრა ქართული ფილოლოგიის სამეცნიერო-მეთოდური სექციის თავმჯდომარის მოვალეობა, რაც ჩემს საზოგადოებრივ დატვირთვას კიდევ უფრო აფართოებდა და ამძიმებდა.

სექციაში გაერთიანდა ქართულ ფილოლოგიაში შემავალი ყველა დარგის სპეციალისტი. ეს საშუალებას იძლეოდა პასუხისმგებლობით მოვკიდებოდით სამინისტროს სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოდან გამოგზავნილ შრომებს, რომლებსაც სათანადო გრიფი მხოლოდ სექციის გადაწყვე-

ტილების საფუძველზე უნიჭებოდა. ამ ღონისძიებას მოყვა ყოველ ორ წე-
ლიწადში სამინისტროს პრემიების ლაურეატების საკონკურსო წესით გა-
მოვლენა საუკეთესო სახელმძღვანელოების შექმნისათვის. სექციის თავ-
მჯდომარის მოვალეობას 1988 წლამდე ვასრულებდი.

სექციაზე განხილული ორმოცზე მეტი ნაშრომიდან ორის მწარე მოგო-
ნება დაკავშირებულია 70-იან წლებში სამედიცინო ინსტიტუტში აბიტუ-
რიენტთა საგამოცდო პროცესებში გამჭლავნებულ დარღვევებთან, ინსტი-
ტუტის რექტორის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის, მექრთა-
მეობის ბრალდებით უნივერსიტეტის ორი პროფესორის დაპატიმრების ფაქ-
ტებთან. საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის მაშინდელი პირველი
მდივანი ე.შევარდნაძე 1974 წლის 16 ნოემბერს რესპუბლიკურ პარტიულ
პლენუმზე ამბობდა:

"უმაღლესი და საშუალო განათლების სამინისტრომ, პირადად მინისტრ-
მა და სხვა ამხანაგებმა ამ მხრივ კარგად უნდა მოიფიქრონ. ჩვენ ეჭ-
ვი არ გვუპარება, რომ მათ აქვთ პრინციპული პოზიცია, შინაგანი სი-
ძულვილი და შინაგანი პროტესტი ყველა ამ მოვლენის მიმართ. მაგრამ
გაუგებარია, რომ უნივერსიტეტის ორი პროფესორი დაპატიმრებული და
პასუხისგებაშია მიცემული, - და ეს, ამხანაგებო, სრულიადაც არ არის
ჩვეულებრივი ამბავი... საჭიროა შევკრიბოთ მთელი აქტივი და ყველა
ამხანაგს გავაცნოთ ამის გამო შექმნილი საგანგაშო მდგომარეობა. ჩვენ
უნდა განვაწყობთ ადამიანები, შევქმნათ საზოგადოებრივი აზრი ცალკე-
ული ფაქტების გარშემო". (გაზეთი "კომუნისტი", 1974, 17 ნოემბერი).

... მატარებლით სოხუმიდან ჩამოსულს ზინის კარდან დილის ცხრა
საათზე მოულოდნელად პროფ. ივანე ქავთარაძე დამხვდა. გაოცებისგან
კარის გაღება ვერ მოვასწარი, ბატონმა ივანემ შემაჩერა და მითხრა:

- დაგირეკავენ პროკურატორიდან, ძალიან გთხოვ უარი არ უთხრა.
- რაზე, რისთვის?

- საექსპერტო კომისიის თავმჯდომარედ ხართ დანიშნული. თქვენი

1 შპა შიხის სომხური შესწავლის და შიხის, სხვა სხვა ყოველწლიურ
ვაკანდატის ქართული უნივერსიტეტის მშენებლის სტატიის მოხსენიება
ქართულ შიხის სომხურ და შიხის სომხურ და შიხის სომხურ და შიხის სომხურ
საზოგადოებრივ ნიშნულს.

წევრები უკვე ერთი კვირის პერიოდში მუშაობენ. თქვენზე შევსებულა ყველა დოკუმენტი ხელმოსაწერად და უარი რომ უნდა, ხელახლა გახდება გადასაწერა.

- რა დოკუმენტებზე ღვაწლია, ბატონო ივანე, ჩემთვის გაუგებარია თქვენი სიტყვები. .

- თბილისში თქვენს ამ ყოფნის დროს სამედიცინო ინსტიტუტის საქმეზე საექსპერტო კომისიებია შექმნილი მათემატიკაში, ბიოლოგიაში, ქიმიკაში და ქარაულ ენასა და ლიტერატურაში. ამ უკანასკნელის თავმჯდომარედ დამტკიცებული ხარხ ყველა ინსტანციაში. ხომ იცით, მეც ვიყავი ერთ-ერთი ქარაულ ენასა და ლიტერატურაში საგანოვლო კომისიის თავმჯდომარედ სამედიცინო ინსტიტუტში. იქნებ რაიმე შევღობა მომივიღა. დაპატიმრებულებს რაღა ეშველება, მაგრამ ჩემი პერიოდის ნაწერების შემოწმება თქვენს მუშაობაში მინდა ჩაბარდეს. მე დამდებ პატარა და უარს ნუ ეტყვი.

ეს ბილო სიტყვები სვეწინას უფრო შგავდა, ვიდრე თხოვნას. ივანე ქავთარაძეს ვიცნობდი როგორც ქართული ენის გამორჩენილ სპეციალისტს, სპეცაკს და მატეოსთან მეგნიერს, პირველებს, რომელმაც დოკავა დაპატიმრებულებს ნაცვლად ჯერნად "სკოლა და ცხოვრების" კვარტალური დამატების - "ქარაული ენა და ლიტერატურა სკოლაში" რედაქტორის აღრიცხვა და ახლა, რაღაც მომენტებშია მოშორე შეპყრობილი, მთელ თვეებს ამოქოხ ჩემზე ამყარებდა. ეს მოში პლენუმზე პირველი კადის მიერ მინისტრის ნიხანარაძის ნათქვამი ხეივ მიტანილი სიტყვის შემაშვთებელი, საგანგანო ტონიდან გამომდინარეობდა. იგი ახალი ცოცხით ძველი ნაგავის გაყრას ღაწობდა. მაშინ ჯერ კიდევ არაღიწილია, აერზაურის ატეხილ შიქა-ქუხილში ახალი სიყალბისა და მექრთამეობის, რამდენი ახალი მტკიცების გაუშვლი "ნერვი" და "ყლორტი" ივარებოდა.

ივანე ქავთარაძე მაშინდარ ფაქტს აღიქვამდა, როგორც საზოგადოებრივი ზნეობის გაწმენდისაკენ მიმართულ რევოლუციურ ღონისძიებას

და სჯეროდა, მისი, როგორც კომუნისტური მეცნიერის, ყოველი მოქმედება
მკაცრად იქნებოდა შეფასებული მხოლოდ და მხოლოდ ამ ახალი რადიკალ-
ური მოთხოვნების განახარში. 1984 წელს უნივერსიტეტის დღმა სა-
მეცნიერო სამცხი იგი ხმის უმრავლესობით აირჩია ახალი ქართული ენის
კათედრის გამგედ. ამ უმრავლესობას განვეკუთვნებოდა მეც, რადგან
გაფიქრებულად მიგვაჩნდა, ერთი მხრივ, კონკურსში ყოფილი სტუდენ-
ტის ლაბორისპირენა აღმზრდელ-პედაგოგთან, ხალა, მეორეს მხრივ, საბ-
ჭოს სხდომებზე, რომელსაც ხალა ამ წელშივე საეროოდ არ ესწრებოდა
აკაკი შანიძე, მისი მოფლადნელი გამოცხადება და ივ. ჯავთარაძის სა-
წინააღმდეგო სიტყვის წარმოდება. კონკურსში გამარჯვებიდან სამი
დღის შემდეგ პრეტ. ივ. ჯავთარაძე გარდაიცვალა...

ოთახის კარი გავაღე, ხელის დაბანა ვერ მოვასწარი, უცებ ტელე-
ფონის ზარის ხმა გაისმა.

- ა, ხომ გითხარი. - თქვა ბატონმა ივანემ. - საქართველოს მა-
შინდელი პროკურორის არონ ტაკიძის თანაშემწემ მაცნობა - მანქანა
წამოსულია თქვენ მოსაყვანად და ყურმილი დამიკიდა...

... რესპუბლიკის მაშინდელ პროკურორს ვაკის პარკიდან ვიცნობ-
დი. თადარიგის გენერალმაიორ ნიკოლოზ თავართქილაძესთან ერთად იგი
კვირაობით საღამოს საათებში გამოდიოდა სასურსათო პარკის ხეივანებ-
ში და ხშირად შევხვედრივარ, გვისაუბრია. არასოდეს მიქონია შემთ-
ხვევა ჩემი ვინაობა გამეცნო. არც არავისთან არასოდეს მიცდია ჩემი
პერსონის რაიმეთი წინ დაყენება. ახლომდებარე სახლებიდან სასურ-
სათო ბაღში გამოსულთ აბა, ვის რაში სჭირდებოდა პირადობის აფიშირე-
ბა. კაბინეტში რომ შემეყვანეს, უცებ გაუკვირდა თითქოს, ცოტათი
შეცბუნდა, წამოდგა სკამიდან და ოფიციალურად მომესალმა.

- თქვენ თუ იყავით ის პროფესორი, ყველგან, რომ მოწონებით და-
გამტკიცეს, შერთალი გითხრათ, არ მეგონა. დიდად საპასუხისმგებლო
მოვალეობა დაგეკისრათ პარტიისა და მთავრობისაგან. ჩვენი გამოძიე-

✓ ამ თანახმობის თანახმად იმეორე ყველა სტუდენტი ა. შანიძის
ქართული ენის კათედრისა და აქტივისტისა და აქტივისტისა (პროფ. ა. შანიძის),
ხაბიძისა და შანიძისა.

ბა თქვენს დასკვნებს დაემყარება. ალბათ, იგივე რაზეა ლაპარაკი.

- თუ თქვენზეა დამოკიდებული, მაღლობელი ვიქნები, დღესვე გამანთავისუფლოთ პარტიისა და მთავრობის ესოდენ საპასუხისმგებლო მოვალეობისაგან. - ვუპასუბე პროკურორს.

- ეს შეუძლებელია. ერთი კვირაა გელოდებით. თქვენს კომისიასთან გაპიროვნებულია ორი თქვენი კოლეგა პროფესორის საქმეთა გამომძიებელი წულაია. ის ჩაგაყენებთ ყოველი დეტალის კურსში. თუ რაიმე გაუგებრობა წარმოიშობა თქვენს მუშაობაში, შეგიძლიათ პირადად დამიკავშირდეთ...

... გამომძიებელ წულაიასაგან იმ დღესვე დაწვრილებით გავიგე იმ ორი, ე.წ. კოლეგა პროფესორის დაპატიმრების ნივთიერ მტკიცებამთა "ნუსხა". ამის შემდეგ პირველად ვუწოდე მათ არამზადები. ე.ი. ჯერ კიდევ მანამ, სანამ თვით აბიტურიენტთა ნაწიერების შემოწმებას და ჩემამდე კომისიის წევრთა მუშაობის შედეგებს გავცენობოდი. რა მაძლევდა საფუძველს? სამედიცინო ინსტიტუტში ქართული ენისა და ლიტერატურის საგანმცოდნეო კონსილის თავმჯდომარეობა რა არი, უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრის პროფესორი გიორგი შალამბერიძე უნივერსიტეტშია და საერთოდ მთელ რიგ სხვა უმაღლეს სასწავლებლებში გამოცდების დროს წლების განმავლობაში ითვლებოდა ხელშეუხებელ, ყოვლისშემძლე, ე.წ. პრივილეგირებულ პერსონად, რადგან... ყველამ იყოფდა, საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარის მაშინდელი პირველი მოადგილის მ. კუჭავას განუსაზღვრელი მხარდაჭერით სარგებლობდა.

ეს სწორედ ის უბინაო, ნაქირავებ ოთახში მცხოვრები ასპირანტი გ. შალამბერიძეა, რომელმაც ჩემი რეკომენდაციით და მაშინდელი კანონის დარღვევით (მეხუთე თავის ბოლოში რომ აგვიწერეთ), "სახალხო განათლების" რედაქციაში მოხვედრის შემდეგ მიაღწია დოცენტობას, პროფესორობას და ფურნალ-დამატების რედაქტორობას. ამით არ დაკმაყოფილდებოდა და სიხარბით სამოთახიან კომუნალურ ბინიდან ატენის ქუჩაზე ოთხოთახიან კერძო სახლში გადასულს იმ დროისათვის იშვიათი იპატონუ-

რი პარკეტებით და პლინთუსებით მოურთავს თურმე თავისი საცხოვრებელი. ახლა კი, პატიმრობაში მყოფი, განომძიებელს უმტკიცებს აპოლონ ცანავას გვართ უნივერსიტეტიდან პროფესორი არც გამიგია და არც არასოდეს ვიცნობლიო.

მეორე, უნივერსიტეტის ფოლკლორის კათედრის პროფესორი, ქართული ლიტერატურის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს რესპუბლიკურ თათბირ-სემინარზე 1971 წელს მოხსენებით გამოვიყვანე უმაღლეს პედაგოგიურ სასწავლებლებში ფოლკლორის სწავლების საკითხებზე. ეს ნდობა გამოვუცხადე მას შემდეგ, რაც ჩემთვის ცნობილი იყო მასზე ადრე გავრცელებული საეჭვო ხმები, მაგრამ ამ შემთხვევაში დავემყარე მისი კათედრის გამგის ქალბატონ ქს. სიხარულიძის რეკომენდაციას. ა. ცანავა შუამავლობისათვის დაეპატიმრებინათ. როცა ფულის მიმცემ თანამარტვილელს უმხელია, მაშინვე განცხადებით მიუმართავს პროკურატურისათვის, მშობლიურ პარტიას ვერ ვუღალატებ, ფული ავიღე და შალამბერიძეს მივეციო. გამოძიებას პირისპირ წაუყენებია ორივე. ძველი კონტოებივით, თავის მხრივ აპოლონ ცანავა გიორგი შალამბერიძეს ახსენებდა, მე ის აპოლონი ვარ, შენი მეგობარი, ფული რომ გადმოგვეციო, ხოლო გ. შალამბერიძე გამოძიებას თვალს უხვევდა ვითომ, ვინ არის ეს კაცი, მომავლეთ აქედან, პირველად ვხედავო.

აი, აღმზრდელი პროფესორების მაშინდელ მორალთან შეუთავსებელი არამზადდელი სახე. გაზეთ "ახალგაზრდა ივერიელის" 1990 წლის 7 აგვისტოს ნომერში გამოქვეყნებულია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუზეუმის მეცნიერმუშაკის ნათელა იმედაძის წერილი-აღსარება სათაურით "ჩვენც ვცოდეთ...", რომელშიაც პირდაპირი მინიშნებით მიცემულია პასუხი მღელვარე კითხვაზე, თუ რატომ გახდა ახალგაზრდობის ერთი ნაწილი ყველაფრისადმი გულგრილი. "სამწუხაროდ, - წერს იგი, - ისეთი გამოცდებლებიც მომრავლდნენ, რომლებიც უკვე აშკარად, ყველას დასანახად, "ხელშეკრულებას" დებენ მშობლებთან, ახლობლებთან, კარგავენ სინდისს, პატიოსნებას და ის, რომელმაც მომავალი თაობა უნდა

აღზარდოს, რომელიც ხვალ იმ მოზარდთან უნდა შევიდეს და მას მარტო საგანი კი არა, მორალი, ზნეობა უნდა ასწავლოს, თავად არის ამორალური, უზნეო, მექრთამე”...

... ინფორმაციები მიღებული მქონდა, როცა იმავე დღეს რესპუბლიკის პროკურატურის შენობაში შევეუბნე საექსპერტო კომისიის წევრებს, აწ განსვენებულ პროფ. ილია ნატროშვილს და მაშინ პროფესორს, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორს, ამჟამად ახალი ქართული ენის კათედრის გამგეს, ქალბატონ ელენე ბაბუნაშვილს. აქ მათ დამახვედრეს იმ აბიტურიენტის წერილი ნამუშევარი (გვარად მარგველაშვილი), რომლისგანაც ქრთამი მქონდათ აღებული დამნაშავეებს და რომელიც შეფასებული იყო ^{ნიშნად -} კომისიის წევრთა აზრით, ნიშანი უნდა ჩამოკლებულიყო დამაკმაყოფილებელ შეფასებამდე, რადგან ამას დაფინებით მოითხოვდა პროკურორი წულაია. ამ პოზიციის გასამაგრებლად ნაწერში ნაპოვნი იყო გაუსწორებლად დატოვებული ორთოგრაფიული და სხვა ხასიათის შეცდომები. გულდასმით გადავიკითხე ნაწერი, გამოვხატე ჩემი ბოღმა და გულისწყრომა თვით დაკისრებული უმაღლური საქმიანობის გამო და ბოლოს უარი განვცხადე კომისიის წევრებს ^{ის 245} ჩამოკლებული ნიშნის თანხმობაზე.

- დაპატიმრებამდე მე მათ საპროფესოროში შეხვედრისას სალამს არ ვაძღვედი, - განვუცხადე კოლეგებს, - არამზადებლად მიმაჩნდა და მით უფრო, რაც დღესს გავეცანი ნაწილობრივ მათ მამხილებელ მასალებს, უფრო მეტ, ორმაგ არამზადებლად მიმაჩნია. მაგრამ ის, რაც დასაშვები და გამართლებული იყო ჩვეულებრივ, თავისუფალ საზოგადოებრივ ურთიერთობაში, ეთიკურად გაუნართლებლად უნდა ჩავთვალოთ ახლანდელ ვითარებაში. როცა ამ არამზადებს ბორკილები ადევთ, ჩვენ ნუ დავაღვამთ ფეხს როგორც წაქცეულებს, გამოვიჩინოთ სულგრძელობა და ნუ დავუშვამებთ ისედაც დამძიმებულ მდგომარეობას.

- პროკურატურას, როგორც მე შევატყვე, საკმაო ნივთიერი მტკიცებები მოეპოვება წაყენებული ბრალდების დასამტკიცებლად. ჩვენი მხარე დაჰყრით ისინი შეეცდებიან გააძლიერონ სასჯელის ზომა. ნიშნის დაკლება სასჯელის გაორმაგებას ნიშნავს, დატოვება კი - განახევრებას. შევთანხმდეთ, როცა ნაწერში შეფასებებს ქულა კარგსა და საშუალოს შორის ქანაობს, ნახევარი აქეთ გადმოიხრება თუ იქით, ეს ინსტრუქციით არავითარ ბოროტებას არ წარმოადგენს. დარჩეს წინანდელი შეფასება და ამით კიდევ ერთხელ ვაგრძნობინოთ მათ ჩვენი ადამიანური სიკეთის ძალა.

- ამას თქვენგან არ მოველოდით, ბატონო აკაკი, - მითხრა ქალბატონმა ელენემ, - მიუღგომელი და უკომპრომისო იყავით ყოველთვის და ჩვენც ეს გავითვალისწინეთ.

- კონკრეტული ვითარების, თვით სიტუაციის არგუმენტაცია გვკარნახობს და მოდით, დავიცვათ ჩვენი პროფესიული და არა იურიდიული ინტერესები. ეს უკანასკნელი ძიებამ და სასამართლომ არკვიოს...

წელიწადზე მეტი დრო დასჭირდა ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე 200-მდე აბიტურიენტის წერითი ნამუშევრის გადამოწმებას, საბოლოო ნიშნების დასმას და დოკუმენტაციის გაფორმებას. 1975 წლის ივლისის დასაწყისში, ფელენოვოდსკის სანატორიუმში საგზურით წასვლის დღეს, დილით მაცნობეს: სამედიცინო ინსტიტუტის ყოფილი რექტორის სასამართლო პროცესის დაწყების წინ საგნობრივი საექსპერტო კომისიების თავმჯდომარეები უნდა გამოცხადდნენ უმაღლესი სასამართლოს შენობაში 10 საათზე. მე თბილისის აეროპორტიდან მინვოდში უნდა გავფრენილიყავი დღის ორ საათზე. შემპირდნენ, პირველად ჩემ სიტყვას მოისმენდნენ და ავტომატურად აეროპორტამდე დროულად მიმიყვანდნენ. ჩემოდნით დანიშნულ დროზე უმაღლესი სასამართლოს სხდომათა დარბაზში ვიყავი. სასამართლო პროცესს სულავა უძღვებოდა. მის წინ მაგიდაზე რამდენიმე ტომი ელაგა.

- ვიწყებთ სამედიცინო ინსტიტუტის ყოფილი რექტორის მიმართ წაყენებულ ბრალდებათა განხილვას. - განაცხადა მოსამართლემ, - საბრალდებო დასკვნებს წაკითხვამდე უნდა მოვისმინოთ საგანგებო საექსპერტო კომისიების თავმჯდომარეების განმარტებები, ტოვებენ ისინი ძალაში მათ მიერ გადამოწმებულ ნიშნებს თუ შეაქვთ რაიმე შესწორებანი აქ წარმოდგენილ დოკუმენტებში. დაპირებისამებრ პირველი სიტყვა მე მომივსა.

- ჩვეულებრივ უნაღვს სასწავლებლებში წერითი მისაღები გამოცდები და აბიტურიენტთა წერითი ნამუშევრების გასწორება ტარდება ძალზე შემჭიდროებულ ვადებსა და დაძაბულ სიტუაციაში. ამიტომ წერითი ნამუშევრების გასწორების ინსტრუქცია საგანგებოდ ითვალისწინებს ნახევარი ქულით აბიტურიენტის სასარგებლოდ გადახრას, რაც მეტ-ნაკლებად გაწონასწორებულ მდგომარეობას უნდა აქმნიდეს. ჩვენს საგანში საექსპერტო კომისიას შექმნილი აქონდა მუშაობის ნორმალური პირობები. ამიტომ, შევეცადეთ ჩვენ მიერ გადამოწმებული ნაწერების ნიშნები შეგვეფასებინა რაც შეიძლება აბსოლუტური სიზუსტით. ყველა ამ ნიშანს ძალაში ვტოვებთ და მათში რაიმე ცვლილების შეტანის არავითარი პრეტენზია არა გვაქვს. - განვუცხადა მოკლედ მოსამართლეს.

წამოდგა უცებ მარჯვენა მხრიდან სახელმწიფო ბრალმძებელი და რაღაც ვრცელი სიტყვა გამოუვიდა, რომელშიაც ჩემი კომისიის მუშაობის გაბიზრუებაც გამოსვლიდა. იმ კაცის არც გვარი ვიცოდი, არც სახელი. მოსამართლეს მივმართე:

- გამაგებინეთ, რა კითხვას მისვამს ბრალმძებელია თუ პროკურორი.

- თქვენს სიტყვაში პასუხისგებაში მიცემული ყოფილი რექტორის რაღაც მხარდაჭერა ჩანსო. ორიანი ნაწერი ხუთზე რომ ფასდებოდა და ხუთიანი ორზე, ამის შესახებ რატომ არაფერს ამბობთ. - ამიხსნა მოსამართლემ ბრალმძებლის მოთხოვნის აზრი.

- სამედიცინო ინსტიტუტის ყოფილ რექტორს დღეს პირველად ვხედავ ბრალდებულის სკამზე და არასოდეს არავითარი კონტაქტი არ მქონია მას-

თან. მე თქვენ ინფორმაცია მოგაწოდეთ წერიით გამოცდების პრაქტიკაში არსებულ სიტუაციებზე და, აქედან გამომდინარე, წერიით ნაშრომების გასწორების სახელმწიფო ინსტრუქციის ერთ ლეტალებზე. რაც შეეხება ორიანისა და ხუთიანის ურთიერთშეფარდებაში დაშვებულ უხეშ დარღვევებს, ასეთი ბროტების ფაქტი ქართული ენისა და ლიტერატურის ჩვენ მიერ შემოწმებულ წერით ნამუშევრებში არ შეგვხვდებოდა, ბრალმდებელმა კეთილი ინიტის და იმ საგნის საექსპერტო კომისიის თავმჯდომარის მოთხოვნის პასუხი, სადაც ამას აღვიღო ვქონდა. - განვუმარტე მოსამართლეს...

... ჩვენი კომისიის წყალობით განახევრებული სასჯელის მოხდის შემდეგ გავიდა რამდენიმე ხანი. უნივერსიტეტიდან გაძევებულმა ორივე მსჯავრდადებულმა, ცაღ-ცაღკე, სხვადასხვა დროს, ქართული ფილოლოგიის სამეცნიერო-მეთოდურ სექციას წარმოუდგინა თავიანთი ნაშრომები დამხმარე სახელმძღვანელოს გრიფის მისანიჭებლად. მათ პროტექტორებიც გამოუჩნდნენ. "საქართველო, ხომ იცი" - წამოაუწუმ მახსენებლენ საქართველოს სახელს და ძმა-ზიჭობის "თეორიის" ნიუანსებში ჩემს გათვითცნობიერებას ცდილობდნენ.

გ. შალამბერიძის "მეტყველების კულტურის" თაობაზე უნივერსიტეტის ახალი ქართული ენის კათედრის მაშინდელმა ხელმძღვანელობამ გასაგები მიზეზით თავი შეიკავა დასკვნის წარმოდგენისაგან, ხოლო ა. ცანავას ნაშრომზე ფოლკლორის კათედრის გამგემ, ჩვენი სექციის წევრმა, პროფ. ზ. კიკნაძემ წერილობით გვაცნობა: "ა. ცანავას ნაშრომი "ქართული მითოლოგიის საკითხები" (გამოკვლევა და ტექსტები)... არ პასუხობს იმ პროგრამას, რიძის მიხედვით თსუ ფილოლოგიის და ისტორიის ფაკულტეტებზე იკითხება "ქართული მითოლოგიის" კურსი... ამის გამო ნაშრომს ვერ მიეცემა სათანადო გრიფი. თსუ ფოლკლორის კათედრას მომზადებული აქვს შესატყვისი დამხმარე სახელმძღვანელო-ქრესტიმათიური, რომელიც უახლოეს ხანში გადაეცემა თსუ გამომცემლობას ჩვენი სექცი-

იდან სათანადო გრიფის მიღების საფუძველზე. 5.XI.1980 წელი". ამ მოტივით (ასეთი შემთხვევა სხვაც იყო) ორივეს უარი ეთქვა არა საერთოდ შრომის გამოცემაზე, არამედ გრიფზე, სტუდენტი ახალგაზრდობის აღსაზრდელად სავალდებულო დამხმარე სახელმძღვანელოდ დამტკიცებაზე.

და ორივე, მადლობის მაგიერ მაინც, გათამამებულნი პრესის ფურცლებზე მონოპოლიური მდგომარეობის დაკავებით (ერთი უწმინდური ქართული ენის სიწმინდეზე ქადაგებდა, მეორე - ქართულ მითვისში მორალურ სენტენციებზე), თავს მესხმოდა იმავე პრესის ფურცლებიდან გამოგონილი ბრალდებებით და აბსურდული პრეტენზიებით, ხოლო მათი "გულშემატკივრები" გულს იოხებდნენ, ახია მაგაზინო...

მსოფლიოში პირველი სოციალისტური ქვეყნის კრემლიდან უცნაურად დაწყებული ლპობადობის შეუქცევადი პროცესი რაც უფრო მასშტაბურ, გლობალურ სტადიაში შედიოდა, მით უფრო მწვავე ხასიათს იღებდა უნივერსიტეტში კვალიფიციური სპეციალისტის, კერძოდ, ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის მომზადების პრობლემა. განა მარტოოდენ უნივერსიტეტში? ცხადია, არა. მაგრამ მეცნიერების წმინდა ტაძრის საყრდენი ფუძის შერყევა გაორკეცებით ზრდიდა მეტასტაზების ფართოდ გავრცელების საფრთხეს. 1973 წლის ნოემბერში ქართული ლიტერატურის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს ინიციატივით ჩატარდა რესპუბლიკური თათბირ-სემინარი საგანგებოდ უმაღლეს სკოლებში პედაგოგიური კადრების მომზადების, სახელმწიფო-საკვალიფიკაციო გამოცდების შედეგების საკითხებზე. სხვა მრავალთა შორის გამოიზიურდა ასეთი ფაქტებიც:

მთელ წრიგ უმაღლეს პედაგოგიურ სასწავლებლების დაუსწრებელი განყოფილების ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტებზე ზოგჯერ ქრთამით ეწყობოდნენ მეყასბეები, მექისეები და სხვა ამგვარი კატეგორიის ადამიანები. ისინი წლიდან წლამდე ქრთამით აბარებდნენ სასწავლო საგნებს, სახელმწიფო გამოცდებს და ამ გზით მიღებული დიპლომების საფუძველზე ქრთამითვე ინიშნებოდნენ სკოლების დირექტორებად,

მასწავლებლებად. სწავლების დასწრებული ფორმის წარჩინებულ კურსდამთავრებულებს კი ყოველმხრივ ეხმობოდათ გზა. პროფილით სამუშაო აღგიღის დასაკავებლად. ზნეობრივი დაცემულობის ზღვარი ამაზე შორს სად უნდა წასულიყო!

ასეთ გარემოებათა შედეგად საშუალო სკოლიდან უმაღლესი სკოლა იღებდა დაბალი მომზადების კონტიგენტს, თავის მხრივ უმაღლესი სკოლიდან საშუალო სკოლას უბრუნდებოდა ასევე მოუმზადებელი კადრი და ამ ჯალღოსნური წრის ტრიალში სწავლა-აღზრდის სახელმწიფოებრივი საქმე სიძნელეებს სიძნელეებზე აწყდებოდა. (ამის შესახებ პროფ. ი. ბოცვაძის თანაავტორობით თათბირ-სემინარის მოწვევამდე მოთხრობილი იყო ჩვენს წერილში "სტუდენტობიდან-მასწავლებლობამდე", რომელსაც რედაქციამ წარუმიძღვარა რუბრიკა "პრობლემები, რომლებიც გვაღელვებენ", იხ. გაზეთი "კომუნისტი", 1973, № 132).

აი, ამ რესპუბლიკური თათბირ-სემინარის მხარდაჭერაზე, მის წინადადება-რეკომენდაციებზე დაყრდნობით, ქართული ენის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს (თავმჯდომარე პროფ. დავით გეწაძე) აქტიური თანადგომით სამინისტროს წინაშე 1974 წლის მიწურულში წარვადგინე ვრცელი განმარტებითი ბარათი სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მეთოდოლოგიის გაერთიანებულ კათედრის დაარსების შესახებ. პირველი, ვინც დადებითად გამოეხმაურა ამ იდეას, იყო უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების მინისტრი.

აკადემიკოსი გიორგი ჯიბლაძე (1913-1989) საქართველოს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების ჯერ სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარედ 1963 წლის ნოემბრიდან დაინიშნა, ხოლო, კომიტეტის სამინისტროდ გადაკეთებისთანავე, 1964 წლიდან, მინისტრი გახდა. ამ თანამდებობაზე ის 1980 წლამდე მუშაობდა. ადრე 1953 წლიდან საქართველოს განათლების მინისტრი იყო. მრავლად ეს თანამდებობა, ისე როგორც

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცეპრეზიდენტობა, რომლის მოვალეობას 1980 წლიდან უკანასკნელ დრომდე ასრულებდა, სავსებით მიესადაგებოდა მის ცენტს, პროფესს, ერუდიციას, მოქალაქეობრივ-ზნეობრივ თვისებებს და ღირსებებს. ასევე სავსებით ზუნებრივი და ლოგიკური იყო შრომითი საქმიანობის ადრეულ ეტაპზე სამეცნიერო-პედაგოგიურ და ლიტერატურულ მუშაობასთან უწყვეტ კავშირში ქუთაისის საქალაქო გაზეთის რედაქციის თანამშრომლიდან გაზეთ "კომუნისტის" პასუხისმგებელი რედაქტორის პირველი მოადგილის თანამდებობამდე განვლილი გზა.

მაგრამ გიორგი ჯიბლაძის ბიოგრაფიაში ფიგურირებდა პარტიული ფუნქციონერის არც ისე უბრალო, პირიქით - ფალსაჩინო ტიტულები. მათ ანაქროწიზმად ვერ ჩავთვლით. გარკვეული დროის მანძილზე იგი ხელმძღვანელობდა არა მხოლოდ თბილისის, მთლიანად საქართველოს პარტიული ორგანიზაციების იდეოლოგიურ ფონტს. სწორედ აქ იწვევია თანამდებობრივი კიბის მაღალი საფეხურიდან - ცეკას მდივნობიდან ფეხის დაცდენის ერთგვარი "მარცხი", ყოფილი, ვითომდა, "მეგობრებისაგან" ზურგის შექცევის სიმწვავე და სიმწარე. ეს იყო 1962-1963 წლებში, როცა ბატონი გიორგი მანამდეც და შემდეგაც ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრაზე შეთავსებით მომუშავე (კითხულობდა ფილოლოგიებთან ლექციებს ლიტერატურის თეორიაში), უფრო მეტ დროს ათულობდა პირადი განცდების გამოსაბატავად.

თუ იგი ამ მხრივ წინათ გარეგნულად თითქოს ჩაკეტილ, გულდაბნურულ, გაღალატებულ და განებვივრებულ პერსონად მოჩანდა, ახლა მისი ხასიათის ცვალებადობაში სკამის "ძღვევამოსილების" დაკარგვით გამოწვეულ დიდ შინაგან წუხილს თუ დრტვინვას აშკარად იგრძნობდით, ფაქტებიდან მისთვის რაღაც უჩვეულო, ფარული სევდის ნიშნებს აღვივლად ამოიკითხავდით. ადამიანს გვერდში ამოღობა და სულიერი გამხნევეება შევიძრვებულ, ძნელად ასატან, შეუგუებელ მდგომარეობაში ჰქონდა.

ჟურნალ "მნათობის" 1963 წლის მე-6 ნომერში (გვ. 112-115) გამოქვეყნდა ჩემი სტატია სათაურით - გიორგი ჯიბლაძის "კრიტიკული ეტი-

უღებო". ცხალოა, რელაქციაში მიტანილან მის დაბეჭდვამდე საკმაო დრო გავიდა (მაშინ ჩემი დისერტაციის ოპონენტების გამოყოფის საკითხი საერთოდ არც კი იდგა). შუალედ პერიოდში გაზეთ "ლიტერატურული საქართველოს" ფურცლებზე გამოიმზებურდა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის მისალმელი წერილი გიორგი ჯიბლაძის დაბადების ორმოცდაათი წლისთავის აღსანიშნავად. უკეთესი იყო იგი საერთოდ არ დაბეჭდილიყო.

ისედაც მცირე ზომის მილოცვაში მკაფიოდ ჩანდა იუბილარის დაუფასებლობა, მისდამი გულგრილი დამოკიდებულება. ჩემ წერილში მე შენიშვნების ფონზე საკმაო ეპიტეტებს ვიყენებდი მისი "კრიტიკული ეტიუდების" სამი ტომის განსახილველად და რაკი ვიცოდი იგი შეუსწორებლად ჩაშვებული იყო სტამბაში, გულდამშვიდებით მივაბიჯებდი უნივერსიტეტიდან იღია ჭავჭავაძის პროსპექტზე იმის ღრმა რწმენით, რომ მილოცვით განაწყენებულს ჟურნალის მეშვეობით ცოტა სიამოვნებას მაინც მივანიჭებდი.

მოულოდნელად ბატონი გიორგი მისი ბინის წინ, ტროტუარზე შემხვდა და ვერ ვიტყვი გულმოსულად-მეთქი, მაგრამ ძალზე განაწყენებულმა ნალვლიანი სახით მკითხა:

- ნახე მოლოცვა? შენც იმათ მიბაძე?

ადგილზევე გავშეშდი, გავხვევდი, ენა ჩამივარდა. შემატყო უცვარი მეტამორფოზა და პირველ ნათქვამს შერბილებული ტონით დაუმატა:

- გოგუცამ მომიტანა კორექტურული ჩასწორებები. ახლა უკვე ტირაჟი დაბეჭდილია. ალბათ, მალე გამოვა.

გოგუცა აგიაშვილი "მნათობის" უცვლელი თანამშრომელი და ბატონ გიორგის ოჯახის ახლობელი იყო. მაშასადამე, წყარო უტყუარი და შეუვალია. ვინ მოახდინა კორექტურული ჩასწორებანი? მე? და ეს დაუდასტურა ქალბატონმა გოგუცამ ბატონ გიორგის? კიდევ უფრო ავენთე, ჩემთვის და თვით ბატონ გიორგისათვის დამახასიათებელი სიფიცხით, კიდევ უფრო მეტი აღგზნებით ხმა... მაგრამ ბატონმა გიორგიმ ამ დროს

ფრევილიანი თვალებით შემომხედა, მხარზე ხელი დამალს და ისევ ნაღ-
ლიანად მიიხრა:

- არ იწვრცედილს. ჩასწორებანი რედაქტორის ხელითაა გაკეთებული.
შენი ტექსტიდან ძვალია დარჩენილი, ბოლო კი ჩამოუჭრია. მაგრამ
შენ რა შუამი ხარ. პირობით - შენი კარგი კაცობა დაუვიწყარი და
ძვირფასია ჩემთვის. მხოლოდ შენ აღმოჩნდი ერთადერთი, ყველასაგან
განდჯომის ფაქს ხელი რომ გამომიწოდეს. ახლა შენვე გადაგემტერებიან.

- მაპატიეთ, ახლავე დავშორდები. - დავტყვევ ეს სიტყვა, მოვტ-
რიალდი, სწრაფად გავეშორე "მნათობის" რედაქციისკენ, რომელიც იმ
ხანად გვირთა მოედანზე, თურმეცხარულადი სახლის მეორე სართულზე
იყო მოთავსებული. ბუღალ რედაქტორი თავის კაბინეტში დამხვდა:

- ბატონო გრიგოლ, - მივმართე გრიგოლ აბაშიძეს, - პროტესტს
ვაცხადებ ჩემ წერილში ჩემთან შეუთანხმებლად შესწორებების შეტანის
გამო. უარს ვამბობ წერილის ავტორობაზე და ამას გაზეთში გამოვამ-
ყვეს. ბატონმა გრიგოლმა შენატყუო აღეღვემა, გამიღიმა და ტკბილი
სიტყვებით დამამშვიდა:

- გიორგის მე ავუხსენი ყველაფერს. შენც ხომ უნდა იცოდეს, მი-
ლუცვის ტონი საფრთხის ტონია. მე ვაღივებული ვიყავი გამეთვალისწი-
ნებონა ზემო ინსტანციის ხაზი და მიმართულება. ეს წესი თვითონ ბა-
ტონმა გიორგის კარგად იცის. ამიტომ არ არის საჭირო საკითხის გართ-
ლება.

ვბრუნდებოდი რედაქციიდან და ტელეფონატორიის გამოვლინების უხეშ
ფაქტთან პირისპირ შეხვედრასზე, კონიუნქტურის უხილავ "მექანიზმზე"
ვფიქრობდი. ვფიქრობდი პანტიული ფუნქციონერის თანამდებობრივ ბედსა
და ხვედრზე, ^{სა} ~~სა~~ საბოლოო ერთბაშად რომ იცოდებდნენ, იშორებდნენ
და თავისთავის ანაბარად მარტოობის ნაპეკში აგდებდნენ. (ასე აღრე-
ულ ხანებში ხდებოდა. მერე და მერე ერთგან რომ "მოაბალახებდნენ",
მეორე უფრო დიდ "საბადახში" გადაჰყავდათ). ვფიქრობდი მთავრად, თუ

ბუნებისგან ტალანტით, შრომისმოყვარეობით ესოდენ უხვად დაჯილდო-
ებულ გიორგი ჯიბლაძეს, სიღარიბესა და ნახევრად თბლობაში გაზრდილს,
რისთვის სპირდებოდა მიძიმე ჯვრის მსგავსად პარტიული იერარქიის უმ-
ძიმესი ხამუტის ტარება! ნუთუ ამის გარეშე იგი ვერ გახდებოდა ორგ-
ზის აკადემიკოსი? ნუთუ მართლა, ერთი ნაცნობი პოეტის ნათქვამისა
არ იყოს, რუსთაველიც რომ წამოღვეს, თანამდებობის გარეშე არარაო-
ბად იქცევა?

უფრო რთულ გამოცანას ჩემთვის წარმოადგენდა იმ საიდუმლოს ამოხ-
სნა, თუ როგორ ახერხებდა გ.ჯიბლაძე მთელი დღე ჩინოვნიკური საქმე-
ებით დაკავებული, გადაქანცული და გადაღლილი ამოდენა შრომების,
წიგნების, სტატიების, წერილების შექმნას და გამოქვეყნებას, როგორ
უძლებდა ორგანიზმი საწერ მაგიდასთან უძილო ღამეების განუწყვეტლივ
შთანთქმას, ან რკინის რა ჯანმრთელობას შეეძლო დღე-ღამის ასე გას-
წორება დაძაბულ გონებრივ შრომაში! ამ გზით იგი მუდამ იხვეჭდა სა-
ხელს, იძენდა თაყვანისმცემლებს და ამავე დროს იზრდიდა მოშურნეთა
რიგებს ყველაზე ახლო მდგომ კოლეგათა შორის.

როგორც ლიტერატურის კრიტიკოსი, წერის მანერით, სტილით, ინტუ-
იციით, მრავალფეროვნებით და მაღალფარდოვნებით გ.ჯიბლაძე ერთი შე-
ხედვით თითქოს ბელინსკის მიმდევრის, მიმბაძველის შთაბეჭდილებას
სტოვებდა მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ თუ ბელინსკის რუსულ ლიტე-
რატურაში წილად ხვდა დასავლეთ ევროპიდან მოწინავე რევოლუციურ-დე-
მოკრატიული ესთეტიზმის შემოტანა და დამკვიდრება, ქართულ ლიტერა-
ტურულ კრიტიკაში იგი მოგვევლინა მის ესთეტიკურ შეხედულებათა ერთ-
ერთ ყველაზე თანმიმდევრულ პოპულარიზატორად, მისებრ რაოდენობრივ
სიუხვეს გამოდევნებულ, მისებრ ლიტერატურისადმი ტრფიალებაში სულიე-
რად ამადლებულ ისეთ რაინდად, რომელიც ქვეყნობიერად ყოველთვის ვერ
ახერხებდა თავისი ფიქრი და აზრი მოემწყვდია თვითგანსჯის, თვითკონ-
ტროლის "ბაფანგში". ამის დამადასტურებელია "კრიტიკული ეტიუდების"

რვა ტომი და სამოცთაბახიანი მონოგრაფია "ილია ჭავჭავაძე".

მომხიბვლელი იყო გიორგი ჯიბლაძე, როგორც ორატორი არა ორატორული ხელოვნების კლასიკური გაგებით, არამედ ზეპირი მეტყველების მაღალი კულტურის თავისებური გამოვლენით. მისი წარმატების მთავარი ჯაღო ამ მხრივ მის ნიჭიერებაში, მისი მეხსიერების ძალოვნებასა და უღალატობაში იყო ჩაქსოვილ-ჩაბუღებული. მის მოხსენებას, გამოსვლას, ლექციას, ლაპარაკს ხშირად აღარებდნენ სიტყვების ნიაღვარს, ჩანჩქერს, ვულკანურ ამოფრქვევას და ამაში უეჭველად იყო სიმართლის გარკვეული ელემენტები. არასოდეს არაფერი ეჭირა ხელში და მაინც ზეპირად შეეძლო ციტირება ვინგინდა ფილოსოფოსის თუ ესთეტიკოსის, მწერლის თუ პედაგოგიკის კლასიკოსის აზრებისა.

გიორგი ჯიბლაძე პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ყოფილი საკავშირო აკადემიის ნამდვილი წევრი მინისტრობის თანამდებობით გახდა, ისე რომ არასოდეს უმუშავებია სკოლის პედაგოგად, მაგრამ სულ მალე მან ამ დარგის პროფილთ იმდენი წიგნები და სტატიები დაახვავა, ისე ღრმად შეიჭრა მის სპეციფიკურ "სივრცეში", უკან მოიტოვა თვით პრეზიდენტის ტიტულვანი ე.წ. სწავლულები, რომ არაფერი ვთქვათ იან ამოს კომენტარს პედაგოგიკურ ფილოსოფიაზე, ესთეტიკური აღზრდის პრინციპებზე, პედაგოგიკისა და მეთოდის ზოგად საკითხებზე დაწერილი მისი შრომების შესახებ, არ შეიძლება გაოცებას არ იწვევდეს მიგნება და უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის ახალ მეცნიერულ დარგად ჩამოყალიბების ცდა, რომელზედაც მანამდე მსჯელობაც კი არ პქონიათ (იხ. წერილების სერია სათაურით "უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკა როგორც მეცნიერება", გაზეთი "კომუნისტი", 1972, № 127, 129). სიახლის გრძნობის ნიჭი ძვირფასი და ღირდალ დასაფასებელი ნიჭია ადამიანისათვის ყველა დროსა და ეპოქაში. უპირველესად ასეთი ნიჭი ამკობდა გ.ჯიბლაძის პიროვნებას.

... საკითხის დასმიდან მისი აპრობირების, აწონ-დაწონვის შემ-

დღე, ქართული ლიტერატურის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს მიერ წინასწარ შემუშავებული და მოწონებული პროექტის საფუძველზე უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს კოლეგიამ 1976 წლის 25 ნოემბერს მიიღო დადგენილება (№ 3-113) სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პედაგოგიურ ინსტიტუტებში საგანგებოდ ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთა მომზადების გაუმჯობესების ღონისძიებათა თაობაზე. მის ერთ-ერთ პუნქტად გამოყოფილი იყო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მეთოდოკების გაერთიანებული კათედრის ჩამოყალიბება კონკრეტული ამოცანების განსაზღვრით. კოლეგიის დადგენილება განიხილულ იქნა უმაღლესი პედაგოგიური სასწავლებლებისა და უნივერსიტეტის სამეცნიერო საჭიკოების სხდომებზე, კერძოდ, ფილოლოგიის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ შიარსი დაუჭირა დადგენილების მოთხოვნას და რექტორატს წარუდგინა თავისი თანხმობა კათედრის დაარსების შესახებ.

მიუხედავად ამისა, უნივერსიტეტის რექტორატი აჭიანურებდა პრბანების დაწერას. განსაკუთრებით წინ აღუდგა მას პროექტური სასწავლო ნაწილში დოც. გ. ჭრუჭავჭავაძის იგივე პედაგოგიური მიდგომით უნივერსიტეტს ძველებურად კვლავ სამეცნიერო კადრების აღზრდის უმაღლესი რანგის სასწავლო დაწესებულებად მიიჩნევა და არ უწყვედა ანგარიშს იმ რეალურ ხინამდვილეს, რომელმაც აღმწოდო საკუთხიდან რამდენიმე წლის შემდეგ საუნივერსიტეტო განათლებით პედაგოგების მომზადება მთელ მაშინდელ გაერთიანებულ ქვეყანაში სავალდებულო მოთხოვნად აქცია.

დაიწყო მანვერირების, კონსტრუქციების შემუშავების, ბარირების შექმნის რთული პროცესი. საქმე იქამდე მივიდა, გამოიყენეს აკაკო შანიძის ავტორიტეტი და დააწერინეს რექტორის სახელზე კათედრის დაარსების საწინააღმდეგო ბარათი. ყოველივე ამან ერთ წელიწადზე მეტი დრო წაიღო. სამინისტროს უმაღლესი სკოლების სამმართველო,

პირადად მისი უფროსი ვლ. ჩაკვეტაძე დაუინებოდ მოიხივდა კოლეგიის დადგენილების განხორციელებას. ზოლოს, 1977 წლის 17 ოქტომბერს, და-
იწერა რექტორატის ბრძანება № 199, რომლის საკონსტატაციო ნაწილში
ნათქვამი იყო: "მშობლიური ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთა
მაღალკვალიფიციური კატეგორიის მომზადებისა და რესპუბლიკის პედაგო-
გიური ინსტიტუტებისათვის ამ მსრივ საორიენტაციო ცენტრის შექმნის
ნიშნით ჩამოყალიბდეს ქართული ენისა და ლიტერატურის მედიაციების
გაერთიანებული კათედრა".

1978 წლის 15 მაისს დაინიშნა უნივერსიტეტის დიდი სამეცნიერო
საბჭოს სხდომა, რომლის დღის წესრიგში კათედრის გამგის ვაკანტური
ადგილის დასაკავებლად კენჭისყრის სიამში შეტანილი იყო ორი კანდი-
დატი. ერთი - უნივერსიტეტელი, კათედრის დაარსების ინიციატორი,
მეორე - გარედანი. ორივეს წინასწარ ჩატარებული პქონდა საცდელი ლექ-
ციები, ორივეს საკითხი განხილული იყო რექტორატის საკონკურსო კომი-
სიის სხდომაზე. წინააღმდეგ, კვირას, ბინაზე დანიშნულ საბჭოს წევრმა,
იჩანული ფილოლოგიის კათედრის გამგემ, საქართველოს მეცნიერებათა
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, პროფესორმა დავით კობიძემ და ერთ-
გვართ საყვედურის სახით მიმართა:

- აბლა მეოთხე კაცი გავაგდე ბინიდან შენი მოწინააღმდეგე კან-
დიდატის მხარდაჭერის მიზნით. დააქვთ შენი ავტორიტეტის მაკომ-
პრომიტირებელი რაღაც ქაღალდები. შენ რას აკეთებ, სამოცანდე წევრია
საბჭოში და ყველა ხომ იქმსავით არ გიცნობს. მიღეე-მოღეეე, გალა-
რეკე, იმოქმდე.

- სატონო დავით, - ვუბახუბე სრულიად დამშვიდებით. - მაღლო-
ბელი ვარ ყურადღებისათვის. მე ჩემი მოვალეობა მოვიხადე, ხუთი წე-
ლი შევაღიე ყველა ინსტანციასა და დონეზე საკითხის დასამას, დასა-
ბუთებას და გადაწყვეტილების მიღებას. ხვალ წარვდგები თქვენს წინაშე
შე იხევე კათედრის შექმნის აუცილებლობის არგუმენტაციით. თუ საბჭოს

უმრავლესობას იმის უნარი არ აღმოაჩნდება, გაარჩიოს თეთრი და შავი, იმ საბჭოს შემადგენლობაში არც შესვლას ვიწყებდით. მე არავის შევაწებებ ხვეწინა და მუდარით. თქვენ რაი მე ეს გაკადრით, ამით, ვფიქრობ, შეუძლებელია მოგაყენებო.

- მე, რა თქმა უნდა, ასედაც მივიღებდი შენს რჩევას, მაგრამ სხვები მყავს მხედველობაში.

- იმ სხვების სინდისზე იყოს საჭირო უზღუნულ საქმის დაუფასებლობა და გარედან მოსული კანდიდატისადმი მიზარტყლა. იმ გარედან მოსულს რომ ახალი შტატი და ახალი საბაზისიდან დაგეგმვა სვირდება! ამასვე არ უნდა ფიქრობდნენ?...

... უნივერსიტეტის დიდ სამეცნიერო საბუთს აკადემიკოსი გიორგი ჯობლაძე არასოდეს დასწრებია, რა ვინც მიმდებარე დანიშნულ დღეს თერთმეტ საათზე პირველი კორპუსის 93-ე აუდიტორიაში ყველასათვის მოულოდნელად იგი პირველად გამოვიდა საბჭოს წინაშე სიტყვით კათედრის დაარსების მნიშვნელობაზე, მის უნიჭიერებასა და რაღაც. - ორი კანდიდატიდან თქვენზე მეტია, ვინც თქვენს მოგაჩინაზე ღირსად, ის აირჩიეთ. - განაცხადა სიტყვის დასასრულს და ამით დაიწყო სრული ნეიტრალიტეტის სტატუსი.

საკონკურსო კომისიის თავმჯდომარის, პროფესორ გ.ვილაშვილის ინტენსივაციის შემდეგ საბჭომ მოიხილა რამე ხუთწუთიანი გამოსვლა. ერთი სიტყვა არ დამცდენია რემის არც ნაშრომებზე და არც კათედრის დაარსებისათვის გაწეულ მომქანცვლად მიუთითებზე. ვილაპარაკე მხოლოდ კათედრის კონკრეტულ მიზნებსა და პერსპექტივებზე. შეკითხვით მომმართა საბჭოს წევრმა, ზოგადი მათემატიკის კათედრის გამგემ, პროფ. კ.ზერაგოძე - რა კავშირი გაქვთ თქვენს მიუნივერსული შრომებით კათედრის პროფესორთან?

- ამ კითხვაზე, წესისა და წარდგენილი მასალების მიხედვით, საკონკურსო კომისიის თავმჯდომარეს უნდა მოეხსენებინა თქვენთვის, - ვუპასუხე შემკითხველს, - მაგრამ რაკი გამორჩა თუ განზრახ გამოტო-

ვა, შემიძლია გარვენთ. და იქვე საბჭოს წევრებისათვის დვალსარჩინოდ გამოჩნდა სამი წიგნი - მეთოდის სახელმძღვანელოს მეოთხე გამოცემა და ორი მეთოდის მონოგრაფია. ამით დავტოვე საბჭოს სხდომა. დღის ბოლოს ტელეფონით მილოცავდნენ გამარჯვებას. მაგრამ იგი მარტო მე არ მეკუთვნოდა. ეს იყო კათედრის დაარსების იდეისადმი მხურვალე მხარდაჭერისათვის მინისტრის გამარჯვებაც, მაშასადამე, მისდამი მილოცვის გამოხატულებაც.

... 1989 წლის 4 სექტემბერს პროფ. ირ. მარჩაიძესთან და პროფ. მიხ. შენგელიასთან ერთად ბატონი გიორგი უკანასკნელად ვნახე რესპუბლიკურ პირველ საავადმყოფოში. იგი იწვა პირველ სართულზე, სრულიად შეუფერებელ ადგილას. მაგრამ დიაგნოსტიკით განკუთვნილ სარეანიმაციო განყოფილებაში. მუდამ მოუსვენარს და მბორგავს მოძრაობის ძალა და უნარი უკვე აღარ ჰქონდა. თირკმელების გადაგვარებით სხეულში აზოტის დაგროვებას სწრაფად ჩაექრო სიცოცხლის ის ელვარე ნიშნები, რითაც ხასიათდებოდა მისი შთაგონებებით, მუდმივი შრომა-საქმიანობით და ტკივილიანი მწუხარებით აღსავსე ღრმავინაარსიანი ცხოვრება.

ტკივილიანი მწუხარება დაკავშირებული იყო თბილისის ზღვაზე შვილიშვილის - მისი სულიერი სიცოცხლის გამგრძელებლის - უნივერსიტეტი ახალგაზრდა გიორგის ტრაგიკულ სიკვდილთან. 28 სექტემბერს ვაკის სასაფლაოს კარიბჭესთან, მის გვერდით, სამუდამოდ დაიღო ზინა ბაბუა გიორგი ჯიბლაძემ, რომელმაც კომუნისტურ ეპოქაში სამსახურის ყველა კარიერის საფეხურებზე ბოლომდე უმწიკვლოდ შეინარჩუნა უანგარო მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის, კეთილშობილებით შემოსილი ადამიანის სახელი.

აკადემიკოს ილია ვეკუას შემცვლელის როლში პროფესორ დავით ჩხიკვიშვილის (1973-1980) უნივერსიტეტის რექტორად დანიშვნის დღეებში ხმა დაიწმა - აკაკი შანიძე თავისი ბინის მეოთხე სართულის აივნოდან გადმოვარდნას აპირებდაო. ყოველ შემთხვევაში, ყოფილი პუშკინის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის რექტორობის ბოლო წლებში

მას სახელი განსაკუთრებით მას შემდეგ შეეღებოდა, რაც სამინისტროს კოლეგიაზე სამეურნეო დარგში მისი პროექტორის საქმიანობის საკითხი იხილებოდა. ამ ამბების ფონზე, ბუნებრივია, გარედან ახალი რექტორის მოყვანას, უნივერსიტეტში მაინც და მაინც ერთსულვანი დადებითი რეაქცია არ მოჰყოლია. და ამის მთავარი საფუძველი იმაში იყო, რომ იგი ნამდვილ მეცნიერად არ მიაჩნდათ.

მაგრამ პროფ. დ. ჩხიკვიშვილს პქონდა პრიმატის მიმნიჭებელი ნიშან-თვისებები. ომში მფრინავად ნამყოფის ორგანიზაციული მუშაობის დაგროვილი გამოცდილება საკმაოდ "წონალომით" განირჩეოდა. რაკომის მდივნობიდან, ცეკას აპარატამდე, იქიდან - კულტურის მინისტრობამდე და ინსტიტუტის რექტორობამდე განვლილი ცხოვრებისეული გზის ანარეკლები საანკეტოდ მას იმ დროისათვის შესაფერის ბიოგრაფიას უქმნიდა. სწორედ ამ ბიოგრაფიის ლოკურ შედეგად უნდა იქნეს მიჩნეული უნივერსიტეტის რექტორობის ^{საუ}წინა წლის პერიოდში მის მიერ გატარებულ ღონისძიებათა შორის ორი ძირითადი ასპექტი - კომუნისტური აღზრდის ვითარება სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის შექმნა (პარტისტორიის ორი დიდი კათედრის არსებობის პარალელურად) და პირველი კორპუსის შენობის რეკონსტრუქციის დაწყება (კლუბის გადაკეთება-გაფართოება, დერეფანში ტიხარების მოხსნა), რაც შემდგომ პერმანენტულად გრძელდებოდა. ამიტომ მოსვლისთანავე მას დავით სტროიტელი - დავით აღმაშენებელი შეარქვეს.

1977 წლის 17 ოქტომბერს ხელმოწერილი ბრძანების განხორციელების რამდენიმე თვიან შუალედში რექტორი ჩემდამი ლიალბას იჩენდა, ხოლო პროექტორ გ. ჭილაშვილის მეშვეობით ცდილობდა მის რაც შეიძლება კვლავ დამუხრუჭებას, რათა გამოეძებნათ "მმაკაცური" კანდიდატურა კათედრის გამგის თანამდებობის დასაკავებლად. ამ მიმართულებით აქტიურ მუშაობას ეწეოდა მეორე პროექტორი სამეცნიერო ნაწილში პროფ. ს. ჯორბენაძე. მან შეძლო გადმოეხირობინა პროფ. ვლ. მახარაძე

დ. ჩხიკვიშვილის რექტორობის დროინდელი ინსტიტუტიდან. მაგრამ ვლ. მახარაძეს ახსოვდა ჩემი მხარდაჭერა როგორც საკანდიდატო, ისე სა-
ლოქტორო დისერტაციის დაცვის დროს. იგი აღრე პრესაში გამოსვლით
იძულებული იყო ეღიარებინა ჩემი მეყოლიკური შრომების წვლილი მის
საკვალიფიკაციო წინსვლაში.

და მაინც, დაპირებებით მოხიზლულმა, როგორც ზემოთ ავღნიშნე,
მოინდონა გაწყობილ სუფრაზე "დარღვიმანდული" თამალობა. მისი საცდელ-
სარჩევნებელი ღვეტია დაბალი ნიშნით იყო შეფასებული. საკონკურსო კო-
მიტეამ სვალა სამეცნიერო საბჭოს ხელშიაზე ამ ფაქტის შიჩქმალვა.
მაგრამ, როგორც მერე გავიგე, თვით კომისიის წევრმა, სოციოლოგიური
კვლევის კათედრის გამგემ, პროფ. ვ. ქვარაზიამ საბჭოს წევრებს გა-
აფნა თურმე საქმის ნამდვილი ვითარება. აშკარა გაბდა რექტორატის
მხრივ მიკერძოების გამოვლინება, რომელსაც მოყვა უარყოფითი რეაგი-
რება მათი კანდიდატის სასარგებლოდ. ასე ჩაიშალა მზაკვრული გეგმა-
ვარაუდი. ნახევარი წლის შემდეგ ვლ. მახარაძე გარდაიცვალა. იგი გა-
დაყვა ამ მზაკვრობას. ნე კი ჩემი მიქალაქეთაშრივი ვალა მოვიხადე
მისი ცხედრის წინაშე წუთიერი ღუმელით.

თუ ამ გაუფრმკრთალეებულ ინსტიტუტში რექტორ დ. ჩხიკვიშვილს გარეგ-
ნულად თითქოს უწყინარი, უცნებელი პოზიცია ეჭირა, მისი წინაგანი
არსი ჯერ არჩევნებამდე ავით აკაკო მანიძემ გახსნა, როცა გაიგო კა-
თედრის დაარსების ბრძანებას რექტორმა ხელი მოაწერათ. - მე რას
მთხოვდა საწინააღმდეგო მოსაზრების წარღვენას, თუ თვითონ მომხრე
იყო. - ეთქვა მისი კათედრის ახლებელი წევრისათვის, დოც. ლ. კაკა-
ძისთვის. არჩევნების დამთავრების შემდეგ კი, ჯერ კიდევ კათედრის
მუშაობის დაწყებამდე, 1978 წლის 20 მაისის ბრძანებით მან მისი
"ასავუთქებელი" მძიმე "ყუმბარა" ჩამიღო.

ამ ბრძანებით კათედრის ასისტენტის 0,5 განაკვეთზე ინიშნებოდა
ფურნაღისტიკის ფაკულტეტიდან ერთი მანდილოსანი, რომელსაც დამთავრე-

ბული პქონდა უცხო ენათა პედაგოგიური ინსტიტუტი, ხოლო კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი მოპოვებული პქონდა ჟურნალისტიკის სპეციალობით. ბრძანების ქვემოთ იურიდიულ საფუძვლად მიითთებული იყო კათედრის გამგის (ე.ი.ჩემი) შუამდგომლობა.

- თქვენ მე პირველად გხედავთ, არავითარი შუამდგომლობა არ აღმიძრავს, რაღაც გაუგებრობაა და გავარკვევ-მეთქი, თავაზიანად რომ მოვახსენე ბრძანების მომტანს, მისგან ჯიქური პასუხი მივიღე.

- თქვენ რექტორის ბრძანებას არ ასრულებთ?

- თუ უკანონოა, არა. - ვუპასუხე მეც. და აქედან დაიწყო.

- ბატონო დავით, რაღაც გაუგებრობაა ამ ბრძანებაში. ჟურნალისტიკის ინსტორიის და თეორიის უათედრის გამგეს, პროფ. დავით გამეზარდაშვილს, მავდროულად ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის დეკანს, თუ ვინმეს მოცილება უნდა, ჩემი ახლადდაარსებული კათედრა სანაგვე გოდორი არ გახლავთ. აქ მხოლოდ კათედრის პროფილით და სპეციალობით უნდა მოხდეს ახლის მიღება. გთხოვთ უკან დაიბრუნოთ ბრძანება და სათანადო რეაგირება გაუკეთოთ დავით გამეზარდაშვილის მიერ თქვენთვის შემოპარულ... .

- ვიცი, - შემაწყვეტინა სიტყვა რექტორმა და მშვიდად მიიხრა, - მისი კათედრის შუამდგომლობით შენს კათედრაზე პიროვნების დანიშვნა არ შეიძლება შენთან წინასწარი შეთანხმების გარეშე. ცოტა ხანს მაცალე, ასე ორი-სამი კვირა, აჰა, ერთი თვე, უეჭველად მოგაცილებ... .

... გურამ ზილაშვილმა კათედრას გამოუყო მეორე კორპუსის მეოთხე სართულზე რადიოტექნიკის კათედრის სამუშაოებში რვაშვიტრიანი ოთახი - დროებით შესახლდით იქ და მეორე ვნახოთ. ეს დასჯას უფრო ჰგავდა, ვიდრე მხარში ამოღობას, მაგრამ ამ შემთხვევაში მთავარი ისაა, რომ პრორექტორის დროებითობა თერთმეტ წელიწადს გაგრძელდა, ხოლო რექტორის მოცემული პირობითი ერთი თვე - ერთი წელიწადი. მთელმა უნივერსიტეტმა გაიგო იმ მანდილოსნის მიერ ჩემი აწიოკების, ღანძლისა და გინების ამბავი. სამართლის ინსტორიის კათედრის გამგე, პროფესორი ივანე

სურველადვე ზოგჯერ მაფრთხილებდა, რექტორი რექტორია, ბრძანებას უკან არ წაიღებსო.

და მართლაც, ზუსტად ერთი წლის თავზე, კანცელარიიდან გადმოიცეს რექტორის 1979 წლის № 3/191 ბრძანება, რომლის ტექსტის გაცნობა ნათელყოფს ფასადის მიღმა საუნივერსიტეტო ცხოვრების მამინდელ პანორამასზე გაჩენილ მახინჯ კერებს შორის ასეთ "წვრილმან" ლაქასაც: "ქართული ენისა და ლიტერატურის მეთოდოკების გაეროთიანებულ კათედრაზე 1978 წლის 20 მაისის ბრძანებით ასისტენტ 0,5 განაკვეთზე ჩაირიცხა ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი ლ.ფერაძე. კათედრის გამგემ, პროფ. ა.თაფურიამ დღემდე არ იზრუნა ასისტ.ლ.ფერაძის დატვირთვა იმ დროს, როცა ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატს ი.ქაფიაშვილს, რომელიც კათედრაზე მუშაობს ლაბორანტის თანამდებობაზე, მისცა სრული დატვირთვა. ეს არის შრომის კანონმდებლობის უბეში დარღვევა". აქედან გამომდინარე, ბრძანებაში სამპუნქტიანი განკარგულებით შევალეობოდა შრომის კანონმდებლობის დაცვა-გატარება. დიას, დაცვა და გატარება.

სულ მალე ამ ბრძანების მიღებიდან ქალბატონი ლ.ფერაძე უმტკივნეულოდ დაუბრუნდა თავისი პროფილით ყურნაღისტიკის კათედრას, თავის სპეციალობას (რამდენიმე ხნის შემდეგ მან მადლობა გადაიხადა ჩემი შეუწიკებელი პოზიციისათვის), ხოლო ლაბორანტი ი.ქაფიაშვილს შეენარჩუნდა თავისი სრული დატვირთვა, გამოეყო ჯერ ასისტენტის, მერე დოცენტის სრული განაკვეთი და ამჟამადვე განაგრძობს მუშაობას იმავე კათედრაზე.

ბუნებრივად დაიბალებოდა კითხვა - რა გავლენა მოახდინა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ამ "ინციდენტმა" პროფ. დ.ჩხიკვიშვილთან, როგორც რექტორთან და შემდგომ მინისტრთან ჩვენს პირად ურთიერთობებზე? აკი გავრცელებულია აზრი თითქოს ჩვენ ყველა, ძველი თაობის წარმომადგენლები, მონური მოჩილებების შიშით აღმინისტრაციის ბრძანების

მხოლოდ ყრუდ შემსრულებლები ვიყავით და არა ადამიანები, რომლებმაც შეეძლოთ დაეცვათ თავიანთი ღირსება კანონიერების ფარგლებში. რომ ეს ყოველთვის ასე არ იყო, ამას ჩვენი მაგალითი ცხადყოფს. აბსოლუტურად არაფერი არათუ არ შეეცვლილა, პირიქით - უფრო თბილი, კეთილი ურთიერთ დამოკიდებულება გვქონდა, ვიდრე უსიამოვნო შემთხვევამდე. დამადასტურებელი ფაქტი?

1986 წლის 6 ივნისს ფილოლოგიის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს ღია სხდომაზე სიტყვით გამოვიდა სამინისტროს სახელმძღვანელოების განყოფილების უფროსი, ბატონი გივი მელიქიშვილი, რომელმაც დამსწრე საზოგადოებას აუწყა: "ვასრულებ მინისტრის დავალებას და წაგიკითხავთ მის ბრძანებას № კ-57. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის და ლიტერატურის სწავლების მეთოდის გაერთიანებულ კათედრის გამგის, საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის, ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდის მეცნიერული კურსის ფუძემდებლის, საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს ქართული ფილოლოგიის სამეცნიერო-მეთოდური სექციის თავმჯდომარის, სამინისტროს რესპუბლიკური პრემიის ლაურეატის, სამამულო ომისა და შრომის ვეტერანის, პროფესორ აკაკი სარდიონის ძე თოფურიას დაბადების 70 და სამეცნიერო-პედაგოგიური და ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 50 წლის-თავთან დაკავშირებით ვბრძანებ: 1. დაჯილდოვდეს პროფესორი აკაკი სარდიონის ძე თოფურია საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს სიგელით, მინისტრი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, პროფესორი დ. ჩხიკვიშვილი".

ყოველივე ზემოთ თქმული იმისათვის მოვიტანე, რომ მეგრძნობინებინა თქვენთვის ცხოვრება საერთოდ იავარდით როდია მოყენილი. კათედ-

რის პირველი ნაბიჯები, მისი ისტორია იწყებოდა წინააღმდეგობებით, ხელშეშლით, მაგრამ ამავდროულად ^{საბჭოთა} სიძინარის ინტერესებისათვის შეუპოვებულ და საქმის კეთების წყურვილით. ეს განწყობილება და პათოსი სრულადაა გამიზნული გაზეთ "ახალგაზრდა კომუნისტის" 1978 წლის 4 ივლისის ნომერში (1878) გამოქვეყნებულ გაზეთის კორესპონდენტთან მიცემულ ინტერვიუში სათაურით: "ახალი კათედრა, ახალი პერსპექტივები. სტუდენტთა სპეციალიზაციისა და პედაგოგიზაციის ახალი კერა უნივერსიტეტში". მასში ნათქვამი იყო:

"თუ მშობლიური ენა და ლიტერატურა ეროვნულობის ბურჯი და საძირკველია, უნდა შევთანხმდეთ და ვიწამოთ, რომ ამ საგნის მასწავლებლები რესპუბლიკის სკოლების დედაბოძია, პირველის უკვდავება, სიმტკიცე და გამძლეობა ბევრად არის დამოკიდებული ნიჭის მიერ ერის წინაშე თავისი მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის ღრმად შეგნებაზე, მის სიყვარულზე საგნისადმი, ცოდნაზე, სწავლების პროცესში ამ ცოდნის გამოყენების ფორმებსა და საშუალებებზე".

თუ რა მუშაობა გასწია კათედრამ დასახული ეროვნული მიზნების განხორციელების მიმართულებით, დაარსებიდან 1989 წლამდე, ამის შესახებ საკმაოდ არის მოთხრობილი პრესაში გამოქვეყნებულ მასალებში და აქ თავს არ შეგაწყენთ (იხ. "კათედრის პირველი ნაბიჯები", "ახალგაზრდა კომუნისტი", 1984, №5, "შედეგები და პრობლემები", "სახალხო განათლება", 1988, №41, ბ.მიშველაძე "მსჯელობენ მიმავალი პედაგოგები", "სახალხო განათლება", 1988, №100, კრებული "ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების საკითხები", თსუ გამოცემა, 1987, გვ. 154-170 და სხვა). მხოლოდ აუცილებელია მოკლე გავიხსენოთ ერთი მტკიც-
ნული ეპიზოდი.

კათედრის დაარსებისთანავე ჩემი უპირველესი მიზანი იყო ასპირანტის ადგილის გამოყოფისათვის ზრუნვა. მეცნიერებისა და ტექნიკის სახელმწიფო კომიტეტში ძველი ნაცნობი მყავდა. იქიდან დავიწყე ნია-

დავის მოსინჯვა.

- ვისთვის გინდა ასპირანტის აღჭიკი? - მკობა მოულოდნელად.
- ვისთვის თუ რისთვის. - შევაგებე უნებურად.
- უნდა ვიცოდეთ, სახელდობრ ვისთვის. - მომიჯი იმანად.
- წინდაწინ საიდან უნდა ვიცოდეთ ახალდაარსებულ კათედრაში ვის მოუწევს ეს აღჭიკი. - მივუპე მეც.

- აბა, წინდაწინ თუ არ იყო, რატომ თხოულობ?
- შემცველელის გამოსაზრდელად. ახალი დარგია, ახალი კათედრა.
- როგორ გეკადრებან, ბატონო აკაკო, ვინ ფიქრობს დღეს შემცვე-
ლებზე.

- აბა, რაზეა აგებული ამ მიმართებით ფიქრი?
- ურთიერთ პირად სარგებლიანობაზე...

კათედრასთან შექმნილი სტუდენტთა სამეცნიერო წრე და სადიპლომი შრომების დაცვის დაწესება ღრსეულთა გამოვლენის საიმელო ბაზად ისა-
ხებოდა, მაგრამ ამისთვის წლები იყო საჭირო. უნდა გამოიმეყენებინა
ე.წ. მადიებელთა მიღების ფორმა და აქაუ გარკვეული სიძნელე არსებობ-
და. სავალდებულო იყო პროფილოთ მუშაობის არანაკლები ირი წლის სტატი,
რომ საგნების ჩაბარების ნება მისცემოდა.

აი, ასეთ სიტუაციაში გამოიმეყნებდა კათედრაზე ფილოლოგიის ფაკულ-
ტეტის ყოფილი კურსდამთავრებულა ახალგაზრდა ნ.გ-ლი, რომელმაც ქართული
ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლად განაწილებული აღმოჩნდა სვანე-
თის ერთ-ერთ რაიონში. მას სტუდენტობიდან არ ვიცნობდი. 1978 წლიდან
დისიდენტურ მოძრაობაში აქტიურად ყოფილა ჩაბმული და მუხადიკური
საგნების ლექცია-პრაქტიკუმების გაცდენა, აღბათ, ბევრჯერ უბღებოდა.
მის შესახებ გარკვეული წარმოდგენა შემიქმნა მეზობელი - ახალი ქარ-
თული ლიტერატურის ისტორიის კათედრის ზოგიერთმა წევრმა. მეც დაღე-
ბითად განვეწყე.

- კარგად დაფიქრდით, აწონ-დაწონეთ თქვენი სამეცნიერო მიღრეკი-

რათა იქ პქონიდა სამუშაო ოთახი, ასე და ამრიგად, შევუქმენი ყოველ-
გვარი პირობები იმისათვის, რომ შეესრულებინა ჩემთვის მოცემული
სიტყვა-პირობა, ემუშავა ვუღმოდგინელ, დაუწერა ლისერტაცია. გავიდა
გარკვეული დრო.

კათედრაზე ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდოლოგიაში სავალ-
დებულო საკანდიდატო მინიმუმის ჩასაბარებლად მაძიებლებისათვის გა-
მყოფილი მქონდა საკონსულტაციო საათების გრაფიკი. ვცხადდებოდი ყო-
ველთვის დანიშნულ დროზე, ცხადდებოდნენ სხვებიც, არ ცხადდებოდა მა-
ძიებელი ნ.გ.-ლი. ორი წელი იმე გავიდა, რაიმე რეფერატიც არ წარმო-
ადგინა. 1983 წლის 18 დეკემბერს კათედრის სხდომაზე მოვისმინეთ
მისი დეკლარაციაში. ერთსაათიან მოხსენებაში ერთი სიტყვაც არ უნდა
იმის სანიშნოდ და საჩვენებლად, რომ წაკითხული მქონდა თემასთან და-
კავშირებული სათანადო მეთოდოლოგიური ლიტერატურა. ამკარად ეტყობოდა,
საგანს გულს არ უღებდა, ნიჭს და უნარს სხვა საქმეს ახმარდა.

- რა გომედათ ხელს წარმოგეღგინათ კათედრაზე საჭირო პასუხის-
მგებლობის გრძნობით მოხსენება შენივე საღისერტაციო თემიდან, რო-
გორც ამას საგნის და თემის სპეციფიკა მოითხოვს? ორი წელიწადი საკ-
მარისი არ იყო საკანდიდატო მინიმუმით გათვალისწინებული ლიტერატუ-
რის გაცნობისათვის? კათედრაზე ხომ ღღვს ამ ლიტერატურის ცნობარი?
- ეკითხვ მაძიებელს მიზეზის გასარკვევად, იუკადრისა შეკითხვა-შე-
ნიშვნა თუ თავს გაუვიდა, გაგშეშდი, როცა კათედრის წევრთა თანდას-
წრებით, ყოველგვარი მორიდების გარეშე, პასუხად ასეთი სიტყვები
მიმავხალა:

- თქვენ და თქვენი თათბა, სტალინის თათბა, მოსახსობი ხართ
ყველა. თქვენ შეჩვეული ხართ მონურ დისკრიპლინას. ჩვენ, ახალგაზრ-
დობას, თავისუფლება გვინდა, როცა მინდა, მაშინ წავიკითხავ.

უცვბ მომავლნდა აღფონს ღოდვს ნაწარმოებიდან სეგენის თხის
იგავი, მინდოდა მეტქვა, მაგრამ უცვბვე გადავიფიქრე.

- კი ბატონო, კარი ღიაა. თავისუფალი ბრძანებობდეთ კათედრის მოთხოვნებისაგან. თქვენი დისერტაციის დაწერისათვის ჩემი თაობის ადამიანებს მოსასპობად ვერ გავიმეტებ. - რბილად, აუღელვებლად ვუპასუხე ქედმაღლურად გაამაყებულ იმ ახალგაზრდას და იმ დღიდან გამომყვა მტანჯავი ფიქრი:

როგორ მოვტყუვდი, როგორი იმედი მქონდა, რა დათმობებზე არ წავიდე, რა არ გავუკეთე. შედეგად? მანუგეშებდა ხალხური სიქრძნე - ათასად გვარი დაფასდა, ათათასად ზრდილობაო. კეთილშობილი ადამიანის არსებაში დასაბამიდან მოღის შეუთავსებლობა ნიჭისა-თავხედობასთან, ანაგისა-უმადურობასთან. ეს უკანასკნელი საშიში და მავნე სენია, რაც, სამწუხაროდ, გავრცელებას უფრო პოულობს, ვიდრე...

ელუარდ შევარდნაძის (1972-1985) მიმღები განყოფილების გამგე ვლადიმერ პაჭკორიამ, მოგონების პირველ ნაწილში ნახსენები სირიარქონელი ღარიბი გლეხის არსენ პაჭკორიას შვილმა, რომელმაც თავისი ვინაობა ცენტრალური კომიტეტის შენობაში პირველად შეხვედრის დროს მორიდებით გამაცნო (სოფლიდან ჩემი წამოსვლის შემდეგ დაბადებულა), წინასწარ ერთი ფრიად საიდუმლოს ჩემთვის ფრიად საინტერესო შტრიხი გამიანდო: დააკვირდით სახეზე საუბრის დროს, თუ ჩალიმების იერი გადაეფინა, ჩათვალეთ, მასთან თქვენი შემდგომი ყოფნა უაზროა, თუ თვალეში დაძაბული ინტერესით მოგაპყროთ - მიზანი მიღწეულია.

1977 წლის 17 მარტს ღამის ათ საათზე მე საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნის ისევ იმ კაბინეტში, ისევ იმ საწერი მაგილის პირისპირ ვიჯექი, სადაც 1959 წლის 2 დეკემბრის დღის ათ საათზე შესვლა მომიხდა ე.შევარდნაძის წინამორბედთან ბინის სათხოვნელად. ამჟამად რაიმე პირადული მიზნით არ ვიყავი მისული.

ყოველგვარი სიყალბის წინააღმდეგ უკომპრომისო ბრძოლის აუცილებლობაზე ახალი მდივნის გამოსვლებით გამხნევებული ვაყენებდი საკითხს მეცნიერებაში შექმნილი არაჯანსაღი მდგომარეობის, მომავალი საიმე-

დო სამეცნიერო კადრების აღზრდის დარგში არსებული მახინჯი მხარე-
ების აღმოსაფხვრელად, გამოსასწორებლად, კომუნისტის საწესდებო მო-
ვალეობით ცენტრალური კომიტეტის, პირადად ე.შევარდნაძის მიერ აღე-
ბული გეზისა და კურსის კიდევ უფრო გასაფართოებლად და ასამაღლებ-
ლად.

ეს გეზი და კურსი საქართველოს პარტიული ორგანიზაციის ლიდერის
როლში მისი გამოჩენისთანავე მოინათლა "განახლების გრიგალის" ქროლ-
ვის, ფსიქოლოგიურ-ზნეობრივი რევოლუციის, სამართლიანობისა და პატი-
ოსების აღდგენის კაშკაშა იმედის ნიშნად. სტავროპოლის მხარეში,
კერძოდ, შეღებნოვოდსკის სანატორიუმებში ზაფხულობით ორ წელს ზედი-
ზედ დასვენების დროს (1975, 1976), ლერმონტოვისა და სლავიანსკის
სახელობის მინერალური წყაროების აუზებთან თავმოყრილი სხვადასხვა
ეროვნების დამსვენებლებსაგან ჩემი ყურით მომისმენია "ზარია ვოს-
ტოკას" მეშვეობით ჩვენს რესპუბლიკაში მიმდინარე პროცესებზე მათი
აღფრთვანებითი შეფასებები. განსაკუთრებით მართლწესრიგის დამყა-
რების, კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში მათი აზრით მოპოვე-
ბული მიღწევების გამომხატველი ასეთი სასიხარულო სიტყვები. - შე-
ვარდნაძე ჩვენ გვჭირდება, - აცხადებდნენ შუააზიელები. - არა, შე-
ვარდნაძისთანა რკინის კაცი პირდაპირ მისწრება იქნებოდა ჩვენთვის,
- უსწორებდნენ მეღუნოვის¹ მხარიდან ჩამოსულები.

ამის საფუძველს მათ აძლევდა კერძომესაკუთრული ინსტიტუტების,
პროტექციონიზმის ასალაგმავად, საზოგადოებრივი შეგნების ამალღები-
სა და სოციალისტური საკუთრების დასაცავად გატარებული პირველი რა-
დიკალური ღონისძიებანი, დაუნდობელი, შემტევი ლაშქრობები "მარცხე-
ნა იღეთებით" მოვაჭრე ბნელი ძალების გამოაშკარავებისა და პასუხის-

¹ მეღუნოვი - კრასნოდარის სამხარეთო პარტიული კომიტეტის მაშინდე
ლი პირველი მდივანი, ბრეჟნევის სიკვდილამდე მხილებული და მოხსნი-
ლი თანამდებობიდან ბოროტმოქმედებისათვის.

გებაში მისაცემად, წინამორბედის ხელმძღვანელობაში დაშვებული ე.წ. იდეოლოგიური შეცდომების თუ "ჩვენს მშვენიერ სახელმწიფოში ფარული სახელმწიფოს" წარმომადგენელი მიზნების ნიშპოზისა და ლიკვიდაციისათვის. ბრწყინებულში ჩასმული ფრაზა ე.შევარდნაძემ პირველად გამოიყენა უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებთან შეხვედრაზე საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრობის დროს, როცა ასურათებდა და მუქ ფერებში ხატავდა საქართველოს მამინდელ საციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში არსებულ ნეგატიურ მოვლენებს.

შემდგომ ვ.მჭავანაძის პერიოდის მძაფრ კრიტიკას, კერძოდ, მისი ცოლის პარპაშის და მოქმედების სფეროების მავნე კერების გამოვლენას მან თითქმის სამი-ოთხი წელი მოანდამა, ჩასაც თავისთავად მოჰყვა ძირეული საკადრო ცვლილებები ყველა ეშელონსა და ინსტანციებში. ყოველივე ამის პირდაპირი გამომდინარე იყო, ერთი მხრივ, სამედიცინო ინსტიტუტის, ცეკავშირის, ძმები ლაზიშვილების, წველების დამამზადებლების და სხვ. შორს გახმაურებული ამბები, ხოლო, მეორე მხრივ, უკურეაქციად ხანძრის ხშირი შემთხვევები საგარეგნოში, ზუგდიდში, თბილისში (ოპერისა და ბალეტის შენობაში), მთავრობის სახლის აფეთქების ცდა და ა.შ.

ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ ე.შევარდნაძის მიერ ახლადდაწყებულ, პროპაგანდისტულად დამაჯერებელ, გულახდილობისა და გულწრფელობის სამოსელში ისტატურად გახვეულ, გარეგნულად, ვითამდა, მტკიცე მოძრაობას, სამწუხაროდ, იმთავითვე თან დაჰყვა მისი რამდენადმე გამაუფასურებელი, მოჩვენებითობის ანტიპოლური, ყალბი ელფერი. ჩვეულებრივ ამგვარი ჩრდილოვანი შემთხვევა ხელმძღვანელობის სუბიექტივისტურ სტილში, სუბიექტივიზმში ვლინდება.

... 1972 წლის ივნისის დასაწყისში, ჯერ კიდევ მჭავანაძის დროს, თელავის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ძველ, ფრეკლესული სახალის შენობაში, სანამ ქართული ენისა და ლიტერატურის დღის განყო-

ფილებაზე გამოსაშვები სახელმწიფო გამოცდები დაიწყებოდა, პირველ სენსაციურ ამბად დამაბვედრეს: - ჩვენთან, თელავში, დიდი "ბომბი" გასკდა. საქალაქო საბჭოს თავმჯდომარე სახელმწიფო ფონდებიდან ინ-ღივილუალური ნაკვეთების გამოყოფის საქმეში კანონის უხეში დარღვევების გამო მოხსნილია სამსახურიდან და სისხლის სამართლის პასუხის-გებაშია მიცემული, აღჭილობრივ გახეთში გამოქვეყნებულია აღმაშფო-თებელი მასალები. იმავე წლის სექტემბერში რომ ჩავედი დაუსწრებლებ-თან გამოცდების ჩასატარებლად, ახლა უკვე ინსტიტუტის საკუთარ ახალ-აშენებულ კორპუსში, სიცილით მიტბრეს: - პასუხისგებაში მიცემული საგარეჯოს რაისაბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარეა, მალე რაიკომის მდი-ვანი იქნება. და მართლაც, ცოტა ხნის მერე მ.მეზვრიშვილი საგარე-ჯოს რაიონის პარტიული კომიტეტის პირველ მდივნად დაინიშნა. იგი ხელუბლებლად ასრულებდა ამ მოვალეობას ერთგული ძალების მიერ კა-ბინეტის კარების აჭედვამდე.

მაშასადამე, ფაქტობრივად იგნორირებულ იქნა რაიონული პრესის და თელავის პარტიული კომიტეტის კრიტიკული პოზიცია. საქმე ეხებო-და ისეთ ნეგატიურ მოვლენას, რომელსაც მაშინდელი კანონების მიხედ-ვით ბრძოლას უცხდებდა წინანდელი ხელმძღვანელობა. როცა იმავე ხელ-მძღვანელობას პრაღი ედებოდა მსგავსი მოვლენების მიჩქმალვასა თუ დაფარვაში, საზოგადოება ინფორმირებული უნდა ყოფილიყო პრესაში სა-ჯაროდ გამოქვეყნებული მასალის გარშემო საგამომძიებლო ორგანოების მუშაობის, კერძოდ, თელავის საქალაქო პარტიული კომიტეტის გადაწყ-ვეტილების შედეგებზე. საზოგადოებრივი აზრი მაშინ ამ ფაქტის გამო, ცხადია, გაორებული იყო, რაც თავიდანვე ბზარად დააჩნდა ე.შევიარდ-ნაძის რადიკალურ ღონისძიებათა ქმედითობის ძალას. მაგრამ თვითნე-ბების ასეთი ცალკეული მაგალითი ჩანასახში ჯერ კიდევ რელიეფურად არ ჩანდა.

... ჩემ მიერ წერილობით დასმულ საკითხზე ნახევარსაათიანი საუბ-
რის და რეზოლუციის სახით გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ ე.შევარდ-
ნაძემ კაბინეტიდან დაკანონო სიტყვებით გამომისტუმრდა: თქვენ ჩემგან
მიიღებთ პასუხს. გავიდა სამი დღე და მიმღები განყოფილებიდან ტელე-
ფონით ვ.პაჭკარიაში აღტაცებით მხამხამდა: - გილოცავთ ბატონო აკაკი.
პირველადან ყოფნის მუხრუ დღეს ზიუროს სბლომაზე თქვენი გვარი მან პა-
ტივისუემით მოიხსენია. აღშფოთებით დაპარაკობდა თქვენ მიერ დაყენე-
ბული საკითხების ირგვლივ. რეზოლუციის თქვენი წერილობითი ტექსტის
ასლები გადაეცა შესაბამის აღწესატებს. საქმე აყვანილია მტკიცე კონ-
ტროლზე. ურთ კვირაში გამოგოვახებენ. ქალაქიდან არ გახვიდეთ.

- რა რეზოლუცია აღეცა, აუ საიღუმელ არ არის, ეგებ მიკარნახოთ.

- ახლავე. პირდაპირ პირი მაკრდაზე მიღვეს. "ამხ.ე.სებნიაშვილს,
ამხ.ს.ხაბუაშვილს, ამხ.შ.ყარყარაშვილს! შეისწავლეთ ერთობლივად და
არ გამოგრიცხავ შესაძლებლობას ზიუროს სპეციალური მსჯელობის საგნად
იქვეს ეს საკითხი. ე.შევარდნაძე. 17. III. 1977". პირველის უდიდესი
ინტერესია ჩაქსოვილი ამ რეზოლუციაში. ცენტრალური კომიტეტის სამი
ყველაზე მთავარი განყოფილება - მდენიერების და სკოლების, პარტიულ-
ორგანიზაციული მუშაობის და პარტიული კომისიის - უკვე ჩაბმულია სა-
კითხის ერთობლივი შესწავლის პროცესში. ასეთი გამოძახილი ჯერ არ
მახსოვს ვინმეს ღირსებოდეს. წინასწარ გილოცავთ გამარჯვებას.

გავიდა კიდევ ერთი კვირა და მართლაც, პარტიული კომისიის თავმ-
ჯდომარის შ.ყარყარაშვილის მაგიდაზე ელაგა სასამართლოებიდან გამოხ-
მობილი ერთი "ჩავარდნილი" სალოქტორო დისერტაციის ავტორის საჩივრე-
ბის ექვსი ტომი. გაცნობდა დეტალურად და ფაქტის უენაურლობით გაკვირ-
ვებული, ჩემგან ითხოვდა დამატებით ინფორმაციას დისერტანტის საჩივ-
რების სხვა ასპექტებსა და ხასიათზე. ქრონოლოგიურმა წესხამ ოცდახუთი
ნაბეჭდი გვერდი შეადგინა. ამან უფრო განაცვივრა შ.ყარყარაშვილი და
აღმიმქვა მოკლე დროში პრინციპული შეფასება მიეცემოდა უნივერსიტეტში
დისერტაციების დაცვის მდგომარეობას.

გავიღა ამის შემდეგ კიდევ ორი კვირა და აპრილის შუა რიცხვებში მიმდინარეობდა მიმზადებელი პარტიების წინასწარ გასაგნობაზე პარტიული კომისიის თავმჯდომარესთან მიწვეული იყვნენ უნივერსიტეტის რექტორიდან და პარტიული კომიტეტის მდივნიდან დაწყებული ყველა ის პირი, ვისაც რაიმე კავშირი ჰქონდა ფილანთროპიის ფაქულტეტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე 1973 წლის 19 ოქტომბერს ჩატარებული, ბენიფიციარული სადოქტორო დისერტაციის დაცვის პრეცედენტთან, ეს ნიშნავდა მიმდინარეობის საკითხის მიმზადების უკანასკნელი ეტაპის დამთავრებას.

თავმჯდომარეობა, საკითხისადმი პარტიული ინტერესებით მიდგომა, დაპირება და იმედი უმაღლესად, როგორც კი მიმდინარე განსახილველ პარტიულში იმ კაცის გვარი გამომჩნდა, ვის მიმართ ე.შევარდნაძეს თავისი სუბიექტური აზრი კუთვნიების ფაქტობრივად შექმნა შემუშავებული, მდინარის მდინარე ნაკადში გადაგდებულ ანკვებს უნებლიეთ ამოყვამ არა მეთრეხაბრისხივანი ღორჯო... და წერტილი დავსვა ეტიკეტს. არც პირადად მისგან და არც საკითხის შემსწავლელი ერთობლივი, ესოდენ ავტორიტეტული კომისიისაგან მიხილვა რაიმე პასუხი. მაშინდელ სსრ კავშირის მიწისჭრთა საბჭოსთან არსებული უმაღლესი საატესტაციო კომისიის მიერ 1977 წელს გამოცემულ ბიულეტენში ნათქვამი იყო: "აღიზიანა, რამდენად საში დადებითი შემთხვევაში წერს უარყოფით რეცენზიას, ეწვევა გმირულ მუშაობას" (იბ. №1, გვ. 6).

სამეცნიერო საბჭოს და სადოქტორო დისერტაციის უღირსი ნაშრომის საწინააღმდეგო ღონისძიებების საჯაროდ დასაბუთება, დამტკიცება და საბჭოს მიმზადება განა საბჭოს ნაცვლად თბი დადებითი შემთხვევაში უარყოფითი რეცენზიის დაწერაზე უფრო ირწმუნა გმირობად, უნივერსიტეტის დირექციისადმი ერთგვარ თავგანწირვად არც შექმნა აღქმული სასამართლო დევნის მასალების გაცნობის შედეგად პარტიის შემდგენლებს? განა აქედან, საკითხის ამგვარი პრინციპული შეხსნა დასაბუთება არ აქვებდა მათ დვიმ რეზოლუციის ავტორი? ნაშ, რამ შეაყოვ-

ნა, რამ შეაფერხა, რამ მოახსნევინა ბიუროს დღის წესრიგიდან?...

სამაგიეროდ, ე.შევარდნაძემ სპეციალური პლენუმი მიუძღვნა მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გამოყენების, სახალხო მეურნეობაში მისი მიღწევების დანერგვის საკითხს, მაგრამ რა შედეგი მოყვა ამ დანერგვას, საყოველთაოდ ცნობილია.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, უდავოა და ამაში დამარწმუნა თვით შეხვედრის ფაქტმა, საქართველოს პარტიულ ორგანიზაციას მანამდე არ ჰყოლია ისეთი ნიჭიერი, ერთდირებული, გაბედული, ინტელექტუალურად მოაზროვნე პირველი მდივანი, როგორც იყო ე.შევარდნაძე. და იმავე დროს პირდაპირ უნდა ითქვას, საქართველოს პარტიული ორგანიზაცია არასოდეს გახრწნილა ზნეობრივად ისე ღრმად და ისე ძირფესვიანად, როგორც მის პერიოდში. ამის მიზეზი პირველ რიგში ხრწნალობის გლობალურობა იყო. ამის რეგიონალურობის ნათელი დადასტურება იყო ცენტრალური კომიტეტის აპარატის პასუხისმგებელი მუშაკების, სიღნაღის, ოზურგეთის და სხვა რაიკომების მდივნების ტელევიზიით გადაცემული სასამართლო პროცესები. ამის მეტად საინტერესო მხატვრულ-პუბლიცისტური, მახვილგონივრული ირონიზაციაა გამოხატული კეთილსინდისიერი მიწერლის, პოეტის და საზოგადო მოღვაწის დავით მჭედლურის 1990 წელს გამოქვეყნებულ ნაწარმოებში "პირველი", რომელშიაც სწორედ იმ პერიოდის გადაგვარებული, შენიღბული, გაეშმაკებულ-გამამაძაღლებული ხელმძღვანელი პარტიული მუშაკების ზოგადტიპიური სახეა გამოძეწვილ-გამოქანდაკებული.

ერთი მხრივ, თითქოს შემხვედრი სოციალისტური ვალდებულებების შესრულებაში, სოციალისტურ შეჯიბრებებში გამარჯვებების ნიადაგზე გარდამავალი დროშებით, სოციალისტური შრომის გმირებით, ორდენებით და "ხუთწლედის მატრიანის" ლაურეატებით ვითამდა იზრდებოდა, დიდებოდა საქართველოს სახელი. მეორის მხრივ, მეჩაიეობის, მეღვინეობის, მეცხოველეობის დარგებში მასობრივად გამეფებულმა მიწერებმა დააკნი-

ნა მისი ეკონომიკა, ძირს დასცა პროლეტციის ხარისხი, გამთავაღიერა საწყობები, ბაზები და მალაზიები, ახალი ფრთები შეასბა კრუფიას, პროტექციონიზმს, კერძომესაკუთრულ ინსტიტუტებს, რომელთა მოსპობა ე.შევარდნაძის მთავარ საბრძოლლო დევიზს წარმოადგენდა მისი მუშაობის დაწყების პირველ ეტაპზე.

მაშასადამე, ატეხილ ვიქა-ქუხილს ვერ მოჰყვა ე.წ. ნეგატიურ მოვლენათა წამლეკველი სეტყვა და ნიაღვარი, გულწრფელობას-სიღინჯე, წინდახედულება, მოსალოდნელი შედეგის წინასწარ განჭვრეტის სიბრძნე და სილაღე. ეს იყო საკავშირო მასშტაბით პარტიაში კრიზისული პერიოდის კიდევ უფრო გამწვავების ხანა, როცა წესიურებისა და პატიოსნების მიმდევრებისათვის კომუნისტის ბილეთის ტარება სამარცხვინო ტვირთად იქცა, კარიერისტებისათვის კი - თანამდებობის "ყიდვის" წყაროდ.

სწორედ იმ პირველ ეტაპზე შექმნა ე.შევარდნაძემ საშუალო და უმაღლეს სკოლებში სრულიად გაუმართლებელი, პარტიული ორგანიზაციების აქტიურობის შემზღუდველი, 20-30-იან წლებში სამიანქანო-სატრაქტორო სადგურებთან ჩამოყალიბებული პოლიტგანყოფილებების რაღაც ანალოგიური დამატებითი ახალი შტატი იდეურ-პოლიტიკურ დარგში დირექტორებისა და რექტორების მოადგილეებისა (პრორექტორებისა), რომელთა გაუქმებამდე ყოველწლიურად დიდძალი თანხა იხარჯებოდა. ამის ერთ-ერთ საბაზად იქცა თბილისის 24-ე საშუალო სკოლაში არალეგალური კედლის გაზეთის გამოშვების ფაქტი.

მაგრამ განა ამ ღონისძიებით დისიდენტური მოძრაობა შენედა ან შეჩერდა? განა აბაშისა და ფათის ექსპერიმენტებმა რაიმე მნიშვნელოვანი ნაყოფი გამოიღო? წითელწყაროში მეცხოველეობის "გრანდიოზული" კომპლექსის მშენებლობამ, რომლის დამთავრების შემდეგ ე.შევარდნაძის მიერ ერთ-ერთ პლენუმზე წარმოსთქმული სიტყვის მიხედვით საქართველოში ხორცის პრობლემა ორ-სამ წელიწადში უნდა გადაჭრილიყო, სინამდვილეში გადაიჭრა? მოგვცა რაიმე შედეგი?

სამაგიეროდ, ფართო გავრცელება ჰპოვა ყოველ კუთხესა და რაიონში

ათასგვარი დღეობების დაწესებამ, წარმოება-დაწესებულებებისა და სა-
ზოგადოებრივი მიუზნეობების ხარჯზე მოწვეული დიდძალი სტუმრების
"პურ-მარილით" უხვად გამასპინძლებამ, სურსათ-სანოვაგის უთავბოლოდ
ხარჯვამ, ზარ-ზეიმით, პომპეზურობით და პარადულობით მოსკოველი დიდი
კაცების მიღება-გაცილებამ, მათ წინაშე უსაზღვრო მლიქვნელობისა და
მაამებლობის ტენდენციამ. აი, ამის ორი ტიპობრივი მაგალითი:

1. 1984 წლის 8 ნოემბერს საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის
XX პლენუმზე ე.შევარდნაძე გამოვიდა ვრცელი მოხსენებით თემაზე: სა-
ქართველოს პარტიული ორგანიზაციების ამოცანები სკკპ ცენტრალური კო-
მიტეტის 1984 წლის ოქტომბრის პლენუმის გადაწყვეტილებების, პლენუმ-
ზე ამხანაგ კ.უ.ჩერნენკოს მიერ წარმოთქმულ სიტყვაში ჩამოყალიბებუ-
ლი დებულებებისა და დასკვნების შესაბამისად ("კომუნისტი", 1984,
4 ნოემბერი, №124). განა დღის წესრიგის პირველი ასპექტი "დებულებე-
ბისა და დასკვნების" გარეშე საკმარისი არ იყო? 2. სკკპ ცენტრალური
კომიტეტის მომავლადვი გენერალური მდივნის კ.უ.ჩერნენკოს ვითომდა
დიდი თეორიული საგანძურის, მისი (თუ სხვისი) სტატიის - "განვითა-
რებული სოციალიზმის მოთხოვნების ღონეზე" განსაღიღებლად იმავე ე.
შევარდნაძემ, ახლა როგორც სკკპ ცენტრალური პოლიტბიუროს წევრობის კანდი-
დატმა, შესაშური ოპერატიულობით გამოაქვეყნა ყურნალში "პრობლემი
მირა ი სოციალიზმა" წერილი სათაურით "ეკონომიკის პარტიული ხელმძღ-
ვანელობა განვითარებული სოციალიზმის პირობებში" (იხ. 1984, №12). გა-
ნა შეიძლებოდა ყალბი თეორიის და ყალბი პრაქტიკის კიდევ უფრო ესოდენ
გაყალბება?

ე.შევარდნაძის მიერ საკადრო პოლიტიკაში დაშვებულ შეცდომათა შო-
რის უნივერსიტეტისათვის ყველაზე მტკიცებელი აღმოჩნდა სამედიცინო
ღარგის სპეციალისტის, აკადემიკოს ვახტანგ ჯაფარიას (1980-1985) დანიშ-
ვნა. პირველი დღეებიდანვე იგი რატომღაც სხვადასხვანაირი მიუქმა-
მოუქმის ობიექტად იქცა. ზოგჯერ ჭორის ღონეზე დასული მიუქმა-მოუქმის

გაუანტვია აღვიდალ შეიძლებოდა, რომ რექტორს მის გარშემო სამეურნეო-
ადმინისტრაციულ და სხვა განხრით საეკვო რეპუტაციის მუშაკები არ შე-
მოუკრიბა. მალე ცნობილი გახდა აჭრეთვე მის მიერ ივანე ჯავახიშვილი
სახელმწიფოს საპატიო მედლის გამაუფასურებელი ნაბიჯის გადადგმა, რამაც
ხელი შეუწყო მიოქმა-მოქმის კიდევ უფრო გაღრმავებას.

ამას დაემატა მიღების საათების არა უბრალოდ შეზღუდვა, არამედ
მკაცრი რეგლამენტირება იმდენად, რომ კათედრის გამგეებსაც არ შეეძ-
ლოთ მათთვის გამოყოფილ ორთხი პირდაპირ რექტორთან შესვლა. ჯერ უნდა
მიგვიჩინათ პირადი მდივნისათვის, ის გაგაგზავნიდა სათანადო განხრის
პროსექტორთან, მისგან უნდა აგველო თანხმობა, რომ საკითხის განხილვა
უშუალოდ რექტორის ნახვას მოითხოვს და მხოლოდ ამის შემდეგ შეგებლო
მთხვედრილიყავი მის კაბინეტში. ასეთი ხელფენური ბარიერი პრაქტიკუ-
ლად ართულებდა, გამაღვიანებლად ამრკლებდა საკითხების ოპერატიუ-
ლად, სწრაფად გადაწყვეტას.

მერვე და მერვე ნათელი გახდა, რომ რექტორი უფრო მეტად ზრუნავდა
საკავშირო და საქართველოს ტელევიზიის გამოყენებით, თვითრეკლამის
გზით სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიაში არჩევისათვის, ვიდრე
შინასაუნოვერსიტეტო ცხოვრების აქტიუალურ პრობლემებზე. თავისთავად
არჩევის თანამგრძნობი ვინ არ იყო, მაგრამ როგორც სამეცნიერო საბჭოს
სხდომებზე მისი კანდიდატურის წაყენების ორთხ გაირკვა, არ გააჩნდა
საამისო შრომები, მონაცემები და, მიუხედავად საბჭოს მხრივ ყოველ-
მხრივი მხარდაჭერისა, მაინც ვერ გავიდა მოსკოვის ფარულ "ტურნირში".

ვ.ოკუჯავას, როგორც რექტორის, მესამე დამახასიათებელი ნიშანი
იყო ის "სიახლე", რომელიც შეიტანა მან, შეღარებით წინამორბედებთან,
საუნოვერსიტეტო სამეცნიერო საბჭოს მუშაობაში მისი რექტორობის პერი-
ოდში სამეცნიერო საბჭოს ყოველი სხდომის ორთხ წესრიგში პირველ სა-
კითხად შეტანილი იყო ზოგადთეორიული, ზოგადმეცნიერული ლექციის მოს-
მენა, მის გარშემო სჯა-ბაასი. ამ ლექციებს დაახლოებით ისეთივე სა-
განმანათლებლო ხასიათი შექონდა, როგორიც სავალდებულო ფინანსური ზარა-

ღირსი ათეულო წილობით რამი ოკონობებოდა საზოგადოება "ცოდნის" ხაზით "საბჭოურ" წარმართა-დაწესებულებებში. (პროფესორ ნიკოლოზ კანდელიას მიმდრეკილად აღიარებულ ხელისუფლებით ხომ იმეორებდა იყო სხვა ვინმე და-ჯიღობებულა!). და უშუალოდ უნივერსიტეტის საჭიროებების ამოყვანებთან ნაკლებად იყო დაკავშირებული. ამიტომ მოსაბეზრებელიც იყო და დროის ფუჭად დამკარგველიც.

ხუთი წელიწადი ვიყავი ამ "სოახლით" ტკობის მოწმე და მონაწილე და არა მხოლოდ საბჭოს მამინდელი მრავალწინადადანი შემაღვინდობიდან ვინმეს დასამბახსივრებელი აზრი გამოტანის მოსკან. რექტორის აკადემიკოსობა ამგვარ "აკადემიკოსში" პოულობდა ერთგვარ გამინათებას ხელს მისი თანამშრომელი უნარი - შრომის დისციპლინის სულ მთლად მოშლას. თავდაშეგმულობაში და განუკონსახიბაში. ^{იხილეთ 24.07.1934} თსუ უნივერსიტეტის ფაქტში შედგომდა.

ამის შედეგად 1935 წლის 7 მარტს ღამით უნივერსიტეტის მეორე კორპუსში ქიმიის ფაქულტეტის უმდიდრესი კაბინეტ-ლაბორატორიების ოთხი სართული ხანძრისგან იხე გაღარიწვა და განადგურდა, რექტორისგან არაფერ შევადგე, სურსის შემდგომი რეაქცია არ მომეყოლა, უბრალოდ თან-ვით არ შეუწყობიდა უბედურების იმ ღამესვე საჩახავად.

სიმძებრომანურიც, ეს ფაქტი, რაც უნივერსიტეტის დაზარებებიდან მის სახელგანთი დასტორიაში ერთ-ერთი უმძიმესი, ტრადიკული ეპიზოდი იყო. მისდა სამი წელიწადში ზედიზედ კრემლის სამი სამხელთვიანო პროფესორ-დან (ბრევენცი - ანდროპოვი - ჩერნენკო) ზუსტად ერთი კვირით ადრე, იმ მესამე უკანასკნელი ფარდის დაშვებამდე, რამდენიმე სათავე დაუდო ე.წ. პერესტროიკას, ან განახლების თუ გადაშენების ხანას. იქნებ აკად. ვ. კ. კუდაცხ წინასწარ ვერეცდა, გრძნობდა ამ ფაქტის დადგომას? მამინ პატარა ხანძრის გულთან მიტანას რა აზრი აქონდა! ენთუზიასში ტანჯვით და ვაგობით ნამეც უზარმაზარ ქვეყანას უფრო დიდ ხანძრის დიდ უბედურება ვლდა ოურმე.

როგორ თუ უბედურება! როგორ თუ ხანძარი! მამ, თავისუფლება და დემოკრატია, როგორც პერესტროიკის უდიდესი მონაპოვარი, უდიდესი

ეპოქალური მოვლენა არ არის? კი ბატონო!... სანამ თქვენ ამ მოვლენისგან ზღვის სანაპიროებზე ლაყურების საცოდავი ფართქალით გამორჩეული თევზების შორიდან ცქერით და ყაყან-ქაქანიტ გაერთობოდეთ, ნება მომიეცით, დაპირებისამებრ, აქ, ამ "კარიბჭესთან" დავასრულო ამბის ემპირიული თხრობა. დაღვა დრო ზემოდან, სიმართლის ღმერთთან მიახლოების, მისკენ უმრწამესი ლტოლვის და სწრაფვის სიმაღლიდან გადავხედო ჩემი ცხოვრების ხანგრძლივ, სამოცდაათი წლის ურეპრესიოდ გავლილ შრომის და ბრძოლის გზას.

ღიახ, იყო ცხოვრების ასეთი გზაც, ასეთი გზებიც.

მაგრამ რატომ მარტო ჩემი ცხოვრების? აქამდე "ჩემის" და "ჩვენის" ცალ-ცალკე არსებობა ხომ არ წარმოგვედგინა! აკი კერძოსა და საზოგადოს ერთმანეთთან შერწყმაზე ფიქრისას იღია ჭავჭავაძე ყოველ კერძოში ზოგადს ეძებდა, ზოგადში - კერძოს. ის რაც ოცნებად და ნატვრად დაგვიტოვა, რეალურად მისი ხორცშესხმის პროცესი, ავად თუ კარგად, ჩემი თაობის, ე.ი. ჩვენი ხალხის, ქვეყნის თვალწინ ხდებოდა და მიმდინარეობდა.

აქედან გამომდინარე, კერძოობითი ჩემი გზა ძალაუნებურად გადახლართული იყო საერთო საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, ქვეყნის და ხალხის ცხოვრების გზასთან და მისი განუყოფელი, შემაღგენელი ნაწილია. ჩემს ქვევებსა და მოქმედებებში, მიზნებსა და მისწრაფებებში, ზნეობრივ მრწამსსა და მოვალეობისადმი დამოკიდებულებაში თავდავიანთი პროფესიონალიზმით, სამუშაო აღგილით და საქმიანობით მილიონობით ჩემისთანა ადამიანების, კოლეგების, ნაცნობების თუ უცნობების აზრი და ფიქრი გამობატული. ამგვარი "კატალიზატორების" გარეშე იმპერიად, ინტერნაციონალურ მასად წოდებული ქვეყანა არ აშენდებოდა. პერესტროიკის შედეგად, თავად მოგებსენებათ, რამდენი უჩინარი პოტენციური მოწინააღმდეგე, რამდენი ქამელეონი, ბოლმით გატენილი და ნიღბაფარებული მუშაკები ჰყოლია ხელმძღვანელობის ზედა ეშალონებიდან სულ ქვედა ძირამდე. და რა გასაკვირია, აღრეულ ეტაპებზეც ჰყოფიდა!

ვწყვიტ რა ემპირიულ თხრობას იმპერიულ ქვეყანასთან, ინტერნაციონალურ მასასთან სამუდამო დამშვიდობებით, ყველას გასაგონად ზეცისკენ ხელემაპყრობილი ვყვირი: მასა დაიშალა. იმპერია დაინგრა. განვიდ თქვენგან, ვითარცა ცლომილ-ცოდვილთაგან, საჯიჯგნად და სათრეველად დაგდებულნო უკანასკნელ ზღვართან. მაგრამ თხრობის დამთავრებამდე ელვისებური სისწრაფით მომხდარი ფაქტები ხომ ჩემ გარეშე ყველამ კარგად უწყის, ყვირილი რაში გამოვლდება, აი, ისტორიად ქცეულ წინ გასწრებულ მოვლენებს კი ფიქსაცია თუ "ბალზამირება" ნამდვილად ახლავე სვირდება, რათა ისტორიიდანაც სულ მთლად არ გაპქრნენ.

მართალია, ეს პოლიტიკოსების საქმეა, მაგრამ ყველაფრის ასმაგად გაძვირების ფონზე იმდენად გაიაფდა თვით პროფესია, პოლიტიკობანა ერთბაშად ყველამ თავის აზარტად დაიგულვა, ქურად გაიჭრა და... მოვლენების საისტორიო "კონსერვირებისათვის", როგორც იფრქდას სააგენტო იუწყება, ჯერჯერობით არავინ იცლის.

ჰოდა, ამიტომ, ჩემო მკითხველო, ჩავიხედოთ მის ზოგიერთ ასპექტში მიუკერძოებელი ანალიტიკოსის პოზიციებიდან ისეთივე სიწრფელით და სიბრძნით, როგორადაც გიყვებოდით ზემოთ გადმოცემულ ამბებს. ჩემმა მეხსიერებამ სანდოობის "მიკროსკოპული" შემოწმება პირველი ნაწილის პატარა წიგნით უკვე გაიარა. სულ მაწვალებდა ფიქრი სამოციწლის წინანდელ ^{თქვ} საბჭოს თავმჯდომარის გვარისა და სახელის სიზუსტეზე. და, აი, ბარათი სოხუმიდან.

" ბატონო აკაკი!... წავიკითხე თქვენი ნაწარმოები - "იყო ასეთი სოფელი". მეც იმ სოფლიდან ვარ, რომელსაც თქვენ ასე სიმართლით აღწერთ და ახასიათებთ. ყველანი ჩემი ახლო ნაცნობებია. მეც იმ სკოლაში მისწავლია, რომელსაც თქვენ ბევრჯერ ახსენებთ. თქვენს მოთხრობაში (უნდა იყოს მოგონებაში - ა.თ.) ორ ადგილზე ნახსენებია კირილე გარუჩავა. ის ჩემი მამა იყო. გმადლობთ ჩემი მამის კეთილად

წარმოსახვისათვის. თამარა გარუჩავა. 26 ივლისი, 1991 წელი".

თუ შორეულის გახსენების გამოვლა ასე "ბედნიერად" გადავიტანე, ვგონებ, აქ მოთხრობილის ~~ფაქტობრივ საფუძველზე მოხდეს~~ მიმართ უფრო მეტი ნდობით აღიჭურვებით, იმედი, მის წაკითხვას, ღმერთი იყოს თქვენი მოწყალე, მოისურვებთ და იწებებთ.

1989-1992

~~1989-1992~~

ქალის სურვილის თხოვნის